

BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF FOREIGN TRADE AND
ECONOMIC RELATIONS

Број: 12-4-50-4629-*LP* /21
Сарајево, 27.2.2024. године

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

BOSNA I HERCEGOVINA PARLAMENTARNA SKUPSTINA BOSNE I HERCEGOVINA SARAJEVO			
PRIMLJENO			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
01,02	28	534/24	
07-03-2024			

S

ПРЕДМЕТ: Нацрт стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине за период од 2023. до 2027 оквирни документ, *доставља се*

Савјет министара Босне и Херцеговине, на 38. сједници одржаној 9.2.2024. године, усвојио је Нацрт стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине за период од 2023. до 2027. оквирни документ и задужио Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине да исти достави Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине.

Позивајући се на наведени закључак, у прилогу акта достављамо вам Нацрт стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине за период од 2023. до 2027. оквирни документ на разматрање и усвајање.

Прилог:

1. Обавјештење о закључку Савјета министара Босне и Херцеговине
2. Нацрт стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине за период од 2023. до 2027. оквирни документ

Босна и Херцеговина
САВЈЕТ МИНИСТАРА
Генерални секретаријат

Broj: 05-07-1-296-8/24
Sarajevo, 13. 2. 2024. godine

MINISTARSTVO VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA BIH
- n/r tajniku Ministarstva -
Musala 9, 71000 Sarajevo

U-45

PRILJEZ	15. 02. 2024		
DEPARTMAN	Šifra dokumenta	Broj	Broj priloga
R	50-4629	19/21	
	12-04		19.02.24

PREDMET: Obavijest, dostavlja se

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 38. sjednici održanoj 9. 2. 2024. godine, razmotrilo je Nacrt strateškog plana ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine za razdoblje od 2023. do 2027. - okvirni dokument te s tim u vezi zaključilo:

- usvaja se Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine za razdoblje od 2023. do 2027. - okvirni dokument;
- zadužuje se Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine da Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine za razdoblje od 2023. do 2027. - okvirni dokument dostavi Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, radi usvajanja.

S poštovanjem,

DOSTAVLJENO:

- naslovu
- u spis broj: 05-07-5-275/24
- a/a

GENERALNI TAJNIK
VIJEĆA MINISTARA BIH
mr. Robert Vidović

Нацрт

**СТРАТЕШКИ ПЛАН РУРАЛНОГ
РАЗВОЈА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ЗА ПЕРИОД ОД 2023. ДО 2027.
- оквирни документ**

САДРЖАЈ

СКРАЋЕНИЦЕ И АКРОНИМИ	4
ПРЕГЛЕД ТАБЕЛА.....	8
ПРЕГЛЕД ГРАФИКОНА.....	8
ПРЕГЛЕД ПРИЛОГА.....	8
1. УВОД	10
1.1. Правни основ за израду Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ	10
1.2. Механизам и методологија израде Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ.....	11
2. ПРЕГЛЕД СТАЊА У СЕКТОРУ.....	12
2.1. Природни ресурси као основа пољопривредне производње.....	12
2.1.1. Клима и климатске промјене	12
2.1.2. Земљиште.....	13
2.1.3. Воде.....	14
2.1.4. Шуме	15
2.1.5. Биодиверзитет.....	17
2.1.6. Становништво.....	19
2.1.7. Усклађеност пољопривредних политика са Зеленом агендом за Западни Балкан	20
2.2. Пољопривредна производња.....	21
2.2.1. Биљна производња	22
2.2.2. Сточарска производња	25
2.2.3. Органска и интегрална производња.....	29
2.2.4. Љековито, ароматично и самоникло биље	30
2.2.5. Производи са заштићеним географским поријеклом, изворни и традиционални производи.....	30
2.2.6. Диверзификација пољопривредне производње.....	30
2.3. Рибарство.....	31
2.4. Прехрамбена индустрија	32
2.5. Пољопривредни произвођачи и структура пољопривредних газдинстава..	35

2.6. Класификација руралних подручја	37
2.6.1. Институције и њихове надлежности у сектору	38
2.6.2. Образовне и научно-истраживачке институције у сектору пољопривреде ..	40
2.6.3. Пољопривредне савјетодавне службе.....	41
2.6.4. Пољопривредни информациони системи.....	42
2.6.5. Лабораторије.....	44
2.6.6. Удружења пољопривредника.....	45
2.6.7. Европске интеграције	46
2.6.8. Међународна и регионална сарадња.....	47
2.7. Секторске политике	48
2.7.1. Политике пољопривреде и руралног развоја	48
2.7.2. Финансирање пољопривреде	56
2.7.3. Донаторска подршка	58
2.7.4. Агро-еколошка политика	61
2.7.5. Равноправност полова	61
2.8. Трговина пољопривредним и прехранбеним производима	62
2.8.1. Покривеност увоза извозом пољопривредних и прехранбених производа ..	63
2.8.2. Трговина важнијих група пољопривредно-прехранбених производа	64
2.8.3. Ефикасност пољопривредне производње и прехранбене индустрије.....	66
2.8.4. Конкурентност пољопривредне производње и прехранбене индустрије	67
2.8.5. Тржишна инфраструктура.....	69
3. SWOT АНАЛИЗА.....	71
4. ВИЗИЈА.....	78
5. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ.....	80
СЦ 1: Повећање продуктивности пољопривредне производње и обезбјеђење стабилности дохотка пољопривредних произвођача	80
СЦ 2: Унапређење тржишне оријентације и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности пољопривредних производа	81
СЦ 3: Јачање конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора, шумарства и руралних подручја и унапређење (подстицање) трансфера знања, иновација и дигитализације у пољопривреди и руралном развоју.....	82
СЦ 4: Одрживо управљање природним ресурсима и јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промјене.....	84
СЦ 5: Обнова руралне економије и унапређење услова живота у руралним подручјима	85

СЦ 6: Јачање институционалних система и капацитета те усклађивање политика и правног оквира из области пољопривреде, хране и руралног развоја са Заједничком пољопривредном политиком и правном тековином ЕУ	86
6. СТРАТЕШКЕ МЈЕРЕ.....	88
М 1: Директна новчана подршка дохотку пољопривредних произвођача	88
М 2: Подршка инвестицијама пољопривредних газдинстава, произвођачких група и предузећа прехрамбене индустрије.....	90
М 3: Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности.....	92
М 4: Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђивању савјета и информација	93
М 5: Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву	96
М 6: Подршка диверзификацији економије у руралним подручјима	97
М 7: Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехрамбеном сектору.....	100
М 9: Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена	105
М 10: Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке / Успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја	107
М 11: Подршка развоју капацитета институционалног управљања.....	109
М 12: Мултидисциплинарне активности.....	112
7. ИНДИКАТИВНИ ФИНАНСИЈСКИ ОКВИР (2023-2027).....	114
7.1. Укупна буџетска алокација	114
7.2. Финансијска алокација по мјерама.....	115
8. ОКВИР ЗА МОНИТОРИНГ И ИЗВЈЕШТАВАЊЕ	120
9. АКЦИОНИ ПЛАН И ПЛАН ПРАЋЕЊА.....	113

СКРАЋЕНИЦЕ И АКРОНИМИ

AICS	<i>The Italian Agency for Development Cooperation</i> Италијанска развојна агенција
AKIS	<i>Agricultural Knowledge and Innovation System</i> Систем за примјену знања и иновација у пољопривреди
AMIS	<i>Agricultural Market Information System</i> Пољопривредни тржишни информациони систем
AMS	<i>Agricultural Marketing Service</i> Служба за пољопривредни маркетинг
АПМ	<i>Aggregate Measurement of Support</i> Агрегатно мјерење подршке
БАС	<i>Institute for Standardization of Bosnia and Herzegovina</i> Институт за стандардизацију Босне и Херцеговине
БАТА	<i>BiH Accreditation Institute</i> Институт за акредитацију Босне и Херцеговине
БД БиХ	Брчко дистрикт Босне и Херцеговине
БДВ	Бруто додата вриједност
БиХ	Босна и Херцеговина
СЕФТА	<i>Central European Free Trade Agreement</i> Централноевропски уговор о слободној трговини
СЕИ	<i>Central European Initiative</i> Централноевропска иницијатива
CzD	<i>Czech Development Agency</i> Чешка развојна агенција
ЕКС	Ефективна каматна стопа
ЕУ	Европска унија
ЕУР	Новчана валута ЕУ
EU4Agri	<i>Project „EU support for agriculture competitiveness and rural development in BiH”</i> Пројекат „Подршка Европске уније за конкурентност пољопривреде и рурални развој у БиХ”
FADN	<i>Farm Accountancy Data Network</i> Мрежа рачуноводствених података с фарми
FSDN	<i>Farm Sustainability Data Network</i> Мрежа података о одрживости пољопривредних газдинстава
FAO	<i>Food and Agricultural Organization</i> Свјетска организација за пољопривреду и храну

FAOSTAT	<i>Food and Agriculture Organization Corporate Statistical Database</i> Корпоративна статистичка база података Организације за храну и пољопривреду
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
FIGAP Program	<i>Financial mechanism for the implementation of the BiH Gender Action Plan</i> Финансијски механизам за имплементацију Гендер акционог плана БиХ (донатори: владе Шведске, Аустрије, Швајцарске и Велике Британије)
ФМПВШ	Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства
GIS	<i>Geographical Information System</i> Географски информациони систем
ГИЗ	<i>Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit</i> Њемачка развојна агенција за међународну сарадњу
ГЛ	Гарантна линија
ГЦФБиХ	Гендер центар Федерације Босне и Херцеговине
ГЦРС	Гендер центар Републике Српске
IACS	<i>Integrated Administration and Control System</i> Интегрисани систем администрације и контроле
IFAD	<i>International Fund for Agricultural Development</i> Међународни фонд за развој пољопривреде
ILO	<i>International Labor Organisation</i> Међународна организација рада
ИК	Интерресорна комисија за израду Нацрта стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ
ИНГЕБ	Институт за генетичко инжењерство и биотехнологију
ИРА	<i>Instrument of pre-accession assistance</i> Инструмент претприступне помоћи
IPARD	<i>Instrument of pre-accession aid for rural development</i> Инструмент претприступне помоћи за рурални развој
ИРБ РС	Инвестиционо-развојна банка Републике Српске
ISO	<i>International Standard Organisation</i> Међународна организација за стандардизацију
IUCN	<i>International Union for Conservation of Nature</i> Међународна организација за заштиту природе
НАССР	<i>Hazard Analysis Critical Control Point</i> Анализа опасности и критичних контролних тачака
JRC	<i>Joint Research Centre of EC</i> Заједнички истраживачки центар ЕК
ЈУ	Јавна установа
ЈЗУ	Јавна здравствена установа

KM	Конвертибилна марка (валута БиХ)
LAG	<i>Local Action Group</i> Локална акцијска група
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (engl. Links between actions for the development of the rural economy) Веза међу активностима развоја руралне економије
LPIS	<i>Land Parcel Identification System</i> Систем за идентификацију земљишних парцела
МКО	Микрокредитна организација
МПШВ РС	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске
МСТЕО/МСТЕО	Министарство вањске/спољне трговине и економских односа БиХ
OECD	<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i> Међународна организација за сарадњу и развој
ОПГ	Обитељско пољопривредно gospodarство
ОПШВ БД БиХ	Одјељење за пољопривреду, шумарство и водопривреду Брчко дистрикта БиХ
PDO	<i>Protected Designation of Origin</i> Заштићена ознака поријекла
ПДВ	Порез на додату вриједност
ПГ	Пољопривредно газдинство
PGI	<i>Protected Geographical Indication</i> Заштићена ознака географског поријекла
ПИС	Пољопривредни информациони систем
ППГ	Породично пољопривредно газдинство
ППП	Пољопривредно-прехранбени производи
PSE	<i>Producer Support Estimate</i> Процјена подршке произвођачима
ПТИС	Пољопривредни тржишни информациони систем
РК	Регистар клијената
РПГ	Регистар пољопривредних газдинстава
РС	Република Српска
РЗС РС	Републички завод за статистику Републике Српске
СБ	Свјетска банка
SIDA	<i>Swedish International Development Agency</i> Шведска међународна развојна агенција
СФРЈ	Социјалистичка Федеративна Република Југославија
СРД	Спортско-риболовно друштво

ССП	Споразум о стабилизацији и придруживању
СТО	Свјетска трговинска организација
Стратешки план 2023-2027.	Стратешки план руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ
SWG RRD	<i>Standing Working Group for Regional Rural Development</i> Стална регионална радна група за рурални развој
ШКО	Штедно-кредитна организација
ТАИЕХ	<i>Technical Assistance and Information Exchange</i> Техичка подршка и размјена информација
TSG	<i>Traditional Speciality Guaranteed</i> Традиционално гарантовани специјалитети (производи)
УГ	Удружење грађана
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> Развојни програм Уједињених нација
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Образовна, научна и културна организација Уједињених нација
USAID	<i>United States Agency for International Development</i> Агенција САД за међународну сарадњу
ЗПП ЕУ	Заједничка пољопривредна политика ЕУ
ЗЗ	Земљорадничка задруга
WB	<i>World bank</i> Свјетска банка
WTO	<i>World trade organization</i> Свјетска трговинска организација

ПРЕГЛЕД ТАБЕЛА

Табела 1: Спољна трговина укупних и пољопривредно-прехрамбених производа Босне и Херцеговине, 2014-2020. (у милионима КМ).....	63
Табела 2: Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратешког плана руралног развоја БиХ, 2023-2027. (милиона КМ)	114
Табела 3: Индикативни буџетски оквир за реализацију Стратешког плана руралног развоја БиХ	114
Табела 4: Финансијска алокација по мјерама Стратешког плана руралног развоја БиХ 2023-2027. (милиона КМ)	115
Табела 5: Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратегије руралног развоја БиХ 2023-2027. по мјерама (милиона КМ).....	117
Табела 6: Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратегије руралног развоја БиХ 2023-2027. по мјерама (%)	118
Табела 7: Индикатори утицаја	121
Табела 8: Контекстни индикатори.....	123

ПРЕГЛЕД ГРАФИКОНА

Графикон 1. Структура буџетске подршке пољопривреди и руралном развоју у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ).....	58
Графикон 2. Структура буџетских издвајања за тржишне мјере и мјере директне подршке произвођачима у БиХ (ФБиХ, РС, и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ)	60
Графикон 3. Структура директних плаћања пољопривредним произвођачима у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ).....	61
Графикон 4. Структуралне мјере и мјере руралног развоја у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ).....	63
Графикон 5. Структура мјера опште подршке сектору пољопривреде у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ).....	65

ПРЕГЛЕД ПРИЛОГА

Прилог 1. Кретање броја становника у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.....	85
Прилог 2. Пољопривредно земљиште у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), просторна дистрибуција по агрозонама, педолошка обиљежја и распоред према величини парцеле.	86
Прилог 3. Пољопривредне површине по категоријама коришћења.	87
Прилог 4. Ораничне површине према начину коришћења у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ).....	88
Прилог 5. Пажњевене површине, остварена производња и просјечни приноси по групама ратарско-повртарских производњи у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.....	89
Прилог 6. Број родних стабала, производња и просјечни приноси крупног воћа у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.....	96
Прилог 7. Површина, производња и просјечни приноси јагодичастог воћа у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.....	98
Прилог 8. Површина, производња и просјечан принос грожђа у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ).....	99
Прилог 9. Бројно стање стокe у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.....	100

Прилог 10. Обим производње, капацитети и њихова искоришћеност у прехранбеној индустрији за период 2014-2020.....	101
Прилог 11. Извоз важнијих пољопривредно-прехранбених производа Босне и Херцеговине, 2014-2020. (у милионима КМ).....	103
Прилог 12. Увоз важнијих пољопривредно-прехранбених производа Босне и Херцеговине, 2014-2020. (у милионима КМ).....	103
Прилог 13. Спољнотрговинска размјена Босне и Херцеговине пољопривредно-прехранбеним производима према важнијим трговачким партнерима – извоз, 2014-2020. (у милионима КМ).....	104
Прилог 14. Спољнотрговинска размјена Босне и Херцеговине пољопривредно-прехранбеним производима према важнијим трговачким партнерима – увоз, 2014-2020. (у милионима КМ).....	104
Прилог 15. Спољна трговина укупних и пољопривредно-прехранбених производа БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ).....	107
Прилог 16. Рурална и урбана подручја Босне и Херцеговине на локалном нивоу	110
Прилог 17. Распоред региона Босне и Херцеговине према степену руралности (ОЕСД критеријум)	110

1. УВОД

1.1. Правни основ за израду Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ

Правни основ за израду Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. садржан је у два закона донесена на административном нивоу БиХ. Законом о министарствима и другим органима управе БиХ („Службени гласник БиХ”, бр. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16 и 83/17) прописано је да је МСТЕО БиХ, између осталог, надлежан и за обављање послова и задатака из надлежности БиХ који се односе на дефинисање политике, основних принципа, координисање дјелатности и усклађивање планова ентитетских органа власти и институција на међународном плану у подручју пољопривреде. Организациона јединица МСТЕО БиХ која реализује активности из предметне области је Сектор за пољопривреду, исхрану, шумарство и рурални развој, а дјелује према прописима Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ („Службени гласник БиХ”, број 50/08). Законом о пољопривреди је прописано да се основе за реализацију политике руралног развоја БиХ одређују Стратешким планом.

Поступајући према одредбама Закона о пољопривреди, према којим МСТЕО БиХ обезбјеђује да се све одлуке у вези с планирањем, на свим нивоима власти, доносе у договору, координацији и сарадњи, те уз активно учешће представника свих одговорних институција и заинтересованих страна које су укључене у рурални развој у складу с добрим праксама ЕУ, министар МСТЕО БиХ је у сарадњи с надлежним институцијама ФМПВШ, МПШВ РС и ОПШВ БД БиХ донио Одлуку о приступању изради Нацрта стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2021. до 2027. – оквирни документ (бр. 12-4-50-4629/21, од 28. 12. 2021.) и Одлуку о формирању Интерресорне комисије за израду Нацрта стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2021. до 2027. – оквирни документ (бр. 12-4-50-4630/21, од 28. 12. 2021.). Предметним одлукама дефинисани су методологија и механизам за израду Стратешког плана 2023-2027.

Надлежне институције су усагласиле да се у циљу рационализације времена, људских и материјалних ресурса примијени модуларни принцип израде и методологија „од средине према горе”. Модуларни принцип у контексту Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. године подразумијева да се сви подаци у документу приказују с назнаком за ФБиХ, РС, БД и збирно за БиХ. Методологија „од средине према горе” подразумијева да се у изради Стратешког плана користе подаци и резултати анализа, прикупљени и обрађени за потребе стратегија ентитета и БД (Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2021-2027. година, Нацрт стратегије пољопривреде и руралног развоја Федерације Босне и Херцеговине за период 2021-2027. година и Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја БД БиХ 2019-2027). Такође, на бази стратегија ентитета и БД дефинисани су оквирна визија развоја сектора, циљеви, мјере и подмјере на нивоу БиХ, уз настојање да се домаће политике у што је могуће већој мјери приближе ЕУ политикама.

Доношење Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ значајно је и за питања ЕУ интеграција. Земље које имају статус кандидата за чланство у Европској унији, да би оствариле право на подршку из IPA програма, неопходно је да испуне низ услова, међу којима је и израда IPARD програма. Основа за припрему IPARD програма су циљеви и приоритети политика руралног развоја који су дефинисани стратешким планом земље кандидата за чланство у ЕУ и њихова усклађеност са Заједничком пољопривредном политиком и правном тековином

ЕУ, „Green Deal/Зеленим договором” ЕУ чији је саставни дио ЕУ Стратегија „Од њиве до трпезе”, те ЕУ Стратегијом за очување биодиверзитета до 2030.

Важно је нагласити да успјешна припрема и имплементација стратешких докумената директно зависи од усаглашености постављених развојних приоритета и одабраних мјера руралног развоја, с потребама и реалним могућностима становника сеоских подручја.

1.2. Механизам и методологија израде Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ

У циљу израде Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ МСТЕО БиХ је у складу са својим надлежностима и у сарадњи с ФМПВШ, МПШВ РС и ОПШВ БД БиХ формирао Интерресорну комисију за израду Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. године. Интерресорна комисија је тијело посредством којег се обезбјеђује сарадња и координисано дјеловање свих институција које имају надлежности у области руралног развоја, као и размјена информација и добрих пракси између партнера руралног развоја за потребе израде Стратешког плана руралног развоја БиХ 2023-2027. Стручно-техничку помоћ у изради Стратешког плана 2023-2027. пружио је пројекат „Подршка Европске уније за конкурентност пољопривреде и руралног развоја у БиХ (EU4Agri)”.

Активности Интерресорне комисије започеле су израдом темељних докумената неопходних за припрему и усвајање Стратешког плана руралног развоја БиХ 2023-2027, а потом се у рад укључио и тим стручњака ангажованих кроз EU4Agri пројекат. Извршени су прикупљање и анализа расположивих правних аката, планских докумената и статистичких података из области пољопривреде и руралног развоја, и других сродних области, на основу којих је извршена SWOT анализа сектора. Потом су дефинисани визија развоја и пројектовани циљеви, мјере и подмјере за реализацију развојног концепта, потребна финансијска средства и индикатори за праћење имплементације Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ.

Након што је израђен и у оквиру Интерресорне комисије усаглашен Нацрт стратешког плана, покренут је процес јавних консултација у складу с одредбама Правилника за консултације у изради правних прописа („Службени гласник БиХ”, број 5/2017). У периоду 20. 7. – 4. 8. 2023. године документ је био доступан на веб-платформи еКонсултације (<https://ekonsultacije.gov.ba/>) и сви заинтересовани партнери руралног развоја из привредног и невладиног сектора, као и широка јавност, могли су да изврше увид и дају своје приједлоге за измјене и допуне текста. Интерресорна комисија је размотрила све коментаре достављене током процеса консултација, у складу с којим су извршене измјене и допуне документа, а потом је Нацрт стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. – оквирни документ упућен у процедуру усвајања.

Стратешким планом руралног развоја БиХ 2023-2027. дефинисан је концепт развоја сектора пољопривреде и руралног развоја у БиХ који има за циљ постепено усклађивање пољопривреде и руралног развоја са ЗПП ЕУ и привлачење инвестиција у сектор.

За успјешну имплементацију Стратешког плана неопходан је висок степен сарадње између институција на свим административним нивоима, како би се ускладиле активности и обезбиједио ефикасан развој сектора.

2. ПРЕГЛЕД СТАЊА У СЕКТОРУ

2.1. Природни ресурси као основа пољопривредне производње

Стање природних ресурса за пољопривредну производњу у БиХ приказано је кроз анализе стања климе, пољопривредног земљишта, воде, биодиверзитета и становништва.

2.1.1. Клима и климатске промјене

Промијене климе у БиХ најочитије се манифестују кроз пораст просјечних температура. У зависности од дијела територије и одабраног сценарија до краја XXI вијека могућа су повећања средње годишње температуре од 2,4 до 4 °C у односу на период 1961-1990.¹ Повећање количине падавина изражено је више у сезонама него на годишњем нивоу, а у периоду до краја вијека очекује се смањење средње годишње акумулације падавина и за 30%.² Иако се количина годишњих падавина у БиХ током задњих деценија није значајније мијењала, забрињава смањење броја дана с умјереним кишним падавинама и повећање броја дана током којих се биљеже интензивне и врло интензивне падавине. То, у комбинацији с растом температуре, за резултат има смањење влажности земљишта, али и истовремено повећање вјероватноће поплава. Све релевантне прогнозе говоре да се у наредном периоду може очекивати повећање трајања сувих периода, повећање учесталости бујичних поплава и с тим у вези све интензивније ерозије тла. Очекује се да ће климатске промјене довести до повећања учесталости града, олуја и максималних брзина вјетра, што ће представљати озбиљне пријетње свим облицима људске дјелатности. Стратегија прилагођавања на климатске промјене и нискоемисионог развоја Босне и Херцеговине за период 2020-2030. година као одговоре за смањење високе рањивости у сектору пољопривреде препоручује: повећање ретенционе способности тла за воду, примјену мјера конзервацијске обраде тла, узгој адекватних врста и сорти отпорних на промјене климе, увођење система наводњавања, градњу водних акумулација за потребе наводњавања, примјену антиерозионих мјера и увођење пољошумарства, заштите биодиверзитета и уређења пејзажа.

ФБиХ: У ФБиХ се разликују три основне климатске области: област умјерено континенталне климе на сјеверу (умјерени климатски појас), која долинама већих ријека продире дубоко према централном дијелу; област планинске и предпланинске климе у централном планинском дијелу (планинско-котлински појас), те област медитеранске климе на југу (маритимни појас). Средње годишње температуре ваздуха у периоду 2016-2020. године биле су знатно изнад стандардне нормалне вриједности (утврђене за период 1961-1990. година) на читавом простору ФБиХ, што те године сврстава у категорије врло топло и екстремно топло.

РС: Климату РС карактеришу три основна типа климе: умјерено-континентална, планинска и планинско-котлинска те медитеранска. Основна обиљежја климатских прилика у РС могу се окарактерисати као знатно неповољнија од просјечних. У седмогодишњем периоду (2011-2017) само једна година је била просјечна по климатским условима, док су у двије године биле поплаве, у три године суша, у двије године мраз и у двије године олујно невријеме. На годишњем нивоу много веће осцилације биле су у падавинама него у просјечној температури.

---

¹ Федерални хидрометеоролошки завод Сарајево: Клима и климатске промјене (<https://www.fhmzbih.gov.ba>)

² Федерални хидрометеоролошки завод Сарајево: Клима и климатске промјене (<https://www.fhmzbih.gov.ba>)

БД БиХ: Равничарско-брежуљкасти рељеф највећег дијела Брчко дистрикта БиХ је у великој мјери утицао на постојање умјерено-континенталне климе на највећем дијелу посматраног простора. Љета су у овом подручју врло топла, а зиме хладне с релативно мало падавина. Дневна колебања температуре посебно су изражена у прољетним и јесењим мјесецима.

Подручје БД БиХ спада у аридније крајеве БиХ с висином падавина од 700 до 1.100 мм и карактерише се углавном стабилном и равномјерном количином падавина, иако је њихов распоред током године неравномјеран.

2.1.2. Земљиште

Према подацима Свјетске банке (референтна година 2016)³, у свијету је просјек обрадивог земљишта по становнику био 0,19 ха, а у ЕУ 0,21 ха. БиХ је на овој листи на 39. мјесту с 0,30 ха обрадивог земљишта по становнику. Према FAOSTAT-у, БиХ је 2020. године имала 2.242.000 ха пољопривредног земљишта. Обрадивог земљишта је половина (1.122.000 ха), а друга половина су природне ливаде и пашњаци (1.122.000 ха). Од обрадивог земљишта 10% су воћњаци и виногради (107.000 ха), обрађено је 56% (629.000 ха), а није обрађено 34% земљишта (386.000 ха).⁴ Обрадиво земљиште је лошијих бонитетних класа. У бонитетним класама I–IV је 25% земљишта у ФБиХ и 26% у РС. У РС је преосталих 74% земљишта у класама V–VIII, а у ФБиХ 52% је у класама V–VI, а преосталих 23% у класама VII и VIII.

ФБиХ: Статистички су биљежене укупне површине обрадивог земљишта између 714.000 ха (2017) и 731.000 ха (2019), те укупне површине пољопривредног земљишта између 1.149.000 ха (2014) и 1.183.000 ха (2019). У овом периоду је, уз благе флукуације осталих категорија, једино примјетан раст површина (за око 5%) забиљежен за категорију пашњака. Међутим, у периоду 2014–2020. године забиљежено је благо повећање просјечних површина и укупно обрадивог и укупног пољопривредног земљишта (721.286 ха обрадивог и 1.168.571 ха укупног пољопривредног земљишта) у поређењу с периодом 2003–2011. година (709.444 ха обрадивог и 1.143.778 ха укупног пољопривредног земљишта). У ФБиХ у периоду од 2014. до 2020. године у просјеку је евидентирано 406.000 ха ораница и башти, од којих је 195.086 ха (48,05%) било засијано ратарским, повртним и крмним биљем, док је 185.500 ха (45,68%) необрађених површина.

РС: Површине пољопривредног и обрадивог земљишта у РС се разликују, зависно од извора података. Према измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године⁵, РС има 981.815 ха пољопривредног земљишта (40,57% њене територије). Структура пољопривредног земљишта према категоријама коришћења је била сљедећа: 582.270 ха ораница и башти, 52.191 ха воћњака, 314 ха винограда, 183.815 ха ливада, 162.662 ха пашњака и 562 ха бара и трстика. До 2018. године статистички подаци о површини и структури пољопривредног земљишта у РС се нису значајније мијењали, а након тога, због промјене статистичке методологије, РЗС РС извјештава да РС има 348 хиљада ха *коришћеног* пољопривредног земљишта, а за остало земљиште се не дају подаци (видјети Прилог 3). Сјеверни, равничарски дио РС, гдје се налази највише

³ The World Bank Development Indicators, доступно на https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.NA.RC?most_recent_value_desc=true (приступљено: 1. 3. 2020).

⁴ FAOSTAT

⁵ Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године, 2013, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС и Урбанистички завод Републике Српске, стр. 83.

обрадивог земљишта, углавном је на надморској висини до 500 метара. У структури пољопривредног земљишта доминирају парцеле мање од 2 ха.

БД БиХ: Око 81% пољопривредног земљишта је у приватном власништву, 13,5% у власништву Дистрикта и преостало у власништву осталих лица. Укупне пољопривредне површине у БД БиХ крећу се између 29.844 ха (2015) и 33.951 ха (2020). У структури укупних пољопривредних површина у БД БиХ доминирају интензивне ораничне површине које са 29.035 ха чине готово 86% његових површина. Воћњаци са 3.343 ха чине другу групу обрадивих површина по важности, док су природне ливаде и пашњаци на подручју БД БиХ скромне заступљености и чине 4% укупних пољопривредних површина (2% ливаде, 2% пашњаци).

Најважније и најинтензивније ораничне површине се не искоришћавају, а необрађено земљиште и угари у појединим годинама (2014) чине готово половину укупних ораничних површина. Посљедњих година (2017-2020) нешто је повећана искоришћеност ораница и у 2020. години је достигла ниво обрађености од 61,72%.

2.1.3. Воде

Годишње падавине у БиХ су око 1.250 л/м². С територије БиХ отиче 1.155 м³/с, односно 57% од укупне пале количине воде.⁶ Воде с укупно 6 од 8 већих сливних подручја у Босни и Херцеговини имају прекогранични карактер (сливови Уне, Дрине, непосредни слив Саве, сливови Неретве, Требишњице и Цетине). Подручју БиХ читавом површином припадају сливови ријека Врбас и Босна, што чини 33% њене укупне територије.⁷

ФБиХ: Природни хидрографски систем у Федерацији БиХ обухвата слатководну и слановодну водену масу, јавља се у форми површинског и подземног типа отицања и карактеризује се развијеним. Око 67% укупне површине ФБиХ хидрографски припада сливу Црног мора, док 33% територије припада сливу Јадранског мора. Осам ријека које се дијелом или цијелим током налазе на територији ФБиХ има дужину већу од 1.000 км. Знатан удио воде у слатководном водном билансу ФБиХ чине природна и вјештачка језера. Маринска акваторија површине 12,2 км² смјештена у подручју залива Неум – Клек једина је слановодна водена маса која припада ФБиХ. Процијењених око 20.000 ха наводњаваних површина у БиХ 1992. године сматрано је изразито незадовољавајућим податком, а низ разлога (ратне штете, минирана подручја, неодржавање) довео је до њиховог значајног смањења. Према непотпуним подацима, у ФБиХ се под системима наводњавања тренутно налази тек око 3.000 ха. План из претходне стратегије развоја пољопривреде ФБиХ да се у петогодишњем периоду изграде системи за наводњавање на површинама од 5.000 ха и рехабилитују системи одводње на површинама од око 20.000 ха није реализован.

РС: Укупна дужина ријечних токова који протичу кроз РС је 1.647 км, што чини 46% укупне дужине ријечних токова у БиХ. Хидроресурсе РС, поред ријечних токова, чине природна и вјештачка језера. Расподјела воде у РС је таква да је нема довољно тамо гдје је најпотребнија, а протоци су најоскуднији у периодима године када су потребе највеће (вегетациони, топли дио године). Домицилним водама су најсиромашнији долински дијелови с најквалитетнијим земљишним потенцијалима (Посавина, Семберија). Највеће падавине и отицање су по рубним планинским дијеловима РС, најрјеђе насељеним и с најмањим захтјевима за водом. Према расположивим подацима,

⁶ Стратегија прилагођавања климатским промјенама и нискоемисионог развоја БиХ за период 2020–2030, 2020.

⁷ Федерални хидрометеоролошки завод,
<https://www.fhmbih.gov.ba/latinica/HIDRO/Hkarakteristike.php>

просјечни годишњи мањак воде у РС се креће 100–200 мм у сјеверним дијеловима, 50–100 мм у централним и 300–400 мм у зони Јадранског слива. Према подацима из 2015. године, 7.262 ха је имало услове за наводњавање (системи у функцији и ван функције).⁸ Да би смањио зависност пољопривредне производње од суше, МПШВ РС је задњих година интензивирао активности на изградњи и реконструкцији система за наводњавање на површини од око 25 хиљада ха, чиме се проценат обрадивог земљишта чије наводњавање је економски оправдано повећао на 16%.

БД БиХ: Цијели простор Брчко дистрикта БиХ припада Црноморском сливу, односно хидросистему ријеке Саве. Окосницу хидрографске мреже чини ријека Сава која је пловна више од 260 дана у години. Ријека Сава се посматра као главни реципијент овог простора, свакако и шире. Сава протиче кроз БД БиХ у дужини од око 35 км гдје свом дужином чини границу између Босне и Херцеговине и Републике Хрватске.

На водном подручју ријеке Саве у БД БиХ идентификована су 24 водотока сливне површине од 10 км², релативно равномјерно распоређена по сливовима. Притоке ријеке Саве на подручју Дистрикта су ријеке: Тиња, Брка, Лукавац, Рашљанска ријека, Зовичица, Ломница и Степачка ријека. Најзначајније од свих наведених притока су ријеке Тиња и Брка.

2.1.4. Шуме

С обзиром на географски положај БиХ и утицај различитих типова климе, у саставу шума се појављује низ шумских заједница с преко 100 дрвенастих врста. Основне врсте дрвећа су јела, смрча, бијели и црни бор, буква и храстови, те мањи проценат племенитих лишћара и воћкарица. Шуме и шумска земљишта у БиХ распростиру се на површини од око 2.709.800 ха, што чини 53% њене површине. У државном власништву је око 2.186.300 ха или 81%, а у приватном власништву 523.500 ха или 19%. Евидентан је тренд повећања шума и шумских земљишта у БиХ током задњих педесетак година, који сада заузимају око 63% њене територије. Узрок повећања ових површина је у мањој мјери пошумљавање, а у већој мјери растање пољопривредног земљишта. БиХ је добрим дијелом богата „сиромашним” изданачним шумама којих је 917.800 ха (33,9%), а вриједних високих шума је 1.291.900 ха (47,6%). Необрасло шумско земљиште заузима око 500.100 ха (18,5%), од чега је способно за пошумљавање око 392.300 ха, а неподесно за пошумљавање око 163.147 ха.⁹

ФБиХ: Шуме и шумска земљишта у ФБиХ су 2020. године заузимали површину од 1.510.937 ха. Од тога је у државном власништву 82%, а у приватном власништву и власништву других правних лица 18% тих површина. У поређењу са стањем забиљеженим 2010. године, површина шума у ФБиХ повећана је за око 3%. Иако је шумарство ФБиХ првенствено у дрвно-производној и ловно-производној функцији, шуме су одувијек, кроз прикупљање недрвних шумских производа, представљале извор додатних прихода руралног становништва. У периоду 2014–2020. мало је рађено на стручним препорукама везаним за побољшање стања и остваривање бољих економских ефеката од прикупљања недрвних шумских производа изнесеним у претходној стратегији развоја пољопривреде.

РС: Укупна површина шумског фонда (површина шума и шумског земљишта) у РС је 1,34 милиона ха или 54,1% од укупне површине РС. Површина обраслог шумског земљишта је 1,1 милион ха или 44,4% од укупне површине РС. Површина високих шума с природном обновом у РС је 591.888 ха, а изданаčkih шума 414.404 ха. На шуме у

⁸ Стратегија интегралног управљања водама Републике Српске 2015–2025, Влада РС, 2015, стр. 71.

⁹ <https://usitfbih.ba/sumarstvo/>

власништву РС отпада 78%, а на приватне 22% шума. Стварна шумовитост је вјероватно већа јер су премјером шума у приватној својини обухваћене само површине које се катастарски воде као шума. Поред тога, значајне површине запушеног пољопривредног земљишта у руралним подручјима обрасле су шумском вегетацијом, али се и даље воде као пољопривредно земљиште.¹⁰ Шуме у РС имају потенцијал за искоришћавање разних самониклих биљака (гљива, љековитог биља, боровница, шумских јагода, цвијећа и др.), тресета, камена, пијеска, шљунка, као и за упражњавање лова. Сакупљањем недрвних шумских производа бави се дио руралног становништва и за њих је то значајан извор додатних прихода, нарочито за оне из најсиромашнијих категорија. Запошљавање становништва из руралних подручја у шумарству значајно је за опстанак и одрживост руралних подручја и заустављање негативних демографских трендова.

БД БиХ: Шуме су сиромашан природни ресурс подручја Брчко дистрикта БиХ. Заузимају укупно око 25% површине Дистрикта, од чега шуме и шумска земљишта у власништву Дистрикта учествују с око 3%.

Важнији дио шумскопривредне основе у БД БиХ је у приватном сектору. Овај сектор у власништву има 8.526 хектара шума, у чему доминирају изданачке шуме са 62,5%. Дрвна залиха у високим шумама с природном обновом износи 438.765 м³ на цијелој површини или 206,4 м³/ха. Просјечна дрвна залиха у изданачким шумама је 109,4 м³/ха, а највећим дијелом су храстове, букове и изданачке шуме осталих лишћара.

---

¹⁰ Стратешка платформа за израду Стратегије развоја шумарства Републике Српске 2022-2032 (необјављен текст).

2.1.5. Биодиверзитет

У БиХ је идентификовано више од 5.000 врста и подврста васкуларних биљака, више од 100 врста риба и више од 320 врста птица и других елемената биолошке разноврсности, при чему је чак 30% укупне ендемске флоре на Балкану садржано у флори БиХ.¹¹ Богатство пејзажне разноврсности илуструју број и врсте пејзажа идентификованих у складу с међународним стандардима гдје се наводе сљедећи пејзажи: медитерански, супра-медитерански, медитеран-планински, планински, брдовити, перипанонски и панонски.¹² У складу с европском директивом за успостављање Европске еколошке мреже, у БиХ је у току процес успостављања НАТУРА 2000, при чему су идентификована, пописана и картирана сва најзначајнија природна станишта, те биљне и животињске врсте које је потребно заштитити како би се очувала богата биолошка и георазноврсност.

ФБиХ: Богата биолошка и пејзажна разноврсност простора ФБиХ захтијевала је успостављање заштићених подручја и других категорија заштите с циљем обезбјеђивања опстанка и заштите станишта и врста. Према важећој IUCN категоризацији, у БиХ је заштићено 29 подручја, од чега су 2 строга резервата природе, 4 национална парка, 16 споменика природе, 5 паркова природе – заштићених пејзажа и 2 подручја за управљање ресурсима – парк шуме на укупној површини од 127.557 ха. Од укупне површине заштићених природних подручја у БиХ 76,9% је на територији ФБиХ. На подручју ФБиХ успостављена су и два рамсарска подручја¹³ (Хутово блато и Ливањско поље). У ФБиХ постоји велики број високовриједних природних подручја која су планским документима федералног, кантоналног и општинског нивоа предвиђена за будућу заштиту. Планирано је да се заштити око 17% укупне површине ФБиХ.

РС: У односу на укупну територију, РС има индекс биодиверзитета од 0,0015.¹⁴ Издвојено је 28 заштићених подручја, што је 2,15% укупне територије. То су: 2 строга резервата природе, 3 национална парка, 14 споменика природе, 2 заштићена станишта, 4 парка природе, 2 парк-шуме и 1 споменик парковске архитектуре. Прашума Перућица се налази на тендатовној листи UNESCO-а. Уредбом о Црвеној листи заштићених врста флоре и фауне¹⁵ у РС је заштићено 818 врста васкуларне флоре, 304 врсте птица, 48 врста риба, 57 врста сисара, 20 водоземаца и 25 врста гмизаваца. Уредбом о строго заштићеним и заштићеним дивљим врстама¹⁶ заштићено је 296 врста флоре, 6 врста гљива, 13 врста инсеката, 24 врсте сисара, 30 врста птица, 10 врста гмизаваца, 4 врсте водоземаца и 20 врста риба. Као изворне (аутохтоне) и заштићене расе признате су сљедеће врсте говеда: гатачко говече и буша; оваца: влашићка праменка, подвелешка или херцеговачка праменка и купрешка праменка; коза: домаћа балканска рогата коза; коња: босански брдски коњ; свиња: мангулица и живине: домаћа кокошка погрмуша или живичарка.¹⁷

БД БиХ: Велике површине БД БиХ су конвертоване у екосистеме и заједнице с нижим облицима еколошке интеграције и сложености јер је у значајној мјери дошло до промјена у структури и динамици природних екосистема и пејзажа. Тако да данас, од

¹¹ Четврти национални извјештај БиХ уз Конвенцију УН-а о биолошкој разноврсности, 2010.

¹² Четврти национални извјештај БиХ уз Конвенцију УН-а о биолошкој разноврсности, 2010.

¹³ Рамсарска конвенција о влажним подручјима донесена у иранском граду Рамсар 1971. године

¹⁴ Процјена угрожености од елементарне непогоде и друге несреће, Републичка управа цивилне заштите, Источно Сарајево, 2013.

¹⁵ Уредба о Црвеној листи заштићених врста флоре и фауне у Републици Српској, „Службени гласник РС”, 124/12.

¹⁶ Уредба о строго заштићеним и заштићеним дивљим врстама, „Службени гласник РС”, 65/20.

¹⁷ Програм очувања генетичких ресурса у области сточарства, „Службени гласник РС”, 87/20.

укупног броја еколошких заједница, примарним (различите шумске заједнице) припада око 50%, 20% су секундарни облици као што су ливаде, док терцијарним екосистемима припада око 30% утврђених заједница. На темељу постојећег општег еколошког стања заједница, њих око 70% су са знатно измијењеном структуром, а само 10% их је у приближно изворном облику. Томе треба додати и око 20% заједница и екосистема с веома ограниченим носивим капацитетом, иначе веома осјетљивим на било какве антропогене утицаје и притиске.

2.1.6. Становништво

БиХ је први и до сада једини попис становништва од њене самосталности имала 2013. године. Тим пописом је утврђено да је БиХ у моменту пописа имала 3.531.159 становника. Жена је било нешто више (1.798.889) него мушкараца (1.732.270). Просјечна старост жена је била 40,7 година, а мушкараца 38,2 године. Просјечна густина насељености је била 69 становника на км². Наведени број становника живио је у 1.155.736 домаћинстава. Просјечан број чланова домаћинства је био 3,06. Процјена је да је БиХ 2020. године имала 3.475.000 становника. У свим годинама након пописа становништва природни прираштај становништва у БиХ је негативан.¹⁸

ФБиХ: Према званичним подацима из пописа 2013. године, на подручју ФБиХ је живјело 2,219 милиона становника, од чега 49,03% су мушкарци, а 50,97% жене. Укупан број становника се смањило са 2,216 милиона (2014) на 2,185 милиона (2020), што је смањење за 1,4%. У истом периоду (2014-2020) примјетан је стални пад природног прираштаја (негативан у цијелом периоду) који је посебно изражен у 2020. години (-4,03%). Индекс виталности је све анализирано вријеме мањи од 1,00 (већи број умрлих у односу на рођене) и у 2020. години је достигао вриједност 0,66. Употпуњавање лоше демографске слике чине и подаци о нето миграцији, која је формално (званична статистика) у 2019. години износила -2.717 особа¹⁹. Неофицијелни подаци су далеко већи и говоре о напуштању земље углавном младог и радно-способног становништва. Укупан број домаћинстава у ФБиХ, према попису из 2013. године, био је 715.665, од чега 47,64% у урбаним дијеловима ФБиХ, а 52,36% у руралним.

РС: Према попису становништва из 2013. године, РС је имала 1.170.342 становника која су живјела у 408.825 домаћинстава (у просјеку 2,85).²⁰ Од пописа становништва 2013. године до 2020. године број становника је смањен за 34.068. Готово половина домаћинстава имала је 1 или 2 члана (48,5%). Стопа природног прираштаја у РС је негативна у читавом анализираном периоду. Витални индекс је у свим годинама мањи од 1 јер је број умрлих већи од броја рођених за око 5.000 сваке године. Поред опадања броја становника, евидентне су и миграције између општина унутар РС.²¹ Један од проблема је велики проценат неожењених и неударних. Према резултатима пописа из 2013. године неожењено је било 33% мушкараца, а неударно 21% жена.²² Ова појава се екстремније манифестује у руралним подручјима.²³ Анкета о радној снази показује да је мање жена међу запосленима и samozапосленима у односу на мушкарце, али их је више као неплаћених помажућих чланова домаћинстава (14,1% жена у односу на 3% мушкараца).²⁴

БД БиХ: Анализирајући кретање укупног броја становника у Дистрикту у периоду 2014-2020. година примјетан је изражен негативан тренд и депопулација овог подручја. Тако

¹⁸ Демографски билтен 2021, Агенција за статистику БиХ, 2021.

¹⁹ Статистички билтени Демографије Федералног завода за статистику

²⁰ Билтен Демографска статистика, Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2019, стр. 13.

²¹ Билтени Демографска статистика, Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2019. и 2021.

²² Маринковић Д., Мајић А., Становништво Републике Српске – демографски фактори и показатељи, Универзитет у Бањој Луци, Природно-математички факултет, Бања Лука, 2018, стр. 238.

²³ Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Српској 2013. година, Градови, општине и насељена мјеста, Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2017, стр. 200.

²⁴ Жене и мушкарци у Републици Српској 2021, билтен, Републички завод за статистику Републике Српске

се укупан број становника са 83.309 (2014) смањено на 82.684 (2020) или за 0,75%. У овом дијелу БиХ присутан је стални пад природног прираштаја који је посебно изражен од 2013. године, када поприма негативне вриједности и када је већи број умрлих у односу на живорођене. Највећи негативни природни прираштај на подручју БД БиХ забиљежен је у 2020. години када је износио -5,03%.

Према званичним подацима из пописа 2013. године, на подручју БД БиХ укупно је живјело 83.516 становника, од чега 45,50% у руралном подручју Дистрикта, а 54,50% у урбаном подручју. Домаћинство у руралним дијеловима БД БиХ је бројније у односу на оно које живи у урбаним дијеловима, и у просјеку броји 3,39 чланова.

2.1.7. Усклађеност пољопривредних политика са Зеленом агендом за Западни Балкан

У важећим стратегијама развоја пољопривреде и руралних подручја у РС, ФБиХ и БД БиХ може се наћи доста елемената који су у складу са „*Green Deal*” оријентацијом новог ЕУ ЗПП за период 2021-2027. година. Без обзира на присуство циљева који су у складу са стратегијом „озелењавања” пољопривреде, изостају конкретне акције. Законодавство у БиХ, како оно које се уопштено тиче заштите природе, тако и оно које је релевантно за пољопривредни сектор, има доста елемената који обезбјеђују заштиту животне средине и одрживо коришћење природних ресурса, али је примјена тих прописа спора и неконзистентна. Заостатак је евидентан и у структури мјера финансијске подршке пољопривреди, јер изостају мјере унакрсне усклађености које пољопривредницима налажу да у процесу производње примјењују мјере јавног здравства, здравља и добробити животиња, здравља биља, те заштите природе и биодиверзитета као и управљања земљиштем²⁵. Прихватање Зелене агенде за Западни Балкан од стране БиХ обавезује њене институције да допринесу даљем „озелењавању” пољопривреде у БиХ. Међутим, фокус је више на бољој адаптацији пољопривреде на климатске промјене, а мање на ублажавању утицаја пољопривреде на настанак климатских промјена. Прије него се почну предузимати конкретне акције предвиђене Софијском декларацијом, потребно је промијенити свијест, не само пољопривредних произвођача, него и свих других интересних група у вези с настанком климатских промјена.

У Акционом плану за имплементацију Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан за период 2021-2030. године четврто поглавље посвећено је одрживој пољопривреди. У том поглављу дефинисано је седам активности чијом реализацијом се даје допринос реализацији Агенде: (1) усклађивање сектора производње хране и примарне производње са стандардима ЕУ о безбједности хране, здрављу биљака и добробити животиња, те животної средини и рјешавању питања управљања отпадним водама, ђубривом и отпадом; (2) јачање званичних санитарних контрола дуж читавог ланца исхране, као и унапређење система утврђивања поријекла и означавања прехранбених производа; (3) промовисање еколошки прихватљивог и органског узгоја и смањење употребе синтетичких хемијских производа у производњи хране; (4) сарадња с научним, образовним, пословним и пољопривредним институцијама како би се олакшао трансфер иновативних и еколошких технологија и пољопривредних метода; (5) осмишљавање активности којима би се смањила количина отпада у руралним и обалским подручјима; (6) повећање напора усмјерених на одрживи развој руралних области уз примјену програма LEADER, и (7) подршка инвестицијама у производњу и технологије обновљиве енергије, као и у смањење емисија гасова с ефектом стаклене баште и мјере адаптације на климатске промјене у пољопривреди. Поред четвртог

²⁵ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/cross-compliance_en

поглавља, пољопривреда и рурални развој имају везу и с трећим поглављем Циркуларна економија и петим поглављем Заштита природе и биодиверзитета.

Усклађивање БиХ са законодавством и стандардима ЕУ о безбједности хране, здрављу биљака и добробити животиња је перманентан процес у којем БиХ има континуирану експертску и техничку подршку од ЕУ кроз претприступну помоћ (ПА), Twinning и TAIEХ инструменте, те друге пројекте. Сертификована површина пољопривредног земљишта које се користи у систему органске пољопривредне производње је мала (2020. године 1.690 ха).²⁶ У пракси је вјероватно много више површина које се користе на еколошки прихватљив начин, али те површине нису сертификоване. Пољопривреда у БиХ доприноси ефекту „стаклене баште” са 9,5% (највећи допринос даје енергетика, односно термоелектране, с око 78%). У односу на 1990. годину допринос пољопривреде ефекту „стаклене баште” је смањен за 29,6%.²⁷ Употреба органских и минералних ђубрива у БиХ је (прерачунато у активне материје) 121,8 кг/ха и има тренд смањења. Потрошња ђубрива у БиХ је на нивоу 62,4% ЕУ-27 просјека. Подаци о употреби пестицида у пољопривреди у БиХ показују да она расте (са 2,05 кг/ха 2014. године на 2,43 кг/ха 2020. године) и на нивоу је 76% потрошње у ЕУ-27.²⁸

Сарадња између научних и образовних институција и пословног сектора када је у питању трансфер иновативних и еколошких технологија и пољопривредних метода је слаба. SWG RRD ради на изради акционог плана за унапређење AKIS-а у земљама Западног Балкана, укључујући и БиХ, који би требао да понуди одређена рјешења којима би се тренутно стање могло побољшати.

Отпаду у руралним подручјима посвећује се све већа пажња. Све више сеоских насеља обухваћено је редовним одвозом смећа. FAO је урадио студију о стању отпада и губитака хране у БиХ. Као резултат те студије урађен је и акциони план за смањење губитака и отпада хране који званично није усвојен нити на једном административном нивоу у БиХ, па се не може говорити ни о степену његовог спровођења.

Одрживом развоју руралних подручја у БиХ већ је посвећена одговарајућа пажња у постојећим стратешким документима и активностима министарстава пољопривреде и других министарстава, као и кантоналне и локалне администрације. LEADER приступ није значајније инкорпорисан у те активности.

Подршка инвестицијама у производњу обновљиве енергије из биљног и анималног отпада у пољопривреди је недовољна и више декларативна. У постојећим ентитетским стратегијама развоја пољопривреде су наведени циљеви повећања производње енергије из обновљивих извора у пољопривреди, али су изостале конкретне мјере новчане и друге подршке. У РС и у ФБиХ до сада је изграђено по једно постројење које производи енергију из биогаса. Такође, ријетки су примјери постављања соларних панела на куће и привредне објекте у руралним подручјима (у РС је средином 2022. године објављен јавни позив за кофинансирање 50.000 кућних соларних колектора).

2.2. Пољопривредна производња

Повољни природни и орографски услови у Босни и Херцеговини омогућују пољопривредним произвођачима бављење великим бројем биљних и сточарских производњи.

---

²⁶ FAOSTAT

²⁷ Berishaj Viktor, Western Balkans greenhouse gas emission reduction targets 2030, Climate Action Network (CAN) Europe, 2021.

²⁸ FAOSTAT

2.2.1. Биљна производња²⁹

Зависно од климатских услова, припадности некој од трију агрозона, те земљишних карактеристика, биљна производња у Босни и Херцеговини обухвата узгој готово свих ратарско-повртарских и крмних култура, индустријског биља те велики број континенталних и медитеранских воћних врста. Босна и Херцеговина располаже са 1,07 милиона ха (2020) најквалитетнијих ораничних површина, али, нажалост, готово половина (456 хиљада ха) се не користи³⁰.

ФБиХ: У структури сјетвених површина у периоду од 2014. до 2020. године доминира производња жита, коју слиједи крмно биље и повртарски усјеви, док је најмање заступљено индустријско биље. Жита заузимају у просјеку 44,1% (од најмање 76,7 хиљада у 2014. години до највише 90,5 хиљада у 2016. години) засијаних ораничних површина. Поврће се гаји на просјечних 41.518 ха, што је 21,3% ораничних површина. Крмно биље је заступљено на 63.967 ха, односно сије се на око 33% ораничних површина. Највеће промјене су код индустријског биља, чије засијане површине су увећане за 4.434 ха, а учешће им је са 0,6% порасло на 2,7% коришћених ораничних површина.

РС: Анализа начина и структуре употребе ораничних површина у РС у периоду 2014-2020. година отежана је из тог разлога што је у том периоду дошло до измјене начина прикупљања и обраде података РЗС РС о пољопривредном земљишту и начину његовог коришћења.³¹ Према старој методологији, у 2019. години од 577 хиљада ха ораница обрађивало се 317 хиљада ха (55%), а 260 хиљада ха (45%) ових површина није коришћено. Површине под житима су у просјеку биле 208 хиљада ха и повећане су за 12 хиљада ха, у односу на ранији период, површине под индустријским биљем су у просјеку 7,6 хиљада ха и повећане су за 50%, док су површине под поврћем стагнирале на око 30 хиљада ха (10% укупних обрадивих површина). Коначно, и површине под крмним биљем су стагнирале, задржавајући се на нивоу од 65 хиљада ха. Према новој методологији, у РС се обрађује 205 хиљада ха ораница и башти, а подаци о необрађеном земљишту се више не публикују.

БД БиХ: Од укупно 17.920 ха (2020) засијаних ораница најзаступљенија је производња жита са 13.940 ха (78%). Производња индустријског биља чини 14% (2.451 ха), а знатно скромније је заступљено крмно биље са свега 5% (985 ха) и производња поврћа са 3% (544 ха).

Укупна **ратарско-повртарска** производња у БиХ у анализираном периоду 2014-2020. година доста је варијала из године у годину и зависила је од актуелних климатских прилика. Ова варирања су уједно значила недостатак агротехничких мјера и техничко-технолошких рјешења којима би се смањио поменути негативан утицај климатских прилика. Просјечни приноси по јединици површине су ниски и већина ових производњи није конкурентна на тржишту. Уз релативно мање промјене у засијаности ораничних површина, велика варирања су забиљежена код укупне производње кукуруза (зрно),

²⁹ Промјена методологије прикупљања података о биљној производњи и сточарству је условила и прекиде у временским серијама те подаци прикупљени на два различита методолошка начина нису међусобно упоредиви.

³⁰ SWG база података за Босну и Херцеговину

³¹ До 2018. године подаци су прикупљани на основу процјена општинских органа надлежних за послове пољопривреде, а од 2018. године на бази анкетања репрезентативног узорка пољопривредних газдинстава. За 2018. и 2019. годину могу се наћи двојни статистички подаци (према старој и новој методологији), а до 2018. године и за 2020. годину само једни (према старој или према новој методологији).

крећући се између 798.532 тоне у 2017. години и 1.277.448 тона у 2018. години. Још веће разлике су биле код производње пшенице. Најмања укупна производња пшенице је била у 2014. години (170.056 тона), а највећа у 2020. години (357.148 тона). Производња кромпира се кретала у распону од 300,4 хиљаде тона (2014) до 441,3 хиљаде тона (2020).

ФБиХ: Пшеница, као најважније хљебно жито, с просјечном годишњом производњом од око 74 хиљаде тона (2014–2020), ни близу не подмирује потребе млинске индустрије овог бх. ентитета. Просјечан принос у ФБиХ је 3,8 т/ха, што је ниже од просјека БиХ, просјека сусједних земаља и земаља ЕУ. Кукуруз, као најраспрострањеније жито, с просјечном површином од око 47 хиљада ха и укупном производњом преко 226 хиљада тона је у директној зависности од дешавања у сектору сточарске производње. Производња крмног биља се одвија на око 33% засијаних површина. Највеће површине су под силажним кукурузом, затим ТДС, дјетелином и луцерком. Око половине засијаних повртних површина, преко 21.000 ха, налази се под кромпиром. Просјечна укупна производња кромпира у периоду 2014-2020. је око 175 хиљада тона. Пасуљ се производи у просјеку на око 4.000 ха, а по сјетвеним површинама слиједе црни лук (просјек око 3,3 хиљаде ха), купус (2,8 хиљада ха), парадајз (1,9 хиљада ха) и паприка (1,6 хиљада ха). У овом бх. ентитету процјењује се да има око 280 ха заштићених простора у којима се производи поврће. Индустијско биље (сунцокрет, соја, уљана репица и дукан) нема већи значај и просјечна површина (2014–2020) је нешто више од 3.500 ха.

РС: У сјетвеној структури жита доминирају кукуруз и пшеница. Према подацима из 2019. године, однос засијаних површина је био 45.913 ха (пшеница) наспрам 137.942 ха (кукуруз). Вишегодишњи просјек обима производње жита се креће око 1 милион тона годишње. У 2019. години укупна производња пшенице је износила 176.931 тону, а кукуруза 894.548 тона. За разлику од ФБиХ, индустријско биље има значај у сјетвеној структури РС. Више од половине површина засијаних индустријским биљем је под сојом и те површине имају тренд повећања. У експанзији је и сјетва уљане репице, а исто важи и за сунцокрет, док се интерес за производњом дукана смањује. Производњу поврћа углавном обављају породична пољопривредна газдинства. Око 44% површина под поврћем заузима кромпир (13 хиљада ха). Слиједе пасуљ и купус на по пет хиљада ха. Остале врсте поврћа, паприка, парадајз, црни лук и краставац, производе се на по хиљаду и петсто ха. Крмно биље се у РС гаји на површини од око 65 хиљада ха, а двије трећине површина су засијане дјетелином и луцерком. Додатних 12.000 ха засије се мјешавином трава и жита или трава и легуминоза. Значајно учешће има и силажни кукуруз са 13–15% у површинама под крмним биљем.

БД БиХ: У структури пожњевених површина жита у 2020. години најзначајнија је производња пшенице (3.724 ха) и кукуруза (8.242 ха). Осим те производње важна је и производња индустријског биља која са 2.451 ха чини 14% укупно засијаних ораница. Иако на овом подручју постоји фабрика која се бави прерадом уљарица (БИМАЛ д.о.о.), њихово је учешће скромно и односи се углавном на соју (984 ха). Производња поврћа је скромна и у 2020. години се одвијала на површини од 544 ха. Скромна је и производња крмног биља (985 ха).

Повољна умјерено-континентална клима заједно с медитеранском климом омогућује да се на подручју Босне и Херцеговине одвија производња великог броја воћних врста из групе јабучастог, коштичавог, језграстог, јагодичастог и медитеранског воћа. Нажалост, у БиХ воћарско-виноградска производња се још увијек јединствено статистички не

прати подацима по јединици површине (изузев производње малине и јагоде)³², већ је то и даље по родном стаблу/чокоту³³.

ФБиХ: На подручју овог бх. ентитета узгајају се готово све најважније континенталне воћне врсте: јабука, крушка, шљива, бресква, трешња, вишња, кајсија и орах. Мјерено просјечним бројем стабала, највећу заступљеност има шљива (46%), коју слиједе јабука (28%), крушка (11%), те трешња (5%) и бресква (4%). У периоду 2014-2020. година примјетан је тренд раста броја стабала свих крошњастих воћних врста. У 2014. години укупан број стабала је износио 11,5 милиона, а у 2020. години 10% више односно 12,7 милиона. У истом периоду производња јагодичастог воћа је наставила с трендом раста. При томе, производња јагода је доста уједначена и одвија се на просјечних 800 ха површине, док површине под малином варирају и послје рекордних 2.321 ха у 2018. години смањене су за преко 600 ха у 2020. години када достижу ниво од 1.703 ха. Медитеранске воћне врсте у истом анализираном периоду биљеже стални пораст броја родних стабала и укупног приноса, посебно маслине и смокве. Укупни приноси су повећани са 897 тона у 2014. години на преко 2.000 тона у 2020. години. Укупна површина под виноградима износи 3.782 ха (2020), од чега доминира производња винског грожђа заузимајући око 3.607 ха (95,4%), а столно грожђе око 250 ха (4,6%). Виноградарством и винарством се бави 10.200 домаћинстава³⁴. У анализираном периоду на површинама засађеним виновом лозом просјечан број чокота је 14.575, односно 13.856 родних чокота, с којих се уберу 34.153 тоне грожђа или 2,47 кг по чокоту.

РС: Овај бх. ентитет располаже са око 10.000 ха интензивних засада воћа. Под шљивом је 4.665 ха, јабуком 2.304 ха, крушком 1.077 ха, трешњом 145 ха, вишњом 139 ха, малином 713 ха и јагодом 420 ха.

Укупна производња воћа (континентално и јагодичасто) у РС се креће између 90 и 220 хиљада тона, а интензивна производња воћа између 90 и 130 хиљада тона годишње, са поменутиим варијацијама од једне до друге године. Под виноградима се у РС налази 541 ха и углавном се односи на регион Требиња. Доминирају винске сорте грожђа, а приноси се крећу око 7 кг по чокоту, док је годишња производња грожђа задњих година око 3,8 хиљада тона.

БД БиХ: Производња воћа на подручју БД БиХ има дугу традицију. Воћњаци заузимају површину од 3.343 ха, што чини 9,71% укупних пољопривредних површина Дистрикта. У 2020. години са 450 хиљада стабала шљива је најважнија воћарска култура. Осим шљиве, на подручју Дистрикта треба још издвојити вишњу са 50 хиљада стабала, јабуку са 36 хиљада стабала и крушку са 26 хиљада стабала.

За потребе воћарско-винарско-виноградарске производње у Босни и Херцеговини се производи сопствени садни материјал. Нажалост, он није довољан па се значајан дио увози.

ФБиХ: У ФБиХ у периоду 2014-2020. година примјетан је тренд смањивања производње садног материјала свих врста воћа. Доминантно мјесто у производњи садног материјала има јагодичасто воће (85,9%), док је знатно мање заступљен садни материјал континенталног воћа (12,6%), односно медитеранског воћа (1,6%). Број расадника у ФБиХ који се баве производњом садног материјала воћа осцилира: 16 их је било у 2014. години, 17 у 2017. години, а само 10 у 2020. години. Сличан негативан тренд у периоду 2014-2020. је и код производње садног материјала винове лозе. У 2020. години само се

³² Од 2018. године и статистика у РС је прешла на праћење производње воћа по површини засада, а почевши од 2020. године објављује податке само по површини.

³³ У РС од 2018. године се прелази на праћење воћарске производње по јединици земљишне површине (ха).

³⁴ Извор: Стратегија пољопривреде и руралног развоја Федерације БиХ за период 2021–2027, draft.

један расадник у ФБиХ бавио производњом садница винове лозе, а у 2014. години су егзистирала 4 расадника.

РС: Расадничарску производњу карактерише недовољна сопствена производња и потреба за увозом. У Регистар произвођача садног материјала у РС уписано је 50 привредних друштава.³⁵ Површина под расадницима, цвијећем и украсним биљем износи 173 ха (2020).

2.2.2. Сточарска производња

Сточарска производња у Босни и Херцеговини је значајна грана пољопривредне производње и даје важан допринос укупном БДВ из пољопривреде, извозу пољопривредних производа и запослености руралног становништва. Босна и Херцеговина са 1,12 милиона хектара природних травњака (ФБиХ са 724 хиљаде ха и РС са 376 хиљада ха) предодређена је за узгој стоке и производњу млијека и меса. Бројни су проблеми с којима се сусреће сточарска производња у бх. ентитетима и БД БиХ а међу важнијим су уситњеност земљишног посједа и немогућност рационалне организације производње сточне хране, лоша структура пољопривредних газдинстава исказана малим бројем грла стоке по газдинству, недостатак репродукцијских центара и организованог узгоја било које врсте домаћих животиња, те проблеми везани за тржиште и пласман сточних пољопривредних производа.

У 2020. години у Босни и Херцеговини укупан број говеда је износио 390 хиљада, свиња 751 хиљаду, оваца 1,129 милиона, коза 71 хиљаду, коња 17 хиљада, перади 15,776 милиона и кошница 439 хиљада. У поређењу са 2014. годином³⁶, број говеда, коња и перади се смањило, број коза се задржао на истом нивоу, док је број свиња, оваца и кошница пчела забиљежио раст.

ФБиХ: Говедарство је окосница развоја сточарске производње у ФБиХ. У анализираном периоду 2014–2020. година примјетан је пад укупног броја говеда са 215.478 (2014) на 195.356 (2020). И број музних крава је у сталном паду, али је забиљежен позитивни тренд у просјечној музности крава која се са 2.557 литара (2014) повећала на 2.880 литара (2020). Број свиња варира, не показујући неки изразит тренд и кретао се у распону између 80 и 90 хиљада грла. Овчарство биљежи негативан тренд и пад укупног броја са 532 хиљаде грла у 2014. години на 508 хиљада у 2020. години. Број мужених коза у периоду 2014–2020. година кретао се у распону од 24 до 26 хиљада, с просјечном годишњом производњом од 197 литара млијека по музној кози. Перадарство, као једна од растућих грана сточарске производње од 2000. године, у периоду 2014–2020. задржало је, уз мање осцилације, ниво од 10 до 11 милиона комада перади. Пчеларство показује тренд раста и у 2020. години је регистровано 254.061 кошница пчела, што је у односу на 2014. године више за 34.679 кошница, односно за 15,81%. Поред значаја у производњи меда, ова грана постаје препознатљива и по другим пчелињим производима као што су пелуд, прополис, восак, те матична млијеч.

РС: Број говеда је био стабилан до 2018. године, након чега је смањен за 30 хиљада, вјероватно не реално, него због преласка на нову методологију прикупљања података. Број музних грла се константно смањује и у 2020. години је дошао на ниво од 81 хиљаду

---

35 Извор: МПШВ РС, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mps/%d0%b1.%d0%ba%d0%b5%d1%86%d0%bc%d0%b0%d0%bd/Documents/reg%20proizvodjaca%20sadnog%20materijala.pdf> (pristupljeno: 25. 4. 2020)

³⁶ Агрегацијом података из Прилога бр. 12 у 2014. години укупан број стоке (у 000) у Босни и Херцеговини је био сљедећи: говеда 434, свиње 515, овце 1.034, козе 74, коњи 17, перад 21.500, кошнице пчела 395.

грла. Најновије процјене МПШВ РС су да је број музних грла послје 2020. године додатно смањен. Број говеда у тову се повећава, што је сигурно посљедица створених прилика за извоз јунећег меса у Турску. Тов свиња је сконцентрисан на породичним пољопривредним газдинствима која држе 93% укупног броја свиња и 94% крмача и супрасних назимица. Број свиња је био релативно стабилан у периоду 2014-2018. година, а веће повећање броја десило се преласком на нову методологију прикупљања статистичких података од 2019. године. Због појаве афричке свињске куге број свиња у РС у 2023. години драстично је смањен због угинућа и обавезне аутаназije обољелих грла. Одсјек за сточарство и Ресор за ветеринарство припремају програм обнове сточног фонда у свињарству. Овчарство представља важну грану сточарске производње посебно у подручјима гдје су на располагању велике пашњачке површине које се на други начин не могу искористити. Овчарство карактеришу два подпериода, у првом од 2014. до 2018. године број оваца је стагнирао, док је у периоду 2019-2020. година присутно повећање укупног броја оваца у РС. Начин гајења је такође различит, од екстензивног номадског овчарења до савремених фарми с модерним начином смјештаја и исхране. Задњих година повећава се и број коза, којих још увијек нема више од 30 хиљада у читавој РС. Перадарство је грана сточарства која се интензивно развија на подручју РС и која је и најорганизованија с аспекта ланца вриједности. Када се говори о пчеларству, број кошница пчела је стабилан и креће се око 160 хиљада, с тим да су процјене МПШВ РС да је тај број тренутно око 220 хиљада кошница. Производња меда по кошници креће се од 6 до 12 кг, а укупна годишња производња између 800 и 2.000 тона.

БД БиХ: Анализирајући тренд кретања броја животиња на подручју БД БиХ у периоду 2016-2020. година примјетан је раст, с изузетком говеда и перади, код свих врста домаћих животиња. Укупан број свиња повећао се са 19.314 (2016) на 50.089 (2020), број оваца са 15.059 (2016) на 29.683 (2020), а броја коза са 638 (2016) на 1.251 (2020). Број говеда у анализираном периоду (2016-2020) имао је тенденцију благог раста од 2016. (8.362) до 2019. године (9.274), да би у 2020. години имао значајан пад (8.772). Значајан раст забиљежен је код пчеларства. Повољни природни услови и потражња на тржишту условили су да се укупан број кошница пчела повећао за 51%, са 11.969 у 2016. години на 18.085 кошница у 2020. години.

Производња и прерада млијека сматра се стратешком граном пољопривреде и прехранбене индустрије у Босни и Херцеговини. Доминантна је производња крављег млијека, али је посљедњих година све важнија партиципација овчијег и козјег млијека. У пасминском саставу крава доминира симентал, код већих фарми значајно учешће има холстаин, а у појединим крајевима БиХ присутне су и аутохтоне пасмине попут гатачког говеда и буше. У 2020. години укупна производња крављег млијека у Босни и Херцеговини је износила 609,6 милиона литара, од чега је 267 милиона литара било у откупу са 4,0% просјечним садржајем масти.³⁷ У истој години укупна производња овчијег млијека је износила 15,3 милиона литара а козјег млијека 5,8 милиона литара. Мљекарска индустрија се темељи на значајном броју великих и модерних фарми које су у потпуности достигле ЕУ стандарде, како по просјечним приносима по музној крави тако и по општим условима држања грла. Производња млијека је једна од ријетких производњи у којој БиХ има достигнут степен самодовољности.

ФБиХ: У периоду од 2014. до 2020. године биљежи се пад броја музних грла. Истовремено, укупна производња крављег млијека је расла до 2018. године, након чега долази до благог пада производње на 240 милиона литара. Просјечна количина млијека по грлу и даље је прилично ниска (око 2.700 литара годишње). У немогућности да

³⁷ Извор: МСТЕО (2020): Годишњи извјештај из области пољопривреде, исхране и руралног развоја БиХ

задовољи прописане норме у производњи квалитетног и хигијенски исправног млијека, знатан број малих произвођача престао је с испоруком млијека на тржиште. Када се говори о овчијем млијеку, број помужених оваца је значајно опадао, док је производња незнатно расла на актуелних скоро 12 милиона литара. Годишња производња козјег млијека током задњих година се креће на нивоу од 4,5 милиона литара.

РС: У РС се годишње укупно произведе око 260 милиона литара крављег млијека, 1,5 милиона литара овчијег млијека и око 3 милиона литара козјег млијека. С падом броја музних грла расте производња млијека по грлу, која је према статистичким изворима 2020. године била 3.255 литара.

БД БиХ: Због буџетске подршке произвођачима, присуства великих мљекара (Млијечна индустрија 99 Градачац, Инмер д.о.о. Градачац) и организованог откупа (ЗЗ „Брка“) производња млијека је доста развијена. Укупна производња крављег млијека на подручју Брчко дистрикта БиХ је доста уједначена и креће се између 9 и 10 милиона литара.

Узгој домаћих животиња за производњу меса у Босни и Херцеговини се најчешће врши на мањим или већим фармама говеда за тов, држањем стада оваца за клање (најчешће до неколико стотина) и на фармама перади (већином с по неколико хиљада товљеника). Узгој свиња се најчешће своди на тов увезене прасади за домаће потребе и пласман на домаће тржиште. Произвођачи месних прерађевина рјеђе су и узгајивачи животиња и углавном их набављају на домаћем или страном тржишту. Година 2019. се биљежи и као година у којој БиХ почиње с извозом меса перади и производа од меса перади у ЕУ, када први контингент пилећег меса компаније Мади д.о.о. одлази у Њемачку.³⁸ У посматраном седмогодишњем периоду 2014-2020. број закраних говеда, оваца, свиња и перади као и нето тежина закраних грла показује велике варијације, како по годинама тако и по врсти закраних животиња. Нето производња свих категорија меса животиња закраних у клаоницама је у 2020. години износила 91.764 тоне, од чега говеда учествују са 14.465 тона, овце с 926 тона, свиње са 7.621 тону и перад са 68.752 тоне³⁹. Посљедњих година су цијене увозне стокe за клање и тов биле приближно једнаке или незнатно више од цијена увезеног меса, тако да се током три посљедње године (2018-2020) смањио увоз живих грла на рачун увоза меса по ниским увозним цијенама, углавном из ЕУ. Тиме је додатно смањен број закраних грла чиме је домаћа клаоничка индустрија доведена на руб опстанка.

ФБиХ: У посматраном периоду 2014-2020. број закраних грла говеда и нето тежина закраних говеда показују континуиран и значајан пад. Број закраних оваца у истом периоду значајно варира, при чему се нето тежина овчијег меса скоро подудара с промјенама у броју закраних грла. Нагли пад броја закраних оваца у 2020. години и пласмана овчијег меса и месних прерађевина иначе може се објаснити поремећајем на тржишту због пандемије COVID-19. Тренутни узгој свиња у ФБиХ није довољан за обезбјеђење потребних количина свињског меса за домаће тржиште па је увоз свињског меса, нарочито у прерађивачке сврхе, неопходан. Број закране перади и нето тежина добијеног меса показују константан и значајан пораст, при чему нето тежина меса перади прати повећање броја закраних јединки. Због повољнијих цијена овог меса

³⁸ Да би одређена клаоница у БиХ почела да извози месо у ЕУ потребно је да добије рјешење Канцеларије за ветеринарство БиХ о испуњавању услова за извоз у ЕУ, након чега се списак одобрених клаоница доставља Европској комисији у циљу објаве списка објеката из којих је дозвољен извоз меса перади у ЕУ.

³⁹ Извор: МСТЕО (2020): Годишњи извјештај из области пољопривреде, исхране и руралног развоја БиХ

постоји стална и висока тражња на домаћем тржишту, а тренду раста је вјероватно допринијело и коначно одобрење извоза меса перади у ЕУ од 2019. године. У 2020. години нето производња свих категорија меса животиња закланих у клаоницама износила је 91.764 тоне, од чега говеда учествују с 9.790 тона, овце са 759 тона, свиње са 1.492 тоне и перад с 50.177 тона.⁴⁰

РС: У РС су се у анализираном периоду 2014-2020. у просјеку, према врстама меса, производиле 21 хиљада тона говеђег меса, 49 хиљада тона свињског меса, 7 хиљада тона овчијег и 28 хиљада тона меса перади. Приказане производње односе се на месо животиња закланих у клаоницама, увећано за процјену количина меса добијеног од клања ван клаоница. Мишљење ресорног министарства је да су количине произведеног меса веће од датих процјена. Највећа производња говеђег меса остварена је 2015. године, а у задње двије године пала је испод 20 хиљада тона. Производња свињског меса ван клаоница има доминантно учешће у укупној производњи ове врсте меса. Удио производње овчијег меса у клаоницама је изузетно мали и креће се у распону 2–4%. Пад произведене количине меса перади последица је корекције броја перади у РС (који је преполовљен). Удио меса перади прерађеног у клаоницама у укупној производњи овог меса је у сталном порасту и достигао је 66%. Након поскупљења сточне хране и компоненти за њену производњу (усљед пандемије и украјинске кризе) један број фарми је обуставио тов, тако да се може очекивати смањење производње меса, нарочито оних врста које се интензивно хране концентрованом храном.

БД БиХ: Укупна производња меса у регистрованим клаоницама је врло скромна. У 2020. години укупна производња (нето тежина) говеђег меса је била 80,69 тона, овчијег меса 0,63 тоне, свињског меса 78,46 тона и меса перади 1,65 тона. Поређењем са 2014. годином уочава се тенденција смањења производње говеђег меса и меса перади те повећања производње свињског меса.

Производња јаја у Босни и Херцеговини је доста развијена у којој се примјењују најсавременија техничко-технолошка достигнућа. Укупна производња јаја у БиХ у 2020. години је износила 743 милиона комада као резултат држања 5,13 милиона кока носиља, што је у просјеку значило 145 јаја по коки носиљи.

ФБиХ: Производња јаја и број кока носиља у периоду 2014-2020. су доста стабилни. Укупан број кока носиља се кретао између 1,72 милиона (2014) и 1,87 милиона (2020). У 2020. години производња јаја је износила 315 милиона комада. Просјечна производња јаја по коки носиљи је варирала од 157 (2017) до 179 (2020), што је значајно ниже у односу на ЕУ стандарде који се крећу од 300 до 320 јаја по коки носиљи.

РС: У просјеку, у периоду 2014-2020. производило се 377 милиона јаја годишње. Производња јаја у сеоским домаћинствима се смањује, а обим и трендови у производњи јаја зависе углавном од великих фарми из реда привредних субјеката. ЕУ је поштрила стандарде за држање кока носиља под утицајем Закона о добробити животиња, што треба имати у виду код изградње нових фарми, нарочито оних оријентисаних на извоз на тржиште ЕУ.

БД БиХ: На подручју БД БиХ нема значајније експанзије производње конзумних јаја. Укупан број кока носиља у 2020. години је био 35 хиљада с оствареном производњом од 6,5 милиона комада јаја.⁴¹

⁴⁰ Извор: Саопштења Бројно стање стоке и сточарске производње Федералног завода за статистику.

⁴¹ Официјелни статистички подаци (билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ Агенције за статистику БиХ).

2.2.3. Органска и интегрална производња

Према подацима FAOSTAT-а, површине под органском производњом у БиХ се повећавају: 2014. године их је било 350 ха, а 2020. године 1.690 ха (од чега је 1.280 сертифициковано).⁴² Иако је то повећање за пет пута, ради се о малим површинама које у односу на укупно пољопривредно земљиште представљају 0,11%, а у односу на обрадиво земљиште 0,19%. Према истом извору, не постоје подаци о броју грла домаћих животиња у систему органске производње.

ФБиХ: Обрадиве површине под органском производњом у последњих седам година варирају без неког разумног појашњења. Подаци о стварном стању не постоје, нема регистара произвођача и прерађивача ових производа. Према подацима сертификацијске куће „ОК”, у 2019. години је било засијано 1.237 ха, а у 2020. години свега 346 ха. Љековито биље, жита и бобичасто воће су доминантне културе које се узгајају. Поред узгоја, треба поменути и прикупљање самониклог љековитог биља, гљива и бобичастог воћа. У 2017. години од укупних сакупљачких површина (150.604 ха) на љековито биље отпада 103.575 ха. Значајан дио сакупљеног биља се извози. У периоду 2016-2018. примјетан је тренд раста извоза органских производа. Интегрална производња у ФБиХ блиско је везана за успостављање и реализацију GLOBAL GAP стандарда. Према подацима доступним за 2015. и 2016. годину у БиХ је било 163, односно 138 произвођача сертифицираних по овом стандарду и то сви из биљне производње. Већина сертифицираних домаћих произвођача одлучила се за ову стандардизацију због извозних могућности, а када ће домаћи трговци поставити овај стандард као обавезу за откуп производа остаје да се види.

РС: РС има Закон о органској производњи од 2013. године и у својим стратешким документима има циљ повећања учешћа производње хране на органским принципима и има мјере новчане подршке таквој производњи, и то по јединици биљне површине, по условном грлу, по кошници и за стандардизацију (односно за сертификацију) те инвестиције у набавку опреме која је неопходна малим произвођачима у систему органске производње. Органска биљна производња одвија се на скромним површинама, међутим, протеклих пет година површине под органском производњом стално се повећавају. У 2020. години регистровано је 1.013 ха, а субвенционисано је 479 ха у систему органске производње. У 2022. години, на основу података овлашћених контролних организација, било је 96 произвођача органске хране. Органска производња се обавља на око 4.400 хектара. Што се тиче сточарске производње, број животиња у систему органске производње био је 6.464, од чега говеда 1.775, коза 1.076, оваца 3.423, кокошака 190. У сточарској производњи тек је 2019. године регистровано 158 грла крупне стоке у систему органске производње, а у 2020. години 169 грла, а субвенционисано 108 грла и 170 кошница пчела. У Лакташима је 2019. године регистрована прва фирма за сертификацију органске производње (ОЦС) на територији РС, што је олакшало сертификацију и смањило њене трошкове. У пракси се јавља интегрална производња, односно производња на принципима интегралне заштите биља, уз минимизирање употребе хемијских средстава. Тај вид пољопривредне производње се не прати посебно и тешко је егзактно тврдити колико је такве производње у РС, али су то за сада још увијек мале површине.

БД БиХ: Подручје БД БиХ има повољне природне услове за развој органске производње, посебно у сточарству, а потом у воћарству и повртарству. Не постоје званични подаци о томе на којем је нивоу органска производња, али сасвим сигурно је да је она ниска и недовољна, посебно када се узму у обзир природни потенцијали и

⁴² www.fao.org/faostat/en/#data/RL

релативно повољна еколошка обиљежја Дистрикта. На подручју Дистрикта 2012. године регистровано је Удружење грађана „Органик”, које за циљ има организовање и заступање интереса произвођача органске хране. Органска производња до сада није наишла на подршку кроз буџетска издвајања Владе БД БиХ, што је такође један од разлога због чега је ова производња неразвијена.

2.2.4. Љековито, ароматично и самоникло биље

Љековито, ароматично и самоникло биље је мали сектор великог потенцијала. Подаци Привредне коморе БиХ показују да се из државе извезе љековитог биља и шумских плодова у вриједности око 39 милиона КМ, а увезе око 17 милиона КМ (2018). Добрим дијелом извози се љековито биље сакупљено у природи, али расте и интерес за плантажном производњом. У 2019. години покривеност увоза извозом у овом сектору је била 246%. Извоз је реализован на 46 тржишта широм свијета, уз доминацију тржишта ЕУ (83%). Најширу мрежу купаца имају компаније које се баве извозом етеричних уља (37 земаља). У Анализи спољнотрговинске размјене сектора љековитог биља, шумских плодова и меда БиХ (2014-2018) наводи се да код самониклог биља доминирају гљиве са 52% извоза. Структура извоза гљива је била: 55% суве, 29% свјеже, 15% смрзнуте и 1% конзервисане. Према истом извору, шумског воћа се извозило од 2,3 милиона КМ (2016) до 6,3 милиона КМ (2015), а увозило између 0,4 и 1,3 милиона КМ.⁴³

2.2.5. Производи са заштићеним географским поријеклом, изворни и традиционални производи

Заштита производа са заштићеним географским поријеклом и заштита изворних и традиционалних производа заснивају се на Закону о храни⁴⁴, а процедуре спроводи Агенција за безбједност хране БиХ. Релевантан подзаконски пропис је Правилник о системима квалитета за прехранбене производе⁴⁵. Правилником о изгледу и начину коришћења заштићеног знака ознаке поријекла, ознаке географског поријекла и ознаке гарантовано традиционалног специјалитета прехранбених производа („Службени гласник БиХ”, број 82/19) прописани су изглед и начин коришћења заштићеног знака ознаке поријекла, ознаке географског поријекла и ознаке гарантовано традиционалног специјалитета прехранбених производа, те начин издавања ознака. До сада су у БиХ регистровани слједећи производи са заштићеним ознакама (заштићеном ознаком географског поријекла или ознаком поријекла): (1) височка печеница (ознака географског поријекла), (2) ливањски изворни сир (ознака поријекла), (3) ливањски сир (ознака географског поријекла), (4) невесињски кромпир (ознака географског поријекла) и (5) дрварски мућени пекмез од дрењина (ознака поријекла).

2.2.6. Диверзификација пољопривредне производње

У БиХ не постоји систем праћења прихода пољопривредних газдинстава (ПГ/ОПГ) који се у ЕУ углавном обезбјеђују кроз систем вођења пољопривредног рачуноводства (FADN/FSDN). У ентитетима и БД БиХ се повремено спровode анкете да би се дошло до таквих података.

ФБиХ: У Федерацији БиХ, због недостатка развијеног информационог система, прије свега FADN/FSDN-а, али и података пољопривредног пописа, не постоје подаци који

43 Анализа спољнотрговинске размјене за сектор љековитог биља, шумских плодова и меда БиХ (2014–2018), <http://farmabih.ba/assets/files/DzGLony9ji-analiza-map-sektor-2013-2017pdf.pdf>

⁴⁴ „Службени гласник БиХ”, број 50/04

⁴⁵ „Службени гласник БиХ”, број 19/18

показују структуру прихода пољопривредних газдинстава, а тиме и степен диверзификације руралне економије. На нивоу израда појединих кантоналних стратегија руралног развоја или локалних планова руралног развоја постоје одређене анализе које се баве диверзификацијом руралне економије и заснивају се на резултатима добијеним претходним анкетама. Унапређење живота у руралним подручјима Федерације БиХ је могуће прије свега кроз мјере диверзификације пословних активности на самом ОПГ/ППГ, као и оснивањем обрта, малих и средњих предузећа повезаних с пољопривредом и шумарством, како би се стекли услови за добијање редовних мјесечних прихода и смањила зависност од прихода из пољопривреде који су у правилу годишњи, односно сезонски приходи.

РС: Не постоје систематски подаци о структури прихода пољопривредних газдинстава у РС, па тако ни о степену диверзификације њихове дјелатности и остваривања непољопривредних прихода. Стога се повремено раде *ad hoc* анкете, а у РС су такве анкете спроведене 2014. и 2019. године. Према подацима анкете из 2019. године, продаја пољопривредних производа је врста прихода коју остварује 89% пољопривредних газдинстава и од тога потиче 76,5% њихових прихода. У просјеку, пољопривредни приход је био 19.630 КМ годишње. Пољопривредна газдинства остваривала су 2019. године 24,5% прихода из других извора (у просјеку 6.030 КМ). Ти извори су (према учесталости појављивања): пензија (34%), плата код послодавца (33,5%), пружање неких услуга (4%), сезонски послови (3,5%), приватни бизнис (2,5%), социјална помоћ (3%), приходи од имовине (1%), помоћ породице (1%) и дознаке из иностранства (0,5%) те остали извори (7%). Најчешће активности диверзификације прихода на газдинству биле су: прерада пољопривредних производа на газдинству, прерада и обрада дрвета и пружање одређених занатских услуга (7%). Индикативно је да нити једно анкетирано газдинство није потврдило да остварује приход од пружања туристичких услуга, иако таквих примјера има. У поређењу с истраживањем из 2014. године уочено је да је опао број газдинстава која су остваривала додатну врсту прихода.

БД БиХ: Користећи се подацима добијеним теренским истраживањем⁴⁶, утврђено је да још увијек највећи број руралних домаћинстава Дистрикта главнину прихода остварује продајом својих пољопривредних производа (52,56%). Значајан број домаћинстава главне приходе остварује по основу запошљавања ван газдинства (јавни сектор 13,87%, приватни сектор 12,15%) те од допунских активности на газдинству (10,65%). Главни разлози због којих значајан дио домаћинстава није диверзификовао своју економију развојем допунских дјелатности на газдинству су превелик финансијски ризик (4,95), недовољна радна снага (4,74), недовољна потражња и лош приступ тржишту (4,74) те недовољно властитог капитала и скупи зајмови (4,53).

2.3. Рибарство

Босна и Херцеговина има компаративне предности и производи рибарства се могу извозити на захтјевно тржиште ЕУ од 2008. године. Имајући у виду природне потенцијале, радну снагу, модерне технологије као и сталну тржишну потражњу, рибарство као грана пољопривреде има потребе за додатним јачањем, прије свега креирањем специфичних политика, функционалних мјера подршке и повећањем подстицаја када је у питању узгој рибе, коришћење међународних фондова (прије свега ЕУ) те стварање повољнијег пословног амбијента за домаћа и страна улагања у ову област. Усљед појачаних ефеката промјене климе, рибарски сектор у протеклом

⁴⁶Сопствена истраживања FAO консултанта у оквиру Стратегије развоја пољопривреде и руралних подручја Брчко дистрикта БиХ за период 2021-2027.

периоду, а посебно од 2014. године, трпи знатну материјалну штету узроковану поплавама, мразом и сушом, што је утицало на пад производње рибе и повећање цијене производње, нарочито производње шарана.⁴⁷

ФБиХ: Аквакултура је један од најбрже растућих сектора пољопривреде и прехранбене индустрије у Федерацији БиХ. У односу на крај прошлог вијека, када се производило око 1.000 т годишње, производња конзумне рибе је у последњих двадесет година утростручена, и креће се између 2.000 и 3.000 т, а у појединим производним годинама и више. У ФБиХ аквакултура се углавном базира на узгоју конзумне пастрмке и мањим дијелом на марикултури, узгоју морске рибе и шкољки. Узгој шарана и других топловодних риба организован је само на малим породичним рибњацима и за производњу за властите потребе газдинстава и продају живе рибе на рибњаку, па је њихова производња скоро занемарљива. Укупна производња рибе и других водених организама у 2019. години (3.011 т) повећана је за око 80% у односу на 2014. годину (1.685 т), односно за око 90% у односу на 2015. годину (1.605 т), када је регистрована најмања производња у периоду 2014-2020. година. У 2020. години дошло је до значајног пада производње рибе и других водених организама (2.000 т), искључиво као последица пандемије и отежаног пословања у таквим условима. И у производњи морске рибе дошло је до значајног повећања производње. Производња конзумног лубина и ораде у 2019. години (210 т) била је више него двоструко већа у односу на 2014. годину (100 т). Производња морских шкољки (дагња и каменица) је у периоду 2014-2019. година драстично смањена, готово у потпуности обустављена.

РС: У РС се упражњава само слатководно рибарство. Присутна су два типа организоване производње рибе, у низијским предјелима узгој шарана и у брдско-планинским подручјима узгој пастрмке. Анализа производње рибе у РС указује на велики пад у производњи шарана. Максимална производња шарана била је 2015. године (1.100 тона) и од тада се стално смањује. Разлог је последица приватизације шаранских рибњака и другачије пословне политике нових власника. И у производњи пастрмке највећа производња је била 2015. године, а пад производње је заустављен 2019. године. Разлог смањења производње пастрмке су били поремећај на европском тржишту рибе, проблеми с болестима рибе и неповољан хидролошки режим.

Иако подаци показују смањење производње, РС са својим водним потенцијалима и квалитетом вода има добре услове за развој интензивније производње рибе, између осталог и због чињенице да је то једна од производњи која има добар извозни потенцијал.

БД БиХ: На подручју Брчко дистрикта БиХ већи економски значај за интензивнији узгој рибе имају ријеке Сава, Тиња и Брка. Воде сливног подручја ријеке Саве пружају оптималне услове за живот ципринидних (шаранских) врста риба, што их сврстава у „типичне” ципринидне воде. У области рибарства Брчко дистрикта БиХ врло важно је дјеловање Спортско-риболовног савеза Брчко дистрикта БиХ који су 2010. године основала три удружења: ШРД „Кечига”, СРД „Смуђ” и СРД „Равне-Тиња”. Од бројних активности поменута друштва сваке године раде на порибљавању ријеке Саве, а у мањем обиму и ријеке Тиње, Брке и Зовичице.

2.4. Прехрамбена индустрија

Не постоје обједињени подаци о стању прехранбене индустрије у БиХ. Једини извор података су подаци Агенције за статистику БиХ из чијих извјештаја о укупној

---

⁴⁷ Годишњи извјештај из области пољопривреде, исхране и руралног развоја, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ, 2021, стр. 82.

индустријској производњи је тешко изоловати податке о кретању обима производње и вриједности прехрамбене индустрије. Генерално, везе између прехрамбене индустрије и пољопривредне производње су слабе. С изузетком прераде млијека, прехрамбена индустрија се често ослања на увозне сировине, док исте сировине домаћег поријекла остају непродате. Најчешћи разлози су уситњена и по квалитету неуједначена домаћа понуда појединих пољопривредних производа. На то доста утиче зависност домаће пољопривредне производње од временских прилика и неприлика. Разлог је и цијена, јер су увезене сировине често прерађивачима јефтиније од домаћих. У задње вријеме неки прерађивачи имају проблем с обезбјеђењем радне снаге, нарочито оне специфичних квалификација. Домаћа прехрамбена индустрија тешко цијеном конкурише увозним производима који се производе уз примјену напредније технологије и уз веће субвенције. На другој страни, лојалност домаћих потрошача према домаћим прехрамбеним производима је слаба. Примјера прераде пољопривредних производа на пољопривредним газдинствима (за којима прехрамбена индустрија не изражава потребу) је још увијек мало.

ФБиХ: У периоду од 2014. до 2020. године забиљежен је значајан раст производње у прехрамбеној индустрији ФБиХ. Највећи раст забиљежен је код производње кекса и вафла (120%). Висок раст производње биљеже производња воде (59%), прерада меса (54%) и млинска индустрија (50%). Повећање производње биљеже и прерада млијека (16%), те производња пива (4%). Према статистичким подацима, раст производње од око 80% забиљежен је и у винарству, иако се подаци званичне статистике о производњи грожђа и вина у БиХ иначе сматрају непоузданим. Треба нагласити да је 2020. година, као година пандемије COVID-19, значајно утицала на пад производње пива, вина и безалкохолних пића. Изразити пад производње у периоду од 2014. до 2020. године забиљежен је код производње цигарета (смањење за преко 80%), што се може објаснити промјенама пословних политика (измјештање производње) нових власника капацитета за производњу цигарета у ФБиХ. У односу на претходни, током посматраног периода искоришћеност капацитета повећала се у млинској индустрији, преради меса, производњи кекса и вафла, пива и вина. Међутим, искоришћеност капацитета у прехрамбеној индустрији ФБиХ још увијек је јако ниска. Већина погона прехрамбене индустрије у ФБиХ има у примјени НАССР систем, а многи послују и у складу с одредбама стандарда ISO 9001. Спорадично се срећу и погони с имплементацијом ISO стандарда серија 14000 и 22000. Биљежи се и раст халал сертификација и повећање извоза овако сертифицираних производа. Бх. халал стандард постао је први европски, а други у свијету регистровани халал стандард. Мљекарска индустрија је остварила значајне позитивне развојне трендове, брже од развоја у примарној производњи млијека. У Федерацији БиХ данас послује око 20 мљекара, а три велике мљекаре прерађују око 71% укупно откупљеног млијека. Укупни обим прераде млијека је преко 168 милиона килограма готових производа. У структури производа с око 80% учешћа изразито доминира тзв. конзумни програм (млијеко, углавном УХТ, и неферментисана павлака). Прерадом меса се у ФБиХ углавном баве мала приватна предузећа и породичне фирме с малим бројем запослених. Прерађивачи меса у ФБиХ своје производње углавном заснивају на увозним сировинама. Предузећа која прерађују воће и поврће у ФБиХ преко 50% сировина за прерађевине од поврћа обезбјеђују из увоза. Знатно је повољнија ситуација у преради воћа гдје је учешће домаће сировине (осим код производње сокова) и до 90%. Производња око 90% укупне количине воћних сокова у ФБиХ заснива се на увезеним концентратима. На простору ФБиХ су активна 24 предузећа с инсталираним расхладним капацитетима за чување воћа и поврћа. Укупни активни расхладни капацитети износе око 32.000 тона, док се око 17.000 тона расхладних капацитета тренутно не користи. Годишњи капацитети млинске индустрије су до 2016. године били

око 397.000 тона, када падају на око 302.000 тона и на овом нивоу се задржавају до краја посматраног периода. Искоришћеност капацитета ове индустрије се у овом периоду кретала од 36% (2014. година) до 70% (2020. година). Основу млинске индустрије у Федерацији БиХ и даље чини десетак великих млинова, поред којих послује и четрдесетак малих млинова. Значајан дио производње дестилисаних алкохолних пића у ФБиХ још увијек се не биљежи у званичним статистикама. На неформалном, односно неконтролисаном тржишту завршава 50–60% произведених дестилата.

РС: Прехрамбена индустрија у РС заједно с пољопривредом има велики, не само економски, него и социјални значај, јер прехрамбена индустрија представља највеће, а некада и једино тржиште за пољопривредне производе које производе пољопривредна газдинства у РС. Прехрамбена индустрија утиче на производну оријентацију пољопривредних газдинстава подстичући производњу тржишних вишкова за познатог купца, а индиректно повећава и извозну оријентацију пољопривреде. Осим тога, прехрамбена индустрија значајна је и с аспекта запошљавања (нарочито женске) радне снаге, као и доприноса стварању бруто домаћег производа. Сва предузећа из сектора прехрамбене индустрије у РС су приватизована. Истовремено, дошло је до нових *greenfield* инвестиција у различитим подсекторима прехрамбене индустрије којима је дјелимично надокнађен крах предратних капацитета. Међутим, домаћи предузетници који су инвестирали у капацитете за прераду пољопривредних сировина нису у довољној мјери развијали дугорочнији пословно-партнерски однос с домаћим произвођачима примарних пољопривредних производа. То се често оправдава slabим квалитетом и недовољним обимом домаће сировине и непоузданим пословним односом, па се прерада у прехрамбеној индустрији често базира на увозним сировинама. Пандемија и украјинска криза су показале како ослањање на увозну сировину може да угрози редовно снабдијевање домаћег тржишта и како претежна оријентација на извоз може да угрози континуитет пословања и продаје. Због тога је дугорочно одрживији концепт развоја успостављање ланаца снабдијевања заснованих на домаћој производњи, преради, продаји и потрошњи. Велике разлике у производњи и трендовима су присутне унутар појединих производних грана прехрамбене индустрије. Прехрамбеној индустрији су придодати и производња хране за животиње и производња пића и цигарета јер те гране користе сировине пољопривредног поријекла. Обим производње у индустрији меса је повећан у односу на 2014. годину, нарочито у 2019. и 2020. години. Обрнуто, прерада рибе биљежи тренд смањења обима производње. Обим производње у индустрији прераде воћа и поврћа варира, али генерално има тренд раста. Индустрија прераде млијека биљежи највећи пад. Прерада је у 2019. години била на пола количине млијека која се прерађивала 2014. године. Производња млинских производа биљежи смањење обима производње, а пекарска индустрија повећање. Производња осталих прехрамбених производа је прво расла, а затим почела да опада од половине анализираних периода. Производња готове хране за животиње биљежи умјерено повећање. Обим производње у индустрији пића у 2020. години идентичан је ономе из 2014. године, с тим да је у међувремену имао тренд раста. Дуванска индустрија је остала без икакве прераде на територији РС.

БД БиХ: Прехрамбена индустрија у Дистрикту је слабије развијена, посебно у поређењу с претходним периодом. Индустријски комплекс БИМЕКС који се бавио производњом и прерадом меса је престао да послује након његове приватизације. Постоји неколико мањих клаоница, без изразитог представника месне индустрије. Није развијена ни прерада млијека. Подручје Дистрикта карактерише дуга традиција прераде воћа и поврћа с неколико активних прерађивачких капацитета. Постоји неколико успјешних предузећа која врше прераду и складиштење житарица. На подручју БД БиХ егзистира једина компанија која се бави прерадом уљарица и производњом јестивог уља на

подручју БиХ (БИМАЛ д.д.), која на тржиште пласира више од 150 хиљада тона различитих производа.

2.5. Пољопривредни произвођачи и структура пољопривредних газдинстава

Пољопривредни произвођач је физичко или правно лице које обавља пољопривредну дјелатност на пољопривредном газдинству. Регистрацију пољопривредних газдинстава врше ентитетска министарства пољопривреде и БД БиХ. Пошто је та регистрација добровољна, углавном се региструју газдинства која желе да остваре право на неку врсту новчаних подстицаја. Сва пољопривредна газдинства у БиХ нису регистрована у поменутих регистрима, тако да се не зна њихов тачан број. У 2020. години је било регистровано око 120 хиљада пољопривредних газдинстава. Према попису становништва из 2013. године, око 868 хиљада домаћинстава је пописано у руралним подручјима БиХ. Разлика између тог броја и броја регистрованих пољопривредних газдинстава је око 750 хиљада и она представљају велику непознаницу у погледу тога да ли се и у којој мјери баве пољопривредном производњом. На то питање одговор би требао дати Попис пољопривреде (који у БиХ није спроведен задњих 60 година), чије спровођење се ускоро очекује.

ФБиХ: Сектор пољопривреде је посебно важан за запосленост укупног, посебно руралног становништва. У периоду 2014-2019. формална запосленост мјерена апсолутним бројем запослених у овоме сектору се стално повећава и са 7.891 у 2014. години је достигла ниво од 10.989 у 2019. години. Релативно учешће запослених у пољопривреди у истом периоду је доста ниско и креће се на нивоу 2% укупне запослености. Доста другачија и реалнија слика запослености у сектору пољопривреде се добија кроз Анкету о радној снази и коришћење ИЛО дефиниција запослености. Учешће запослених у сектору је пуно веће и креће се у распону од 8,3% (2018) до 11,8% (2017), што је потврда констатацији о важности сектора.

Укупан број регистрованих пољопривредних газдинстава у Федерацији БиХ континуирано расте и са 60.622 у 2015. години се повећао на 81.584 (2020). Доминантно учешће (95,6%, 2020) имају породична пољопривредна газдинства у односу на регистроване правне субјекте (4,4%). Исти тренд континуираног раста је присутан и када се говори о коришћеној пољопривредној површини. У 2015. години регистровано је укупно 98.943 ха коришћеног земљишта, а у 2020. години 19,3% више односно 118.114 ха. Доступни подаци из РПГ и РК указују и на пратеће повећање броја чланова породичних газдинстава (20,57%) и броја запослених у правним субјектима (27,72%) за исти период. У Федерацији БиХ (2020) просјечна величина регистрованог пољопривредног газдинства је 1,45 ха пољопривредног земљишта. Највећи је број регистрованих газдинстава величине до 1 ха пољопривредног земљишта (67,18%), а најмање газдинстава преко 10 ха (1,30%). Структура регистрованих пољопривредних газдинстава према величини коришћеног пољопривредног земљишта исказана у ха коришћене пољопривредне површине је доста уједначена. Нешто веће учешће имају пољопривредна газдинства величине 1 до 3 ха (26,57%), док најмање партиципирају регистрована газдинства величине 3 до 5 ха (14,52%). Мала и фрагментисана величина земљишног посједа пољопривредних газдинстава у ФБиХ остаје и даље као један од крџијалних ограничења примарне пољопривредне производње.

Укупан број домаћинстава у ФБиХ, према попису из 2013. године, јесте 715.665, од чега је 47,64% (340.976) смјештено у урбаним дијеловима ФБиХ, а 52,36% (374.689) у њеним руралним дијеловима. Посматрајући структуру домаћинстава према броју чланова и типу насељеног мјеста, веће учешће домаћинстава с већим бројем чланова (четири, пет, шест, седам, осам и више чланова) је у руралним дијеловима ФБиХ. Ова разлика је

израженија што је домаћинство бројније (нпр. 77,2% укупног броја домаћинстава са седам чланова је у руралном дијелу ФБиХ). Домаћинство које живи у руралним дијеловима ФБиХ је бројније (3,35) у односу на оно које живи у урбаним дијеловима (2,80). Полна структура становништва урбаних дијелова ФБиХ је с више жена (52,51%) у односу на мушку популацију (47,49%), док је у руралним подручјима готово уједначена полна структура.

РС: Пољопривредни произвођачи у РС су правна лица у статусу различитих привредних друштава и физичка лица у статусу породичних пољопривредних газдинстава. Према евиденцији завода за запошљавање, у пољопривреди је у РС било запослено само 1.476 лица,⁴⁸ а према Анкети о радној снази у пољопривреди је, у потпуности или дјелимично, било запослено чак 104.000 лица.⁴⁹

У РПГ је на крају 2020. године било уписано 41.412 пољопривредних газдинстава, од чега су 752 била у статусу правних лица, а преосталих 40.660 су била породична пољопривредна газдинства. У регистру пољопривредних газдинстава у РС се, закључно са 2020., годином налазило 183.826 ха уписаних пољопривредних површина, што је у просјеку 4,4 ха по газдинству. Просјечна величина газдинстава у статусу правних лица је 40 ха, комерцијалних газдинстава 8,8 ха и некомерцијалних газдинстава 3,3 ха. Подаци из РПГ указују да се просјечна површина пољопривредног земљишта коју користе комерцијална пољопривредна газдинства повећава, док површина коју користе некомерцијална газдинства стагнира. Просјечна земљишна површина коју користе пословни субјекти се смањује, а посљедица тога је ликвидација некадашњих великих државних комбината, а земљиште које су они до тада користили подијељено је између више привредних субјеката и породичних газдинстава.

На попису становништва 2013. године, од укупног броја домаћинстава у Републици Српској 140.960 (34,5%) их се изјаснило да обавља пољопривредну активност, али само 25.335 (6,2% од укупног броја, односно 18% од оних која обављају пољопривредну активност) да продају пољопривредне производе на тржишту.

БД БиХ: Официјелна статистика Брчко дистрикта БиХ не води податке о укупном броју пољопривредних произвођача. Ипак, када се говори о сектору пољопривреде и његовом учешћу у укупној неформалној запослености стање је сасвим другачије него што то показују подаци с бироа за запошљавање, односно формална статистика. Према званичним статистичким подацима, у 2014. години је била свега 81 особа запослена у сектору пољопривреде, а у 2020. години тај број се повећао на 246. Према ИЛО дефиницији запослености и подацима из Анкете о радној снази, до 2016. године овај сектор је запошљавао 27,6% укупно запослених. Од 2017. године учешће сектора пољопривреде у укупној неформалној запослености је значајно мање и у 2019. години је достигло ниво од свега 7,2%.

Према попису из 2013. године, на подручју Дистрикта живи 26.768 домаћинстава, од чега је 41,88% или 11.211 смјештено у руралном дијелу. Од укупног броја руралних домаћинстава само их 4.704 (17,57%) обављају пољопривредну активност. Од тих 4.704 домаћинства само њих 1.125 (23,92%) има комерцијалну производњу и продају своје производе на тржишту. Просјечна величина пољопривредног газдинства у БД БиХ износи 2,84 ха пољопривредног земљишта. У структури пољопривредних газдинстава према величини посједа највеће учешће имају газдинства до 0,5 ха (27,54%), те газдинства од 0,5 до 2 ха (35,19%). Значајно учешће имају и газдинства величине 2 до 5 ха (25,22%), а најмање је газдинстава преко 10 ха која партиципирају са свега 2,81%.

⁴⁸ Статистички билтен Плате, запосленост и незапосленост, РЗС РС, Бања Лука, 2021, стр. 17.

⁴⁹ Анкета о радној снази, РЗС РС, Бања Лука, 2019, стр. 21.

Посматрајући структуру домаћинстава према броју чланова, веће учешће домаћинстава с већим бројем чланова (пет, шест, седам, осам и више чланова) је у руралним дијеловима БД БиХ.

2.6. Класификација руралних подручја

Иако у БиХ не постоје законом прописани критеријуми за разграничење урбаних и руралних подручја, Попис становништва из 2013. године садржи и податке о дистрибуцији становништва између урбаних и руралних подручја⁵⁰. Према тим подацима у БиХ је у вријеме пописа у руралним подручјима живјело 2.024 милиона становника (57,3%) у 6.020 руралних насеља, наспрам 1.506 милиона становника (42,7%) у 121 урбаном насељу.⁵¹ Користећи се ОЕСД критеријумом којим се локална заједница (општина) сматра руралном ако је густина насељености мања од 150 становника/км², рурална подручја БиХ чине 91,8% њене површине у којој живи 67,1% становништва⁵². Сеоско становништво је у много чему дефицитарно у односу на урбано становништво. Становници руралних подручја суочавају се с проблемом приступа банкарским услугама, интернету, поштанским услугама и културним садржајима. Такође, услуге јавног превоза врло често нису адекватне потребама, што представља проблем, нарочито за ученике. Побољшање путне, електро-енергетске и интернет широкопојасне мреже у руралним подручјима је високи приоритет. Образовање дјеце у руралним подручјима донекле је задовољавајуће у погледу удаљености основних школа, док је код средњих школа та удаљеност већа. Телефонска мрежа (фиксна и GSM) покрива цијелу територију земље. Мале и економски слабе руралне општине имају значајне проблеме у одржавању квалитета и приступа основним услугама, посебно за насеља с мањим бројем становника.

ФБиХ: Рурална подручја обухватају 86,37% (22.550 км²) територије ФБиХ и у њима живи 53,31% (1,18 милиона) укупног становништва. Према подацима Пописа за 2013. годину, од 79 општина/градава, колико их има у овом бх. ентитету, 57 општина/градава се сматра руралним, односно с густином насељености мањом од 150 становника по км². Густина насељености у руралним подручјима ФБиХ износи 52,46 становника/км², што је за 39% мање од ентитетског просјека (85 становника/км²). На бази података Пописа из 2013. године, у ФБиХ 70,92% њене територије односно 18.516 км² сматра се преобладајућим руралним подручјем (преко 50% популације живи у руралним заједницама) у којем живи 42,93% или 952.713 њених становника, док се 24,19% територије ФБиХ, односно 6.317 км² сматра значајно руралним–прелазним подручјем (од 15% до 50% популације живи у руралним заједницама) у којем живи 38,43% (852.914) становништва ФБиХ. Најмање учешће (4,89% односно 1.277 км²) у укупној територији ФБиХ имају доминантно урбана подручја (мање од 15% популације живи у руралним заједницама) и у њима живи 118,64%, односно 413.593 становника ФБиХ⁵³.

РС: О разграничењу руралних и урбаних подручја у РС не постоје званични подаци јер није извршено разграничење руралних и урбаних подручја, па се стога ни статистички и други подаци не разврставају по том критеријуму. Један такав покушај на нивоу групе експерата урађен је 2019. године, руководећи се доминантно критеријумом густине

⁵⁰ Пољопривредни попис у БиХ би требало да буде спроведен у октобру 2024.

⁵¹ Статистика, Попис 2013, Агенција за статистику БиХ, [Попис 2013. у БиХ \(statistika.ba\)](http://statistika.ba)

⁵² Хоџић, Х. (2019): Диверзификација економских активности као фактор руралног развоја регије Ливно, Докторска дисертација.

⁵³ Муминовић, Елдина (2013): Рангирање и квалификација руралног подручја Федерације БиХ на основу доступних индикатора, Магистарски рад, Пољопривредно-прехрамбени факултет Универзитета у Сарајеву

насељености (примијењена су два критеријума, 100 и 150 становника по км²), полазећи од најмањих насељених мјеста и групишући их касније у општине или градове. Територија РС је претежно рурална и с више од 150 становника по км² насељено је 5,4% њене површине, на којој живи 58,7% становништва. Ако се критеријум за класификацију руралних подручја спусти на 100 становника по км², не добију се значајније различити подаци и тада је 91,6% територије РС рурално, а на њој живи само 34% становништва. На 3% територије која има густину насељености 100–150 становника живи 6,7% становништва. Ови подаци говоре о томе да постоје два екстрема, ријетко насељена подручја (преко 90% територије РС) и густо насељена подручја (мање од 10% територије РС).⁵⁴

БД БиХ: Користећи се подацима из Пописа из 2013. године и ОЕСД класификацијом руралних подручја на локалном нивоу, утврђено је да од 59 насељених мјеста у Брчко дистрикту БиХ њих 44 се сврставају међу рурална, а 15 међу урбана. Руралним се може сматрати 70,84% територије БД БиХ, у којем живи 27,27% становништва⁵⁵.

2.6.1. Институције и њихове надлежности у сектору

Институције на нивоу БиХ које су важне за сектор пољопривреде и хране су Министарство спољне трговине и економских односа (МСТЕО), односно његов Сектор за пољопривреду, исхрану, шумарство и рурални развој и три управне организације у оквиру МСТЕО: Управа БиХ за заштиту здравља биља; Канцеларија за ветеринарство БиХ и Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, те Агенција за безбједност хране БиХ (као самостална управна организација). У оквиру МСТЕО, Сектор пољопривреде, исхране, шумарства и руралног развоја задужен је за успостављање оквира за развој секторских стратегија, политика, програма и мјера, те њихову координацију у циљу хармонизованог приступа и развоја ових области у цијелој земљи. Изузимајући Агенцију за безбједност хране, остале управне организације су, углавном, задужене за иницирање и усаглашавање програма, мјера и активности које се, осим програма међународне подршке и помоћи, и финансирају и спроводе на нивоу ентитета, а у ФБиХ и на нивоу кантона. Оне су овлашћене да Савјету министара БиХ подносе на разматрање и усвајање нацрте закона и подзаконских аката из домена утврђених законима о формирању ових институција. Агенција за безбједност хране има посебно важну надлежност (утврђену Законом о храни) у иницирању и креирању нацрта законских и подзаконских прописа о храни. Поред наведених, међу институцијама од шире важности за сектор на државном нивоу треба поменути: Институт за акредитовање БиХ (БАТА), Институт за стандардизацију БиХ (БАС), Институт за интелектуално власништво БиХ, Агенцију за статистику БиХ и Дирекцију за европске интеграције Савјета министара БиХ.

ФБиХ: У Федерацији БиХ је успостављен и функционише задовољавајући број институција, организација и агенција за управљање и надзор у сектору пољопривреде, исхране и руралног развоја. Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства (ФМПВШ) је кључна институција за планирање и управљање сектором пољопривреде, исхране и руралног развоја у ФБиХ. ФМПВШ врши управни надзор над спровођењем прописа, те доноси спроведбене одлуке. Министарство је одговорно за: управљање природним ресурсима (земљиште, воде, шуме), развој пољопривреде,

⁵⁴ Зубић, Г., Вашко, Ж., Остојић, А., Марковић, Б. Брковић, Д., Економски допринос шумарства руралном развоју Републике Српске, анализа, МПШВ РС; 2019.

⁵⁵ Извор: Сопствена истраживања FAO консултанта у оквиру Стратегије развоја пољопривреде и руралних подручја Брчко дистрикта БиХ за период 2021–2027.

прехрамбене индустрије, односно за развој биљне пољопривредне производње, сточарства, рибарства, лова, заштите и коришћења пољопривредног земљишта, прехрамбене индустрије, производње сточне хране, водопривреде, ветеринарске и фитосанитарне заштите, шумарства, те за рурални развој и заштиту и побољшање коришћења пољопривредног земљишта. У оквиру ФМПВШ успостављено је и води се низ регистара неопходних за планирање, организацију, функционисање и праћење стања развоја сектора и његових подсектора. У складу с административно-управном организацијом ФБиХ и одредбама релевантних прописа, инспекцијски надзор у сектору врше федерална управа и кантоналне управе за инспекцијске послове. На нивоу ФБиХ за сектор пољопривреде, руралног развоја и прехрамбене индустрије посебно су важни: пољопривредни, ветеринарски, тржишни, шумарски, водни и инспекторат за храну. И поред одређених унапређења у координацији рада током задњих година, федерални и кантонални инспекцијски органи немају увијек јасно подијељене надлежности, што као проблем у раду истичу и федерални и кантонални инспектори. У ФБиХ су успостављене и дјелују двије самосталне федералне истраживачко-стручне установе, Федерални завод за пољопривреду у Сарајеву и Федерални агромедитерански завод у Мостару, и једна установа специјализована за питања пољопривредног земљишта (Федерални завод за агропедологију у Сарајеву). Седам од десет кантона у ФБиХ у својим владама имају министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства, док су у три кантона питања пољопривреде у надлежности посебних сектора у министарству привреде. Сви кантони имају надлежности за сопствена стратешка планирања пољопривреде и руралног развоја те спровођење утврђене пољопривредне политике, све до сопствених подстицаја пољопривреди и руралном развоју. Релевантна кантонална министарства учествују у планирању пољопривредне политике на нивоу ФБиХ, чиме се обезбјеђује координација развојних планова и програма.

РС: Главна институција која има надлежности за сектор пољопривреде у РС је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС. Министарство има пет ресора, а у саставу министарства су и управне организације и друге јавне институције и предузећа. Ресори МПШВ РС су: Ресор за пољопривреду, прехрамбену индустрију и рурални развој; Ресор за пружање стручних услуга у пољопривреди; Ресор за ветеринарство; Ресор за шумарство и ловство и Ресор за водопривреду. Поред тога, при МПШВ РС су и Агенција за аграрна плаћања и Јединица за координацију пољопривредних пројеката. Од 182 систематизована радна мјеста у МПШВ РС, 2020. године су била запослена 162 радника. Агенција за аграрна плаћања је од 26 систематизованих радних мјеста, са 42 извршиоца, имала попуњена 24 радна мјеста, са 40 извршилаца. МПШВ РС има организациону, пословну, кадровску, управну и други вид јурисдикције над јавним предузећима и јавним установама: ЈП „Шуме Републике Српске”, ЈП Противградна превентива РС, ЈУ „Воде Српске”, ЈУ „Ветеринарски институт Др Васо Бутозан” Бања Лука, ЈУ Републички хидрометеоролошки завод Републике Српске, ЈУ „Ергела Вучијак” и Јединица за координацију пољопривредних пројеката.

БД БиХ: Најважнија институција Брчко дистрикта БиХ од важности за сектор пољопривреде је Одјељење за пољопривреду, шумарство и водопривреду Владе Брчко дистрикта БиХ. Она има главну улогу у предлагању и спровођењу системских рјешења у области пољопривреде (утврђивање аграрне политике и предлагање мјера за њено спровођење). Одјељење је надлежно за предлагање законске регулативе, те других прописа и аката у својој области, предлагање подстицаја у оквиру буџета БД БиХ, одговорно је за развој и унапређење пољопривредне производње и сточарства на подручју БД БиХ, чување, заштиту и обнову шумског фонда, предузимање одговарајућих мјера у циљу здравствене заштите животиња и здравља грађана БД БиХ

те спровођење активности на имплементацији пројекта и обезбјеђење кредитне политике из области у надлежности Одјељења. У свом саставу Одјељење има пододјељења и то: Пододјељење за пољопривреду, Пододјељење за шумарство и водопривреду, Пододјељење за ветеринарство и Пододјељење за анализу и административну подршку и рурални развој.

2.6.2. Образовне и научно-истраживачке институције у сектору пољопривреде

Систем образовања и научно-истраживачки рад у Босни и Херцеговини је у надлежности ентитета, а у Федерацији БиХ додатно и на нижем нивоу власти, нивоу кантона.

ФБиХ: Федерација БиХ има пет факултета на којима се образују студенти за занимања пољопривредног и прехранбеног смјера. На свим факултетима присутан је забрињавајући тренд смањења броја уписаних студената. Све образовне институције у Федерацији БиХ имају одређене облике унапређења знања наставног особља и њиховог усавршавања, али су они недовољни. Факултети имају програме за размјену студената (техничко-пољопривредно образовање нуди 11 средњих пољопривредних школа у ФБиХ). Број средњих пољопривредних школа у ФБиХ се смањује, што не говори у прилог повјерењу младих и њихових родитеља у будућност пољопривреде на овим просторима.

Федерацију БиХ карактерише неповољан амбијент за развој науке и истраживања. Још увијек не постоји усвојен стратешки документ о научно-технолошком развоју, а улагања у ову област су веома скромна. Годишњи буџет за науку Федералног министарства за образовање и науку је око 2,5 милиона КМ, што чини око 0,1% укупног годишњег ентитетског буџета, односно 0,01% укупног БДП-а. Томе се могу додати и издвајања за науку с кантоналних нивоа која се процјењују на 1–2 милиона КМ. Фундаменталним, односно развојним истраживањем у пољопривредно-прехранбеном сектору ФБиХ се бави пет јавних факултета⁵⁶ и један институт Универзитета у Сарајеву (ИНГЕБ), док се примјењеним истраживањима до одређене мјере баве заводи на федералном нивоу (Федерални завод за пољопривреду Сарајево, Федерални завод за агропедологију Сарајево и Федерални агромедитерански завод у Мостару).

РС: Базична и специјалистичка знања из области пољопривреде и прехранбене индустрије почињу да се стичу у средњим школама. Тренутно су на подручју РС три специјализоване пољопривредне школе у Бањој Луци, Приједору и Бијељини. Присутан је тренд смањења броја средњих пољопривредних школа и броја ученика који уписују занимања која те школе нуде. Два јавна универзитета у РС, у Бањој Луци и Источном Сарајеву, у свом саставу имају пољопривредне факултете, а прехранбена технологија изучава се одвојено, на технолошким факултетима. Оба факултета нуде потенцијалним студентима неколико различитих усмјерења што им омогућава ужу специјализацију, али понекад представља ограничење код запошљавања. Број студената се у задње вријеме генерално смањује, а тиме и број студената који студирају у области пољопривреде. Годишње на сва три циклуса студија своје образовање заврши око 250 студената, а могућности њиховог запошљавања су мале, тако да их већина заврши на евиденцији завода за запошљавање, гдје се задрже дуже вријеме или своје запослење проналазе изван струке за коју су се школовали.

---

⁵⁶ Пољопривредно-прехранбени факултет Универзитета у Сарајеву, Агромедитерански факултет Универзитета „Џемал Биједић” у Мостару, Агрономски и прехранбено-технолошки факултет Свеучилишта у Мостару, Биотехнички факултет Универзитета у Бихаћу, Технолошки факултет Универзитета у Тузли.

РС има три самостална научно-истраживачка института од којих два имају дугу традицију бављења научним истраживањима: Пољопривредни институт Републике Српске основан 1947. године, чије су активности дефинисане кроз рад девет завода и Ветеринарски институт „Др Васо Бутозан” Бања Лука основан 1934. године, који представља водећу научну, стручну, истраживачку и специјалистичку институцију у области ветеринарске медицине у РС. Институт за генетичке ресурсе је организациона јединица Универзитета у Бањој Луци, основан 2009. године. Институт у свом саставу има двије подорганизационе јединице, Центар за биодиверзитет и Центар за одрживо коришћење генетичких ресурса. Пољопривредни факултет Универзитета из Бање Луке у свом саставу има шест института који су уписани у регистар научно-истраживачких установа РС. Пољопривредни факултет Универзитета у Источном Сарајеву нема у својој организационој шеми посебне институте, али се сви запослени с научним звањима који изводе наставу у одређеној мјери баве и научним истраживањима.

БД БиХ: У Брчко дистрикту БиХ на нивоу средњег образовања из области пољопривреде дјелује ЈУ Пољопривредна и медицинска школа. На четворогодишњем нивоу образују се профили пољопривредни техничар, ветеринарски техничар, прехранбени техничар и еколошки техничар, док су на трогодишњем нивоу стручна занимања цвјећар/вртлар, месар и пекар. Постоји могућност образовања за добијање звања прехранбени прерађивач, али тренутно за то нема интереса локалних ученика. Што се тиче научних и високообразовних услуга у сфери пољопривреде, прехранбене индустрије и руралног развоја, БД БиХ је до школске 2018/2019. било на располагању издвојено одјељење Пољопривредно-прехранбеног факултета Универзитета у Сарајеву.

2.6.3. Пољопривредне савјетодавне службе

Систем пољопривредног савјетодавства у БиХ је у надлежности различитих институција. У РС је то МПШВ РС, а у ФБиХ кантони, с координирајућом улогом ФМПВШ. Систем савјетодавних служби у РС има двадесетогодишњи континуитет, а у ФБиХ је однедавно у новој фази развоја. Систем пољопривредног савјетодавства је неодвојив од пољопривредног, образовног и истраживачког система. До данас они нису увезани у јединствен систем за истраживање у пољопривреди и у размјену и пренос знања, иновација и нових технологија. У циљу изградње АКIS-а у БиХ (по узору на онај у ЕУ), потребно је системски дјеловати у циљу стварања интегрисаног система у којем је пољопривредно савјетодавство само једна карика тог система која није искључиво додијељена једном институционалном облику, нити финансирана из једног извора финансирања. У оба ентитета у току је израда нових стратегија пољопривредног савјетодавства.

ФБиХ: Пољопривредне савјетодавне службе у ФБиХ су се споро развијале од њиховог успостављања кроз пројекте ЕУ у периоду 1998-2002. године. Највећи број кантона је ове службе свео на административне јединице које се баве имплементацијом федералних и кантоналних буџетских трансфера, а најмање на послове трансфера знања. Важно је нагласити да је битан позитиван импулс пољопривредном савјетодавству у ФБиХ стигао с усвајањем Закона о пољопривредним савјетодавним службама⁵⁷ и на основу тог закона Правилника о методама савјетодавног рада, поступку лиценцирања, обуци и сертификавању пољопривредних савјетодаваца. Креирање овог легислативног оквира омогућило је спровођење првих циклуса обуке пољопривредних савјетодаваца које је ФМПВШ реализовао у сарадњи с универзитетима у ФБиХ. Након два циклуса обуке у Регистар Министарства уписано је укупно 90 сертификованих пољопривредних савјетодаваца. На тај начин и уз интерактивни приступ у креирању програма редовне

⁵⁷ „Службене новине ФБиХ”, 66/13

обуке савјетодаваца коначно се успостављају елементи барем за традиционални модел пољопривредног савјетодавства у ФБиХ.

РС: Пољопривредна савјетодавна служба у РС је прошла кроз различите фазе развоја и институционалног устројства од 1999. године до данас. Од 2013. године савјетодавна служба дјелује као Ресор за пружање стручних услуга у оквиру МПШВ РС. Ресор је 2020. године имао 85 запослених, 11 у централној канцеларији, 55 у статусу савјетодаваца и 19 контролних асистената који врше узорковање и контролу квалитета млијека. Ресор има седам регионалних канцеларија, а свака од њих покрива од 9 до 21 општину. Анализа с краја 2019. године указала је на недовољан број савјетодаваца, неадекватну структуру савјетодаваца специјалиста, ограничене ресурсе за примјену савремене технологије, ограничене капацитете за обуку кадрова, низак ниво развоја науке и истраживања у пољопривреди и низак степен примјене научних истраживања у пракси. Један савјетодавац у просјеку опслужује 652 активна газдинства и 3.725 ха. Ако се узму у обзир сва регистрована газдинства, а не само она која су активни корисници подстицајних средстава, онда је њихов однос према броју савјетодаваца још неповољнији.

БД БиХ: У БД БиХ још увијек нема капацитета који би омогућили реализовање чак и застарјелог приступа трансферу знања у пољопривреди који се готово у потпуности ослања на дјеловање пољопривредне стручно-савјетодавне службе према моделу повремених обука и обиласка пољопривредника. У Дистрикту није прихваћена препорука наставка развијања пољопривредне савјетодавне службе успостављене кроз европски пројекат који је завршен 2002. године. Умјесто јачања већ обученог кадра и наставка улагања у овај важан сегмент институционалног јачања сектора, тај кадар је постао дио администрације Одјељења за пољопривреду, водопривреду и шумарство Владе Брчко дистрикта БиХ и ништа више од тога. Сва активност запослених за савјетодавне активности углавном се своди на административне послове и имплементацију буџетске подршке пољопривредним произвођачима.

2.6.4. Пољопривредни информациони системи

Пољопривредни информациони систем (ПИС) је скуп подсистема који обрађују појединачне области у пољопривреди и треба да дјелују као једна цјелина, што је у складу и са ЗПП ЕУ. ПИС се састоји од пет основних подсистема: (1) статистички систем – пописи пољопривреде, (2) мрежа рачуноводствених података пољопривредних газдинстава (енгл. раније FADN, а сада FSDN)⁵⁸, (3) пољопривредни тржишни информациони систем – ПТИС (енгл. AMIS), (4) регистри и GIS подсистеми (регистар пољопривредних газдинстава и регистар клијената, регистар идентификације животиња, фитосанитарни регистар, виноградарски регистар, регистар органске хране и GIS земљишни системи) и (5) интегрисани административни контролни систем – (енгл. IACS) који чине систем за идентификацију и регистрацију пољопривредних парцела (енгл. LPIS), систем унакрсне усклађености, платни систем и инспекцијски систем. Успостављање тако комплексног система у БиХ је један од већих изазова за сектор пољопривреде у процесу испуњавања услова за приступање ЕУ. Адекватну статистику пољопривредних структура ће обезбиједити попис пољопривреде, који тек треба бити спроведен⁵⁹. Попис пољопривреде ће омогућити да се коначно утврди тачан број

⁵⁸ Сходно најновијем ЗПП ЕУ, FADN је трансформисан у FSDN, Farm Sustainability Data Network/Мрежа података о одрживости пољопривредних газдинстава, с обзиром на то да је наглашен фокус и на социјалним и аспектима животне средине.

⁵⁹ Посљедњи је био 1960. године. Најављено је да ће попис пољопривреде у БиХ бити спроведен у октобру 2024.

ПГ/ОПГ, њихова структура и производни потенцијал, као и оквир за избор репрезентативних узорака за годишња статистичка истраживања. EU4Agri пројекат је преузео задатак да уради свеобухватан преглед стања пољопривредног информационог система у БиХ са сетом препорука за консолидацију и техничку модернизацију, као и спровођење препорука за побољшање тог система. Свјетска банка ће у оквиру свог новог „Пројекта отпорности и конкурентности пољопривреде” (енгл. ARCP - Agriculture Resilience and Competitiveness Project) подржати одређене елементе успостављања пољопривредног информационог система у БиХ (FSDN ⁵⁷, LPIS, AMIS и регистри пољопривредних газдинстава).

ФБиХ: Када се говори о пољопривредном информационом систему може се констатовати да Федерација БиХ у претходном циклусу реализације пољопривредне политике (2014-2020) није направила значајније помаке. Статистику пољопривреде за ФБиХ води Федерални завод за статистику, а застарјеле методе прикупљања података не обезбјеђују довољан степен поузданости статистичких података. На нивоу ФБиХ, од 12 законски предвиђених регистара и евиденција за сектор пољопривреде, до краја 2020. године у потпуности су успостављени само регистар пољопривредних газдинстава, регистар клијената и регистар произвођача сјемена и садног материјала (све у оквиру ФМПВШ), уз дјелимично успостављену евиденцију о подстицајним средствима у пољопривреди и педолошким основама земљишта. Због ограничености средстава, али и различитих политичких ставова о њиховом формирању и функционисању, тешко је очекивати скоро успостављање преосталих подсистема интегрисаног пољопривредног информационог система.

РС: МПШВ РС има дјелимично интегрисан информациони систем који (на крају 2020. године) чине: регистар пољопривредних газдинстава, регистар корисника подстицајних средстава, регистар пчелара, регистар сорти садног материјала, регистар произвођача садног материјала, регистар прометника садног материјала, регистар увозника садног материјала, регистар сорти сјемена, регистар произвођача сјемена пољопривредних биљака, регистар дорађивача сјемена пољопривредних биљака, регистар увозника сјемена, регистар прометника сјемена на велико и мало, регистар минералних ђубрива, регистар увозника и дистрибутера минералног ђубрива, регистар дистрибутера средстава за заштиту биља и регистар произвођача дувана. РС има Et-farm GIS платформу за праћење коришћења пољопривредног земљишта која има доста елемената LPIS-а и која се може доградити и прилагодити тој намјени. РС има и Ветеринарски информациони систем који представља обједињени систем регистара, евиденција и база података којим се обезбјеђује ефикасан приступ и управљање подацима у циљу заштите здравља животиња и спровођења мјера ветеринарског јавног здравља, а води га и ажурира ветеринарска служба Републике Српске. Овај информациони систем садржи регистар домаћих животиња које су предмет вакцинисања и других ветеринарских мјера заштите здравља животиња. Све инспекцијске надлежности у РС обједињене су у Инспекторат Републике Српске. У саставу Инспектората су, између осталих: пољопривредна инспекција, инспекција за храну и ветеринарска инспекција.

БД БиХ: У Дистрикту не постоји изграђен пољопривредни информациони систем. Низак је степен посвећености институција успостављању таквог система и регистара које он садржи, што због ограничености средстава, тако и због очекивања да ће се тај систем градити истовремено на свим административним нивоима БиХ (дијелом и кроз најваљени пројекат Свјетске банке).

2.6.5. Лабораторије

Према БАТА подацима за 2020. годину, од укупно 39 акредитованих лабораторија према стандарду ISO 17025 у БиХ, 23 су јавне институције, а 14 их је приватно. Двије лабораторије су акредитоване према стандарду ISO 17065. Сложени систем инфраструктуре квалитета (стандардизација, акредитација, оцјена усклађености, надзор над тржиштем и имплементациона подршка) успоставља се спровођењем претходно креираног и на снагу стављеног низа легислативних аката, у чему БиХ значајно касни. Иако су тек дио система, лабораторије се сматрају његовим најважнијим дијелом, јер се без њих не може вршити ни оцјена усклађености ни надзор над тржиштем. Стандардизација је у надлежности Института за стандардизацију БиХ (БАС), а акредитација Института за акредитовање БиХ (БАТА) и за ова два сегмента се може рећи да су на задовољавајућем нивоу. Оцјену усклађености би требале вршити испитне и калибрационе лабораторије, сертификациона тијела и организације за метрологију. Надзор над тржиштем (али не и над тржиштем пољопривредних и прехранбених производа) је у домену дјеловања Агенције за надзор над тржиштем БиХ. Непосредни надзор над тржиштем пољопривредних и прехранбених производа врше надлежни инспекцијски органи ентитета и Брчко дистрикта БиХ. Инспекцијски систем је регулисан ентитетским законима и у БиХ укључује 13 инспектората – по један на нивоима ентитета и Брчко дистрикта БиХ, те још десет на нивоима кантона у ФБиХ. Тако фрагментисана организација инспекцијског система резултира његовом неефикасношћу. Инспекцијски органи као проблеме који отежавају њихов рад истичу недостатак особља, застарјеле стандарде и прописе, те немогућност покретања казнено-прекршајних поступака. Лабораторије су дио система контроле безбједности и квалитета хране у БиХ, а према одредбама посебног државног правилника, све лабораторије које се баве контролама квалитета и здравствене безбједности хране морају бити акредитоване у складу са захтјевима стандарда BAS EN ISO/IEC 17025. Озбиљан проблем још увијек је акредитовање застарјелих метода, због слабе опремљености лабораторија. Поред слабе опремљености, рад лабораторија отежавају и: слаб метролошки систем у земљи, недовољна обученост управљачког и лабораторијског особља, недовољна економска мотивисаност лабораторија за улазак у систем акредитације (високи трошкови уласка и задржавања у систему акредитације уз недостатак захтјева за лабораторијским контролама), ријетко учешће у међународним програмима међулабораторијских поређења, итд. За званичне контроле у цијелом пољопривредно-прехранбеном ланцу прописаним у ЕУ, Уредбом бр. ЕУ Рег. 2017/625⁶⁰, потребно је успоставити систем националних референтних лабораторија, те званичних лабораторија, што још увијек не постоји у БиХ.

ФБиХ: Према БАТА подацима за 2020. годину, у ФБиХ је 28 акредитованих лабораторија према стандарду ISO 17025, од чега је 18 јавних институција и 10 приватних. Двије лабораторије су акредитоване према стандарду ISO 17065.

РС: Према подацима Института за акредитацију БиХ (БАТА),⁶¹ у РС 4 јавне и 5 приватних лабораторија имају акредитацију према стандарду ISO 17025. Постоји још 9 лабораторија које имају акредитоване одређене аналитичке методе. За испитивање квалитета и безбједности пољопривредних производа и хране акредитоване су слjedeће лабораторије с подручја РС: Институт за воде Бијељина, ЈЗУ Институт за јавно

⁶⁰ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/625/oj>

⁶¹ Институт за акредитовање БиХ (БАТА), Списак акредитованих тијела за оцјењивање усаглашености на дан 21. 7. 2022, доступно на http://www.bata.gov.ba/Akreditirana_tijela/default.aspx?id=18&langTag=sr-SP-Cyrl

здравство, ЈУ Ветеринарски институт „Др Васо Бутозан”, Ветеринарски завод „Теолаб”, Лабораторија „Славен” д.о.о., Пољопривредни факултет Универзитета у Бањој Луци и ЈУ Пољопривредни институт Републике Српске.

БД БиХ: Брчко дистрикт БиХ нема акредитоване лабораторије у подручју хране, фитосанитарних или ветеринарских испитивања.

2.6.6. Удружења пољопривредника

Удружења пољопривредних произвођача, територијалног типа или специјализована за поједине врсте пољопривредне производње, у БиХ се региструју као невладине организације, што их ограничава у вршењу производне и прометне дјелатности. Њихов рад се углавном своди на заступање, лобирање, обуке и повезивање чланова с купцима и добављачима, након чега се пословни односи даље настављају одвијати на релацији члан удружења – купац/добављач, без директне укључености удружења. Локалних удружења пољопривредних произвођача има превише, а гранских (кровних) удружења на нивоу кантона, ентитета или државе премало. Систем заједничких тржишних организација, сходно ЗПП-у и законодавству ЕУ, још увијек није успостављен у БиХ.

Задруге се региструју према законима о задругама и имају статус привредног друштва, тако да се могу бавити свим привредним дјелатностима, укључујући и спољнотрговински промет. Пољопривредне задруге у БиХ су у трајној транзицији, тражењу пута од задруга социјалистичког типа (значајан број постојећих задруга основан у бившој СФРЈ) према задругама изворног типа које представљају колективне интересне организације. Задруге у БиХ често диференцирају задругаре на задругаре осниваче (којих је свега неколико) и кооперанте (којих је знатно више) који немају права и обавезе задругара. Старе задруге су оптерећене рјешавањем питања власништва над имовином коју посједују, која је често оспорена, а нове задруге су оптерећене непосједовањем готово никакве имовине. Тренд је да се све више оснивају мање задруге које су некада породичног типа, некада настају прерастањем удружења у задруге, а некада су потпуно нове интересне организације произвођача с подручја једне или неколико сусједних општина. Због уситњености пољопривредних газдинстава, њихово удруживање и повезивање је насушна потреба, али и даље највећи број ПГ/ОПГ у БиХ на тржишту наступа самостално.

ФБиХ: Према расположивим информацијама, на нивоу ФБиХ егзистирају два кровна удружења: Савез пољопривредних удружења ФБиХ и Координација пољопривредних удружења и савеза ФБиХ. На нижим нивоима, како кантоналним, регионалним тако и општинским, регистрован је велики број удружења која дјелују самостално, врло често локално усмјерено. Тачан број укупно регистрованих и од тог броја активних удружења није познат. Код свог формирања практично сва ова удружења наводе исте циљеве, као што су: унапређење производње, рјешавање проблема у пласману пољопривредних производа, едукација произвођача, утицаји на креирање пољопривредне политике и сл. Сарадња и комуникација међу удружењима је слаба, а често је оптерећена и њиховим различитим интересима. Удружења ријетко наступају јединствено, са заједничким артикулисаним захтјевима. Још нису превазиђене ситуације у којима многа удружења временом постају инструменти појединаца који преко удружења настоје да остваре личне интересе.

Иако задње деценије углавном обиљежавају тешкоће и проблеми у задружном организовању, ипак се биљежи сталан умјерен раст броја регистрованих задруга у ФБиХ. Према подацима Савеза задруга, у ФБиХ је 2018. године било регистровано 339 пољопривредних задруга. Од 339 пољопривредних задруга само их је 121 (око 36%)

пословно активна. Знатан број пословно активних пољопривредних задруга има сопствену производњу. У пасивним задругама су и 43 новоосноване задруге, које још нису покренуле своје дјелатности. Пословно активне задруге послују у свих 10 кантона. Саме задруге и њихове организације још увијек испољавају значајан број унутрашњих слабости. Сарадња задруга је на ниском нивоу, што доприноси њиховој ниској пословној ефикасности и неконкурентности.

РС: У складу са Законом о удружењима и фондацијама Републике Српске, интересна удружења пољопривредних произвођача се оснивају и региструју као невладине организације (НВО). У РС дјелује 7.369 удружења⁶², од чега је 70 пољопривредних удружења, од којих су 63 општинска, а остало су кровна удружења на нивоу РС.⁶³ Број удружења пољопривредних произвођача на локалном нивоу је већи, јер се многа од тих удружења формирају и гасе с појавом и закључивањем појединих пројеката и програма развоја и не ажурирају свој статус у регистру. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у области сточарске производње је направило значајан искорак и прво у региону дало могућност удружењима која испуњавају услове да имају статус организације за узгој у сточарству, што је регулисано Законом о измјенама и допунама Закона о сточарству⁶⁴, који је у том сегменту у потпуности усклађен са законодавством ЕУ.

Према подацима Задружног савеза Републике Српске, задружног регистра, података преузетих из извјештаја задружних ревизија, података добијених од АРИФ-а, надлежних судова и других извора информација, у РС су 2019. године биле регистроване 382 земљорадничке и пољопривредне задруге, од којих су 83 биле пословно активне задруге, 23 новоосноване задруге, 61 задруга била пасивна, 181 задруга није вршила пословну активност, а 34 задруге су биле у поступку ликвидације или стечаја⁶⁵.

БД БиХ: На подручју БД БиХ све је већи број удружења пољопривредних произвођача. Ова удружења нису довољно развијена, још увијек нису усмјерена на кључне секторске проблеме и њихово дјеловање је искључиво усмјерено на уске групне/појединачне интересе. На подручју Дистрикта регистроване су двије задруге. Те задруге су окренуте организацији производње и откупа пољопривредних производа (откуп млијека, поврћа, воћа и љекобиља), уз снабдијевање пољопривредника репроматеријалима и опремом.

2.6.7. Европске интеграције

Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) представља први уговорни однос између БиХ и ЕУ, потписан је 16. јуна 2008. године, а ступио је на снагу 1. јуна 2015. године. Потписивањем ССП БиХ, произвођачима је формално отворен приступ огромном и богатом тржишту ЕУ. Међутим, ради се и о тржишту с врло ригорозним санитарним и фитосанитарним захтјевима у области безбједности хране⁶⁶, којима бх. произвођачи не могу увијек на адекватан начин одговорити. Већину одобренних квота,

⁶² Министарство управе и локалне самоуправе, Јавна претрага јединственог регистра удружења и фондација Републике Српске (приступљено 1. 2. 2020)

⁶³ Поред удружења пољопривредних произвођача на општинском или регионалном нивоу постоје и струковна удружења као што су удружења пчелара, малинара, расадничара, овчара итд. тако да је у ширем контексту број удружења која се на неки начин баве пољопривредном производњом или неком од њених грана око 300.

⁶⁴ „Службени гласник РС”, бр. 44/15 и 63/21.

⁶⁵ Програм развоја пољопривредног задругарства у Републици Српској за период 2019-2022, Задружни савез Републике Српске, Бања Лука, 2019, стр. 20.

⁶⁶ Члан 95. ССП-а.

као и осталих концесија/повољности утврђених ССП-ом, домаћи пољопривредни и други произвођачи до сада су тек у малој мјери искористили. Томе треба додати да је у децембру 2022. године БиХ добила статус кандидата за чланство у ЕУ, након вишегодишњег статуса потенцијалног кандидата, што значи да ће бити потребно убрзати интеграционе процесе и прилагођавање законодавства БиХ, економије и генерално друштва са ЕУ.

2.6.8. Међународна и регионална сарадња

БиХ је, заједно са Србијом, Црном Гором, Сјеверном Македонијом, Косовом*⁶⁷, Албанијом и Молдавијом, чланица СЕФТА споразума, којим је либерализација трговине остварена кроз билатералне споразуме. Овим споразумом је омогућено јачање конкуренције и, с тим у вези, обезбјеђење квалитетније понуде за потрошаче, бржи развој сектора, већи прилив страних инвестиција, смањење цијена и финалних производа и инпута, бржи трансфер технологија и сл. Овим споразумом БиХ има приступ тржишту од око 22 милиона становника без практично икаквих увозних оптерећења, што је била шанса, како за привреду, тако и за пољопривреду БиХ. Иако многи сматрају да је СЕФТА превазиђена, посебно изгубивши на значају уласком Хрватске у Европску унију 2013. године, ова зона слободне трговине одиграла је важну улогу у повећању обима трговинске размјене у региону, упркос тешкоћама и одређеним недостацима. Може се рећи да се за БиХ показала добром ако се зна да је трговинска размјена сада уравнотежена, а 2010-тих покривеност увоза извозом с овим земљама била је свега 66%. Ипак, размјена БиХ са земљама СЕФТА чини тек 15% свеукупне спољнотрговине размјене земље и смањује се на уштрб све већег трговинског биланса с главним трговинским партнерским подручјем – Европском унијом⁶⁸.

Нажалост, БиХ још увијек није потписница споразума о приступању WTO. Споразум о пољопривреди WTO и WTO Споразум о санитарним и фитосанитарним мјерама регулишу питања пољопривреде и трговине пољопривредним и прехранбеним производима у оквиру WTO. Интеграција БиХ у WTO, поред промјена у смислу додатне либерализације трговине и уже трговинских питања, имаће утицаја и на домаћу подршку пољопривреди. Ово поглавље преговора за БиХ је можда и најважније, јер се односи на дио политика подршке које функционишу у пракси. За сада највећи обим подршке пољопривредним произвођачима у БиХ иде кроз мјере које припадају критичној, тзв. „жутој кутији” и у 2021. години су износиле 185,4 милиона КМ или 79,6%. Мјере тзв. „зелене кутије” које немају ограничења у смислу износа који се могу трошити биле су знатно мање заступљене у износу од 47,5 милиона КМ или 20,4%.⁶⁹ За структуру пољопривредних подршки у БиХ се може рећи да није повољна, јер доминирају плаћања која се сврставају у „жуто кутију”, која у највећој мјери утичу на трговину и као такве су под режимом ограничења.

OIV – Међународна организација за винову лозу и вино

Босна и Херцеговина је постала чланица Међународне организације за виноградарство и винарство (енгл. *International Organization of Vine and Wine, OIV*) 11. новембра 2010. године. Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине је надлежно стручно тијело државне управе задужено за координацију сарадње с OIV-ом и координацију активности босанскохерцеговачких стручњака из разних институција.

⁶⁷ Ова ознака не прејудуира статус Косова и у складу је с Резолуцијом Савјета безбједности Уједињених нација 1244, као и с мишљењем Међународног суда правде о косовској декларацији независности

⁶⁸ <https://www.capital.ba/bih-prvi-put-u-suficitu-sa-zemljama-cefta/>

⁶⁹ Сопствена израчунавања аутора на бази SWG базе података

SWG RRD – Стална радна група за регионални рурални развој

Стална радна група за регионални рурални развој (*енг. Standing Working Group for Regional Rural Development, SWG RRD*) је платформа за умрежавање и регионалну сарадњу, основана 2005. године. Главни циљеви SWG-а су: идентификовати заједничке потребе и интересе земаља у подручју руралног развоја, подршка заједничком планирању прекограничних пројеката руралног развоја као и подршка различитим институцијама у задовољавању потреба земаља чланица. Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је постало пуноправни члан SWG RRD од 17. новембра 2010. Такође и Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске је члан SWG-а.

2.7. Секторске политике

2.7.1. Политике пољопривреде и руралног развоја

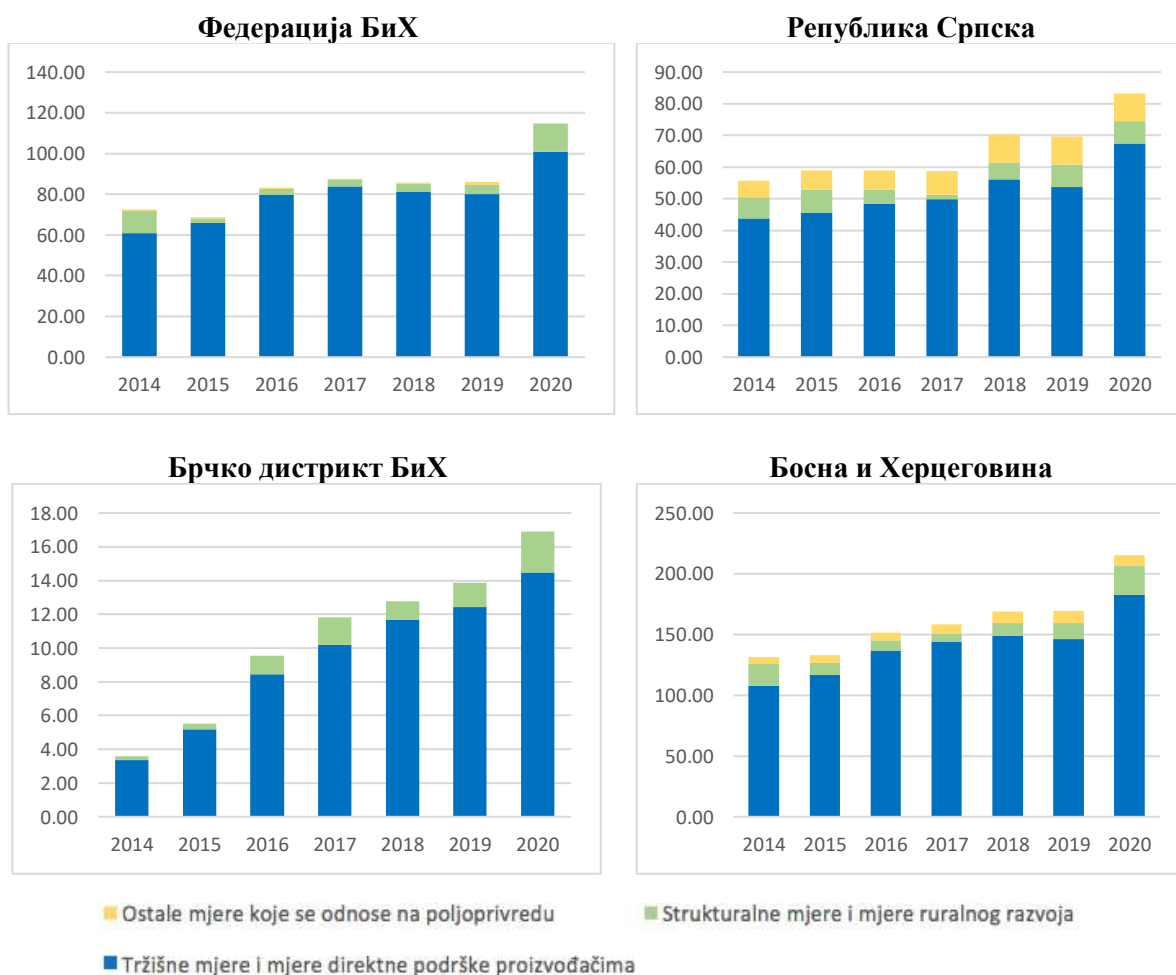
Пољопривредна политика у БиХ води се на више административних нивоа. Државно Министарство спољне трговине и економских односа дјелује на пољопривредну политику земље и ентитета кроз регулисање спољне трговине пољопривредним и прехрамбеним производима, као и преко дефинисања и спровођења правила у вези с ветеринарством и заштитом здравља биља. Ово министарство задужено је и за координацију активности између ентитетских министарстава, као и за спровођење и координацију међународних пројеката везаних за пољопривреду и рурални развој. Ентитетски ниво креирања и имплементације пољопривредне политике чине одвојено Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Федерације БиХ, односно Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске која, заједно с Одјељењем за пољопривреду, водопривреду и шумарство Владе Брчко дистрикта БиХ, представљају најважније институције задужене за пољопривредну политику у БиХ. У ФБиХ, осим нивоа ентитета, постоји и кантонални ниво, чије вођење пољопривредне политике у значајној мјери одређује укупни положај пољопривредних произвођача и сектора у цјелини. Не треба занемарити одређене облике подршке сектору с општинског нивоа.

Легални оквир пољопривредне политике и политике руралног развоја у БиХ чини Закон о пољопривреди, исхрани и руралном развоју Босне и Херцеговине (2008). У Федерацији БиХ су то Закон о пољопривреди (2007) и Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (2010). Новчана подршка (подстицаји) одобравају се на основу годишњих програма новчаних подршки пољопривреди и руралном развоју који се доносе за сваку годину посебно. Законом о пољопривреди Републике Српске (усвојен 2006. године, ажуриран 2007. и 2009. године) утврђени су циљеви и мјере пољопривредне политике, као и начини њеног спровођења и праћења. Осим тог закона, постоји и Закон о обезбјеђењу и усмјеравању средстава за подстицање развоја пољопривреде и села (усвојен 2002. године, ажуриран 2007. године), док се годишње доносе правилници о условима и начину остваривања финансијских подстицаја за пољопривреду и рурални развој, којим се уређују износи и начини додјеле подстицаја. Везано за Брчко дистрикт БиХ, правни оквир пољопривредне политике даје Закон о пољопривредним подстицајима из 2006, који је до данас у неколико наврата допуњаван. Новчани подстицаји одобравају се на основу правилника о начину и условима за подстицај у пољопривредној производњи, који се доносе на годишњем нивоу.

За анализу пољопривредне политике Босне и Херцеговине коришћен је методолошки алат тзв. АРМ (*Agri-Policy Measures tool* – Алат за мјере пољопривредне политике), који су развили Реднак и Волк (2010). Креирана је јединствена класификација подршке

пољопривредном буџету користећи актуелни ЕУ концепт заснован на стубовима политике као основно полазиште и у комбинацији с класификацијом OECD PSE. Аспект ЕУ програма (стубови, осе) је примијењен на вишим нивоима агрегације, док су се OECD PSE критеријуми користили за формирање група или подгрупа према појединим стубовима, а посебно за дефинисање најнижих нивоа класификације (основна поглавља). Дакле, АРМ допушта грубу анализу буџетских трансфера у пољопривреди и према OECD PSE класификацији и према тзв. „*vica-versa*”. Пољопривредну политику БиХ, њених ентитета и БД БиХ чине три стуба односно групе мјера и то: I стуб – Тржишне мјере и мјере директне подршке произвођачима, II стуб – Структуралне мјере и мјере руралног развоја и III стуб – Опште мјере које се односе на пољопривреду.

Укупна буџетска издвајања за пољопривреду у БиХ од 2014. године, када су имала најнижи ниво (131,74 милиона КМ), у сталном су порасту и 2020. године су достигла највећу вриједност од 215,23 милиона КМ. У структури тих издвајања за 2020. највећи дио (182,7 милиона КМ или 84,9%) чине мјере директне подршке произвођачима, мјере руралног развоја учествовале су са 23,44 милиона КМ или 15,1%, док су опште мјере у пољопривреди учествовале са 9,1 милион КМ или 4,2%.

Извор: SWG АРМС база података за Босну и Херцеговину

Графикон 1. Структура буџетске подршке пољопривреди и руралном развоју у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014–2020. (у милионима КМ)

ФБиХ: Пољопривредни буџет у Федерацији БиХ има тренд повећања, са 72,41 милион КМ, колико је износио у 2014. години, повећао се за 59 индексних поена и у 2020. години

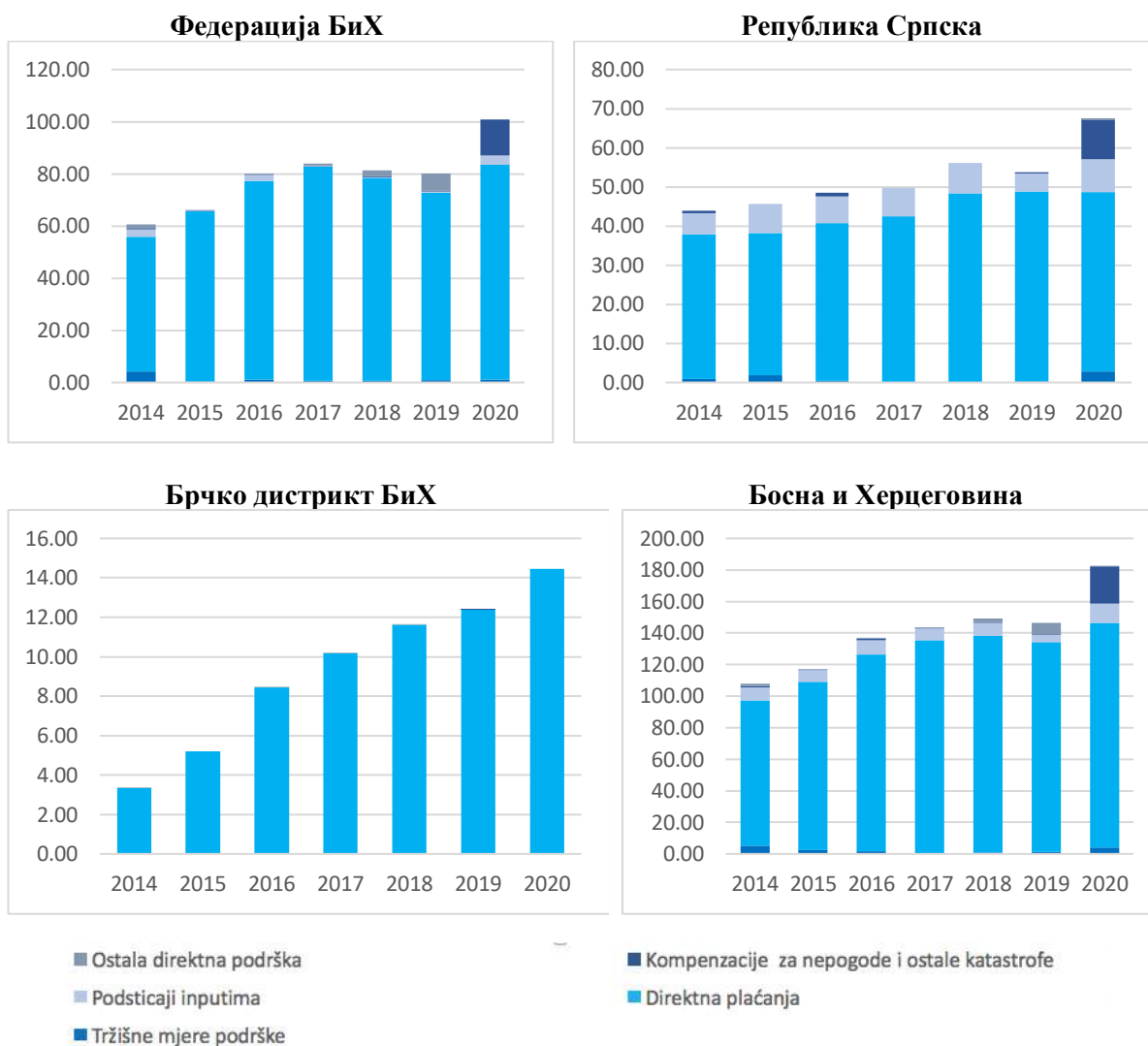
достигао вриједност од 115,11 милиона КМ. У структури укупних буџетских трансфера сектору пољопривреде доминира I стуб мјера пољопривредне политике – тржишне мјере и мјере директне подршке произвођачима које у анализираном седмогодишњем периоду учествују у распону од 84% (2014) до 95% (2015–2018). Сљедећа група мјера по важности су структуралне мјере и мјере руралног развоја које, нажалост, готово симболично партиципирају у пољопривредном буџету ФБиХ до 2019. године, и заправо тек у 2020. години добијају већи значај када са 13,9 милиона КМ учествују са 12,1% у укупним буџетским трансферима. Коначно III стуб и опште мјере у пољопривреди имају симболично учешће у укупној подршци сектору и с просјечних 0,6 милиона КМ годишње не прелазе више од 1% укупне подршке сектору. То је један од разлога због чега је у овом бх. ентитету слаб ланац знања у потпуности на релацији наука – фармер, низак ниво промоције и маркетинга сектора те генерално недовољна институционална изграђеност сектора.

РС: Позитивне тенденције раста пољопривредног буџета присутне су и у РС. Са 55,72 милиона КМ, колико су износили укупни буџетски трансфери за сектор пољопривреде и рурални развој у 2014. години, у 2020. години повећани су за 49 индексних поена и достигли су ниво од 83,21 милион КМ. У структури подршке сектору доминира први стуб и тржишне мјере и мјере директне подршке произвођачима, чије учешће се креће од између 77,1% (2019) и 84,8% (2017). Структуралне мјере и мјере руралног развоја су друге по важности у укупној пољопривредној политици РС. Крећу се између 5 и 7 милиона КМ, с изузетком 2017. године када су издвајања за ову групу мјера била свега 1,5 милиона КМ. За разлику од ФБиХ, у РС пуно већа пажња се поклања III стубу политике и генералној подршци сектору која у просјеку чини 10–13% укупне буџетске подршке. То је вјероватно један од разлога због чега је у овом ентитету боља институционална изграђеност сектора укључујући и веома важну област трансфера знања и улоге пољопривредног савјетодавства.

БД БиХ: У БД БиХ присутан је изражен тренд раста укупних буџетских издвајања за сектор пољопривреде и рурални развој и са 3,61 милион КМ у 2014. години подршка сектору се повећала за више од 4 пута и у 2020. години достигла ниво од 16,9 милиона КМ. Највећи дио (85–94%) укупних средстава се троши на имплементацију I стуба подршке, а остатак за мјере руралног развоја. У овој административној јединици нема подршке III стубу и општим мјерама у пољопривреди, односно нема подршке трансферу знања, истраживањима и другим услугама важним за сектор пољопривреде.

Најзначајнија група мјера буџетске подршке у БиХ су **тржишне мјере и мјере директне подршке** пољопривредним произвођачима. Мјере намијењене уређењу пољопривредног тржишта нису биле никада јак инструмент пољопривредне политике у БиХ и њеним ентитетима. Дјелимично је то последица уставног уређења земље, али и непрепознавање важности и могућности оваквих мјера политике из ове групе.

У периоду 2014–2020. укупна издвајања за мјере директне подршке у Босни и Херцеговини стално расту и са 107,97 милиона КМ у 2014. години порасла су на 182,7 милиона КМ у 2020. години. Директна плаћања пољопривредним произвођачима су најважнија врста мјера из ове групе мјера (I стуб) и својим износима партиципира у просјеку са 90%, изузевши 2020. годину када је ово учешће нешто смањено (78%), као резултат буџетске подршке пољопривредним произвођачима за отклањање негативних последица пандемије COVID-19.

Извор: SWG АРМС база података за Босну и Херцеговину

Графикон 2. Структура буџетских издвајања за тржишне мјере и мјере директне подршке произвођачима у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ)

ФБиХ: За ову групу мјера се може рећи да је допринијела постизању стратешког циља обезбјеђивања одрживог дохотка, посебно у појединим подсекторима какав је производња млијека. Укупна директна плаћања, као најважнија врста мјера из ове групе, у периоду 2014-2020, крећу се између 51,76 милиона КМ (2014) и 82,32 милиона КМ у 2020. години.

Подршка варијабилним инпутима је доста скромна и углавном долази с кантоналног нивоа, а од осталих мјера треба још издвојити компензациона плаћања као одговор на пандемију COVID-19, и у 2020. години је издвојено 13,76 милиона КМ.

РС: И у овом бх. ентитету тржишне мјере и мјере директне подршке произвођачима су најважније мјере пољопривредне политике. У периоду 2014-2020. укупна издвајања за директна плаћања пољопривредним произвођачима су се кретала између 37,0 милиона КМ (2014) и 45,9 милиона КМ (2020), при чему у просјеку готово двије трећине се плаћају на бази оутпута.

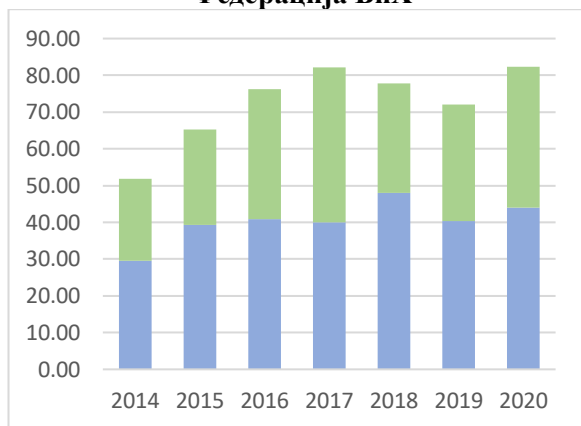
За разлику од ФБиХ, у РС постоји значајна подршка варијабилним инпутима и креће се од 4,54 милиона КМ (2019) до 8,51 милион КМ (2020).

Пандемија COVID-19 и њене негативне посљедице су рјешаване буџетском подршком пољопривредним произвођачима кроз тзв. компензациона плаћања која су у 2020. години износила 9,89 милиона КМ.

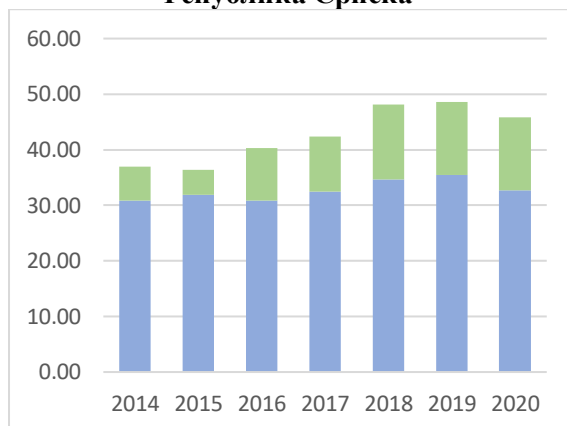
БД БиХ: Директна плаћања су најважнија група мјера и имплементирају се по ха/грлу. Та група мјера подржава већи број биљних и сточарских производњи и шеме плаћања су углавном исте. Директна плаћања имају константан раст и са 3,35 милиона КМ у 2014. години директна плаћања произвођачима су у 2020. години достигла ниво од 14,45 милиона КМ. Директна плаћања су заправо једина врста мјера из групе тржишних мјера и мјера директне подршке произвођачима.

Директна плаћања су најважнија врста буџетске подршке пољопривредним произвођачима у БиХ и начини ове подршке (плаћање по оутпуту или ха/грлу) најбоље показује достигнути ниво приближавања ЗПП ЕУ. У периоду 2014-2020. година укупна издвајања за директна плаћања пољопривредним произвођачима у Босни и Херцеговини су се кретала између 92,1 милион КМ (2014) и 142,63 милиона КМ (2020), при чему се већи дио односио на плаћања на бази оутпута, а мањи дио на плаћања по ха/грлу. Шеме директних плаћања по оутпуту (литру/кг) односе се на произвођаче млијека (ФБиХ и РС), односно на произвођаче воћа и поврћа (РС).

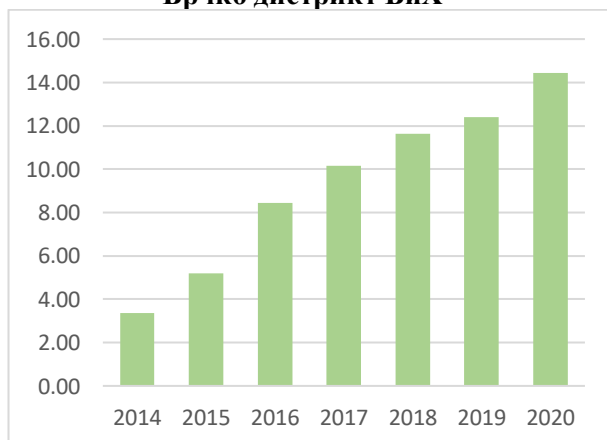
Федерација БиХ

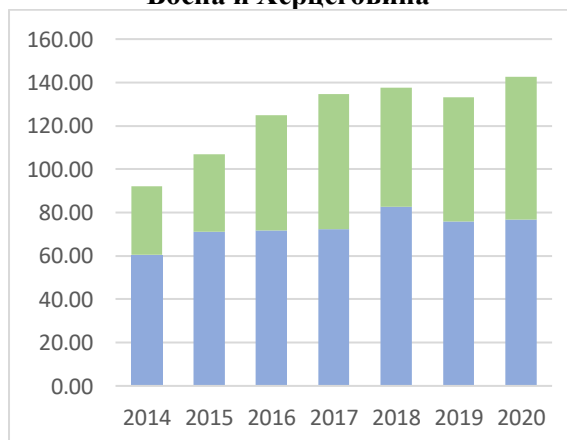
Република Српска

Брчко дистрикт БиХ

Босна и Херцеговина

■ Директна плаћања на бази оутпута

■ Директна плаћања по ха/грлу

Графикон 3. Структура директних плаћања пољопривредним произвођачима у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014–2020. (у милионима КМ)

ФБиХ: Директна плаћања пољопривредним произвођачима у ФБиХ имају тенденцију сталног раста, изузимајући 2019. годину, и са 92,1 милион КМ у 2014. години повећана су на ниво од 142,63 милиона КМ у 2020. години.

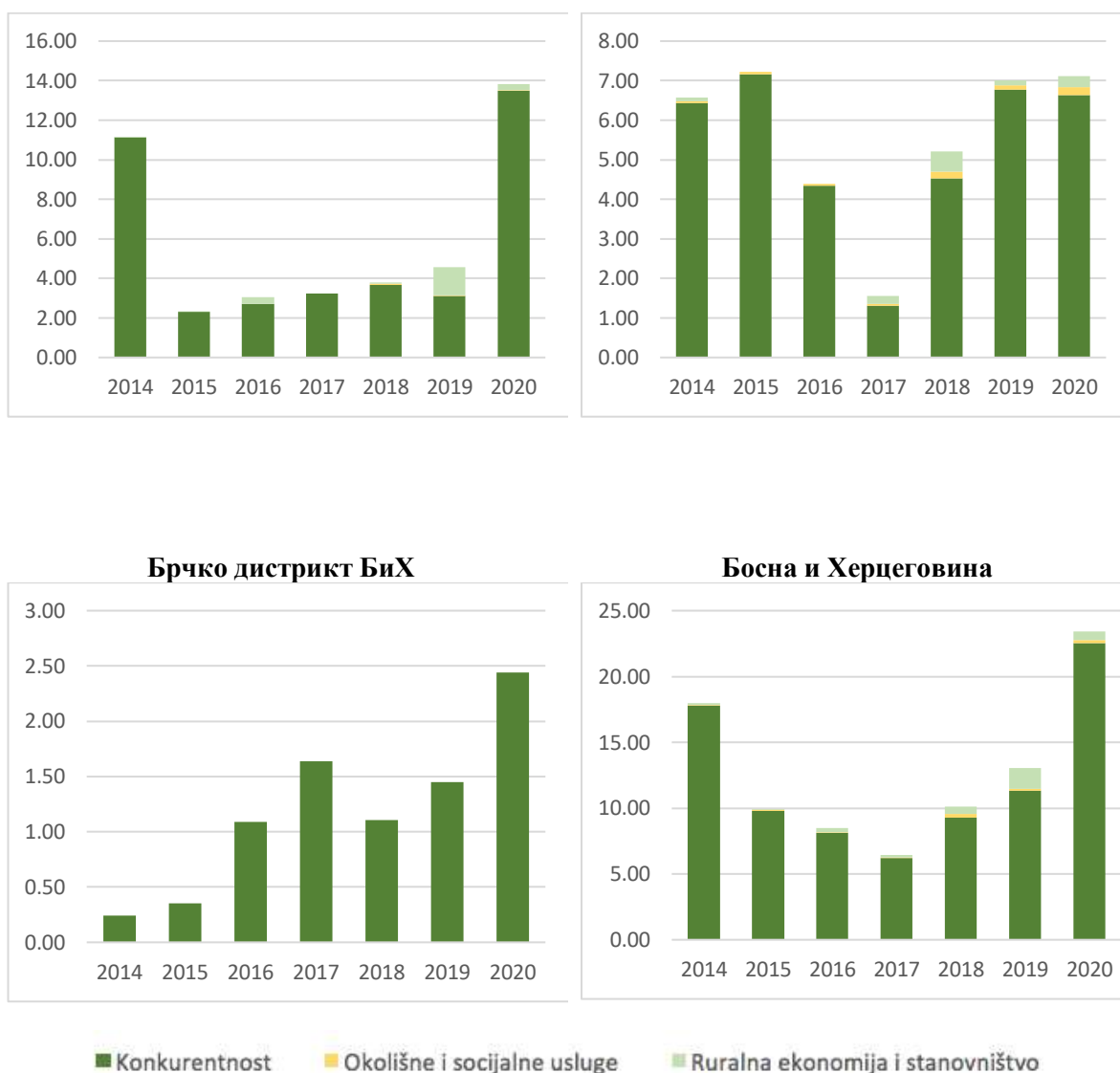
У структури директних плаћања у анализираном периоду 2014-2020. веће учешће су имала плаћања на бази оутпута у односу на плаћања по ха/грлу, што показује да је овај бх. ентитет још далеко у контексту приближавања ЗПП ЕУ у којем практички нема плаћања по јединици оутпута. Плаћање на бази оутпута заправо је актуелна подршка производњи млијека која је задржана током цијелог периода имплементације претходне стратегије, иако се предложеним мјерама то није предвиђало. Највећи број шема директних плаћања у ФБиХ је по ха/грлу, али укупна буџетска издвајања за произвођаче млијека по литри чине да су директна плаћања већином на бази оутпута.

РС: У периоду 2014-2020. година укупна издвајања за директна плаћања пољопривредним произвођачима кретала су се између 37,00 милиона КМ (2014) и 45,87 милиона КМ (2019), при чему у просјеку готово двије трећине се плаћају на бази оутпута, а остатак од једне трећине на плаћања по ха/грлу. Шеме директних плаћања по оутпуту, осим млијека, односе се и на производњу воћа и поврћа те производњу сјеменског материјала. Анимална производња је углавном подржана плаћањима по јединици оутпута (литри млијека).

БД БиХ: Најважнија група мјера се односи на директна плаћања која су искључиво по ха/грлу. Та група мјера подржава већи број биљних и анималних производњи и шеме плаћања су углавном исте у анализираном периоду 2014-2020. Добра страна подршке је континуитет раста од 2014. године који је у 2020. години достигао вриједност од 14,45 милиона КМ.

Буџетска подршка **структуралним мјерама и мјерама руралног развоја** у претходном циклусу пољопривредне политике је готово у потпуности изостала у БиХ и њеним ентитетима, односно БД. Укупна издвајања за рурални развој доста варирају из године у годину и не показују неки тренд. Генерално се може рећи да су издвајања за рурални развој скромна, посебно ако се узме у обзир да је ријеч о групи мјера која има обиљежје развоја. Тек у 2020. години су примјетнија издвајања за рурални развој и износила су 23,40 милиона КМ, при чему се 22,55 милиона КМ или 96% односило на повећање конкурентности пољопривредне производње, док нема разумијевања за мјере за животну средину и мјере развоја руралне економије.

Извор: SWG АРМС база података за Босну и Херцеговину

Графикон 4. Структуралне мјере и мјере руралног развоја у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ)

ФБиХ: Буџетска подршка руралном развоју и II стубу пољопривредне политике с нивоа ФМПВШ у периоду 2014-2017. је у потпуности изостала, а значајнија подршка с овог нивоа власти се уочава тек у 2020. години (13,5 милиона КМ). Захваљујући подршци с кантоналног нивоа, рурални развој је ипак подржан у одређеној мјери, а ова подршка се углавном односила на повећање конкурентности пољопривредног сектора и набавку механизације, основног стада, опремање објеката, подизање вишегодишњих засада и др. Издвајања за унапређење животне средине су у потпуности изостала, док је подршка руралној економији забиљежена само у 2019. години.

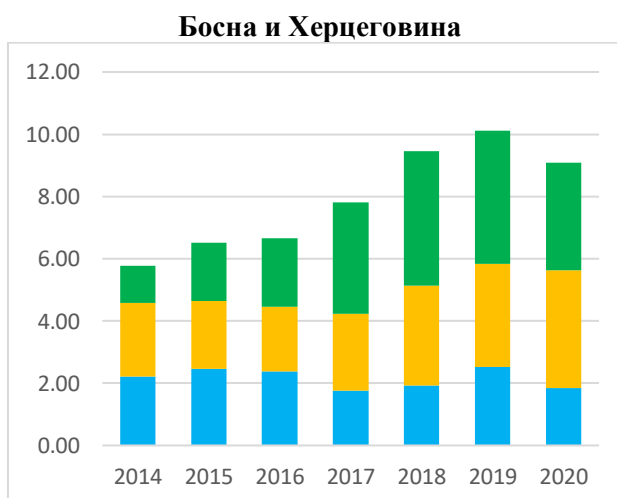
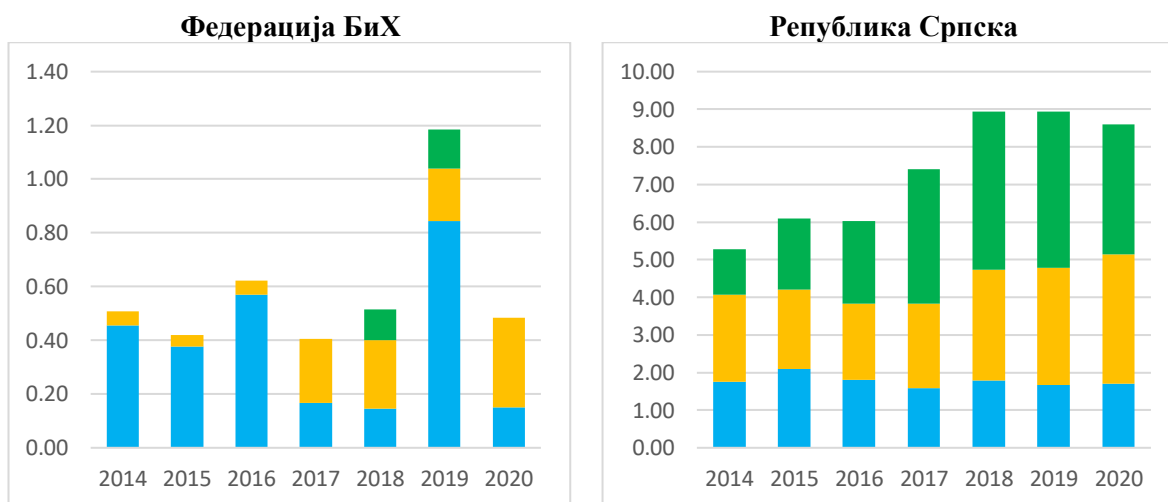
РС: За разлику од 2017. године, када је буџетска подршка руралном развоју износила свега 1,55 милиона КМ, од 2018. године се континуирано повећавају издвајања која су у 2020. години досегла ниво од 7,12 милиона КМ. Широко је дијапазон мјера у оквиру политике руралног развоја при чему највећи дио припада мјерама тзв. капиталних инвестиција, односно мјерама подизања конкурентности (набавка механизације,

основног стада, подизање вишегодишњих засада, и сл.), за што је у 2020. години издвајано 6,63 милиона КМ.

Мјере за животну средину су веома скромне (0,21 милион КМ, 2020. година) и односе се на подршку органској производњи, баш као и мјере за унапређење економије на селу (0,28 милиона КМ, 2020. година).

БД БиХ: Структуралне мјере и мјере руралног развоја имају доста скроман буџет који у периоду 2014-2020, с изузетком 2020. године (2,44 милиона КМ), у просјеку годишње износи 1,0 милиона КМ и односи се на унапређење конкурентности, односно опремање фарми механизацијом и другом опремом, инвестирањем у системе за наводњавање, подизање нових воћњака и друго.

III стуб и опште мјере у пољопривреди су у БД БиХ у потпуности занемарене, а у ФБиХ ова врсте подршке је веома скромна и с изузетком 2019. године не прелази вриједност од 1 милион КМ. У РС подршка општим мјерама пољопривреде је знатно виша у односу на ФБиХ и у 2020. години је досегла износ од 8,6 милиона КМ, што чини скоро 11% укупног буџета намијењеног сектору пољопривреде. Структура буџетских издвајања која се односе на мјере опште подршке сектору пољопривреде види се у наредном графичком приказу.

■ Istraživanje, razvoj i stručne usluge   ■ Sigurnost hrane   ■ Ostala opća podrška

Графикон 5. Структура мјера опште подршке сектору пољопривреде у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ)

Основни закључак који се намеће када се анализира структура мјера и буџетска подршка сектору пољопривреде на нивоу оба бх. ентитета и БД БиХ је неуједначена подршка у корист директних плаћања, недовољно разумијевање значаја мјера руралног развоја и структуралних мјера код доносиоца одлука и евидентна неспремност за озбиљније реформе у контексту приближавања ЗПП ЕУ (у оба бх. ентитета доминирају плаћања на бази оупута којих нема у ЕУ) и једноставно непридржавање постављених циљева у стратешким документима.

2.7.2. Финансирање пољопривреде

Босна и Херцеговина због недостатка политичког консензуса у БиХ још увијек не користи, у оквиру IPA-е, инструмент претприступне помоћи за рурални развој – IPARD (*Instrument for Pre-Accession Assistance for Rural Development*).

Тако је БиХ једна од ријетких земаља Западног Балкана која не користи овај инструмент чији је фокус на руралним подручјима и пољопривредно-прехранбеним секторима земаља у процесу придруживања ЕУ, промовишући постепено усклађивање са ЗПП ЕУ, те је основна намјена пружити конкретну финансијску и техничку помоћ земљама корисницама како би постигле уравнотежен територијални развој подижући социјалне, економске и стандарде животне средине у руралним подручјима, да би јачале конкуретност пољопривредно-прехранбених сектора, одрживо управљање природним ресурсима и повећале отпорности на климатске промјене⁷⁰. Тиме БиХ уједно губи и прилике за стицање искустава везаних за механизме управљања фондовима ЕУ (*indirect management/индиректно управљање*), што је припрема за управљање фондовима доступним земљама чланицама ЕУ. У БиХ се не биљежи ни напредак по тзв. хоризонталним питањима успостављања административних структура потребних за заједничку пољопривредну политику, укључујући агенцију за плаћања.

У оквиру доступних средстава IPA II (2018–2020), БиХ користи 30 милиона еура кроз пројекте за пољопривреду и рурални развој, те стандарде безбједности хране, ветеринарства и фитосанитарне помоћи⁷¹. EU4Agri је у том смислу најзначајнији за сектор пољопривреде. EU4AGRI је четворогодишња иницијатива (2020–2024) која има за циљ модернизацију пољопривредно-прехранбеног сектора, отварање нових радних мјеста, као и подржавање опоравка од кризе изазване пандемијом COVID-19 у БиХ путем бесповратних средстава доступних пословним субјектима, произвођачима итд., те пружање техничке помоћи институцијама у сектору на изградњи капацитета и унапређењу политика, система и законодавства. Постоје и други пројекти у другим секторима који дијелом подржавају пољопривреду, као у сектору развоја предузетништва и иновација, гдје четворогодишњи (2018-2022) пројекат EU4Business, осим бесповратне помоћи привредним субјектима, пружа и техничку помоћ институцијама у јачању њихових капацитета. Осим коришћења грантова из два

⁷⁰https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/enlargement/pre-accession-assistance/overview_en

⁷¹https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-02/ipa_2018_41501_ad10_bih_eu_support_to_agriculture_and_rural_development_food_safety_veterinary_and_phytosanitary_standards_.pdf

поменута пројекта, пољопривредни произвођачи своје финансијске потребе рјешавају самофинансирањем или задуживањем код двије врсте финансијских институција – комерцијалних банака и микрокредитних организација. Генерално, кредити банака имају ниже каматне стопе, али су теже доступни мањим пољопривредницима, док се кредити МКО одобравају брже и уз флексибилније услове, али имају високе каматне стопе.

Нешто повољније кредите правна лица којима је претежна дјелатност пољопривреда могу добити посредством Развојне банке ФБиХ и Инвестиционе развојне банке РС. Кредитирања пољопривреде на бази лизинг аранжмана готово да нема. Иновативни облици финансирања пољопривреде (нпр. форвард, фјучерс, своп и сл.) нису присутни. У првој деценији послеријатног периода пољопривредници су добили значајне донације у виду пољопривредне механизације, стоке и репроматеријала. И даље има одређених донација за пољопривреднике, али су оне сада много рјеђе, а њихова укупна вриједност опада. Присутно је и робно кредитирање пољопривредника на одгођено плаћање од стране трговаца репроматеријалима. Од 2000. године почели су се уводити новчани подстицаји које исплаћују ентитетска и кантонална министарства пољопривреде и БД БиХ. Временом су пољопривредници постали све више зависни од тих подстицаја (више о томе у претходном поглављу 2.7.1). Већина осигуравајућих друштава у БиХ нуди услугу пољопривредног осигурања, али се та врста осигурања слабо користи, због ригидности осигуравајућих кућа и неповјерања фармера и лоших искустава с наплатом штета.

ФБиХ: Финансирање сектора пољопривреде и руралног предузетништва у ФБиХ се доминантно одвија путем комерцијалних банака и микрокредитних организација. Компаније из сектора пољопривреде и производње хране имају исти кредитни третман као и компаније из других сектора. Тек у појединачним случајевима су ове компаније имале нешто повољније услове за одобравање кредита или ексклузивно право приступа неким од издвојених кредитних линија осигураних кроз финансијске пројекте Свјетске банке и Међународног фонда за пољопривредни развој. Ефективне каматне стопе на пољопривредне кредите су и даље високе у односу на каматне стопе у ЕУ. Посљедњих година су ипак присутни позитивни помаци, прије свега кроз активности Развојне банке Федерације БиХ и Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства. Те двије институције потписале су Меморандум о сарадњи те омогућиле да пољопривредници који добију кредит од Развојне банке ФБиХ добијају и подршку за инвестиције из Федералног министарства. Један од начина за унапређење финансирања пољопривреде и смањење висине каматних стопа је успостављање Гарантног фонда код Развојне банке Федерације БиХ, који би издавао гаранције на кредите комерцијалних банака за пољопривреду и прехранбену индустрију у вриједности до 50% износа траженог кредита.

РС: Кредитирањем пољопривредних газдинстава у РС могу се бавити комерцијалне банке, микрокредитне организације (МКО) и штедно-кредитне организације (ШКО), с тим да ове треће више и не постоје. Током периода 2014-2020. година банке су кредитирале правна лица из сектора пољопривреде у просјеку са 106 милиона КМ годишње (у шта су укључена и средства ИРБ-а, Фонда Партнер и посебних пројектних кредитних линија). Учешће сектора пољопривреде у укупним кредитима је било између 1,9% и 4,2%. Ефективне каматне стопе на дугорочне и краткорочне кредите су опадале, у 2018. години су биле најниже, да би од 2019. године почеле поново да се повећавају. У 2020. години ЕКС на краткорочне кредите је био 4,1% а на дугорочне кредите 6,1%. Већи кредитор пољопривреде су микрокредитне организације. У њиховом кредитном портфолију учешће пољопривреде је 30–41%, зависно од године. МКО је углавном

оријентисан на кредитирање физичких лица, а знатно мање правних лица. МКО са сједиштем у РС кредитирао је пољопривреду у РС у просјеку са 71 милион КМ годишње, а МКО са сједиштем у ФБиХ с додатних 40–65 милиона КМ годишње. Ефективне каматне стопе МКО за пољопривреду су између 16% и 26% (зависно од рачуна кредита и сједишта МКО).⁷² Инвестиционо-развојна банка Републике Српске (ИРБ РС) има двије намјенске кредитне линије за пољопривреду. Кредитни пласмани ИРБ РС кроз те двије кредитне линије крећу се између 3 и 12 милиона КМ годишње. У укупном кредитном портфолију ИРБ учешће кредита за пољопривреду је између 5% и 7%.⁷³ Гарантни фонд РС одобрава гаранције за кредите за пољопривреду у оквиру двије гарантне линије: ГЛ за регистрована пољопривредна газдинства и ГЛ за пољопривреду.

С финансирањем пољопривреде, индиректно, везу има и пољопривредно осигурање које смањује ризик од различитих губитака, гдје се у случају настанка осигураног случаја осигураницима надокнађује читав или дио штете, што им омогућава несметану отплату кредита. Коришћење пољопривредног осигурања је још увијек ријетко, а укупна годишња премија осигурања за читаву РС је углавном испод милион КМ, иако МПШВ РС субвенционира ове трошкове до 50% премије осигурања.

БД БиХ: Финансирање сектора пољопривреде и руралног развоја у Брчко дистрикту БиХ се одвија искључиво путем комерцијалних банака, а у портфолију финансијских институција на тржишту постоје и микрокредитне организације. У овој административној јединици не постоји посебна банка која би свој фокус имала на сектор пољопривреде. Компаније из сектора пољопривреде и прерађивачке индустрије имају исти (комерцијални) кредитни третман као и компаније из других сектора.

2.7.3. Донаторска подршка

Најзначајнији донатори у сектору пољопривреде у БиХ у анализираном периоду 2014-2020. су Европска унија, Краљевина Шведска, Република Чешка, Република Италија и Сједињене Америчке Државе, специјализоване организације при Уједињеним нацијама: Међународна организација за храну и пољопривреду при Уједињеним нацијама – УН FAO и Развојни програм Уједињених нација – UNDP. Међународна помоћ за БиХ пружа се и кроз пројекте који се имплементирају путем регионалних иницијатива као што је успостављање Сталне радне групе за регионални рурални развој земаља Југоисточне Европе – SWG RRD. Подршку развоју пољопривреде у Босни и Херцеговини на кредитној основи пружају међународне финансијске институције као што су Међународни фонд за развој пољопривреде – (IFAD) и Свјетска банка (СБ).

IPA – Инструмент претприступне помоћи. Почетком 2018. године формално је започет IPA 2016 пројекат за развој предузетништва и иновација под називом: Конкурентност и иновације – локалне стратегије развоја или ЕУ за бизнис (EU4Business), који је подржао конкурентност приватног сектора путем подршке извозно-оријентисаним малим и средњим предузећима (МСП), а која су једним дијелом везана за пољопривреду⁷⁴ и у чијем су фокусу иновације. Укупна вриједност пројекта износила је 16,1 милион евра, а од чега су 3 милиона евра директне помоћи сектору пољопривреде и прехране те развоју руралних подручја додијељена путем грантова. Такође, пројекат је активно подржао и унапређење пословног окружења, тако што је

⁷² Сопствена обрада података из годишњих извјештаја Агенције за банкарство РС.

⁷³ Сопствена обрада података из базе података ИРБ РС о пласираним кредитима.

⁷⁴ <https://www.eu4business.ba/en/poljoprivredno-prehrambeni-sektor-i-ruralni-razvoj-wp>

пружио техничку помоћ властима у БиХ у изради, управљању и праћењу подстицајних мјера за приватни сектор, те обезбиједио неповратна средства малим и средњим предузећима, с циљем јачања њиховог пословања, боље међусекторске сарадње те стимулације предузетничких иницијатива⁷⁵.

Усвајањем Стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине за период од 2018. до 2021. – оквирни документ стекли су се услови за секторску подршку пољопривреди и руралном развоју из IPA II (2018–2020), те је тако ЕУ одобрила IPA 2018 Акциони документ Босне и Херцеговине у оквиру којег је земљи доступно 30 милиона евра кроз пројекте за пољопривреду и рурални развој, те стандарде безбједности хране, ветеринарства и фитосанитарне помоћи⁷⁶. EU4Agri⁷⁷ је, како је већ поменуто, у том смислу најзначајнији за сектор пољопривреде, као четворогодишња иницијатива (2020-2024) вриједности 20 милиона евра коју проводе UNDP БиХ и Чешка развојна агенција (CzDA).

Пројекат има за циљ модернизацију пољопривредно-прехранбеног сектора, отварање нових радних мјеста, као и подржавање опоравка од кризе изазване пандемијом COVID-19 у БиХ путем бесповратних средстава доступних пословним субјектима, произвођачима итд., те пружање техничке помоћи институцијама у сектору. До сада је објављено 20 јавних позива за додјелу грантова, и у provedби су 153 грант пројекта за које је издвојено 12 милиона евра у оквиру EU4AGRI буџета за грантове, а укупна вриједност је већа од 18 милиона евра јер кофинансирање обезбјеђују корисници. Уз то, 2020. године ЕУ је додијелила БиХ још 5 милиона евра, искључиво за опоравак сектора од пандемије COVID-19 путем EU4AGRI-Recovery⁷⁸ пројекта (2021 – јуни 2024) који обезбјеђује бесповратна средства пословним субјектима, произвођачима, те покретање нових послова, уз пружање стручне подршке.

Европска комисија је у јуну 2018. представила свој Приједлог уредбе о успостављању Инструмента претприступне помоћи (IPA III). У том приједлогу предвиђено је да се програму додијели укупан буџет од 14,5 милијарди евра за период од 2021. до 2027. године кроз пет тематских приоритета, те да се он додјељује корисницима на основу стварне успјешности корисника на темељу годишње оцјене⁷⁹. За коришћење тих средстава БиХ треба имати спремне пројектне идеје и предуслове за њихову реализацију, капацитете, те је неопходно доношење и спровођење политичких,

---

⁷⁵Извор: МСТЕО (2019): Извјештај о међународној помоћи за Сектор пољопривреде, исхране и руралног развоја 2018. године у Босни и Херцеговини.

⁷⁶https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-02/ipa_2018_41501_ad10_bih_eu_support_to_agriculture_and_rural_development_food_safety_veterinary_and_phytosanitary_standards.pdf

⁷⁷<https://eu4agri.ba/en/homepage/>

⁷⁸<https://eu4agri.ba/en/about-eu4agri-recovery-project/>

⁷⁹ Европска унија је у новом програмском, односно буџетском периоду 2021-2027. за земље кандидате и потенцијалне кандидате за чланство у ЕУ, усвојила инструменте политике спољног дјеловања и то:

- Уредбу (ЕУ) 2021/1059 Европског парламента и Савјета од 9. 6. 2021. о успостављању Инструмента за сусједство, развој и међународну сарадњу – Глобална Европа, измјени и стављању изван снаге Одлуке бр. 466/2014/ЕУ те стављању изван снаге Уредбе (ЕУ) 2017/1601 и Уредбе Савјета (ЕС, Euratom) бр. 480/2009 – NDICI
- Уредбу (ЕУ) 2021/1529 Европског парламента и Савјета од 15. 9. 2021. о успостављању Инструмента претприступне помоћи (IPA III) и
- Проведбену Уредбу Комисије (ЕУ) 2021/2236 од 15. 12. 2021. о посебним правилима примјене Уредбе (ЕУ) 2021/1529 Европског парламента и Савјета о успостављању Инструмента претприступне помоћи (IPA III).

институционалних, правних, административних, социјалних и привредних реформи.

TWINNING. Имплементација Twining уговора у области безбједности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, програмираних у оквиру IPA 2018 Акционог програма за Босну и Херцеговину, започела је у септембру и новембру 2020. године, у складу с планираном динамиком. Имплементација је додијељена одабраним конзорцијумима из држава чланица ЕУ, како слиједи:

Twining пројекат „Подршка ЕУ изградњи капацитета и постепеном усклађивању правне тековине у *ветеринарском сектору* у Босни и Херцеговини” спроводи Аустријска агенција за здравље и безбједност хране, заједно с партнерским службама из Француске и Хрватске.

Twining пројекат „Подршка ЕУ изградњи капацитета и постепено усклађивање правних тековина у сектору *безбједности хране* у Босни и Херцеговини” спроводи Служба за храну и ветеринарство Републике Литваније, заједно с партнерским службама Мађарске и Италије.

Twining пројекат „Подршка ЕУ изградњи капацитета и постепеном усклађивању правне тековине у *фитосанитарном сектору* у Босни и Херцеговини” спроводи Министарство пољопривреде, прехранбене суверености и шумарства Италије, заједно с партнерским службама из Пољске.

Република Чешка/CzD. Активности у оквиру пројекта „Подршка традиционалној производњи Ливањског сира”, који финансира Влада Републике Чешке, финализоване су у 2020. години.

Краљевина Шведска/SIDA. У БиХ се од 2018. до 2022. године имплементирао пројекат „Јачање извозног потенцијала и побољшање конкурентности пољопривредних произвођача у БиХ” који је финансирала Краљевина Шведска, а имплементирала SIDA с фокусом на наставак вакцинације малих преживара против бруцелозе. У 2021. години, у сарадњи с USAID-ом, завршена је имплементација USAID/Sweden FARMA II пројекта који је кофинансирала Краљевина Шведска.

FAO. Током 2020. године завршена је имплементација пројеката: „Подршка унапређењу националног система надзора над биљним штетним организмима и система фитосанитарног сертификовања” и „Спремност на одговор у случају појаве афричке свињске куге на Балкану”. У 2020. години настављено је с имплементацијом пројеката: „Јачање капацитета приватног и јавног сектора у приоритетним ланцима вриједности” и „Смањење ризика од катастрофа за одрживи развој”.

Република Италија. Канцеларија Италијанске агенције за развојну сарадњу (AICS) у оквиру иницијативе „Нове активности за подршку фитосанитарном сектору у Босни и Херцеговини у циљу усклађивања са стандардима ЕУ (РНУТО-БиХ)” подржава фитосанитарни систем у правцу усклађивања и примјене мјера политике у фитосанитарном сектору, с фокусом на област здравља биља, средстава за заштиту здравља биља и контроле безбједности хране.

USA/USAID. У 2021. години завршене су активности у оквиру пројекта USAID/Sweden FARMA II који је кофинансирала Краљевина Шведска. Током 2020. године финализиране су активности у оквиру пројекта: „Партнерство за развој агробизниса”, који помаже у отварању радних мјеста и повећању прихода домаћинстава у циљаним руралним регионима у БиХ, подржавајући развој и ширење производње и продаје

корнишона, поврћа и бобичастог воћа за мале пољопривреднике.

SWG RRD. SWG RRD је, у сарадњи с развојним партнерима (GIZ, BMEL JRC – Европска комисија и CEI) имплементирао бројне пројекте, углавном на нивоу унапређења политика, институција и људских капацитета у сектору пољопривреде у БиХ.

Поред донаторске подршке, пољопривреда у БиХ је подржана и кредитним средствима, а међу кредиторима се издвајају Свјетска банка (WB) и Међународни фонд за развој пољопривреде (IFAD).

2.7.4. Агро-еколошка политика

Очувати и унаприједити природне љепоте, биљни и животињски свијет, историјску вриједност у случајевима када ће придржавање или усвајање одређених пољопривредних метода помоћи таквом очувању један је од основних циљева примјене агро-еколошких мјера. Агро-еколошке мјере чине скуп активности које се спроводе у сврху побољшања животне средине и пејзажа, а спроводе их пољопривредни произвођачи. У земљама ЕУ постоје три групе агро-еколошких мјера: прва група која се односи на смањење негативног утицаја пољопривреде на животну средину, друга група која се односи на очување природе, биодиверзитета, плодности тла и традиционалног културног окружења те трећа група мјера која се односи на очување заштићених подручја. У БиХ заправо не постоје агро-еколошка политика ни пратеће агро-еколошке мјере. Све агро-еколошке мјере се свде на мјере подршке органској производњи, док мјера из поменуте три групе које постоје у ЕУ нема.

2.7.5. Равноправност полова

Иако су по свим релевантним законима у Босни и Херцеговини жене и мушкарци равноправни⁸⁰, и даље постоје случајеви гдје је имовина уписана само на име мушког сувласника тј. власника дијела – мужа, партнера или брата. Жене су много рјеђе уписане као власнице имовине која представља битан извор економске моћи, нпр. станова, пословних простора, земљишта и сл. Стога постоји јасна потреба да се премости јаз између правних прописа (*de iure*) и праксе (*de facto*) у циљу јачања имовинских права жена и кћерки (FAO и GIZ).

Босна и Херцеговина је потписница свих важнијих међународних конвенција о равноправности полова и укидању свих облика дискриминације над женама, од којих је најважнија УН Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена (CEDAW). Посебан члан те конвенције односи се на унапређење положаја жена на селу и он обавезује БиХ, као потписницу ове конвенције, да ради на унапређењу социоекономског положаја жена на селу, њиховог приступа ресурсима, тржишту и информацијама, те приступа основној инфраструктури и јавним услугама. Најважнији домаћи правни акт који као *lex specialis* регулише област равноправности полова као

---

⁸⁰ Правни систем Босне и Херцеговине гарантује равноправност полова и забрањује дискриминацију. Устав гарантује уживање највишег степена међународно признатих људских права и основних слобода, таксативно наводећи та права и слободе и позивајући се на правно обавезујуће међународне споразуме наведене у Анексу I Устава (чланови II.2. и II.3. Устава Босне и Херцеговине). Ова права могу уживати сва лица у Босни и Херцеговини, без дискриминације по било којем основу укључујући пол, расу, боју, језик, вјеру, политичко или друго мишљење, национално или социјално поријекло, повезаност с националном мањином, имовину, рођење или било који други статус (члан II.4.). Стога се ова права могу остваривати без дискриминације било које врсте. Забрана дискриминације је по својој природи средство и увијек се односи на повреду неког од основних права и слобода.

посебно људско право је Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини⁸¹ који промовише равноправност полова и забрањује дискриминацију по основу пола и полне оријентације, те обавезује све институције власти, на свим нивоима, да израде, усвоје и спроведу програме мјера за имплементацију Закона у свим областима. У складу са Законом о равноправности полова, у БиХ се периодично израђује Гендер акциони план Босне и Херцеговине као оквирни стратешки документ за остваривање равноправности полова у свим областима друштвеног живота и рада, у јавној и приватној сфери. У периоду 2018-2022. спроведен је трећи Гендер акциони план БиХ, а тренутно је у процедури усвајање четвртог Гендер акционог плана БиХ за период 2023-2027. година.

ФБиХ: Гендер центар ФБиХ ради на обезбеђивању ефикасног спровођења националног закона о равноправности полова на ентитетском нивоу, у блиској координацији с Агенцијом за равноправност полова БиХ. Један од принципа новог закона о развоју Федерације БиХ⁸² је родна равноправност, укључујући и родно одговорно буџетирање. Све нове кантоналне и општинске стратегије морају се доставити Институту за развојно планирање, а када се те стратегије доставе Институту, он се консултује с Гендер центром у вези с „размишљањем о родној равноправности”. Нови гендер акциони план о родној равноправности је био у фази израде (то је трећи за ФБиХ) од стране Гендер центра Федерације у тренутку припреме овог документа.

РС: Центар за једнакост и равноправност полова – Гендер центар РС је основан 2001. године. Гендер центар Републике Српске има овлашћења/права да прати примјену Закона о равноправности полова БиХ на нивоу РС. Унапређење положаја жена на селу је приоритет у раду Гендер центра Републике Српске и МПШВ РС. Три су акциона плана за унапређење положаја жена на селу у Републици Српској која су до сада урађена. Први, до 2015. године, други за период 2019-2020, а трећи је усвојен за период 2022-2024.

Поред већ поменутог Акционог плана за унапређење положаја жена на селу у РС као скупа привремених посебних мјера, а захваљујући плодној сарадњи Гендер центра РС са МПШВ РС, стратешки документи за рурални развој су интегрисали равноправност полова од 2010. године. ГЦРС је снажно подржао активности у оквиру FIGAP-а и FIGAP-а II, као и споразума с УН Women, на промовисању равноправности полова у области пољопривреде и економског оснаживања жена. Тренутно је седам женских задруга које послују у РС.

БД БиХ: На подручју Брчко дистрикта БиХ дјелује Удружење активних жена „ГЕНДЕР” Брчко, чији је циљ да унаприједи положај жена, посебно младих жена које живе у руралним подручјима, те да ради на побољшању њиховог учешћа у органима власти. Ово удружење ради и на промоцији професионалног напретка жена Брчко дистрикта БиХ као и подизања обима видљивости жена.

2.8. Трговина пољопривредним и прехранбеним производима

---

⁸¹ „Службени гласник БиХ”, број 32/10 – пречишћен текст

⁸² Закон о развојном планирању и управљању развојем Федерације Босне и Херцеговине (2017), „Службене новине Федерације Босне и Херцеговине”, бр. 32/17

2.8.1. Покривеност увоза извозом пољопривредних и прехранбених производа

БиХ има неповољан трговински биланс у трговини пољопривредно-прехранбеним производима (ППП), изразити је нето увозник и у већини производа нема самодовољност. То је „горући” проблем који долази до изражаја у кризним временима, какав је био у вријеме пандемије COVID-19. Пољопривредно-прехранбени сектор представља важан дио трговине у БиХ. Укупан извоз овог сектора у 2020. години износио је 908 милиона КМ, што је представљало 8,4% укупног извоза БиХ. Укупан увоз производа из овог сектора је значајно већи и у 2020. години је износио 3,08 милијарди КМ, што је било готово једна петина (17,9%) укупног увоза БиХ. Укупан трговачки дефицит PPP у 2020. години достигао је ниво од 2,17 милијарди КМ, а покривеност увоза извозом била је 29,5%. Позитивна страна спољне трговине PPP БиХ је тенденција сталног раста извоза ових производа који је са 662 милиона КМ у 2014. години повећан за 37 индексних поена и у 2020. години имао је вриједност од поменутих 908 милиона КМ. Нажалост, у истом периоду је растао и укупни увоз пољопривредно-прехранбених производа и са 2,73 милијарде КМ у 2014. години повећан је за 13 индексних поена и у 2020. години достигао је вриједност од 3,08 милијарди КМ. Добра страна увоза PPP је заустављање раста у периоду 2017-2020. с изузетком 2019. године и одржавање нивоа од 3,1 милијарде КМ. Преглед спољне трговине укупних и пољопривредно-прехранбених производа на нивоу БиХ дат је у наредном табеларном прегледу.

Табела 1: Спољна трговина укупних и пољопривредно-прехранбених производа Босне и Херцеговине, 2014–2020. (у милионима КМ)

Опис	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Укупна трговина							
Извоз	8.682	8.987	9.418	11.385	12.258	11.870	10.826
Увоз	16.200	15.852	16.161	18.447	19.593	19.877	17.214
Трговачки биланс	-7.518	-6.864	-6.743	-7.063	-7.335	-8.007	-6.388
Покривеност увоза извозом	53,59	56,70	58,28	61,71	62,56	59,72	62,89
Трговина PPP							
Извоз	662	840	976	1.057	880	852	908
Увоз	2.730	2.863	2.963	3.150	3.123	3.230	3.078
Трговачки биланс	-2.068	-2.023	-1.987	-2.093	-2.243	-2.379	-2.171
Покривеност увоза извозом	24,25	29,35	32,93	33,55	28,18	26,37	29,49
Учешће PPP у							
Извоз	7,62	9,35	10,36	9,29	7,18	7,18	8,38
Увоз	16,85	18,06	18,33	17,08	15,94	16,25	17,88
Трговачки биланс	27,50	29,46	29,47	29,64	30,57	29,71	33,98

Извор: База података Спољнотрговинске коморе БиХ

ФБиХ: У ФБиХ у периоду 2014-2020. година забиљежен је значајан трговачки дебаланс PPP, крећући се у распону од -1,42 милијарде КМ у 2014. години до -1,52 милијарде КМ у 2020. години. Укупан извоз PPP показује тренд сталног раста и са 273 милиона КМ у 2014. години повећао се за 55 индексних поена и достигао вриједност од 424 милиона КМ. Та вриједност чини 6,17% укупног извоза ФБиХ. Укупан увоз производа из овог сектора је значајно већи и у 2020. години је износио 1,94 милијарде КМ, што је било готово једна шестина (16,64%) укупног увоза ФБиХ. Укупна покривеност увоза извозом PPP у ФБиХ у 2020. години износи 21,82% и значајно је већа у поређењу са 2014. годином када је износила свега 16,12%.

РС: РС је у периоду 2014-2020. година имала дефицит у укупној спољнотрговинској размјени, али је он у тих седам година смањен за 1,2 милијарде КМ, тако да је достигнута покривеност увоза извозом од 76%. У истом периоду спољнотрговинска размјена ППП била је на нивоу од око једне милијарде КМ, при чему је увоз константно био већи од извоза за око 500 милиона КМ. Дефицит код ППП је 2014. године био 538 милиона КМ, а 2020. године 546 милиона КМ. Покривеност увоза извозом ППП се није значајније побољшала и у 2020. години је износила 31%. ППП је значајан генератор спољнотрговинског дефицита РС, јер је у 2020. години учествовао са 50,6% у укупном дефициту.

БД БиХ: Пољопривредно-прехранбени сектор БД БиХ је најважнији сектор када се говори о спољнотрговинском билансу Дистрикта. Овај сектор значајно користи свој извозни потенцијал, на што упућују извозни параметри. Просјечно учешће ППП у укупном извозу које је остваривао БД БиХ у периоду 2014-2020. година кретао се од 61,3% (2020) до 84,62% (2016), односно укупан извоз пољопривредно-прехранбених производа изражен апсолутним износима креће се од 156 до 244 милиона КМ. Увоз ППП у БД БиХ такође показује тенденцију раста. Учешће ових производа у односу на укупан увоз робе креће се од 38,75% (2018) до 55,98% (2020). Коначно, укупна покривеност увоза извозом ППП у БД БиХ је значајно већа у односу на ентитете и БиХ и у 2020. години износила је 61,32%.

2.8.2. Трговина важнијих група пољопривредно-прехранбених производа

У структури укупног извоза ППП из БиХ у 2020. години највеће учешће је имало свјеже воће које је с вриједношћу од 130,1 милион КМ партиципирало са 14,3%, затим биљна и животињска уља са 108,3 милиона КМ или 11,9% те тарифна група 04 млијеко и млијечни производи који у укупном извозу учествују с вриједношћу од 102,2 милиона КМ или 11,3%. Извоз важнијих група ППП показује доста изражена осцилирања (Прилог 11). Тако вриједност извоза меса и клаоничких производа варира од 20 милиона КМ (2014) до 100 милиона КМ (2015), свјежег воћа од 64 милиона КМ (2014) до 153 милиона КМ (2017) или пак пића и алкохола од 43 милиона КМ (2014) до 80 милиона КМ (2018). За неке групе производа се уочава тенденција сталног раста као што је извоз млијека и млијечних производа, свјежег поврћа те млинско-пекарских производа.

За разлику од извоза, увоз ППП у БиХ је доста стабилнији и с мање осцилација током периода 2014-2020 (Прилог 12). Примјетан је раст увоза меса и клаоничких производа са 227 милиона КМ у 2014. години на 307 милиона КМ у 2019. години, свјежег поврћа са 74 милиона КМ у 2014. на 101 милион КМ у 2020, свјежег воћа са 128 милиона КМ у 2014. на 210 милиона КМ у 2020. години те млинско-пекарских производа са 177 милиона КМ у 2014. на 231 милион КМ у 2020. години. Од важнијих група производа увоз пића и алкохола је у анализираном периоду био доста уједначен и кретао се у распону 310–348 милиона КМ.

У 2020. години у структури увоза ППП у БиХ највеће и готово подједнако учешће (10,0%) су имале група различитих јестивих производа (тарифна група 21) и пића и алкохола с вриједношћу од по 309 милиона КМ, које слиједи месо и клаонички производи са 263,7 милиона КМ те млинско-пекарски производи са 231,3 милиона КМ⁸³.

Најважнији трговачки партнер БиХ, када се говори о извозу ППП, јесу земље Европске уније у које БиХ остварује 37,55% (301,7 милиона КМ) свог извоза овим производима (2020), а међу њима најважније дестинације су Хрватска (144,1 милион КМ), Њемачка (50,2 милиона КМ) и Словенија (30,2 милиона КМ). Друга група земаља по важности су

⁸³ Извор: База података Спољнотрговинске коморе БиХ

земље Западног Балкана, посебно Србија гдје БиХ остварује своје највеће вриједности у висини од 173,8 милиона КМ (2020) (Прилог 13).

Када се говори о увозу ППП, најважнији трговачки партнер БиХ су такођер земље Европске уније из којих БиХ остварује 57,1% (1,76 милијарди КМ) свог увоза овим производима (2020), а међу њима најважније су Хрватска (667,2 милиона КМ), Словенија (240,3 милиона КМ) и Мађарска (183,2 милиона КМ). Друга група земаља по важности су земље Западног Балкана, посебно Србија из које БиХ увози своје највеће вриједности пољопривредно-прехранбених производа од 838,6 милиона КМ (2020) (Прилог 14).

ФБиХ: У структури укупног извоза ППП из ФБиХ у 2020. години највеће учешће су имале месне прерађевине које су с вриједношћу од 73,4 милиона КМ партиципирале са 17,3%, затим млијеко и млијечни производи са 65,2 милиона КМ или 15,4% те свјеже воће које у укупном извозу учествује с вриједношћу од 62,5 милиона КМ или са 14,7%. Извоз важнијих група ППП које се извозе из ФБиХ показује, као и на нивоу БиХ, доста изражајна осцилирања попут извоза меса и клаоничких производа која варирају од 15,7 милиона КМ (2014) до 95,3 милиона КМ (2015) те свјежег воћа гдје су забиљежена варирања од 39,5 милиона КМ (2014) до 81,3 милиона КМ (2017). За неке групе производа се уочава тенденција сталног раста као што је извоз млијека и млијечних производа, свјежег поврћа, пића и алкохола те млинско-пекарских производа. За разлику од извоза, увоз ППП у ФБиХ је доста стабилнији и с мање осцилација из године у годину. Примјетан је раст увоза свјежег поврћа с 53,3 милиона КМ у 2014. години на 73,5 милиона КМ у 2019. години, свјежег воћа са 108,7 милиона КМ у 2014. на 145,2 милиона КМ у 2020, месних прерађевина с 51 милион КМ у 2014. на 70,7 милиона КМ у 2020. години те млинско-пекарских производа са 109,9 милиона КМ у 2014. на 145,6 милиона КМ у 2020. години. Од осталих важнијих група производа увоз меса и клаоничких производа, млијека и млијечних производа те житарица је у анализираном периоду 2014-2020. био доста уједначен и кретао се на истом нивоу током свих година. Просјечна годишња вриједност увоза меса и клаоничких производа је 180 милиона КМ, млијека и млијечних производа 134 милиона КМ, а житарица 105 милиона КМ. У 2020. години у структури увоза пољопривредно-прехранбених производа у Федерацији БиХ највеће учешће (13,13%) су имала пића и алкохоли с вриједношћу од 255,3 милиона КМ, које слиједи група различитих јестивих производа (ТГ 21) с вриједношћу од 226,4 милиона КМ, те месо и јестиви клаонички производи са 175,2 милиона КМ и млинско-пекарски производи са 145,6 милиона КМ⁸⁴.

РС: РС највише увози житарице и производе на бази житарица (23% увоза ППП), поврће и воће (23% увоза ППП) те месо и прерађевине од меса (14% увоза ППП). РС највише извози поврће и воће (32% извоза ППП), житарице и производе на бази житарица (20% извоза ППП) те млијеко и млијечне производе (16% извоза ППП). РС има позитиван спољнотрговински биланс (на бази података за 2020. годину) код млијека и млијечних производа, рибе и прерађевина од рибе и поврћа и воћа. Највећи узроци дефицита код пољопривредно-прехранбених производа, на бази података за 2020. годину, су: житарице и производи од житарица (-135 милиона КМ), месо и прерађевине од меса (-122 милиона КМ) и сточна храна (-106 милиона КМ). У периоду 2014-2020. година позитивни трендови су забиљежени код рибе (дефицит је прешао у суфицит) и житарица (дефицит је смањен за 20 милиона КМ). Негативан тренд РС има код меса и прерађевина од меса (дефицит је повећан за 20 милиона КМ), шећера и прерађевина од шећера (дефицит је повећан за 23 милиона КМ) те кафе и зачина (дефицит је повећан за 14

---

⁸⁴Извор: База података Привредне коморе ФБиХ

милиона КМ). Код воћа и поврћа у неким годинама РС биљежи дефицит, а у неким суфицит (Прилог 14).

БД БиХ: Највећи значај у извозу ППП има група која се односи на храну и живе животиње, односно животињске и биљне масти и уља⁸⁵.

Извозне перформансе пољопривредно-прехранбеног сектора се значајно повећавају из године у годину захваљујући прије свега расту компаније „БИМАЛ” која се бави прерадом уљарица и житарица. Извоз уља и масти је повећан са 94,7 милиона КМ у 2014. години на ниво од 119,43 милиона КМ. У структури увоза ППП најважнија је група храна и живе животиње. Величина увоза те робе се мијења из године у годину и варира између 143 милиона КМ (2014) и 185,3 милиона КМ (2016). Када је ријеч о извозу ППП производа из БД БиХ, најважнији трговачки партнер је Турска. У ту земљу се извезе 25% све робе из сфере хране и живих животиња и 84% све робе из сфере животињских и биљних масти и уља. Од осталих важнијих трговачких партнера, када се говори о извозу ППП, треба издвојити Њемачку, Србију и Аустрију. Код увоза, најважнији трговачки партнер у дијелу хране и живих животиња је Бразил с партиципацијом од 165 милиона КМ (43%), те Србија са 23,9 милиона КМ и Турска са 20,1 милион КМ, док код увоза животињских и биљних масти и уља далеко најважнији партнер је Србија која учествује са 90%, односно 61,8 милиона КМ (2019).

2.8.3. Ефикасност пољопривредне производње и прехранбене индустрије

Босна и Херцеговина је једна од ријетких европских земаља која још увијек нема податке о економским рачунима у пољопривреди (ЕЕА). У БиХ највећи број пољопривредних газдинстава нема статус привредног друштва и не води књиговодствене евиденције, па тако њихов пословни резултат остаје непознат. Нити у једној административној јединици БиХ још нема успостављен рачуноводствени систем праћења производно-економских резултата на бази узорка пољопривредних газдинстава путем некадашњег FADN (енгл. *Farm Accountancy Data Network*), односно FSDN (*Farm Sustainability Data Network*) система, а чије успостављање је једна од обавеза на путу према ЕУ. Ефикасност пољопривреде за потребе ове анализе своди се на анализу вриједности бруто додате вриједности (БДВ) из пољопривреде, лова и риболова (сектор А). Укупан БДВ из сектора А има тренд сталног раста у периоду 2014-2020. и са 1,63 милијарде КМ у 2014. години повећао се за 38 индексних поена и у 2020. години досегао износ од 2,08 милијарди КМ. Иако БДВ из сектора А расте, његова релативна важност за укупну економију БиХ се не мијења значајније и креће се између 6,6% и 7,7% учешћа у укупном БДВ⁸⁶.

ФБиХ: У периоду 2014-2020. укупна вриједност БДВ из сектора пољопривреде показује тенденцију сталног раста и са 741 милион КМ (2014) повећан је на 1,0 милијарди КМ (2020). Раст апсолутног показатеља БДВ из пољопривреде, због раста БДВ осталих привредних дјелатности, није пратио раст релативних показатеља, односно учешћа у укупном БДП и кретао се у распону 4,16% (2014) до 4,76% (2016). Осим БДВ, за подручје ФБиХ постоје и подаци који се односе на укупну бруто вриједност пољопривредне производње⁸⁷. У анализираном периоду 2014-2020. овај показатељ има тренд раста

⁸⁵ Извор података: Билтени Статистике спољне трговине за Брчко дистрикт БиХ Агенције за статистику БиХ. Увоз и извоз пољопривредно-прехранбеног сектора подразумева класификацију по секторима СМТК и обухвата секторе храна и живе животиње, пића и дуван те масти и уља животињског и биљног поријекла.

⁸⁶ Извор: SWG база података за Босну и Херцеговину

⁸⁷ Извор: Стратегија пољопривреде и руралног развоја Федерације БиХ за период 2021-2027.

повећавајући се са 1,12 милијарди КМ у 2014. години на 1,47 милијарди КМ у 2020. години.

До 2017. године већи допринос је долазио од сточарске производње (58,88%, 2017), да би се у 2018. па до краја периода посматрања овај однос промијенио у корист биљне производње која је у 2020. години партиципирала са 838,13 милиона КМ, односно са 57,04%.

РС: У РС БДВ пољопривреде, заједно са шумарством и риболовом, варирао је између 839 (2014) и 997 (2020) милиона КМ.

У појединим годинама БДВ је већи него претходне године, а у неким мањи, што је резултат оствареног обима производње (који је под значајним утицајем климатских фактора – суше, поплаве, града и сл.) и текућих цијена пољопривредних производа. БДП пољопривреде РС је у анализираном периоду (2014-2020) растао (базни индекс 119%; 2014=100), а релативно учешће овог сектора у укупној бруто додатој вриједности остао је на нивоу од око 9% (2014 – 9,4%; 2020 – 9%)⁸⁸.

БД БиХ: БДВ сектора пољопривреде у периоду 2014-2019. показује тенденцију раста када је са 38,2 милиона КМ, колико је износио у 2014. години, достигао ниво од 72,8 милиона КМ у 2019. години. Учешће сектора пољопривреде у укупној економији БД БиХ је доста важно и креће се у висини од 8 до 10%. Вриједност производње (оутпут) пољопривредних производа на подручју Брчко дистрикта БиХ у периоду 2016-2020. показује тенденцију сталног раста. У том периоду укупни пољопривредни оутпут се готово удвостручио, односно повећао са 62,76 милиона КМ колико је износио у 2016. години на 109,16 милиона КМ у 2020. години. Укупној вриједности пољопривредне производње већи допринос даје биљна у односу на анималну производњу⁸⁹.

2.8.4. Конкурентност пољопривредне производње и прехранбене индустрије

Пољопривредни сектор Босне и Херцеговине карактерише ниска конкурентност и на домаћем и на иностраном тржишту. То је резултат бројних проблема и слабости дуж укупног ланца вриједности. Продуктивност примарне пољопривредне производње изражена и укупним обимом и приносима је изразито ниска, далеко испод биолошких могућности, што за посљедицу има ниску конкурентност пољопривредно-прехранбеног сектора БиХ. Пољопривредна производња се одвија на малим, уситњеним земљишним посједима и одликује се малим удјелом производње која је оријентисана на тржиште. Технолошка и економска знања фармера су на ниском нивоу, примјена агротехничких мјера недовољна, фарме су недовољно опремљене. Огромна већина обрадивог земљишта се не наводњава, низак је ниво заштите од временских непогода, што резултира ниским и нестабилним приносима, а то у контексту климатских промјена представља велику пријетњу развоју сектора. Ниво организованости и сарадње међу произвођачима није задовољавајући, као и међу осталим актерима у ланцу вриједности. Недостају капацитети за прихват, дораду, складиштење, хлађење и припрему производа за тржиште. Просјечни приноси најважнијих житарских култура у БиХ значајно су нижи у односу на приносе који се постижу у ЕУ. Тако је просјечни принос пшенице од 3,77

⁸⁸ Извор: Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске за период 2021-2027.

⁸⁹ Извор: Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја Брчко дистрикта БиХ за период 2021-2027.

т/ха за период 2014-2019. био значајно нижи у односу на ЕУ (5,6 т/ха), односно просјечни принос кукуруза (зрно) од 5,27 т/ха мањи од просјечног приноса ЕУ (7,6 т/ха). Посебно велике разлике у просјечним приносима у односу на ЕУ се уочавају код производње кромпира (БиХ 10,4 т/ха, ЕУ 32,4 т/ха) и производње крављег млијека (БиХ 3.287 литара/музној крави, ЕУ 7.509 литара/музној крави, 2020).

ФБиХ: Просјечни приноси најважнијих житарских култура у ФБиХ значајно су нижи у односу на приносе који се постижу у ЕУ и неким земљама Западног Балкана, попут Србије. Тако је просјечни принос пшенице од 3,8 т/ха за период 2014-2019. био значајно нижи у односу на ЕУ (5,6 т/ха) и Србију (4,3 т/ха), односно просјечни принос кукуруза (зрно) од 4,8 т/ха мањи од просјечног приноса ЕУ (7,6 т/ха), Србије (6,5 т/ха).

Посебно велике разлике у просјечним приносима у односу на ЕУ се уочавају код производње свих повртарских култура попут кромпира (ФБиХ 9,4 т/ха, ЕУ 32,4 т/ха), црног лука (ФБиХ 8,7 т/ха, ЕУ 33,8 т/ха), а посебно парадајза гдје је у ЕУ (67,2 т/ха) просјечни принос готово шест пута већи у односу на ФБиХ.

И упоредба производње крављег млијека на нивоу 2020. године показује значајну неконкурентност ФБиХ у односу на ЕУ. С просјечном годишњом производњом од 2.880 литара по музној крави ФБиХ знатно заостаје за стандардима који се постижу у ЕУ, који износе 7.509 литара/музној крави.

РС: Остварена продуктивност у биљној и анималној производњи у РС у периоду 2014-2020. година, мјерена просјечно оствареним приносима, нижа је од земаља региона и ЕУ, а нешто виша од приноса остварених у ФБиХ, што је и логично, јер РС располаже плоднијим пољопривредним земљиштем од другог ентитета. У периоду 2014-2020. година остварени просјечан принос пшенице је био 4,1 т/ха, кукуруза 5,8 т/ха. Просјечан принос соје је био 2,3 т/ха, а кромпира 13,6 т/ха. Приноси воћа нису упоредиви за читав период, јер су прво исказивани по стаблу, а касније по ха, али су у периоду 2018-2020. година били 7,5 т/ха код шљиве, 19,9 т/ха код јабуке, 11,4 т/ха код крушке и 7,2 т/ха код малине. Просјечна производња млијека по крави у 2020. години била је 3.255 литара, што је 42% просјека ЕУ. Горе наведени одабрани просјечни приноси указују на заостатак у пољопривредној производњи за земљама региона (прије свега Хрватском и Србијом) и земљама ЕУ. Анализа односа цијена инпута и оутпута (паритета) у РС за период 2016-2020. година показала је да су цијене оутпута благо расле, а цијене инпута опадале, тако да је то ишло у корист повећању конкурентности пољопривредних произвођача у РС. Томе је допринио пораст цијена оутпута сточарства, док су цијене оутпута из биљне производње стагнирале (2016. и 2017. године су цијене опадале).

БД БиХ: Продуктивност примарне пољопривредне производње БД БиХ изражена и укупним физичким обимом и просјечним приносима је изразито ниска, далеко испод биолошких могућности, што за последицу има ниску конкурентност пољопривредно-прехранбеног сектора. За разлику од ФБиХ просјечни приноси већине житарских култура у БД БиХ не заостају пуно у односу на приносе који се постижу у ЕУ. Једино је просјечни принос пшенице од 4,4 т/ха за период 2014-2019. био значајно нижи у односу на ЕУ (5,6 т/ха), док су код осталих култура (кукуруз зрно, јечам и зоб) приноси на нивоу земаља ЕУ. Велике разлике у просјечним приносима у односу на ЕУ се уочавају код производње свих повртарских култура попут кромпира (БД БиХ 10,1 т/ха, ЕУ 32,4 т/ха), купуса (БД БиХ 15,8 т/ха, ЕУ 30,9 т/ха), а посебно парадајза гдје је у ЕУ (67,2 т/ха) просјечни принос значајно већи у односу на БД БиХ (2,2 т/ха).

2.8.5. Тржишна инфраструктура

На подручју Босне и Херцеговине заступљени су готово сви канали продаје хране. Број посредника зависи од карактеристика производа и организације маркетиншких активности. Због високе уситњености у ланцу снабдијевања и постојања великога броја малих произвођача, те сличне фрагментираности прерађивача, долази до раста трошкова промета, а користи од домаће трговине у пласману пољопривредних и прехранбених оутпута углавном извлачи трговачка мрежа. Неповезаност и неорганизованост лишавља пољопривреднике БиХ могућности преговарања с добављачима о повољнијој куповини већих количина инпута као што су сјемена, минерална гнојива, заштитна средства и остало. Због сезонског карактера производње и одсуства услова за складиштење њихових производа, произвођачи воћа и поврћа нису у могућности остварити веће приходе. Пољопривредни произвођачи БиХ су слабо организовани и готово не постоји производња за познатога купца. Томе треба додати још и неефикасне царине, лошу транспортну мрежу и непостојање тржишног информационог система, што све резултира нижим приходима за произвођаче хране у земљи.

ФБиХ: Анализа ланаца вриједности пољопривредно-прехранбених производа у ФБиХ показује да број посредника зависи од обиљежја производа и организације маркетиншких активности. Мање количине пољопривредних производа продају се путем директне продаје, на пољопривредним газдинствима или путем зелених и сточних пијаца.

Обим продаје преко пијаца опада, као и обим директне продаје на газдинству, јер су потрошачи хране, због све бржег темпа живота, све више окренути према куповини хране у супермаркетима/хипермаркетима. Прехранбена индустрија на подручју ФБиХ има врло традиционалан асортиман производа. Врло мало се улаже у иновацију асортимана и прилагођавање захтјевима све софистициранијег тржишта. Изглед производа, величина паковања, као и комуникација на тржишту нису прилагођени потребама модерног купца и значајно су лошији у односу на регионалне лидере. Компаније полажу мало пажње на аспекте производа који купцу штеде вријеме, омогућавају му једноставнију употребу и чување производа. То је један од најзначајнијих разлога ниске конкурентности прехранбене индустрије БиХ. Ланац вриједности прехранбене индустрије је неефикасан, односно и вертикална и хоризонтална координација (кооперација) су на врло ниском нивоу и због тога компаније не могу „уживати” предности екстерне економије обима (лака доступност информација о тржишту, заједнички наступ на ино-тржиштима, трансфер технологија и сл.). Хоризонтална координација на нивоу прехранбене индустрије скоро да и не постоји. Компаније нису спремне прослиједити, размијенити или уважити чак ни податке о свом пословању и капацитетима. На конкурентност прехранбене индустрије утиче и неразвијеност комплементарних индустријских грана. Тако многе инпуте и материјале компаније морају увозити. То додатно усложњава пословање, посебно за микро и мале компаније прехранбеног сектора. Веза између прехранбене индустрије, veleпродаје и малопродаје скоро да и не постоји. Тржиште инпута за пољопривредну производњу у ФБиХ је углавном ослоњено на увоз. Врло слаба је производња сјемена, а производња садног материјала недовољна.

РС: Различити су канали продаје пољопривредних производа у РС, зависно од врсте пољопривредног производа. Према резултатима анкете из 2019. године, пољопривредна газдинства само 12,5% својих производа продају прерађивачкој индустрији и тај проценат је за 2,7% мањи у односу на анкету из 2014. године. Прехранбена индустрија је доста окренута увозу сировина које су обично и јефтиније, а лакше их је увести него прикупљати од великог броја малих произвођача. Некада су ту улогу вршиле задруге,

али сада пољопривредници преко задруга продају само 1,5% својих производа (такође податак из поменуто анкете). И даље је велико учешће накупаца (18,5%), нпр. код продаје живе стоке те воћа и поврћа. Охрабрује што се повећава учешће организоване (уговорене) продаје која као канал продаје заузима 23% укупне продаје пољопривредних производа. И даље је високо учешће продаје путем тржница и пијаца, а то се прије свега односи на воће и поврће. Пољопривредници наводе да чак половину својих производа продају директно на газдинству, што је вјероватно прецијењено и можда резултат непознавања шта такав вид продаје значи. Директна продаја на газдинству је прије нужност него посљедица напредне маркетиншке стратегије пољопривредних газдинстава. Ако се гледа по ланцима снабдијевања, жита се углавном продају директно млинској индустрији или преко посредника, велетрговаца. Није занемарљива директна продаја жита газдинстава која се баве ратарством оним газдинствима која се баве сточарством. Код живе стоке купци су меснице и месна индустрија, директно (уговорени тов) или преко посредника (накупаца). Воће и поврће имају највише дисперзиране канале продаје и продају се директно на газдинствима крајњим потрошачима или накупцима, посредством пијаца, велетрговцима (који га извозе или препродају прерађивачима) или прерађивачкој индустрији, без посредника. Млијеко се у највећој мјери продаје директно прерађивачима (млекарама) или преко посредника (откупљивача млијека) и може се рећи да је инфраструктура за откуп млијека најбоља и распоређена широм РС.

Главни проблем је што горе поменути канали продаје/откупа пољопривредних производа нису стабилни и подложни су значајним осцилацијама у тражњи. Произвођачи и прерађивачи бјеже од уговарања производње и откупа, углавном због несигурности око цијена.

Пољопривредни произвођачи се ријетко упуштају у самоорганизовање у смислу изградње заједничке тржишне инфраструктуре (складишта и хладњача) и заједничке продаје обједињених количина својих производа и препуштени су на милост и немилост разних посредника који у том посредовању настоје да максимизирају своју корист. Ниске откупне цијене често су разлог незадовољства пољопривредних произвођача и одустајања од даље производње, а у таквој ситуацији слаба и малобројна прерађивачка индустрија окреће се још већем увозу потребних сировина.

БД БиХ: Доминантност ситних пољопривредних газдинстава и мале производње и понуде појединих пољопривредних производа одређују положај задруга (током протеклог периода оне су добијале префикс сељачке, пољопривредне или земљорадничке) као значајног учесника у увезивању ланца вриједности између произвођача и потрошача. Задруге су представљале успјешан модел повезивања пољопривредних произвођача с прерађивачима и потрошачима у земљи и иностранству, али су, нажалост, током процеса транзиције изгубиле ту улогу. Тржиште инпута за пољопривредну производњу је углавном ослоњено на увоз. Производње сјемена готово да и нема, а производња садног материјала је врло скромна. Иако је тржиште инпута у цијелој земљи либерално, произвођачи не осјећају користи од ниских цијена из увоза. Посебан проблем набавке инпута јавља се у вријеме тржишних поремећаја узрокованих одређеним глобалним проблемима какав је била пандемија COVID-19, што се осјетило и у Дистрикту.

3. SWOT АНАЛИЗА

Анализа стања у сектору резимирана је кроз SWOT анализу. Анализа је урађена по одговарајућим областима како би се једноставније дефинисали визија и стратешки циљеви.

Природни ресурси	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Разноврсност типова климе и могућност гајења широког спектра биљака; ▪ Природне компаративне предности за неке врсте пољопривредне производње; ▪ Релативно богатство пољопривредним земљиштем (ха по глави становника); ▪ Доминација приватног власништва над пољопривредним земљиштем; ▪ Богатство водама; ▪ Доста ефикасна противградна заштита усјева и засада; ▪ Богатство шумом; ▪ Богат и разноврстан биодиверзитет. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Пољопривредно земљиште претежно лошијих бонитетних класа; ▪ Доста земљишта на вишим надморским висинама с већим нагибом терена; ▪ Значајне површине необрађеног и некоришћеног пољопривредног земљишта; ▪ Доминација газдинстава с малом површином пољопривредног земљишта и уситњеним парцелама; ▪ Слаба искоришћеност ливада и пашњака; ▪ Мало наводњаваних површина.
O – Прилике (Opportunities)	T – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Повећање доступности наводњавања; ▪ Унапређење система за одбрану од поплава; ▪ Измјена структуре употребе пољопривредног земљишта у корист биљака које дају већу додату вриједност; ▪ Увођење нових сорти отпорнијих на климатске промјене; ▪ Повећање прихода од сакупљања и прераде недрвних шумских производа; ▪ Повећање заштићених подручја и њихова валоризација у туристичке сврхе. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Климатске промјене (генерално); ▪ Повећање средње годишње температуре; ▪ Неравномјерна дистрибуција падавина, с дугорочном тенденцијом њиховог смањења; ▪ Повећање учесталости поплава и дуготрајних суша; ▪ Повећана учесталост касних мразева, олуја и града; ▪ Напуштање обраде обрадивог земљишта и коришћења пољопривредног земљишта; ▪ Трајан губитак квалитетног пољопривредног земљишта због деградација и пренамјене; ▪ Наставак спровођења еколошки штетних пољопривредних и индустријских пракси.

Социо-демографски фактори	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Мала просјечна густина насељености државе; ▪ Доста становништва живи у руралним подручјима; ▪ Бројнија сеоска домаћинства у односу на урбана; ▪ Већина сеоских домаћинстава посједује одређену имовину за бављење пољопривредом; ▪ Велики број сеоских домаћинстава која производе храну за сопствене потребе. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Негативан природни прираштај; ▪ Релативно старо становништво; ▪ Одлазак младих са села; ▪ Мала просјечна величина земљишног посједа; ▪ Мало учешће тржишне производње породичних пољопривредних газдинстава; ▪ Мали број тржишно оријентисаних пољопривредних газдинстава; ▪ Низак степен вертикалне диверзификације производње породичних пољопривредних газдинстава;

	<ul style="list-style-type: none"> Низак ниво диверзификације прихода остварених на породичним пољопривредним газдинствима.
О – Прилике (Opportunities)	Т – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> Самозапошљавање становништва у пољопривреди; Укрупњавање пољопривредних газдинстава; Консолидација земљишног посједа; Диверзификација прихода породичних пољопривредних газдинстава; Подршка младима за наслеђивање и развој породичних газдинстава; Повећање пласмана пољопривредних производа кроз кратке ланце снабдијевања; Утврђивање стварног стања на основу Пописа пољопривреде. 	<ul style="list-style-type: none"> Миграције на релацији село-град; Емиграција руралног становништва у иностранство; Погоршање конкурентске позиције малих газдинстава; Повећана конкуренција других сектора за радном снагом из руралних подручја; Напуштање пољопривредне производње од стране сеоских домаћинстава; Старење сеоског становништва; Фокус пољопривреде и друге политике на велика пољопривредна газдинства.

Прехрамбена индустрија	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> Повећање прераде код већине грана прехрамбене индустрије; Завршена приватизација прерађивачких капацитета; Укрупњавање прерађивачких капацитета; Већина већих предузећа има уведену стандарде квалитета (ISO, HACCP, Халал). 	<ul style="list-style-type: none"> Флукуација квантитета и квалитета домаћих сировина за прехрамбену индустрију; Недовољна прерада сировина домаћег поријекла; Низак степен искоришћења постојећих капацитета; Недостатак радне снаге, нарочито радне снаге специфичних квалификација; Мали степен прераде пољопривредних производа на пољопривредним газдинствима.
О – Прилике (Opportunities)	Т – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> Пораст цијена хране; Боља искоришћеност постојећих капацитета; Стабилнија повезаност прехрамбене индустрије с произвођачима сировина (кооперација); Инвестиције у изградњу нових погона прехрамбене индустрије из домаћих извора и на бази DSI; Унапређење квалитета производа, стандардизација и брендирање; Супституција увоза хране храном домаћег поријекла; Извоз прехрамбених производа; Запошљавање радника из иностранства; Боља промоција производа домаћег поријекла. 	<ul style="list-style-type: none"> Посљедице пандемије COVID-19; Несигурност увоза сировина за прераду због елементарних непогода ширих размјера, политичких криза и ратова; Поскупљење сировина пољопривредног поријекла; Поскупљење радне снаге; Низак степен лојалности потрошача према производима домаћег поријекла.

Диверзификација дјелатности пољопривредних газдинстава	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Одређени број малих пољопривредних газдинстава с вишком радне снаге; ▪ Задржан традиционални начин живота и производње хране у једном броју пољопривредних газдинстава; ▪ Разноврстан природни амбијент и биодиверзитет. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Слаба иницијатива газдинстава за диверзификацију; ▪ Низак ниво предузетничких способности руралног становништва; ▪ Мало производа са заштићеним ознакама поријекла; ▪ Слаба понуда услуга руралног и агротуризма.
О – Прилике (Opportunities)	Т – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ЕУ фондови за диверзификацију руралне економије; ▪ Диверзификација економије као мјера ентитетских развојних стратегија; ▪ Повећање прераде пољопривредних производа на пољопривредним газдинствима; ▪ Боља искоришћеност самониклог биља и недрвних шумских производа; ▪ Повећан интерес потрошача за традиционалним производима; ▪ Могућност обезбјеђења беспроватних средстава за улагања у диверзификацију из различитих извора. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Компликовани прописи за вођење малог бизниса; ▪ Недовољна заинтересованост руралне популације за диверзификацију руралне економије; ▪ Одлазак млађе популације из руралних подручја.

Пољопривредна производња	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Пољопривреда као важан сектор за економију БиХ; ▪ Повољан географски положај у односу на циљна тржишта; ▪ Природни предуслови као компаративна предност за неке врсте пољопривредне производње – природни травњаци као претпоставка сточарске производње; ▪ Солидан генетски потенцијал аутохтоних сорти и пасмина; ▪ Традиција бављења пољопривредном производњом; ▪ Изражен тернд повећања регистрације породичних пољопривредних газдинстава; ▪ Конкурентност неких пољопривредних производа (јагодичасто воће, поврће). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Значајне површине необрађеног земљишта и некоришћених ливада и пашњака; ▪ Ниска продуктивност у пољопривредној производњи; ▪ Низак ниво специјализације/тржишности производње; ▪ Низак ниво складиштења пољопривредних производа; ▪ Низак ниво технолошких, маркетиншких и економских знања фармера; ▪ Изразита уситњеност земљишног посједа; ▪ Низак удио површине земљишта под системима за наводњавање; ▪ Висок степен зависности пољопривредних газдинстава само од пољопривредне производње; ▪ Недовољна искоришћеност и мала продуктивност ливада и пашњака; ▪ Застарјела и неефикасна механизација и опрема; ▪ Слаба умреженост произвођача, савјетодаваца и образовних институција; ▪ Недовољна производња домаћег сјеменског и садног материјала; ▪ Неадекватан сортимент и ниско учешће савремених сорти; ▪ Низак ниво организације и инфраструктуре након жетве/бербе пољопривредних производа.
О – Прилике (Opportunities)	Т – Пријетње (Threats)

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Раст друштвене свијести о важности безбједности снабдјевања храном; ▪ Доступност ЕУ претприступних фондова, као и других средстава за подршку пољопривреде и руралног развоја; ▪ Тренд повећања буџетске подршке сектору пољопривреде; ▪ Развој ИТ технологија и информатичке инфраструктуре као могућност за повезивање пољопривредних произвођача на тржиште; ▪ Могућности за развој приватне пољопривредне савјетодавне службе; ▪ Коришћење претприступних ЕУ фондова за научна истраживања, ширење знања и примјену иновација у пољопривредној производњи и руралном развоју. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Нестабилно политичко окружење; ▪ Негативни демографски трендови у руралним подручјима; ▪ Заостајање БиХ у ЕУ интеграцијама; ▪ Недостатак радне снаге; ▪ Тренд повећања цијена пољопривредних инпута; ▪ Обавезе које мора испунити БиХ у процесу приступања у WTO; ▪ Либералан спољнотрговински режим; ▪ Скромни буџетски трансфери за поједине пољопривредне производње; ▪ Низак ниво имплементације стратешких докумената; ▪ Недовољна улагања у истраживање и развој; ▪ Све израженије климатске промјене и њихове негативне посљедице; ▪ Одлазак квалификованих и компетентних стручњака из земље; ▪ Недостатак приступа финансирању.
--	--

Тржиште и конкурентност	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Поједине циљане нише пољопривредно-прехранбених производа конкурентне на домаћем и иностраном тржишту; ▪ Јачање свијести о важности свих карика ланца вриједности у пољопривредно-прехранбеном сектору; ▪ Подршка и заштита домаћих производа; ▪ Сектор мљекарства као примјер организованог откупа и контроле квалитета; ▪ Добро организовано и снабдјевено тржиште инпута; ▪ Доступност сировина из домаће производње. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недовољно развијени ланци вриједности пољопривредно-прехранбених производа; ▪ Неразвијен ПТИС – пољопривредни тржишни информациони систем; ▪ Слаба хоризонтална и вертикална повезаност учесника унутар ланаца вриједности; ▪ Негативан трговачки дефицит већине пољопривредно-прехранбених производа; ▪ Низак ниво примјене тржишних стандарда; ▪ Хиперпродукција удружења пољопривредних произвођача са скромним донетима њиховог дјеловања; ▪ Задружни сектор који није заснован на изворним принципима задругарства; ▪ Зависност од увоза инпута за пољопривреду; ▪ Низак степен искоришћености капацитета прехранбене индустрије; ▪ Високо ослањање неких подсектора прехранбене индустрије и трговине на увозне сировине и готове производе; ▪ Лоша инфраструктура у већем дијелу руралних подручја; ▪ Низак ниво маркетиншких активности.
O – Прилике (Opportunities)	T – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Могућност већег приступа ЕУ тржишту и напредак ка чланству у ЕУ; ▪ Важећи међународни трговински споразуми које је потписала БиХ који пружају могућност извоза на тржишта СЕФТА земаља, Турске, Блиског Истока); 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Глобална економска криза; ▪ Ниска куповна моћ становништва; ▪ Заостајање у ЕУ интеграцијама и спори процес усклађивања с ЕУ законодавством из области пољопривреде и руралног

<ul style="list-style-type: none"> ▪ На међународном тржишту постоји потражња за производима који се могу конкурентно производити на простору БиХ; ▪ Коришћење претприступних ЕУ фондова за прилагођавање и развој пољопривредне производње и руралног простора; ▪ Удруживање и задружно организовање пољопривредних произвођача; ▪ Јачање комплементарних привредних грана (туризам и угоститељство). 	<p>развоја, безбједности хране, ветеринарства и фитосанитарне области;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Оријентација БиХ трговине на увоз пољопривредно-прехрамбених производа; ▪ Низак ниво лојалности прерађивача према домаћим произвођачима сировине (нарочито млинарско-пекарска индустрија и индустрија прераде меса); ▪ Присутност сиве економије.
--	--

Политичко, правно и институционално окружење	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Важност сектора пољопривреде и прехрамбене индустрије за укупну економију земље; ▪ Спремност домаћих власти за политичко, правно и институционално јачање; ▪ Тренд раста законске регулативе у контексту усклађивања с правном тековином ЕУ (Закон о вину као позитиван примјер); ▪ Раст укупних буџетских издвајања за сектор пољопривреде и рурални развој. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Фрагментисана административно-управна структура БиХ с ниским нивоом координације; ▪ Заостатак за реформама у складу са ЗПП у ЕУ (спор и недовољан процес усклађивања са ЗПП ЕУ) те низак ниво усклађивања са законодавством ЕУ у области пољопривреде и руралног развоја; ▪ Слаб ниво имплементације стратешких докумената; ▪ Недостатак система за анализу и праћење/евалуацију пољопривредне политике и политике руралног развоја; ▪ Недостатак потребних алата за праћење и контролу буџетских трансфера (LPIS); ▪ Неразвијен AICS – пољопривредни информативно-контролни систем; ▪ Неадекватна пољопривредна статистика (нехармонизирана са EUROSTAT-ом у одређеним областима); ▪ Недостатак информација на нивоу пољопривредних газдинстава – изостанак пољопривредног пописа; ▪ Неразвијен AKIS; ▪ Неажурирани ентитетски закони о пољопривреди и финансијској подршци и формална немогућност подршке LEADER приступу (LAG-овима) и успостављању AKIS-a.
O – Прилике (Opportunities)	T – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Кандидатски статус БиХ и приступ ЕУ фондовима; ▪ ЕУ техничка подршка институцијама у БиХ у изградњи потребних капацитета и инфраструктуре; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Политичка нестабилност земље и неповољно пословно окружење; ▪ Недостатак политичке воље за успостављање потребне инфраструктуре за повлачење IPARD фондова; ▪ Лош имиџ земље;

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Постојање стратешких докумената и акционих планова за развој пољопривреде и руралних подручја с фокусом на ЕУ интеграције; ▪ Јачање актера на локалном нивоу у свим областима економије и друштва – све јача улога НВО; ▪ Јачање јавно-приватних партнерстава у разним пројектима из области инвестиција и управљања. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Смањење броја квалификованих и компетентних стручњака услед растућег иселавања из земље; ▪ Недовољна мотивисаност истраживача; ▪ Тренд смањења интереса за упис агрономских студија.
---	--

„Озелењавање” пољопривреде	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Значајно присуство екстензивне пољопривреде; ▪ Значајно присуство еколошки прихватљивих пракси у пољопривредној производњи; ▪ Дјелимично усклађени стратешки циљеви с ЕУ <i>Green deal</i> циљевима; ▪ Релативно мали допринос пољопривреде GHG емисији с вишегодишњим трендом смањења учешћа; ▪ Тренд смањења органских и минералних ђубрива (испод просјека ЕУ); ▪ Повећање обухвата руралних подручја одвозом смећа. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Низак ниво свијести о утицају пољопривреде на климу; ▪ Парцијално спровођење „зелених” мјера; ▪ Низак степен финансирања „зелених” мјера; ▪ Ниско учешће сертификоване органске производње; ▪ Тренд повећања употребе пестицида (испод просјека ЕУ); ▪ Слаба сарадња научноистраживачког и пословног сектора; ▪ Мала издвајања за научна истраживања адаптације на климатске промјене; ▪ Значајни губици и отпад хране; ▪ Одуство LEADER приступа у локалном економском развоју; ▪ Мале инвестиције у искоришћавање биогаса и биомасе за производњу енергије.
O – Прилике (Opportunities)	T – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Сертификација органске производње; ▪ Повећање учешћа IPM и органске производње; ▪ Повећање субвенција за „зелене” мјере; ▪ Примјена концепта циркуларне економије и система хране (<i>food systems</i>) у пољопривреди; ▪ Смањење губитака и отпада хране; ▪ Примјена нових технологија и иновација у пољопривреди; ▪ Повећана доступност грантова за производњу „зелене” енергије из пољопривреде; ▪ Успостављање посебних фондова за финансирање LAG-ова и пројеката на принципима LEADER приступа. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Игнорисање потребе „озелењавања” пољопривреде БиХ; ▪ Смањење количине произведене хране као посљедица „озелењавања” пољопривреде; ▪ Смањење прихода пољопривредних газдинстава као посљедица остваривања циљева из Зелене агенде.

Финансирање пољопривреде	
S – Снаге (Strengths)	W – Слабости (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Повећање новчаних подстицаја за пољопривреду унутар БиХ; ▪ Уређено финансијско тржиште; ▪ Постојање довољног броја кредитора; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостатак властитог капитала за инвестирање и ширење производње;

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Понуда субвенционисаних кредита за пољопривреду посредством развојних банака ФБиХ и РС; ▪ Субвенционисање пољопривредног осигурања; ▪ Финансирање пољопривреде кроз пројекте с екстерним изворима финансирања (ЕУ, IFAD). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Доминација подстицаја за директну подршку производњи и мало подстицаја за инвестициона улагања; ▪ Понуда кредита неприлагођена потребама и условима финансирања пољопривреде; ▪ Високе каматне стопе (нарочито код МКО); ▪ Одсуство иновативних облика финансирања пољопривреде; ▪ Неприлагођени производи пољопривредног осигурања; ▪ Немогућност приступа IPARD средствима; ▪ Неповјерење у пољопривредно осигурање.
О – Прилике (Opportunities)	Т – Пријетње (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Повећање подстицаја за пољопривреду унутар БиХ; ▪ Успостављање оперативних структура, програма, законодавства и инфраструктуре за приступ IPARD фонду; ▪ Боља и већа техничка подршка пољопривредницима за коришћење претприступних фондова; ▪ Функционалнији механизам гаранција за пољопривредне кредите; ▪ Диференцирање услова кредитирања потребама пољопривреде; ▪ Прилагођавање понуде осигурања условима и потребама пољопривреде. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Политичка нестабилност у земљи; ▪ Турбуленције на финансијском тржишту; ▪ Климатске промјене и честе штете усљед елементарних непогода које угрожавају отплату кредита; ▪ Смањење иностраних донација за сектор пољопривреде; ▪ Одлагање реформе политике подстицања пољопривреде из националних фондова; ▪ Угрожавање конкурентске позиције пољопривредних произвођача; ▪ Смањен интерес за бављење пољопривредом и дугорочно инвестирање.

4. ВИЗИЈА

Визија будућег развоја пољопривреде и руралних подручја Босне и Херцеговине за период 2023-2027. године представља слику будућег стања и дугорочног жељеног резултата у сектору пољопривреде и руралним подручјима у Босни и Херцеговини:

Унапријеђен, конкурентан и климатски отпоран пољопривредно-прехранбени сектор кроз већу продуктивност пољопривредне производње, бољу тржишну оријентацију, дигитализацију и иновације, одрживо управљање земљишним и другим природним ресурсима, просперитетна и очувана рурална подручја у Босни и Херцеговини привлачна за живот и привређивање свих становника, а посебно младих.

Визија је дефинисана на основу анализе стања унутрашњих снага и слабости, те спољних прилика и пријетњи развоју пољопривреде и руралних подручја као и стратешких секторских фокуса којима се могу искористити пружене прилике и превазићи основни изазови у окружењу. Визија развоја сектора ће обезбиједити адекватне приходе руралном становништву, очување природних ресурса и животне средине, те друштвену одрживост и равноправност. Визија будућег развоја пољопривреде и руралних подручја Босне и Херцеговине има за циљ да омогући припреме за постепено усклађивање са ЗПП ЕУ.

5. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Узимајући у обзир анализу стања и SWOT анализу, могу се дефинисати шест основних стратешких циљева (СЦ) развоја пољопривреде и руралних подручја у БиХ за период 2023-2027. То су:

1. Повећање продуктивности пољопривредне производње и обезбјеђивање стабилности дохотка пољопривредних произвођача.
2. Унапређење тржишне оријентације и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности пољопривредних производа.
3. Јачање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, шумарства и руралних подручја и унапређење (подстицање) трансфера знања, иновација и дигитализације у пољопривреди и руралном развоју.
4. Одрживо управљање природним ресурсима и јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промјене.
5. Обнова руралне економије и унапређење услова живота у руралним подручјима.
6. Јачање институционалних система и капацитета и усклађивање политика и правног оквира из области пољопривреде, исхране и руралног развоја са Заједничком пољопривредном политиком и правном тековином ЕУ.

Постављени стратешки циљеви узимају у обзир актуелне стратешке приоритете који су одређени с нивоа Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ и представљају шири оквир за развој пољопривреде и руралних подручја Босне и Херцеговине путем повећавања продуктивности пољопривредне производње, унапређења тржишности, јачања конкурентности, одрживог управљања природним ресурсима, обновом руралне економије и побољшањем квалитета живота те јачањем институционалних и законодавних капацитета.

СЦ 1: Повећање продуктивности пољопривредне производње и обезбјеђивање стабилности дохотка пољопривредних произвођача

БиХ не производи довољно хране да би задовољила потребе сопственог становништва због чега увози готово све врсте пољопривредних производа. Потребне БиХ за увозом хране нарочито су се показале у вријеме пандемије COVID-19. С друге стране, БиХ има неискоришћеног пољопривредног земљишта и других ресурса за пољопривредну производњу, што представља пропуштање значајних економских користи и могућности већег и продуктивнијег запошљавања руралног становништва. У пољопривредној производњи у БиХ просјечни приноси код већине пољопривредних производа су нижи у односу на земље окружења које имају сличне агроколошке услове. Истовремено тржиште у БиХ је либерализовано, тако да домаћи произвођачи тешко конкуришу увозним производима који су произведени уз ниже просјечне трошкове и више субвенције.

Усљед уситњености пољопривредних газдинстава, просјечни трошкови производње су већи, а конкурентност на домаћим и страним тржиштима мања. Трговање пољопривредним земљиштем је отежано због неријешених имовинско-правних односа и процеса усаглашавања земљишних евиденција. Као резултат недовољних капиталних улагања и недовољне примјене напредних технологија у производњи и преради, сектор пољопривреде у Босни и Херцеговини има ниску продуктивност, посебно у поређењу с регионом и остатком ЕУ. Као резултат свега наведеног, домаћи пољопривредни производи, цијеном и квалитетом, не могу да конкуришу увозним производима. Стога се домаћим произвођачима појединих пољопривредних производа разлика мање оствареног дохотка надокнађује различитим врстама директних, често производно везаних плаћања, односно субвенција.

У претходно описаној ситуацији логичан је избор циља повећања продуктивности пољопривредне производње, да би се произвело више хране с истим земљишним и другим ресурсима, и обезбјеђење различитих врста новчаних подстицаја (субвенција), како би се домаћи пољопривредни произвођачи приближили њиховим колегама из ЕУ.

Систем подстицаја по јединици површине доводи у равноправан положај произвођаче различите величине посједа и различитих производа, препуштајући њима слободу избора врсте производње и производа које ће производити, а политику подстицања пољопривредне производње приближава оној која се примјењује у ЕУ и земљама окружења. Директна плаћања по условном грлу стоке реализоваће се исплатом одређеног износа подстицаја за свако регистровано грло стоке. Одређени елементи ове врсте плаћања били су у примјени и до сада, а у наредном периоду ова врста подстицаја требала би замијенити већи број појединачних и фрагментисаних мјера. Овај стратешки период би требао бити транзициони период постепеног укидања различитих врста директних плаћања базираних на плаћањима на бази количине инпута и оутпута.

Очекивани резултат реализације овог циља је повећање обима и вриједности пољопривредне производње и повећање степена самодостатности БиХ у храни.

Индикатори утицаја:

- БДВ пољопривреде;
- Учешће радне снаге запослене у пољопривреди;
- Учешће коришћеног пољопривредног земљишта у укупно коришћеном земљишту.

СЦ 2: Унапређење тржишне оријентације и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности пољопривредних производа

Пољопривреду у БиХ карактеришу нестабилне везе између примарне пољопривредне производње, прехрамбеног и трговинског сектора. На тржишту хране у БиХ заступљени су готово сви канали продаје хране. Број посредника у ланцу вриједности зависи од карактеристика производа и начина организације маркетиншких активности. Због велике уситњености газдинстава и постојања великога броја малих произвођача, те сличне фрагментираности прерађивача, трошкова транспорта и други трансакциони трошкови су високи, а користи у пласману пољопривредних и прехрамбених производа углавном извлачи трговачка мрежа. Због уситњености пољопривредних газдинстава и производње појединачно малих количина производа, прерађивачи и трговци се често окрећу увозу пољопривредних производа који су им цјеновно повољнији, а логистика набавке једноставнија. Поред цјеновне неконкурентности постоји и потреба унапређења квалитативне конкурентности, што се може постићи јачањем препознатљивости производа на тржишту и увођењем различитих стандарда од стране произвођача, удружења, задруга и прерађивачких капацитета. Удруживање пољопривредних произвођача кроз произвођачке организације је недовољно развијено и не испуњава основне циљеве попут повећања понуде и пласмана производа, смањења трошкова производње и стабиловања продајних цијена. Иако би пољопривредне задруге могле имати пуно већу улогу у повезивању учесника у ланцу вриједности у пољопривреди, откуп пољопривредних производа посредством задруга је мали. Разједињени пољопривредни произвођачи и неефикасне задруге немају могућност да понуде тржишту производе који би били довољни, како по квалитету, тако и по количини. Поред јачања улоге пољопривредних задруга, у наредном периоду се мора започети са законским уређењем оснивања и пословања репрезентативних произвођачких

организација, заједничких организација тржишта по узору на рјешења оквирно утврђена уредбом ЕУ о СМО (енгл. *common market organizations*). Произвођачке организације би као такве имале институционалну и буџетску подршку за јачање сопствених капацитета, а све с циљем да стабилизују и дугорочно уреде односе унутар појединих ланаца вриједности, постану и остану кредибилан и одговоран партнер владиним институцијама, али и другим секторским интересним групама. С обзиром на то да значајан број пољопривредних газдинстава има мале и спорадичне тржишне вишкове пољопривредних производа, треба подстицати и подржавати оснивање кратких ланаца продаје, односно директне продаје крајњим купцима путем продаје на газдинству, продаје путем зелених и других пијаца и директном доставом купцима.

То се не односи само на свјеже пољопривредне производе, него и на производе прерађене на газдинству, чиме се повећава (додаје) вриједност примарним производима, те обезбјеђује додатно запошљавање сеоске радне снаге. Ове активности су нарочито прикладне за жене и младе, па их стога треба повезати с активностима на развоју предузетништва и малих *start-up* и других бизниса. Подршка заштити домаће производње би требало да представља један од механизма заштите тржишта пољопривредно-прехрамбених производа. Заштита домаће производње је спроводива уз поштовање потписаних споразума (ССП, СЕФТА, а ускоро вјероватно и СТО) и на основу домаћих законских и подзаконских аката, уз доказивање угрожености пласмана домаћих произвођача, нарочито у периодима године када домаћа понуда надмашује домаћу тражњу.

Све наведено треба да резултира повећањем сарадње произвођача, трговине, прерађивача и потрошача у откупу, преради и пласману производа на домаће и страна тржишта, већим улагањем у нове технологије и иновације производа, стандардизацију и брендирање производа, као и развој различитих облика кратких ланаца продаје, прераде на газдинствима, маркетинга и додавања вриједности пољопривредно-прехрамбеним производима.

Индикатори утицаја:

- Учешће пољопривредне производње пласиране посредством задруга и других произвођачких организација;
- Број пољопривредних газдинстава која користе директну продају (за продају својих производа).

СЦ 3: Јачање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, шумарства и руралних подручја и унапређење (подстицање) трансфера знања, иновација и дигитализације у пољопривреди и руралном развоју

Пољопривредну производњу БиХ одликује низак ниво конкурентности на домаћем и међународном тржишту и резултат је бројних проблема и слабости дуж цијелог ланца вриједности. Продуктивност примарне пољопривредне производње, односно укупни и просјечни приноси су изразито ниски и далеко од оних којих се постижу у ЕУ и развијеним земљама. Пољопривредна производња се одвија на малим, уситњеним земљишним посједима и због чега партиципира малим удјелом производње за тржиште. Технолошка и економска знања фармера су на ниском нивоу, примјена агротехничких мјера недовољна, фарме су недовољно опремљене, а биобезбједносне мјере су још увијек на ниском нивоу. Ниво организованости и сарадње међу произвођачима није задовољавајући, као и међу осталим актерима у ланцу вриједности. Недостају капацитети за прихват, дораду, складиштење, хлађење и припрему производа за

тржиште.

Како би се допринијело унапређењу конкурентности пољопривредних произвођача и прерађивача потребна је интензивнија подршка инвестицијама у модернизацију пољопривредне производње и прераде. Новим инвестицијама би се повећала укупна продуктивност и ефикасност пољопривредне производње, оптимизирали би се трошкови производње и рационализација рада те повећала додатна вриједност производа, што би у коначници значило повећање укупне конкурентности домаћих пољопривредно-прехрамбених производа на домаћем и међународном тржишту.

Инвестиције у модернизацију пољопривредно-прехрамбеног сектора се односе на улагања у модерну механизацију као што су трактори, комбајни, прикључне машине за сјетву, гнојидбу, заштиту, наводњавање и друго. Због недовољне примјене минималних стандарда квалитета, нужна су значајна улагања на нивоу газдинства за обављање бербе и складиштења воћа и поврћа, изградњу и опремање погона за сушење и складиштење житарица, љековитог биља и других производа, као и опрема за паковање поменутих производа. У вишегодишњим насадима нужна је промјена неповољне старосне и сортне структуре у воћарству и виноградарству, што захтијева реконструкцију постојећих и подизање нових засада, као и улагања у пратеће капацитете за чување и прераду након бербе. Сточарска производња подразумијева улагања у шталске објекте и повећање бројности и квалитета сточног фонда уз потребу и обавезу поштивања одредби националног законодавства у подручју хигијене млијека, заштите животне средине и добробити животиња. Овом треба додати да подршка инвестицијама треба бити повезана с континуираним директним плаћањима/подстицајима за произвођаче, која ће се постепено усклађивати с мјерама директне подршке које су подржане кроз ЗПП. Циљ је јачање веза између таквих подстицаја за произвођаче и унапређење добрих пољопривредних и еколошких пракси.

Важан аспект повећања конкурентности је повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и осталих учесника у ланцу вриједности.

Посебан фокус ће бити стављен на увођење политика које су до сада биле потпуно занемарене у циљу оспособљавања људских капацитета за примјену нових технологија. AKIS, као новоуспостављени систем знања и иновација, треба да повеже све заинтересоване стране у креирању иновација, трансферу знања и дигитализацији и омогући размјену дигиталних технологија, паметне пољопривреде и производних метода заснованих на знању и добром управљању. Негативна перцепција модерних технологија међу пољопривредним произвођачима биће превазиђена ефикасним савјетодавним услугама, демонстративним фармама (тачкама изврсности) и обукама како би се олакшало прихватање нових технологија.

Остали облици повећања стандарда и цјелокупне конкурентности пољопривредно-прехрамбених производа попут сертификације квалитета и давања ознака поријекла ће такође бити подржани. На тај начин производи ће добити нову, већу додатну вриједност и тиме стичу добре предуслове за извоз на међународно тржиште.

Индикатори утицаја:

- Покривеност увоза извозом пољопривредно-прехрамбених производа;
- Просјечни приноси пољопривредних топ 5 производа: пшеница, кукуруз, кромпир, јабука и млијеко.

СЦ 4: Одрживо управљање природним ресурсима и јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промјене

Пољопривредна производња у БиХ је све осјетљивија на негативне утицаје климе који се доводе у везу с глобалним климатским промјенама. Приноси и приходи пољопривредних произвођача су угрожени све учесталијим елементарним непогодама и неопходно је предузимати мјере адаптације на климатске промјене које захтијевају све већа инвестициона и друга улагања. Стога је циљ помоћи пољопривредницима да се адаптирају на климатске промјене, не само давањем новчаних подстицаја за предузимање инвестиција као што су наводњавање, противградна заштита и производња у затвореном простору, него и финансирањем истраживања узрока и посљедица климатских промјена и обезбјеђењем савјетодавне подршке пољопривредницима да на адекватне начине реагују како би се што боље прилагодили новонасталим условима производње.

У домену стратешког планирања развоја пољопривреде у БиХ, а у свјетлу климатских промјена које се недвосмислено одвијају, од изузетне важности су покренути процеси у оквиру Софијске декларације и Зелене агенде за Западни Балкан, а то значи и усклађивање с кључним елементима европског Зеленог договора о постизању угљеничне неутралности до 2050. и у склопу тога декарбонизације пољопривреде. У том контексту повећаће се финансијска подршка производњи хране на принципима органске производње и стварати институционалне претпоставке за њену сертификацију.

Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди се заснива на одрживом управљању пољопривредним земљиштем, редовном праћењу и ажурирању његовог стања, његовом уређењу, синхронизованом с уређењем и коришћењем вода и одржавању плодности пољопривредног земљишта, уважавајући принципе добре пољопривредне праксе и ограничења која намеће имплементација Зелене агенде за Западни Балкан.

Међу мјерама које могу помоћи адаптацији пољопривреде на климатске промјене убрајају се унапређење система наводњавања, одводњавања и одбране од поплава и укључивање пољопривреде у програме управљања водама, промјене начина обраде земљишта (конзервацијска обрада, противерозивне мјере) и агрономске мјере (плодоред, рокови сјетве, смјесе усјева, малчирање, зеленишно ђубрење и сл.), уз увођење у производњу нових сорти гајених биљака отпорнијих на сушу. Један од приоритета који доприноси смањењу негативног утицаја пољопривреде на животну средину и повећању отпорности на негативне посљедице климатских промјена је повећање њеног доприноса производњи енергије из обновљивих извора. Биолошки отпад из пољопривреде треба у већој мјери искористити за враћање у саму пољопривредну производњу путем малчирања и компостовања, а онда и за производњу енергије. Исто важи и за енергетски вриједан отпад из прехранбене индустрије. Опасни отпад из пољопривреде у који се, прије свега, убраја амбалажа од пестицида и лијекова за животиње, треба адекватно одлагати и уништавати и овај приоритет треба уградити у услове за остваривање новчаних подстицаја. Приоритет побољшања управљања отпадом односи се на клаонички и други отпад из прехранбене индустрије гдје су прописи око збрињавања те врсте отпада ригорознији, али су праксе још увијек у заостатку за прописима и тај отпад се углавном само депонује, а слабо искоришћава. У пољопривреди треба наставити активности на континуираној реализацији програма *in situ* и *ex situ* надзора и заштите аутохтоних сорти биљака и раса домаћих животиња и подстицања узгоја аутохтоних раса домаћих животиња и гајења и репродукције сјемена аутохтоних сорти биљака.

Индикатори утицаја:

- Учешће наводњаваног обрадивог земљишта;
- Учешће пољопривредног земљишта у систему органске производње.

СЦ 5: Обнова руралне економије и унапређење услова живота у руралним подручјима

Сеоско становништво Босне и Херцеговине у поређењу с урбаним ускраћено је у многим областима животног стандарда. Становници руралних подручја суочавају се с проблемом приступа бројним услужним дјелатностима попут приступа банкарским услугама, поштанским услугама и културним садржајима или доступности јавног превоза и интернет мреже. Потреба за побољшањем путне, електро-енергетске, или водоводне мреже у руралним подручјима је и даље међу приоритетима. Приступ образовању дјете у руралним подручјима донекле је задовољавајући у погледу основних школа, док у погледу средњег образовања удаљеност од школе има негативан утицај. Квалитет физичке и друштвене инфраструктуре у руралним подручјима се погоршао током посљедњих година и резултат је недовољног улагања у развој и одржавање инфраструктуре. Мале и економски слабе руралне локалне заједнице имају значајне проблеме у одржавању квалитете и приступа основним услугама, посебно за насеља с мањим бројем становника, што резултира незадовољством квалитетом живота руралног становништва у односу на оно које живи у урбаним срединама.

Како би се задржала рурална популација и зауставила даља депопулација руралних подручја БиХ потребна је снажнија акција и присутност на овим просторима и јачање социо-економске структуре којом ће се услови живљења учинити прихватљивијим. Унапређењем физичке, друштвене и услужне инфраструктуре уз стварање могућности диверзификације пољопривредних и непољопривредних активности смањиле би се разлике у условима пословног окружења.

За искоришћавање ресурса и територијалног капитала руралних подручја, и уједно за смањење ризика пословања пољопривредних произвођача и обезбјеђивања стабилности дохотка и повећања прихода, потребна је даља подршка и промоција диверзификације економских активности у руралним подручјима, и стварање прилика за креирање нових радних мјеста на газдинству и ван њега, односно у пољопривредној производњи и ван ње.

Ревитализација руралних подручја представља један од стратешких праваца који излази ван оквира секторске политике и представља интегрални и просторни приступ развоју заснован на потенцијалима руралног простора БиХ у смислу територијалног капитала који чини рурално подручје, као што су природни потенцијали и ресурси, људски и социјални потенцијал, као и културна и историјска баштина.

Како би се допринијело обнови, очувању и јачању руралних области, потребно је економски ревитализовати рурална подручја, инфраструктуру и услуге у руралном подручју, као и идентитет и демографију руралних подручја.

Индикатори утицаја:

- Учешће руралног становништва (становништва које живи у руралним подручјима);
- Учешће регистрованих пољопривредних газдинстава чији су носиоци млади пољопривредници.

СЦ 6: Јачање институционалних система и капацитета те усклађивање политика и правног оквира из области пољопривреде, исхране и руралног развоја са Заједничком пољопривредном политиком и правном тековином ЕУ

Институционално-законодавни оквир БиХ, њених ентитета и БД БиХ дозвољава функционисање сектора пољопривреде и реализацију досадашњих пољопривредних политика. За снажнији напредак и модернизацију сектора потребно је знатно јачање институцијског и законодавног оквира. С доношењем новог стратешког плана руралног развоја БиХ до 2027. године биће потребно приступити ревидирању постојеће и изради и усвајању нове секторске легислативе, убрзавању и хармонизацији активности код преузимања *Acquis*-а, јачању институционалних капацитета, наставку хармонизације и рационалног увођења мјера пољопривредне политике сличних онима у ЗПП ЕУ, јачању сарадње и координацији свих интересних група у циљу побољшања положаја и угледа пољопривреде у друштву.

За БиХ као земљу која има кандидатски статус и која жели даље напредовање ка путу у пуноправно чланство у ЕУ, потребан је, од стране надлежних институција, брз и потпуно успостављен законодавни оквир који ће бити усклађен с ЕУ законодавством и у пракси бити у могућности да спроведе ефикасан систем контроле којим се гарантује безбједна производња и конзумирање хране. Предстојећи период ће за креаторе и доносиоце секторске легислативе у БиХ бити знатно изазовније имајући у виду нову, „зелену”, пољопривредну политику ЕУ. Иако законодавне институције у БиХ имају потребна претходна искуства, код транспозиције секторске легислативе ЕУ у наредном периоду биће потребно додатно појачати активности на усклађивању секторске легислативе с ЕУ.

Сектор пољопривреде, укључујући области ветеринарства, безбједности хране и фитосанитарну област, кључни је сектор за достизање одрживог економског и социјалног развоја у БиХ, уз обезбјеђење економског раста, извозног потенцијала и стварања нових радних мјеста. Споменуте три области требају наставити даље институционално и административно јачање. Правни оквир у овим областима се константно унапређује, али прописи из ових области и даље треба да се хармонизују и усвајају у циљу потпуног усаглашавања с *Acquis*-ом.

Интегрисани пољопривредни информациони систем у БиХ и даље није успостављен, што представља значајан хендикеп у креирању и спровођењу пољопривредне политике и политике руралног развоја. Потребно је довршити неке, али и започети значајан број других активности на успостављању овог система који чине: 1) статистички систем (базиран на подацима из пописа пољопривреде који би требао бити у 2024. години); 2) мрежа података о одрживости пољопривредних газдинстава (FASN), раније мрежа рачуноводствених података пољопривредних газдинстава (FSDN, пријашњи FADN); 3) пољопривредни тржишни информациони систем; 4) регистри и GIS подсистеми (регистар пољопривредних газдинстава, регистар клијената, регистар идентификације животиња, фитосанитарни регистар, виноградарско-винарски регистар, регистар органских произвођача и сл.) и 5) интегрисани административно-контролни систем (IACS, са системом идентификације земљишних парцела, дигиталном базом података о животињама у систему подстицаја, интегрисани систем контроле захтјева за подстицаје и контрола на лицу мјеста). У оба бх. ентитета и БД БиХ успостављени су и функционишу неки елементи овог захтјевног система, док је неке потребно заокружити или тек успоставити. Због високих трошкова, посебно је захтјевно успостављање IACS-а са системом идентификације земљишних парцела (LPIS). Успостављање и ефективно увезивање свих ових сегмената у интегрисани пољопривредни информациони систем је захтјеван задатак, али се његовом реализацијом обезбјеђује низ користи и за институције

и за пољопривреднике и за јавна средства намијењена подстицању развоја пољопривреде и руралног развоја.

Један од изазова је и организација и унапређење платних система у БиХ неопходних за имплементацију ЕУ претприступних фондова и усклађивање са ЗПП ЕУ.

За достизање поменутих циљева неопходно је и даље јачање институционалних капацитета у оквиру инспекција задужених за пољопривреду, ветеринарство, фитосанитарну област и област безбједности хране, те унапређење капацитета за имплементацију званичних контрола и ревизију званичних контрола.

Такође је неопходно јачање капацитета фитосанитарних лабораторија за акредитацију метода за детерминацију и идентификацију штетних организама, сертификавање сјемена и садног материјала, испитивање квалитета средстава за заштиту биља и испитивање квалитета минералних ђубрива.

Доступност регистара субјеката који производе храну је суштински важна за гаранцију ефикасности контрола које се спроводе у подручју безбједности хране.

Пољопривредно земљиште као необновљив ресурс, уз одговарајуће измјене и допуне Закона о пољопривредном земљишту, треба заштитити од честих и неоправданих пренамјена коришћења. У погледу земљишне политике, осим законских рјешења којима ће се унаприједити систем управљања земљишним ресурсима, потребно је унапређење у области надзора над земљишним ресурсима и управљање процесима унапређења плодности, режима контроле воде и ваздуха, ризика од ерозија, загађења тла који су од кључног значаја за одрживо управљање земљишним ресурсима.

Један од будућих приоритета свакако мора бити и даље јачање пољопривредног савјетодавства кроз јачање јавних и приватних савјетодавних служби. То значи омогућавање квалитетне и редовне едукације пољопривредних савјетодаваца чиме се повећава њихова стручност и способност трансфера знања из разних области попут могућности повлачења ЕУ претприступних фондова, али и коришћења нових технолошких рјешења, управљања природним ресурсима или ублажавања и прилагођавања климатским промјенама. Савјети могу бити и из домена тржишних стандарда и стандарда из области безбједности хране, односно стандарда везаних за добру произвођачку праксу.

Индикатори утицаја:

- Остварен напредак кроз оцјену Европске комисије у поглављима 11. Пољопривреда и рурални развој и 12. Безбједност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика;
- Број законских и подзаконских аката из области пољопривреде и руралног развоја усаглашених с ЕУ легислативом.

6. СТРАТЕШКЕ МЈЕРЕ

Стратешки план руралног развоја БиХ реализоваће се путем 12 мјера (М), од којих свака садржи одређени број подмјера. То су:

1. Директна новчана подршка дохотку пољопривредних произвођача;
2. Подршка инвестицијама пољопривредних газдинстава, произвођачких група и предузећа прехранбене индустрије;
3. Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности;
4. Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђивању савјета и информација;
5. Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву;
6. Подршка диверзификацији економије у руралним областима;
7. Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору;
8. Подршка системима и услугама у ветеринарској и фитосанитарној области;
9. Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена;
10. Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке/успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја;
11. Подршка развоју капацитета институционалног управљања; и
12. Мултидисциплинарне активности.

М 1: Директна новчана подршка дохотку пољопривредних произвођача

Генерални опис мјере: Пољопривредним произвођачима који се баве појединим врстама пољопривредне производње исплаћују се различите врста подстицаја који су везани за површину коришћеног пољопривредног земљишта, број животиња које гаје или количину произведених производа. У БиХ се око 90% средстава расположивих за подстицаје исплаћује на тај начин, с понављањем сваке године истих или нешто измијењених износа. Таква врста подстицаја повећава доходак пољопривредних газдинстава и утиче позитивно на њихову мотивацију да одрже и повећају обим пољопривредне производње. Неспорно је да су приходи и зараде по запосленом у пољопривреди мање него у другим дјелатностима и без овакве врсте подршке сељење радне снаге из пољопривреде у друге секторе би било још интензивније него што је то сада. Истовремено, таква врста подстицаја ствара зависност пољопривредних произвођача и виртуелно повећава њихову конкурентност јер су навикли да се дио прихода остварује по основу тзв. директних плаћања. Ради се о мјери коју ужива већина пољопривредних газдинстава у Европи, уз нешто другачије модалитете њене практичне примјене.

Ова врста подстицаја ће се наставити дистрибуисати у форми директних плаћања за коришћење пољопривредног земљишта и остварени обим производње у биљној производњи, директних плаћања за гајени број животиња и остварени обим производње у сточарској производњи и рибарству. Поред тога, у РС је планиран наставак исплате подстицаја по јединици инпута, регреса за дизел гориво за потребе пољопривреде, што представља модификовани вид директних плаћања по јединици површине. Висока буџетска подршка произвођачима млијека која премашује допуштени *de minimis* праг СТО, све чешће је предмет дискусија у регионалним трговинским форумима

(SEFTA/SAA). Оба ентитета су започела транзицију модела подстицаја за млијеко комбинујући подстицаје по грлу и по литри млијека (БД БиХ је то већ завршио), с интенцијом да се средства додијељена на бази количине млијека смањују, а средства додијељена по музном грлу повећавају. Сва директна плаћања треба постепено условљавати испуњавањем одређених стандарда заштите животне средине, здравља људи и добробити животиња. Поред производно невезаних плаћања још неко вријеме ће бити исплаћивана и директна плаћања за поједине специфичне пољопривредне производње у воћарству, повртарству, пчеларству, рибарству и за производњу сјеменског и садног материјала. Посебан вид плаћања по јединици површине ће бити директна плаћања која ће бити исплаћивана као додатни подстицај по ха пољопривредног земљишта газдинствима која послују у областима с природним ограничењима (енгл. *ANC - Areas with Natural Constraints*), када такво разграничење буде званично потврђено у БиХ. Такође, да би се смањила рањивост дохотка пољопривредних произвођача на посљедице елементарних непогода, наставиће се с примјеном подмјере субвенционисања дијела трошкова пољопривредног осигурања.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: До краја програмског периода сва директна плаћања везана за количине произведених/продатих пољопривредних производа (енгл. *cabled payments*) требају бити замијењена с директним плаћањима невезаним за количине производа (енгл. *decoupled payments*), тј. исплатом подстицаја по јединици коришћене површине земљишта у биљној производњи, односно по условном грлу у сточарској производњи. Овај услов хармонизације са ЕУ ЗАП већ је постигнут у БД БиХ, а у процесу је модификација директних плаћања у ФБиХ и РС, иако је динамика досадашње хармонизације била доста спора и треба је убрзати. Изједначавањем плаћања по јединици површине и условном грлу стоке отклониће се и разлози за приговоре појединих групација пољопривредних произвођача који често приговарају да су неке пољопривредне производње фаворизоване у односу на друге, а доношење одлука о избору врсте производње ће више бити базирано на тржишним приликама, препуштајући фармерима да сами одлуче шта им је најисплативије производити, умјесто да их у тој одлуци води висина подстицаја. Приступ директним плаћањима имаће сва пољопривредна газдинства регистрована у регистрима пољопривредних газдинстава у ФБиХ, РС и БД БиХ која испуњавају остале услове који се прописују правилницима/програмима додјеле новчаних подстицаја на годишњем нивоу. Приликом додјеле новчаних подстицаја не треба занемарити мала пољопривредна газдинства одређивањем високих минималних прагова код утврђивања права на подстицај и за њих се може креирати мјера.

Листа подмјера:

- 1.1. Директна плаћања у биљној производњи;
- 1.2. Директна плаћања у сточарској производњи и рибарству;
- 1.3. Директна плаћања у коришћењу варијабилних инпута;
- 1.4. Директна плаћања за друге пољопривредно-прехранбене производе;
- 1.5. Подршка пословању пољопривредних газдинстава у мање повољним областима;
- 1.6. Подршка кофинансирању трошкова осигурања пољопривредне производње.

Крајњи корисници: Регистрована пољопривредна газдинства с територије БиХ у статусу физичких (породична пољопривредна газдинства) или правних (предузећа и задруге) лица.

Административна процедура и критеријуми избора: Услови и критеријуми остваривања права на директна плаћања биће прописани правилницима о условима и начину остваривања новчаних подстицаја у пољопривреди у РС и БД, односно програмом у ФБиХ који се доноси на годишњем нивоу. Приликом додјеле директних

плаћања треба избјегавати њихову кумулацију, односно дуплирање, додјелом подстицаја за исту мјеру/подмјеру на различитим административним нивоима у ФБиХ (ентитет, кантони и општине) и у РС (ентитет и општине), јер се на тај начин пољопривредни произвођачи који се баве истом производњом доводе у неравномјеран положај. То ће се постићи бољом координацијом програма подршке између ентитетских министарстава пољопривреде и општинске администрације у фази припреме планова подстицаја за одговарајућу календарску годину.

Индикатори праћења:

- Остварени обим пољопривредне производње;
- Остварена вриједност пољопривредне производње;
- Број корисника директних плаћања;
- Број ха који су били предмет директних плаћања;
- Број УГ стоке која је била предмет директних плаћања;
- Количине пољопривредних производа које су биле предмет директних плаћања;
- Износ исплаћених подстицаја за директна плаћања.

М 2: Подршка инвестицијама пољопривредних газдинстава, произвођачких група и предузећа прехранбене индустрије

Генерални опис мјере: Техничко-технолошки напредак захтијева значајне и континуиране инвестиције у прилагођавање технологије по секторима пољопривредне производње, замјену опреме и производне инфраструктуре на газдинствима. У том погледу евидентан је заостатак пољопривредних газдинстава у БиХ у односу на њихове конкуренте. У досадашњој расподјели подстицајних средстава предност је давана директним плаћањима, уз занемаривање веће подршке инвестиционим улагањима пољопривредних газдинстава која на дужи рок доприносе побољшању њихове конкурентске позиције.

У наредном периоду, у којем се очекује повећање буџета за пољопривреду, највећи дио тих повећања треба усмјерити управо на подршку инвестиционим улагањима пољопривредних газдинстава. Ове инвестиције ће истовремено омогућити стандардизацију производње и повећати квалитет и здравствену безбједност произведених производа. Пошто већина породичних пољопривредних газдинстава посједује и шуме, подршка ће са одобрвати и за набавку опреме потребне за експлоатацију и прераду дрвне масе из властитих шума. За сада је спровођење ове мјере планирао само БД БиХ. Поред унапређења услова производње појединачних газдинстава, подршка ће бити усмјерена и на подршку инвестиционим улагањима произвођачких организација, задруга, кластера и удружења, везаних за набавку опреме и изградњу неопходне инфраструктуре за откуп и дораду пољопривредних производа. Задњи сегмент подршке инвестицијама је подршка унапређењу и модернизацији прерађивачких капацитета домаће прехранбене индустрије, као крајњем учеснику у ланцу вриједности сировина пољопривредног поријекла. Подмјере које ће бити креиране у оквиру ове мјере утицаће на јачање позиције пољопривредних произвођача на домаћем тржишту, а даће и допринос развоју извозног потенцијала сектора.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Мјера ће се спроводити на тај начин да ће се с одређеним процентом кофинансирати трошкови прихватљивих инвестиционих улагања која предузимају појединачни инвеститори. Процент кофинансирања трошкова временом ће се повећавати док се не приближи условима имплементације исте врсте подршке унутар ЕУ. За већину газдинстава та подршка ће се

материјализовати кроз кофинансирање (субвенционисање) трошкова набавке пољопривредне механизације, адаптације, модернизације и изградње нових, те обнове постојећих објеката, подизање нових засада воћа и винове лозе, набавке противградних мрежа, пластеника и опреме за узгој рибе и подизање нових или адаптацију постојећих рибњака. Прихватљиве врсте инвестиција не морају бити сведене само на горе побројане, а надлежна министарства требају да прилагођавају расположиве подстицаје овог типа потребама пољопривредних газдинстава (нпр. укључивањем инвестиционих улагања која повећавају отпорност газдинстава на климатске промјене). Такође, ако БиХ у овом стратешком периоду оствари право на приступ IPARD фонду, подршка инвестицијама у пољопривредна газдинства и прехранбену индустрију ће свакако да заузме значајно мјесто у имплементацији тог програма. За све већа инвестициона улагања захтјев за коришћење ове врсте подстицаја треба да буде праћен пословним планом којим ће се доказивати економска оправданост таквих улагања како би се ограничена средства што ефикасније искористила.

Листа подмјера:

- 2.1. Подршка инвестицијама пољопривредних газдинстава у модернизацију биљне и анималне производње, рибарства и пласмана производа;
- 2.2. Подршка инвестицијама приватних шумовласника у набавку опреме у шумарству;
- 2.3. Подршка инвестицијама у инфраструктуру и опрему за складиштење, прераду и маркетинг;
- 2.4. Подршка инвестицијама у прехранбеној индустрији.

Крајњи корисници: Регистрована пољопривредна газдинства с територије БиХ у статусу физичких (породична пољопривредна газдинства) или правних (предузећа и задруге) лица. Поред пољопривредних газдинстава корисници мјере ће бити и произвођачке групе (организације које заступају пољопривредне произвођаче) и предузећа из сектора прехранбене индустрије.

Административна процедура и критеријуми избора: Услови остваривања права за субвенционисање инвестиционих улагања биће детаљније прописани правилницима о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за капитална улагања у пољопривреди у РС и БД, односно програмима у ФБиХ. Предност код додјеле ове врсте помоћи треба дати газдинствима која имају веће производне капацитета, односно рангирање вршити на основу процјене очекиваних користи од таквих улагања. Приликом додјеле подстицаја за инвестициона улагања треба избјегавати њихово дуплирање, додјелом подстицаја за исту врсту улагања на различитим административним нивоима у ФБиХ (ентитет, кантон и општина) и у РС (ентитети, општина). С обзиром на могући недостатак средстава за кофинансирање ове мјере, ентитети требају договорити с нижим административним нивоима (кантонима и општинама) да свако од њих кофинансира различите врсте инвестиција. Приликом одређивања висине кофинансирања капиталних улагања, женама и младим пољопривредницима треба повећати проценат те субвенције како би се они охрабрили да предузимају таква улагања и мотивисали за останак на селу и бављење пољопривредом.

Код произвођачких организација критеријум избора треба бити број чланова, односно количина производа коју та произвођачка организација откупљује. Код инвеститора из сектора прехранбене индустрије предност треба дати предузећима која ће повећати

откуп и прераду сировина домаћег поријекла.

Индикатори праћења:

- Број корисника подстицаја за инвестициона улагања;
- Број комада набављене опреме на бази подстицаја (по врстама опреме);
- Број и величина изграђених производних објеката на бази подстицаја (по врстама опреме);
- Број подигнутих вишегодишњих засада на бази подстицаја (по врстама воћа);
- Вриједност инвестиционих улагања за која је коришћен подстицај (по врстама улагања);
- Износ исплаћених подстицаја за инвестициона улагања.

Све индикаторе, гдје је то могуће, треба пратити према полу и старости корисника.

М 3: Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности

Генерални опис мјере: Карактеристика пољопривредног сектора у БиХ је недовољан степен интегрисаности свих учесника у ланцу вриједности хране, што се огледа у проблемима с продајом произведених пољопривредних производа, док се истовремено исти производи увозе за потребе прехранбене индустрије и трговине.

Подршка успостављању бољих пословних веза између произвођача, посредника и прерађивача примарних пољопривредних производа је један од предуслова за успостављање и боље функционисање ланаца вриједности у пољопривредно прехранбеном сектору. То ће се остварити кроз њихову хоризонталну и вертикалну интеграцију, оснивање и јачање произвођачких група различитих правних облика (задруге, кластери, удружења и др.). Количина и проценат уговорене производње се морају повећати, а у томе кључну улогу требају одиграти произвођачке групе и организације произвођача. Једна од мјера која ће смањити губитке пољопривредних производа и њиховим произвођачима повећати приходе је одгођена продаја пољопривредних производа путем кофинансирања трошкова њиховог привременог складиштења у приватним или јавним складиштима. У ФБиХ се у стратешком периоду планира увођење пилот шема школског воћа, поврћа и млијека, чиме ће се побољшати квалитет исхране и прехранбена безбједност дјете школског узраста и обезбиједити тржиште за један дио производа који ће се пласирати на тај начин. За продају живе стоке и малих количина пољопривредних производа, често изван трговачких и других стандарда, као и пласман пољопривредних производа прерађених на пољопривредним газдинствима ефикасан инструмент продаје су сеоске и зелене пијаце чија ревитализација треба бити подржана из средстава министарстава, али и из буџета локалних заједница. Још један вид промоције и продаје пољопривредних производа је организовање сајмова пољопривредних, домаћих и сличних производа који поред изложбеног, имају и продајни карактер. Подршком већим произвођачима и прерађивачима за учешће на међународним сајмовима промовише се домаћа производња пољопривредних и прехранбених производа и повећава шанса за њихов извоз. На све поменуте начине повећаће се ниво интегрисаности унутар појединих ланаца вриједности, ускладити понуда с тржишном тражњом, обезбиједити унификацију технологије производње и подићи квалитет пољопривредних производа с малих фарми, олакшати планско увођење стандарда квалитета, обезбиједити истраживање тржишта и брже прилагођавање захтјевима купаца.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Примјена хетерогеног сета подмјера подршке уређењу тржишта спроводиће се путем организационо-савјетодавних активности надлежних министарстава и других институција, пројеката и организација. Ипак, највећи стимуланс за примјену побројаних подмјера ће бити могућност повлачења новчаних средстава за финансирање тих активности из аграрних, локалних и других буџета.

Листа подмјера:

- 3.1. Подршка успостављању и развоју произвођачких група;
- 3.2. Подршка уговарању производње и продаји путем пољопривредних задруга, кластера и других произвођачких организација;
- 3.3. Подршка реализацији оперативних програма организација произвођача;
- 3.4. Подршка складиштењу пољопривредних производа;
- 3.5. Пилот шеме воћа, поврћа и млијека;
- 3.6. Ревитализација локалних зелених пијаца и подршка успостављању и развоју сеоских пијаца;
- 3.7. Промоција пољопривредно-прехранбене трговине и извоза, укључујућу присуство на домаћим и међународним сајмовима и изложбама.

Крајњи корисници: Произвођачке и друге групе (задруге, гранска удружења, пољопривредни кластери и сл.) које представљају већи број пољопривредних произвођача организованих у оквиру појединих подсектора или региона.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре начина реализације ове мјере су углавном базиране на самоорганизовању пољопривредних произвођача/газдинстава и иницијативи појединих група произвођача.

Извори финансирања таквих иницијатива нису униформни као код већине претходних мјера и крећу се од буџета локалних заједница, преко буџета за подршку развоју пољопривреде и кантонима, ентитетима и БД, до различитих пројеката с међународним финансирањем.

Критеријуми избора су квалитет пројектних приједлога, број корисника појединих пројеката и износи властитог учешћа корисника.

Индикатори праћења:

- Број реализованих програма/пројеката;
- Број пољопривредних произвођача укључених у програме уређења тржишта;
- Процент пољопривредних производа пласираних посредством произвођачких група;
- Количине воћа, поврћа и млијечних производа пласираних преко школских шема;
- Количине пољопривредних производа с плаћеним трошковима привременог складиштења;
- Број ревитализованих сеоских и зелених пијаца;
- Број подржаних пољопривредних сајмова и изложби.

Све индикаторе, гдје је то могуће, треба пратити према полу и старости корисника.

М 4: Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђивању савјета и информација

Генерални опис мјере: Бх. пољопривредни произвођачи дјелују у природном, економском и технолошком окружењу које се брзо мијења услед ограничења ресурса, притисака на животну средину, промјена друштвених очекивања, развоја нових технологија и све већег утицаја климатских промјена. У таквом окружењу пољопривредници и произвођачи хране требају нова знања, нове вјештине и иновативне идеје за развој и управљање својим производним системима. У блиској будућности највећу пажњу треба посветити елементима модернизације пољопривредне политике, што би требало побољшати ефикасност интервенција у циљу постизања стратешких циљева. То се првенствено односи на: стварање, дијелење и коришћење знања и иновација те развој дигиталних технологија у пољопривреди и руралним областима. Стални пренос знања у пољопривреди предуслов је за неопходно реструктурисање сектора које би, подржано интервенцијама утврђеним пољопривредном политиком, требало довести до постизања крајњих зацртаних циљева, односно до повећања конкурентности сектора и одрживог развоја руралних подручја, све уз одрживо коришћење ресурса, заштиту животне средине и што већу отпорност према климатским промјенама.

Досадашња пракса, када је ријеч о трансферу знања према пољопривредним произвођачима, и улога јавних пољопривредних савјетодавних служби мора да се мијења, будући да су распон и свеобухватност тих услуга недовољни. Рад савјетодавних служби углавном се своди на административне послове везане за исплате подстицаја, а значајно мање на пренос потребних знања и иновација нових техничко-технолошких рјешења или других питања значајних за унапређење производње на пољопривредним газдинствима. Осим овога, треба рећи да је веома мали број савјетодаваца у односу на укупан број пољопривредних газдинстава (363 хиљаде према Попису из 2013. године) и да тек од 2019. године први пут у Федерацији БиХ постоји регистар сертификованих савјетодаваца (75) као резултат претходно обављене обуке под надзором ФМПВШ, док процес сертификације савјетодаваца у РС још није започео.

Због свега претходно реченог, ова мјера треба да обезбиједи премоштавање постојећих недостатака у стручности, ресурсима, приступу тржишту и квалитетном пружању услуга и мора да рјешава ове потребе на свеобухватнији начин, те такође треба да постави основе за привлачење претприступних фондова ЕУ, који су доступни за подршку савјетодавним активностима и активностима обуке. Стога ће се обезбиједити средства како би се подржало јавно, али и приватно пружање савјетодавних услуга.

За БиХ се може рећи да нема ни елемената системског приступа примјени знања и иновација у пољопривреди (AKIS) па се у овом стратешком периоду мора приступити успостављању потребне инфраструктуре и интеграцији иначе ограничених капацитета.

Неопходно је наставити започети процес успостављања функционалног AKIS-а придржавајући се дефинисаних Мапе путева и Акционог плана на нивоу оба бх. ентитета те промовисати овај систем којег карактерише оквирно дефинисана и циљана сарадња између група заинтересованих субјеката (пољопривредници, савјетодавци, истраживачи и академија, предузетници, потрошачи). Према искуствима из земаља ЕУ, овакав систем би требао да омогући стварање и размјену знања на отворен начин, с организацијом за сусрете и комуникацију између актера (тзв. оперативне групе пољопривредно-иновацијског партнерства) те за развој и примјену на знању заснованих или иновативних идеја. Успостављање AKIS-а према европским стандардима треба регулисати посебним законским прописом којим се дефинишу компоненте система, начини планирања и спровођења те његово финансирање.

Дигитална трансформација пољопривреде се намеће и биће све важнији фактор развоја и повећања конкурентности сектора. Међутим, ова трансформација захтијева низ

предуслова, од успостављеног AKIS-а и развијене дигитализацијске инфраструктуре, до дигиталне писмености пољопривредника и других корисника система дигитализације пољопривреде. Приступ дигиталним технологијама, а посебно софистицираним рјешењима у области прецизне пољопривреде и другим дигиталним апликацијама које су често дизајниране за велике производне системе, може бити проблематичан момент за мале и средње пољопривредне произвођаче, те за старије пољопривреднике невичне употреби дигитализованих система који најчешће траже специфична знања и вјештине. Овдје важну улогу имају пољопривредни савјетодавци који, с довољно знања, имају приступ подацима и информацијама дигиталне природе који могу бити од помоћи пољопривредницима који их сами не могу или не знају користити.

С циљем побољшања знања и квалификација пољопривредних произвођача потребно је предвидјети могућност увођења система сталне едукације и усавршавања пољопривредника. Према праксама развијених земаља које спроводе такве системе, едукације и обуке се реализују према врсти пољопривредне дјелатности и с прописаним фиксним бројем сати. Такви програми едукација и обука најчешће се организују за кориснике буџетских подстицаја код покретања нових секторских послова младих пољопривредника, промјене организационог облика пољопривредних газдинстава, спровођења пројеката интеграције, оснивања и рада пољопривредних задруга, итд.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Мјером се подржавају активности које подстичу размјену знања и информација међу учесницима у сектору пољопривреде и прехранбене индустрије у ФБиХ, РС и БД БиХ, што треба директно повећати одрживост и ефикасност пословања пољопривредних газдинстава и предузећа за прераду примарних пољопривредних производа. У оквиру ове мјере ће се подржати савјетодавне услуге које ће директно бити везане за подршку реализације других пољопривредних и руралних мјера, гдје је то могуће, као што су нпр. подршка инвестицијама кроз израду бизнис планова или кроз подршку диверзификације економских активности на газдинству или ван њега. Мјером ће се промовисати развој едукованих, стручних и компетентних савјетодаваца како би се побољшао укупни квалитет услуга који се пружа примаоцима савјета.

Подмјера за успостављање система AKIS за стварање и пренос иновација и информација у пољопривреди и прехранбеној индустрији треба да омогући системско управљање процесом стварања и коришћења иновација и преноса знања на крајње кориснике, односно пољопривредна газдинства и предузећа која се баве прерадом. Мјера треба да подржи трошкове рада координационих тијела и њихових активности усмјерених за сарадњу између научних, образовних и стручних институција, савјетодавних служби и крајњих корисника у циљу стварања иновација и преноса најновијих знања директно у производњу.

Посебна подмјера односи се на успостављање и рад тачака изврсности на најбољим пољопривредним газдинствима с најбољим резултатима у производњи и продаји својих производа.

Центри изврсности примјењују нове технологије или имају иновације које могу послужити као примјер другим пољопривредним газдинствима за повећање њихове ефикасности, подизање квалитета производа или смањење негативних утицаја производње по животну средину.

Листа подмјера:

4.1. Подршка јачању рада пољопривредних савјетодавних служби, научном раду у

сектору пољопривреде и другим облицима усавршавања пољопривредних произвођача;

- 4.2. Подршка размјени знања, иновација и информација те успостављању функционалног AKIS-a (система знања и информација у пољопривреди);
- 4.3. Развој и јачање система истраживања у пољопривреди и подршка практичним демонстрацијама/изградњи центара изврности.

Крајњи корисници: Физичка и правна лица уписана у РПГ/РК, пољопривредни савјетодавци из јавног и приватног сектора и друге релевантне институције које су везане за област пољопривредног савјетодавства (факултети, истраживачке институције), AKIS координационо тијело те пољопривредна газдинства која имају статус центара изврности.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре и критеријум избора прописују институције/донатори који усмјеравају средства у реализацију ове мјере, а биће дефинисани одговарајућим програмима/правилницима о исплати новчаних подстицаја.

Индикатори праћења:

- Број пољопривредних савјетодаваца (подијељених на нивоу јавног и приватног сектора);
- Број полазника обука;
- Број реализованих програма обуке;
- Број успостављених центара изврности;
- Број ПГ који су посјетили центре изврности.

М 5: Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву

Генерални опис мјере: Иако је депопулација проблем и урбаних и руралних подручја у БиХ, трендови миграција потврђују да се интензивније напуштају подручја удаљенија од урбаног центра, с лошијом физичком инфраструктуром и слабијом доступношћу различитих јавних услуга. Све већи изазов је како обезбиједити јавну инфраструктуру и услуге у подручјима ријетке насељености, што се може рјешавати примјеном различитих модалитета приватно-јавног партнерства. Ревитализација инфраструктуре и услуга у руралном подручју треба да буде континуирана активност локалног развоја која је предуслов унапређења квалитета живота у руралном подручју, с крајњим циљем задржавања постојећег и привлачења новог становништва у тај простор. Мјера ће се реализовати кроз подршку обезбјеђењу и унапређењу услужне инфраструктуре (јавних и приватних услуга потребних руралном становништву као што је предшколско и школско образовање, здравствена и социјална заштита, поштанске и телекомуникационе услуге, широкопојасни интернет, противпожарна заштита) и изградњи или ревитализацији руралне физичке (путеви, водоснабдијевање, електроснабдијевање, канализација, депоније и сл.) и друштвене инфраструктуре (сеоски домови, културни центри, туристичка инфраструктура и игралишта). Природне љепоте руралног простора су вриједан потенцијал који, заједно с елементима историјске и културне баштине, може да буде валоризован у туристичке сврхе, али мора да буде на адекватан начин заштићен и контролисано коришћен. Ефикасном примјеном дигиталних технологија и прецизне пољопривреде донедавно технолошки заостала села могу бити претворена у „паметна” села пожељна за живот и бављење различитим видовима предузетничких активности. Реализација ове мјере ће промовисати уравнотежен територијални развој усмјерен на

побољшање услова живота и рада руралног становништва.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Мјера ће се спроводити на различите начине, од кофинансирања реализације различитих инфраструктурних пројеката, до постизања договора с различитим министарствима и другим јавних институцијама око обезбјеђења различитих услуга потребних руралном становништву и заштити културно-историјске баштине. Један дио инвестиција ће бити реализован на бази приватних улагања или јавно-приватног партнерства. Дио пројеката из домена ове мјере може да буде реализован у оквиру ЕУ и других пројеката на бази инвестиционих грантова. Главни иницијатори реализације ове мјере, односно појединих подмјера требају да буду локалне заједнице (општине) које ће и финансирати значајан број ових подмјера из локалних буџета. Приликом избора приоритета пројеката који ће бити финансирани треба посебно повести рачуна о специфичним потребама жена и младих који живе и раде у руралним подручјима.

Листа подмјера:

- 5.1. Подршка развоју руралне друштвене и услужне инфраструктуре;
- 5.2. Подршка развоју руралне физичке инфраструктуре;
- 5.3. Подршка заштити природне и културно-историјске баштине;
- 5.4. Развој напредних „смарт” села.

Крајњи корисници: Рурално становништво појединачно и читаве руралне заједнице које се састоје од једног или више села у оквиру којих се одређене потребе задовољавају на колективној основи, коришћењем истих објеката или пружалаца одређене врсте услуга.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре примјене ове мјере базираће се на LCD приступу (енгл. *local community development*) локалног развоја. Захтјеви за интервенције ће се прикупљати на бази јавних позива министарстава пољопривреде и других министарстава и кроз процес планирања јавних улагања која ће се финансирати из локалних буџета. Процес кандидовања приоритета треба да буде према *bottom-up* (одоздо-нагоре) принципу, на основу идентификованих проблема и потреба од стране корисника, односно руралног становништва. У финансирању изградње и реконструкције руралне инфраструктуре и обезбјеђења појединих услуга очекује се и финансијско учешће крајњих корисника руралне и друштвене инфраструктуре и услуга које користи рурално становништво. Доминантни критеријум избора треба да буде број корисника, односно трошкови по кориснику.

Индикатори праћења:

- Број реализованих инфраструктурних и других пројеката (према врстама);
- Учешће становника руралних подручја с унапријеђеним условима живота;
- Учешће становника руралних подручја којима су доступне одређене услуге;
- Вриједност улагања у руралну и друштвену инфраструктуру.

М 6: Подршка диверзификацији економије у руралним подручјима

Генерални опис мјере: Не постоје систематични подаци о степену диверзификације дјелатности и прихода пољопривредних газдинстава у БиХ. Према подацима анкете из 2019. године спроведене само на територији РС, продаја пољопривредних производа је врста прихода која доминира код пољопривредних газдинстава (ту врсту прихода је

остваривало 89% пољопривредних газдинстава, од чега је подстицало 76% њихових прихода). Пољопривредна газдинства остваривала су 25% прихода из других извора, најчешће од пензије или плате код другог послодавца.

Најчешће активности диверзификације прихода на газдинству биле су: прерада пољопривредних производа на газдинству, прерада и обрада дрвета и пружање одређених занатских услуга. Имајући у виду доминацију малих пољопривредних газдинстава у БиХ чији приходи од пољопривреде су мали и нестабилни, диверзификација њихове дјелатности је логичан стратешки одговор који може да повећа њихове приходе и животни стандард. Газдинства с мјешовитим приходима су виталнија и приходи из више извора повећавају степен задовољства руралног становништва и смањују њихову мотивацију за миграцијама.

Један правац диверзификације треба да иде у смјеру прераде и додавања вриједности сировинама пољопривредног поријекла које су произведене на истом газдинству (нпр. производња брашна, сира, сокова, сувомеснатих производа).

Други правац диверзификације треба да иде у смјеру пружања додатних услуга које нису у директној вези с пољопривредном дјелатношћу као што су занатске услуге и услуге руралног и агротуризма. Трећи правац диверзификације је запошљавање чланова сеоских домаћинстава изван пољопривредних газдинстава, уз задржавање мјеста боравка на селу. То се може подстаћи оснивањем предузећа и њихових погона у руралним подручјима, која не морају нужно да буду везана за прехранбену индустрију. За прва два правца диверзификације неопходно је унапређење предузетничких способности чланова пољопривредних газдинстава, што треба урадити организовањем специјалистичких обука и пружањем техничке помоћи газдинствима која се определиле за диверзификацију својих активности. Поред тога, често морају предузети и одређена инвестициона улагања за која могу да добију подршку кроз мјеру број два. Код активности диверзификације посебну пажњу треба посветити младим пољопривредницима и женама предузетницама за које ће се осмислити посебни програми samozapošljavanja. Поред појединачних предузетничких подухвата, треба охрабривати и самоорганизовање различитих актера руралног развоја у локалне акционе групе (LAG-ове) по узору на ЕУ LEADER програм. Како напори у правцу оснивања LAG-ова не би били контрапродуктивни, истовремено с њиховим оснивањем треба обезбиједити посебне фондове из којих ће се финансирати њихове заједничке иницијативе. Уколико БиХ добије приступ IPARD фонду, имплементација пројекта на бази LEADER приступа може да буде једна од мјера која ће се финансирати из тог фонда. Активност која ће допринијети повећању прихода свих пољопривредних газдинстава је брендирање и промоција руралних подручја и руралних производа. То се прије свега односи на обезбјеђење географске заштите и заштите традиционалних и аутохтоних производа који ће се након тога лакше продавати и то по вишим цијенама.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Мјера ће се спроводити путем припреме посебних програма који ће промовисати и подстицати диверзификацију, односно реализацију пројеката диверзификације (предузетничке активности жена, предузетнички пројекти младих, пројекти диверзификације базирани на преради пољопривредних производа на газдинству, пројекти развоја руралног и агротуризма, пројекти имплементације LEADER приступа итд.). Кључни аспекти приступа су да се што већи број пољопривредних газдинстава определијели за неки од правца диверзификације како би се повећала њихова економска одрживост и што већи број становника задржао у руралним подручјима. Пољопривредна газдинства с већим

приходима и већим бројем извора њихових прихода ће бити виталнија и отпорнија на разне врсте климатских, тржишних и других поремећаја. За сваки од појединачних позива за поједине видове диверзификације детаљније ће се разрадити услови које подносиоци пројекта треба да задовоље и критеријуми на основу којих ће се вршити избор пројеката који ће добити финансијску подршку. Финансирање активности диверзификације неће бити ексклузивно право и обавеза само министарстава пољопривреде, него ће се у реализацију тих активности укључити и поједини посебно осмишљени пројекти, као и јединице локалне самоуправе (у РС и ФБиХ) и кантони (у ФБиХ).

Листа подмјера:

- 6.1. Подршка развоју руралног предузетништва;
- 6.2. Подршка инвестицијама за диверзификацију активности везаних за запошљавање на газдинству и ван њега;
- 6.3. Подршка изради елабората за заштиту производа с ознаком географског поријекла;
- 6.4. Подршка руралном и агротуризму;
- 6.5. Подршка пословању младих пољопривредника и оснивање предузећа у руралном простору;
- 6.6. Подршка samozапосљавању и запошљавању жена на селу;
- 6.7. Подршка локалном руралном развоју кроз подршку изради локалних акционих планова, увођењу LEADER приступа и оснивању LAG-ова;
- 6.8. Подршка брендирању и промоцији руралних подручја и руралних производа.

Крајњи корисници: Регистрована пољопривредна газдинства и њихови поједини чланови. Корисници одређених подмјера ће бити веће или мање групе руралног становништва организоване кроз LAG-ове или на неки други начин.

Административна процедура и критеријуми избора: Подршка диверзификацији ће се реализовати путем позива за подношње пријава за поједине видове подршке у складу с условима који ће се прописивати ентитетским правилницима/програмима, као и правилником у БД БиХ.

Поред новчане подршке, помоћ пољопривредним газдинствима у започињању и вођењу нових производних и других активности обезбједиће се путем пружања савјетодавних услуга и техничке помоћи од стране савјетодавних служби и различитих пројеката. Критеријуми избора требају да буду квалитет пословних идеја и располагање условима за диверзификацију на пољопривредним газдинствима и у локалним заједницама. Посебне процедуре биће успостављене за имплементацију пројекта на принципима LEADER приступа, коришћењем LAG-ова.

Индикатори праћења:

- Број samozапослених и запослених чланова пољопривредних газдинстава;
- Врсте и извори прихода пољопривредних газдинстава;
- Број пословних активности од којих ПГ остварују приходе;
- Број LAG-ова и број пројеката реализованих путем LAG-ова;
- Број пружалаца услуга руралног и агротуризма.

Све индикаторе, гдје је то могуће, треба пратити према полу и старости корисника.

М 7: Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору

Генерални опис мјере: Инфраструктура квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору сложен је скуп система чије успостављање и ефективно функционисање нису једноставни задаци. То је посебно захтјевно кад се ради о тзв. фрагментисаним системима, било да су они последица административно-управне сложености државе или наглашено секторских приступа систему квалитета и услуга и, с њима у неминовној вези, системима контрола. Због своје административно-управне организације Босна и Херцеговина је у великој мјери предодређена за успостављање и реализацију управо оваквог, фрагментисаног система квалитета и услуга с којима у вези мора да буде и систем контрола.

Познате четири осовине овог система (легислатива, надлежна управа, инспекције и лабораторије) су, с ријетким, али могућим изузимањем лабораторија, по својој природи у домену јавних дјелатности, услуга и сервиса.

Овим основним елементима се као важни дијелови укупне инфраструктуре придружују системи стандардизовања, акредитовања (са системима оцјењивања усклађености), надзора над тржиштем, метрологије, итд. Међутим, у БиХ су успостављени и релативно добро функционишу системи стандардизовања, акредитовања и метрологије, док је систем надзора над тржиштем, иако регулисан, оптерећен и фрагментисаном управом и честим недостатком капацитета за ефективан надзор.

Претпоставке за сваки организациони модел инфраструктуре квалитета, и с њим у вези услуга и контрола, у пољопривредно-прехранбеном сектору успостављају се креирањем, стављањем на снагу и спровођењем адекватне легислативе која све актере у систему треба да доведе у правно обавезујући положај. Имајући у виду да се ради о динамичним системима чије релативно честе промјене узрокује низ фактора – од научно-технолошких напредака, преко нових општеразвојних захтјева (нпр. снажно промовисање одрживог развоја или борбе с климатским промјенама) до легитимних захтјева потрошача за квалитетним и здравствено безбједним производима, посебно оних из групе хране и пића – потребно је и релативно често освјежавање регулаторног оквира система квалитета. Због своје одлуке о интегрисању у ЕУ у БиХ би легислатива за ове области требала, не само у принципима, да буде наслоњена на релевантну легислативу у ЕУ. Међутим, преузимање и, што је важније, спровођење регулативе усклађене с легислативним захтјевима у ЕУ је задњих година знатно успорено, што повећава иначе значајно заостајање БиХ за ЕУ у успостављању и ефективном функционисању система квалитета, услуга и контрола у пољопривредно-прехранбеном сектору. Добра илустрација за ово је знатно кашњење у преношењу регулативе о званичним контролама у цијелом ланцу производње и промета хране коју је ЕУ, на практично потпуно новим основама, донијела 2017. године (Уредба Европског парламента и Савјета ЕУ 2017/625). За то вријеме у БиХ је на снази Правилник о званичним контролама чије су одредбе код доношења након 2010. године усклађиване с одредбама Уредбе (ЕС) 882/2004 која је у ЕУ одавно стављена ван снаге. Треба нагласити да Уредба 2017/625 заиста доноси значајне промјене у односу на претходно легислативно уређење званичних контрола, с обзиром на то да се односи на све званичне контроле и друге званичне радње које се спроводе ради обезбјеђења примјене ЕУ закона о храни и храни за животиње, прописа о здрављу и добробити животиња, здравља биља и средстава за заштиту биља.

Њен домет је проширен на контроле у цијелом пољопривредно-прехранбеном ланцу, први пут укључује и контроле спровођења прописа из домена заштите биљака, наглашава значај референтних лабораторија, доноси јасне принципе избора

лабораторијских аналитичких метода, попуно интегрише граничне контроле, инсистира на снажном превентивном дјеловању према принципима анализе ризика (али и поштрава репресивне, односно казнене мјере), у домене званичних контрола укључује нпр. сертификате (укључујући сертифицивање органске производње) или званичне потврде о здрављу животиња и биљака, итд. За бх. услове посебан изазов одредби Уредбе 2017/625 представља инсистирање на доношењу вишегодишњих и годишњих планова званичних контрола, те редовно извјештавање о резултатима спроведених контролних активности.

Институције на свим нивоима у БиХ, које би и по својим мандатима и по легислативним одредбама требале да имају одговорност за спровођење прописа који се односе на комплетан пољопривредно-прехранбени ланац, у правилу су испод капацитета и за успостављање инфраструктуре квалитета и услуга, а посебно за реализацију прописаних система контроле. Недостаци свих врста ресурса јесу важан узрок неефикасности, али би се на многим мјестима знатно више могло постићи додатним обучавањем и повећањем компетентности одговорног особља у номинално надлежним институцијама.

Инспекцијске службе, као тзв. очи и уши система, такође су фрагментисане, често с преклапајућим надлежностима и, у правилу, с недовољним ресурсима за ефикасан инспекцијски надзор.

У Босни и Херцеговини дјелује значајан број акредитованих лабораторија које се баве испитивањем усклађености у пољопривредно-прехранбеном ланцу и контролама хране.

Међутим, многе од тих лабораторија имају ограничен број акредитованих аналитичких, тестних и дијагностичких метода. Акредитоване и, по том основу најчешће овлашћене лабораторије, као важан проблем у свом дјеловању истичу недовољан обим послова (који би, у ствари, требало да долазе по основама званичних контрола и инспекцијског надзора) који је једва довољна или недовољна за подмиривање релативно високих оперативних трошкова и, посебно, трошкова успостављања и одржавања акредитационог статуса. Посебно треба нагласити да БиХ значајно заостаје у погледу успостављања система и ефикасног дјеловања референтних и званичних лабораторија у складу с правном тековином ЕУ⁹⁰ за цијели низ области – од хране и хране за животиње, хигијенских, ветеринарских и фитосанитарних контрола па до нпр. референтне лабораторије за ГМО.

Дио скупа система инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору су и тзв. шеме квалитета гдје нпр. ЕУ снажно инсистира и промовише успостављање и одржавање заштићених ознака географских индикација (PDO и PGI производи) и гаранција традиционалних специјалитета (TSG). У Босни и Херцеговини је успостављен, и одређене резултате биљежи, систем регистровања и заштите ознака поријекла (PDO) или ознака географског поријекла (PGI) пољопривредних и прехранбених производа. Постоје законске претпоставке и за реализацију PGI шема у домену алкохолних пића, али за сада нема произвођачких иницијатива за ту заштиту. У сектору винарства тек се стварају законске претпоставке за регистрацију и заштиту ознака поријекла, ознака географског поријекла и традиционалних израза у сектору винарства.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Овом мјером се жели остварити даља хармонизација прописа у БиХ са законодавством ЕУ и земљама ван ЕУ и одвијаће се на свим нивоима у складу с уставним надлежностима у подручјима регулисања политике квалитета и безбједности хране те постепеног увођења тржишних

---

⁹⁰ ЕУ Уредба 2017/625, чланови 100-101

стандарда који су у пракси у земљама ЕУ попут GLOBAL GAP, GRASP, GMP или система квалитета као што је HACCP, интегрална и органска производња до ознака PGI-PDO-TSG и другим релевантним шемама за заштиту квалитета и релевантних прописа.

С обзиром на потенцијал који БиХ има и чињеницу да је успостављен комплетан правни оквир на националном нивоу у БиХ и створени предуслови за подношење захтјева за заштиту производа из БиХ на нивоу ЕУ, овом мјером се планирају ојачати активности којима ће се изградити потребни институционални капацитети, повећати интерес произвођача хране и повећати број информација и обука како би се повећао број захтјева за добијање неке од PGI-PDO-TSG ознака.

Мјером се планирају предузимати активности којима би се јачала тијела одговорних за званичне контроле које се спроводе ради провјере усклађености са законским захтјевима везаним за поменуте шеме квалитета.

Приоритет ће бити наставак јачања институција и кадрова који су одговорни за рјешавање ситуација управљања кризом у области безбједности хране, кроз подршку јасном дефинисању улоге свих институција, на различитим нивоима, у таквим ситуацијама и механизмима координације који ће бити потребни како би се обезбиједиле брзе и директне акције за заштиту потрошача и прехранбене индустрије у БиХ.

Лабораторије представљају кључну компоненту у развоју снажног система контроле хране и неопходно је ојачати капацитете и хармонизовати начин рада постојећих лабораторија на нивоу оба бх. ентитета и Брчко дистрикта БиХ.

Поред правног аспекта регулисања ланца безбједности хране, неопходно је подржати све наведене активности с одговарајућом ИТ, лабораторијском и другом опремом, што би требало бити једно од подручја ЕУ подршке у овом сектору у БиХ.

Листа подмјера:

- 7.1. Усклађивање законодавства у области безбједности хране с ЕУ правном тековином, те примјена најбољих ЕУ пракси како би се подржао развој конкурентности пољопривредно-прехранбених производа;
- 7.2. Подршка произвођачима у сертификавању по GLOBALGAP стандардима;
- 7.3. Подршка произвођачима у сертификавању интегралне производње (ИП);
- 7.4. Подршка произвођачима и прерађивачима у испуњавању HACCP стандарда, захтјева добре хигијенске праксе и међународних трговинских и извозних стандарда
- 7.5. Подршка увођењу система безбједности и квалитета хране и PGI-PDO-TSG производа;
- 7.6. Унапређење система, институционалних капацитета и званичних контрола;
- 7.7. Усклађивање система званичних контрола у ветеринарству, безбједности хране и фитосанитарној области с правном тековином ЕУ;
- 7.8. Јачање капацитета за управљање кризним ситуацијама у безбједности хране капацитетима за одговор и управљање хитним случајевима;
- 7.9. Јачање лабораторијских капацитета, укључујући оцјену и одобрење од стране надлежних органа.

Крајњи корисници: Физичка и правна лица уписана у РПГ/РК, лабораторије, надлежне институције из области безбједности хране.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре и критеријум избора прописују надлежне институције/донатори који усмјеравају средства у реализацију ове мјере, а биће дефинисани одговарајућим програмима/правилницима о исплати новчаних подстицаја.

Индикатори праћења:

- Број усвојених планова, законских и подзаконских прописа и смјерница;
- Број прописа усклађених с ЕУ регулативом;
- Број правних или физичких лица која су увела системе обезбјеђења квалитета и/или хигијенске стандарде;
- Број обучених пољопривредних произвођача и издатих сертификата;
- Број регистрованих производа с географским и другим ознакама;
- Број регистрованих заштићених производа (PDO, PGI, TSG);
- Број акредитованих лабораторија;
- Број нових акредитованих метода;
- % смањења инцидентних ситуација.

М 8: Подршка системима и услугама у ветеринарској и фитосанитарној области

Генерални опис мјере: Иако се могу третирати као дио скупа укупног система инфраструктура квалитета и услуга у пољопривредно-прехрамбеном сектору, због свог значаја и низа посебности ветеринарска и фитосанитарна област се често издвајају и одвојено разматрају. Сврхе постојања система и услуга у ветеринарској и фитосанитарној области су јасне: заштита здравља животиња (укључујући и заштиту здравља људи код болести преносивих са животиња или путем производа животињског поријекла на људе) те заштита здравља биљака, укључујући и неке аспекте здравствене безбједности (нпр. резидуе пестицида) хране биљног поријекла.

У БиХ су учињени одређени, али недовољни, кораци у успостављању и функционисању система и услуга у ветеринарској и фитосанитарној области. Извоз, а посебно одобрени извоз неких производа животињског поријекла у ЕУ, указује на постојање елемената ветеринарских контрола који цијелом систему обезбјеђују одређени интегритет.

Међутим, јасно је да овај систем још није довољно кредибилан да би нпр. обезбиједио несметан извоз црвеног меса у ЕУ. У ветеринарској области одраније се као посебни проблеми истичу некавалитетне базе података за животиње, ограничен надзор над заразним болестима животиња и, посебно, недостатак лабораторијских капацитета (укључујући референтне лабораторије) и акредитованих метода за ефективно праћење биолошки и економски важних болести животиња.

У домену фитосанитарне области, потребно је наставити с побољшањем система и капацитета, као и с реформама како би се омогућило даље усклађивање с ЕУ законодавством. Поред потребног ажурирања легислативе из фитосанитарне области у складу с актуелном легислативом ове области у ЕУ, потребна је и промјена система контрола у овој области у складу с новим системом званичних контрола утврђених Уредбом 2017/625. Иако нпр. издавање фитосанитарних сертификата, биљних пасоша и сл. улази у домен званичних контрола, биће потребно да се и у овој области припремају и реализују вишегодишњи и годишњи планови званичних контрола.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Мјера подразумијева наставак активности на усклађивању ветеринарског и фитосанитарног законодавства и пракси с правном тековином ЕУ, како би се подржало јавно здравље, здравље и добробит животиња, те здравље биља, самим тиме и конкурентност и раст пољопривредно-прехрамбених производа.

Мјера подразумијева даље јачање изградње институционалних и административних капацитета за фитосанитарну област и ветеринарства у складу с надлежностима институција у БиХ и правном тековином ЕУ. Мјером се планира даље унапређење

система идентификације животиња и система контроле њиховог кретања.

Један од важнијих задатака који стоји у овом стратешком периоду је увођење система међулабораторијских упоредних испитивања као редовне праксе, посебно између лабораторија задужених за анализу узорака на болести које се морају пријавити, ради повећања провјера и административних капацитета, посебно инспекцијских служби и лабораторија. Овом мјером планира се јачање националних референтних лабораторија у циљу даљег усклађивања с правном тековином, посебно повећањем акредитације лабораторијских метода које се користе у хигијенским, ветеринарским и фитосанитарним прегледима, анализама хране и хране за животиње⁹¹.

Познато је да се квалитет домаће производње обезбјеђује контролом и унапређењем сјемена и садног материјала, те разним програмима и мјерама за заштиту здравља биља и коришћења средстава за заштиту биља. У том смислу врло важно је усвојити сертификацију сјемена према OECD систему сертификавања и условима за приступање у OECD.

У циљу повећања тржишне конкурентности из домена биљне производње потребне су даље активности у циљу успостављања интегрисаног управљања штеточинама (IPM) у оквиру интегралне производње (од 2014. године обавезујућа у земљама ЕУ).

Јачање ИТ капацитета надлежних органа и система за прикупљање података у ветеринарској, узгојно-селекцијској служби и фитосанитарној области је важнија подмјера и односи се на ИТ подршку за евиденцију, прикупљање, проток и анализу података а који се односе на званичне контроле, лабораторијске анализе, мониторинг податке, болести узроковане храном и др.

Мјера подразумијева и припрему и имплементацију програма подршке производњи висококвалитетног сјемена и садног материјала, припрему и спровођење програма подршке за заштиту здравља биља и коришћење и примјену производа за заштиту биља те припрему и имплементацију програма за заштиту здравља животиња и унапређење добробити животиња.

Листа подмјера:

- 8.1. Наставак активности на усклађивању ветеринарског и фитосанитарног законодавства и пракси с правном тековином ЕУ, како би се подржало јавно здравље, здравље и добробит животиња, те здравље биља, самим тиме и конкурентност и раст пољопривредно-прехранбених производа;
- 8.2. Јачање капацитета надлежних тијела, инспекција и лабораторија за ветеринарство и фитосанитарну област, у складу с правном тековином ЕУ;
- 8.3. Унапређење система идентификације животиња и система контроле кретања
- 8.4. Усклађивање система званичних контрола у ветеринарству, безбједности хране и фитосанитарној области с правном тековином ЕУ;
- 8.5. Усклађивање система званичних контрола пољопривредно-прехранбеног ланца (у свим фазама производње, прераде и дистрибуције);
- 8.6. Јачање капацитета надлежних институција за управљање кризним ситуацијама у случају болести животиња или биљака/хитни случајеви, израда планова за непредвиђене ситуације;
- 8.7. Јачање ИТ капацитета надлежних органа и система за прикупљање података у

⁹¹ 2023 Годишњи извјештај Европске комисије о напретку за Босну и Херцеговину:

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_691%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20report.pdf

- ветеринарској, узгојно-селекцијској служби и фитосанитарној области;
- 8.8. Јачање лабораторијских капацитета на основу процјене и приједлога надлежних органа;
  - 8.9. Припрема и имплементација програма подршке производњи висококвалитетног сјемена и садног материјала у складу с уставним надлежностима;
  - 8.10. Припрема и спровођење програма подршке за заштиту здравља биља и коришћење и примјена производа за заштиту биља;
  - 8.11. Припрема и имплементација програма за заштиту здравља животиња и унапређење добробити животиња.

Крајњи корисници: Физичка и правна лица уписана у РПГ/РК, лабораторије, надлежне институције из ветеринарске и фитосанитарне области.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре и критеријум избора прописују надлежне институције/донатори који усмјеравају средства у реализацију ове мјере, а биће дефинисани одговарајућим програмима/правилницима о исплати новчаних подстицаја.

Индикатори праћења:

- Број усвојених планова, програма, закона, подзаконских аката и смјерница;
- Број хармонизованих ентитетских закона;
- Број прописа хармонизованих с ЕУ легислативом;
- Успостављен функционалан систем за идентификацију животиња;
- Успостављени функционални фиторегистри, регистри сјемена и садног материјала;
- Број обучених инспектора;
- Учешће домаће произведеног сјемена;
- Учешће домаће произведеног садног материјала.

М 9: Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена

Генерални опис мјере: Посљедице различитих временских неприлика (суше, поплаве, олује, град, касни мраз и сл.) чији узрок се приписује климатским промјенама, све чешће имају негативне посљедице на пољопривредну производњу у виду губитка и смањења приноса и погоршања квалитета пољопривредних производа. Пољопривредни произвођачи с промјенљивим успјехом примјењују различите мјере адаптације на климатске промјене као што су наводњавање, противградне мреже и производња у затвореном простору.

Један дио мјера не може се спровести на нивоу појединачних газдинстава него се реализују за шира подручја као што су наводњавање, одводњавање, одбрана од поплава и противградна заштита. Кроз програме подстицања пољопривреде наставиће се одобравати подршка за инвестиције у наводњавање и одводњавање, постављање противградних мрежа и набавку пластеника. Поред тога, наставиће се с одобравањем подстицаја за органску производњу и подршку у периоду конверзије с конвенционалне на органску производњу. Такође, у оквиру имплементације АКIS-а тестираће се нове сорте пољопривредних биљака и расе домаћих животиња и за оне које се потврде као отпорније на сушу и друге неповољне утицаје климатских промјена финансираће се њихова шира примјена у локалним условима.

Најновија пољопривредна политика ЕУ, поред мјера адаптације, заговара и мјере

спречавања утицаја пољопривреде на настанак климатских промјена, што је дио најновије *Green Deal* иницијативе. Обавезу смањења утицаја пољопривреде на климатске промјене у виду смањења емисије CO² и метана из пољопривреде прихватили су и лидери земаља Западног Балкана у Софијској декларацији о Зеленој агенди за Западни Балкан. Због тога ће активности у оквиру ове мјере бити двојаког карактера, оне које доприносе прилагођавању пољопривреде на климатске промјене и оне које доприносе смањењу негативног утицаја пољопривреде на настанак климатских промјена и негативног утицаја на животну средину. Примјена мјера директних плаћања ће се повезати с условима који обезбјеђују рационалну употребу ђубрива и пестицида. Подршка ће се пружати и инвестицијама у организовано збрињавање отпада, нарочито опасног отпада из пољопривреде и прехранбене индустрије те производњу енергије из обновљивих извора пољопривредног поријекла (бимаса, биогаз), како би се у већој мјери примјенили принципи циркуларне економије у пољопривредној производњи.

Неке подмјере односиће се на спречавање деградације природних ресурса и загађење природе што се, прије свега, односи на мјере мониторинга плодности земљишта и квалитета вода и предузимање превентивних акција ради спречавања деградације земљишта и загађења површинских и подземних вода од пољопривредних активности. Поједини административни дијелови БиХ планирају и примјену агрошумарских пракси које су своје мјесто нашле у актуелним стратегијама, а које до сада нису биле организовано подстицане. Такође, подржаваће се и реализација програмима *in situ* и *ex situ* надзора и заштите аутохтоних сорти биљака и одобрвати подстицаји за узгој аутохтоних раса домаћих животиња и за гајење и репродукцију сјемена аутохтоних сорти биљака у функцији очувања и обогаћивања биодиверзитета.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Кључни аспекти приступа реализацији ове мјере су објава позива за кофинансирање појединих подмјера те припрема и предаја захтјева и пројектних приједлога. У случају пријављивања већег броја пројеката од расположивих средстава вршиће се њихово бодовање и рангирање према унапријед познатим критеријумима. Финансирање већине мјера базира се на комбинацији бесповратних средстава и сопствених средстава инвеститора, односно појединачних пољопривредних газдинстава или група пољопривредних газдинстава (као што су нпр. удружења корисника воде за наводњавање). Поред финансирања мјера из ентитетских буџета и буџета БД БиХ за пољопривреду, који за ове мјере нису планирали издвајање значајнијих средстава, очекује се додатно финансирање из ЕУ претприступних фондова и других донаторских (нпр. IFAD ће у периоду важења ове стратегије реализовати пројекат повећања отпорности пољопривредног сектора у БиХ на климатске промјене који ће се финансирати грантом од 10 милиона америчких долара из Адаптационог фонда за климатске промјене) и кредитних извора (Свјетска банка је одобрила БиХ кредит за Пројекат отпорности и конкурентности пољопривреде у износу од 73 милиона америчких долара).

Листа подмјера:

- 9.1. Подршка органској производњи и производњи у конверзији;
- 9.2. Инвестиције у наводњавање и одводњавање пољопривредног земљишта и његову заштиту од поплава;
- 9.3. Подршка смањењу и ублажавању посљедица климатских промјена кроз подршку увођењу нових сорти/пасмина;
- 9.4. Пошумљавање пољопривредног земљишта и успостављање и одржавање агрошумарских пракси;
- 9.5. Подршка инвестицијама у производњи енергије из обновљивих извора из пољопривреде;

- 9.6. Организовано збрињавање опасног отпада из пољопривреде и прехранбене индустрије;
- 9.7. Мониторинг, уређење и побољшање плодности пољопривредног земљишта;
- 9.8. Заштита површинских и подземних вода од загађења из пољопривреде;
- 9.9. Подршка програмима *in situ* и *ex situ* надзора и заштите аутохтоних сорти биљака и раса домаћих животиња;
- 9.10. Подстицаји за узгој аутохтоних раса домаћих животиња и за гајење и репродукцију сјемена аутохтоних сорти биљака.

Крајњи корисници: Појединачна пољопривредна газдинства, мање или веће групе пољопривредних произвођача, рурално становништво које се уопште не мора бавити пољопривредном производњом.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре реализације мјере регулисаће се прецизније годишњим правилницима и програмима за подстицање развоја пољопривреде. Као и код других мјера, на годишњем нивоу ће се регулисати услови пријаве за поједине врсте подршке и критеријуми избора. Одређене мјере, као што су контрола плодности земљишта и квалитета воде, спроводиће се као дио редовних активности јавних институција које имају посебна овлашћења за спровођење таквих активности. Такође, један број мјера реализоваће се као посебни пројекти који ће се финансирати из домаћих и међународних извора.

Индикатори праћења:

- Површина пољопривредног земљишта у систему органске производње;
- Површина и учешће наводњаваног земљишта;
- Површина пољопривредног земљишта у систему агрошумарства;
- Број грла аутохтоних раса домаћих животиња;
- Количина енергије произведене из обновљивих извора из пољопривреде;
- Учешће руралних насеља обухваћених одвозом смећа.

М 10: Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке/успостављање Интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја

Генерални опис мјере: Успостављање Интегрисаног информационог система у пољопривреди (AIS) представља основу имплементације пољопривредне политике и политике руралног развоја у јавном сектору, како с аспекта транспарентног рада и трошења средстава јавног буџета, тако и с аспекта праћења и евалуације ефеката финансирања мјера аграрне политике. AIS у БиХ и даље није успостављен, што представља значајан хендикеп у креирању и спровођењу пољопривредне политике и политике руралног развоја. Потребно је довршити неке, али и започети значајан број других активности на успостављању овог система који чине: (i) статистички систем (базиран на подацима из пописа пољопривреде који би требао да буде у 2024. години); (ii) мрежа података о одрживости пољопривредних газдинстава (FASN), раније мрежа рачуноводствених података пољопривредних газдинстава (FSDN, пријашњи FADN); (iii) пољопривредни тржишни информациони систем (AMIS), (iv) регистри и GIS подсистеми (регистар пољопривредних газдинстава, регистар клијената, регистар идентификације животиња, фитосанитарни регистар, виноградарско-винарски регистар, регистар органских произвођача и сл.) и (v) интегрисани административно-контролни систем (IACS) са системом идентификације земљишних парцела, дигиталном базом података о животињама у систему подстицаја, интегрисани систем контроле захтјева за

подстицаје и контрола на лицу мјеста. У оба бх. ентитета и БД БиХ успостављени су и функционишу неки елементи овог захтјевног система, док је неке потребно заокружити или тек успоставити. Због високих трошкова, посебно је захтјевно успостављање IACS са системом идентификације земљишних парцела (LPIS). Катастарски премјер који воде релевантне ентитетске институције садржи, између осталог, и податке о локацијама парцела и бонитетним класама пољопривредног земљишта и производним објектима за пољопривредну производњу и власничким правима над тим земљиштем и објектима. Подаци о власништву над пољопривредним земљиштем нису још увијек у потпуности ажурни, а бројни објекти у руралним подручјима нису уплаћени, што отежава спровођење неких мјера пољопривредне политике и предузимање инвестиционих улагања. То се, прије свега, односи на успостављање базе података о коришћењу сопственог и изнајмљеног пољопривредног земљишта (тзв. LPIS) и прелазак на исплату подстицаја по јединици површине, добијање хипотекарних кредита на бази залога некретнина и остваривања права на новчану подршку из ЕУ фондова (IPARD). Стога је ажурирање евиденција о власништву над пољопривредним земљиштем и успостављање евиденција и начину његовог коришћења претпоставка за увођење и примјену већег броја мјера из домена пољопривредне политике.

Успостављање и ефективно увезивање свих ових сегмената у интегрисани пољопривредни информациони систем је захтјеван задатак, али се његовом реализацијом обезбјеђује низ користи и за институције и за пољопривреднике и за јавна средства намијењена подстицању развоја пољопривреде и руралног развоја. Кандидатски статус БиХ додатно намеће потребу бржег и ефикаснијег приступа успостављању AIS-а.

Овом мјером, у основи, намјерава се додатно ојачати добијање информација из пољопривредног сектора и успоставити статистичке и административне системе како би се подржало спровођење пољопривредних политика, њихово праћење и доношење нових рјешења/мјера/критеријума којима би те политике биле ефикасније.

Постепено усклађивање и унапређење система постојећих база података могуће је постићи примјеном усклађене методологије прикупљања и обраде података надлежних институција у сектору пољопривреде и руралног развоја, што би допринијело и бољој координацији унутар самог сектора у БиХ, као и приближавању ЕУ у области успостављања информационих система у сектору пољопривреде и руралног развоја.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Мјера подразумијева унапређење интегрисаног система информација из области пољопривреде (AIS-а) како би се обезбиједио ефикаснији начин прикупљања података и њихова размјена међу релевантним институцијама различитих нивоа власти, а који је усклађен с ЕУ стандардима и нормама који покривају подручје пољопривреде и руралног развоја. Мјера има за циљ даљи развој и одржавање хармонизованих регистара пољопривредних газдинстава и клијената (РПГ/РК), као и развој и одржавање система идентификације и кретања животиња. Прикупљање и анализа података с фарми кроз успостављање система мреже података о одрживости пољопривредних газдинстава (FASN) једна је од активности која се планира подржати чиме би се омогућиле додатне информације за анализу актуелне пољопривредне политике и препоруке за будуће акције дјеловања. Код успостављања овог система треба користити искуство које имају релевантна министарства ФБиХ, РС и БД БиХ приликом примјене пилот пројекта успостављања овог система у БиХ прије 10-так година и стандарде и норме које препоручује ЕУ из ове области. Осим FASN, овом мјером планира се успостављање и одржавање AMIS-а, али и остали дијелови информационог система садржаног у успостављању и развоју Прогнозно-извјештајне службе и захтјевног IACS-а – интегрисаног административно-

контролног система са системом идентификације земљишних парцела (LPIS) и дигиталном базом података о животињама у систему подстицаја.

Пољопривредни попис је је планиран да се изврши 2024. године чиме ће надлежне институције БиХ коначно добити више информација из области пољопривреде и руралног развоја круцијалних за будуће секторско планирање развоја.

Успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја и изградња неопходне инфраструктуре веома су важни за остваривање потребне комуникације међу појединим подсистемима, али и ради обезбјеђења потребних информација које ће омогућити већу функционалност и ефикасност надлежних институција у БиХ и потребну усклађеност с ЕУ стандардима из ове области.

Листа подмјера:

- 10.1. Даљи развој и одржавање хармонизованих регистара пољопривредних газдинстава (клијената);
- 10.2. Развој и одржавање Система идентификације и кретања животиња;
- 10.3. Успостављање и одржавање Мреже података о одрживости пољопривредних газдинстава;
- 10.4. Јачање система и услуга у пољопривредној статистици и хармонизација с Еуростатом;
- 10.5. Успостављање и одржавање Пољопривредног тржишног информативног система;
- 10.6. Успостављање система за идентификацију земљишних парцела;
- 10.7. Успостављање и развој Прогнозно-извјештајне службе у пољопривреди;
- 10.8. Спровођење пољопривредног пописа.

Крајњи корисници: МСТЕО, ФМПВШ, МПШВРС, Одјелење за пољопривреду БД БиХ

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре и критеријум избора прописују институције/донатори који усмјеравају средства у реализацију ове мјере, а биће дефинисани одговарајућим програмима/правилницима о исплати новчаних подстицаја.

Индикатори праћења:

- Број нових успостављених подсистема (система);
- Број особља обученог за рад на новим подсистемима (системима).

М 11: Подршка развоју капацитета институционалног управљања

Генерални опис мјере: Једна од слабости бх. администрације из сектора пољопривреде, руралног развоја и прехранбене индустрије су недовољно изграђени институционални капацитети, како на државном нивоу тако и на нижим административним јединицама. Кадровска попуњеност и опремљеност надлежних институција није довољна за функционалну и ефикасну креацију и имплементацију пољопривредне политике због чега ће бити потребно јачање институционалних капацитета како би спровођење дефинисаних активности и мјера у Стратешком плану била могућа.

Бројна су подручја у којима се могу уочити недовољни капацитети управљања. То се

прије свега односи на управљање политиком и програмом, анализу, мониторинг и административне капацитете; системе плаћања, процедуре и услуге; регистре и остале сродне административне системе и услуге; службе за инспекцију и контролу; итд.

Ограничени људски ресурси и недовољна кадровска обученост у сектору спољне трговине пољопривредно-прехранбеним производима једно је од обиљежја релевантних институција и тражи неопходно јачање како би се успјешно спроводили важећи споразуми о слободној трговини коју БиХ има с ЕУ и земљама СЕФТА-е. Јачањем капацитета из области спољне трговине омогућиће се лакша трговина и већи извозни капацитети домаћих произвођача пољопривредно-прехранбених производа.

Босна и Херцеговина је с крајем 2022. године постала земља кандидат за пуноправно чланство у ЕУ.

С овим статусом пред надлежним институцијама у БиХ су бројни изазови у правном, институционалном и политичком смислу за шта ће бити потребно обезбиједити адекватна кадровска, техничка и организациона рјешења.

Коначно, јачање ових и других повезаних институционалних капацитета ће у наредном стратешком периоду бити од кључне важности за промоцију унапређења конкурентности, трговине и извоза бх. пољопривредно-прехранбених производа.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: Како би се подржао ефикаснији развој, координација и спровођење политике пољопривреде, исхране и руралног развоја у сектору и обезбиједило спровођење широког и комплексног низа специфичних мјера дефинисаних овим стратешким планом, јачање институционалних капацитета на свим нивоима ће бити од кључне важности. Капацитети институција надлежних за сектор пољопривреде биће ојачани у смислу развоја људских ресурса, те унапређења административних пракси и процеса који ће резултирати бољом ефикасношћу рада јавне администрације усмјерених према интересима корисника. Мјера техничке помоћи за релевантна ентитетска министарства и БД БиХ (ФМПВШ, МПШВ РС, ОПВШ БД БиХ) односи се на финансијску подршку ради стварања бољих техничких и организационих предуслова за програмирање, имплементацију, праћење и оцјењивање ефеката пољопривредне политике. У оквиру наведеног важно мјесто има информатизација система и обезбјеђивање ИТ технологије и софтвера за вођење РПГ и РК и других регистара, обраду захтјева за подршкама, информисање заинтересоване јавности и извјештавање. Поред тога, мјера може укључивати израду потребних научних и стручних студија и пројеката који су основа за програмирање пољопривредне политике, обуку службеника те израду и евалуацију стратешких докумената. У случају Федерације БиХ, ова мјера се односи и на техничко опремање и неопходне обуке за успостављање функционалне пољопривредне савјетодавне службе на нивоу Федералног министарства пољопривреде, али и кантоналним и општинским нивоима, која ће бити усмјерена на пољопривреднике, оспособљена да пружа квалитетне услуге у виду стручних савјета, помагања у доношењу пословних одлука и припреми пословних планова за инвестиције на ПГ-има.

Надлежне институције, у сарадњи с владиним и невладиним сектором, континуирано раде на припреми, усаглашавању и усвајању закона и подзаконских аката неопходних и од важности за сектор пољопривреде и прехранбене индустрије, водећи при томе рачуна да они буду у што већој мјери у складу с *Acquis*-ом како би се благовремено вршиле припреме за потпуно преузимање регулативе ЕУ када БиХ постане чланица те интеграције.

У циљу побољшања рада система плаћања у пољопривреди у БиХ, потребна је тјешња сарадња између релевантних ентитетских и институција БД БиХ те институција на нивоу БиХ како би се израдио план за постепену хармонизацију процедура и смјерница између свих нивоа управљања и усклађивање с оним које примјењује ЕУ, као дио припремних активности за претприступне фондове.

Заштита домаће производње се налази у надлежности СМБиХ и стога је битно да постоји стална комуникација и координација између ентитетских министарстава пољопривреде, Одјељења за пољопривреду БД БиХ и МСТЕО БиХ како би се на адекватан начин реаговало у случају потребе активације механизма заштите од прекомјерног увоза пољопривредних производа. Надлежна (радна) тијела министарстава требају да континуирано спроводе анализе активности у погледу благовременог уочавања потреба за предузимање мјера за заштиту домаће производње активацијом механизма. Потребно је да се кроз координацију између министарстава и у сарадњи с удружењима произвођача ураде процедуре и препоруке за дјеловања у погледу заштите домаће производње. Координација два поменута министарства односи се и на стварање и одржавање претпоставки за извоз пољопривредних производа из БиХ у друге земље и економске групације.

Овом мјером планирају се унаприједити хоризонталне и вертикалне институционалне координације и размјене информација између надлежних тијела за пољопривреду и рурални развој с другим релевантним секторима у БиХ у складу с уставним надлежностима.

Листа подмјера:

- 11.1. Јачање капацитета и повећање ефикасности министарстава и припадајућих јавних институција и организација у складу с уставним надлежностима;
- 11.2. Усвајање и хармонизација прописа из области пољопривреде на свим нивоима власти у складу с уставним надлежностима;
- 11.3. Унапређење структура за управљање плаћањима у пољопривреди и руралном развоју, те контролних и координационих структура и капацитета у складу с уставним надлежностима;
- 11.4. Успостављање система за праћење и оцјену јавних политика у области пољопривреде и руралног развоја;
- 11.5. Доношење мјера за унапређење спољне трговине пољопривредним и прехранбеним производима и заштиту домаће производње на свим нивоима;
- 11.6. Унапређење хоризонталне и вертикалне институционалне координације и размјене информација између надлежних тијела за пољопривреду и рурални развој с другим релевантним секторима у БиХ у складу с уставним надлежностима.

Крајњи корисници: Надлежне институције из сектора пољопривреде, прехранбене индустрије и руралног развоја на свим нивоима власти у БиХ (МСТЕО БиХ, ФМПВШ, МПШВРС, Одјељење за пољопривреду БД БиХ).

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре и критеријум избора прописују надлежне институције/донатори који усмјеравају средства у реализацију ове мјере, а биће дефинисани одговарајућим програмима/правилницима о исплати новчаних подстицаја.

Индикатори праћења:

- Број нових креираних и усвојених политика и процедура усклађених с ЕУ;
- Број нових, усклађених закона и имплементацијских прописа који су усвојени;
- Финансијско извјештавање о управљању и праћењу јавних средстава.

М 12: Мултидисциплинарне активности

Генерални опис мјере: Уочени негативни демографски трендови представљају један од горућих проблема који има свој негативан утицај не само на нивоу људске популације већ и на биљни и животињски свијет и природу у цјелини, што се огледа на негативним ефектима у дијелу очувања биодиверзитета, а посебно у дијелу одрживе производње и доступности хране. Овдје треба истаћи још један негативни ефекат који се добија са смањењем руралне популације, а то је губитак руралног наслеђа а тиме и идентитета руралних подручја и руралног богатства у цјелини. Стога је задржавање и повратак младих пољопривредних произвођача императив свих (секторских) стратешких докумената и планова и програма развоја на свим нивоима власти. Без младих нема прогреса, напретка у производњи, нема инвестиција и генерално развоја у цјелини.

Веома важно је и питање недовољне равноправности полова и истицања важности активне улоге жена у пољопривредном сектору. У складу с постојећом праксом Европске уније и приближавањем ЗПП ЕУ, потребан је агилнији приступ овим питањима у БиХ. С тим у вези, у процесу креирања, а касније и имплементације стратешког плана принципи родне равноправности се узимају у обзир. Током спровођења Стратешког плана посебно ће се пратити коришћење подршке у оквиру мјера према пољопривредним газдинствима и предузећима којима управљају жене. Сви индикатори праћења и евалуације ће бити разврстани према полу.

Сви извјештаји о праћењу и евалуацији укључиваће дио о једнаким могућностима у којем ће се испитати ефекти стратегије на равноправност полова. Активности информисања и промоције ће, такође, бити усмјерене на равноправно учествовање жена и мушкараца.

Кључни аспекти приступа и начин спровођења мјере: По узору на ЕУ, овом мјером се подржавају млади пољопривредни произвођачи којима може да буде додијељена почетна помоћ за покретање пословања, односно за оснивање руралних предузећа из области пољопривреде. Осим пољопривредних, мјера подразумијева помоћ и додјелу средстава за непољопривредне дјелатности на руралном простору, средства која се додјељују пољопривредницима или члановима домаћинства пољопривредног газдинства који у тренутку проширења дјелатности на непољопривредне активности у оквиру микро или малих предузећа обављају пољопривредну дјелатност на пољопривредном газдинству. Исто тако је веома важно охрабрити учешће младих људи, односно жена у различитим удружењима која се баве питањима пољопривреде и руралног развоја.

Остале мултидисциплинарне теме обухватају агроекологију која би требала бити обрађена кроз друге „зелене” мјере. Израдом добровољних мјера, односно пољопривредно-еколошких мјера, обезбјеђује се награђивање пољопривредника за придржавање добрих пракси које иду изнад законских оквира. Слично као и код добровољних пољопривредних пракси, финансирање наведених активности се може обезбиједити из донаторских фондова.

Листа подмјера:

- 12.1. Подршка економском оснаживању жена у руралним подручјима;
- 12.2. Подршка младим пољопривредницима и младим предузетницима у руралним подручјима;
- 12.3. Подршка агроеколошкој заштити.

Крајњи корисници: Физичка и правна лица уписана у РПГ/РГ, рурално становништво с фокусом на младе и жене.

Административна процедура и критеријуми избора: Административне процедуре и критеријум избора прописују институције/донатори који усмјеравају средства у реализацију ове мјере, а биће дефинисани одговарајућим програмима/правилницима о исплати новчаних подстицаја.

Индикатори праћења:

- Број младих пољопривредника;
- Број младих предузетника;
- Учешће жена у инвестиционим програмима за пољопривредна газдинства и диверзификацију руралне економије;
- Број уговора;
- Величина пољопривредног земљишта (ха) у еколошким уговорима.

7. ИНДИКАТИВНИ ФИНАНСИЈСКИ ОКВИР (2023-2027)

7.1. Укупна буџетска алокација

Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратешког плана руралног развоја БиХ у периоду 2023-2027. година представља збир средстава планираних у стратегијама развоја пољопривреде ФБиХ, РС и БД БиХ, средстава планираних за имплементацију појединих мјера од стране МСТЕО БиХ и агенција, управа и канцеларија на државном нивоу и процјене кофинансирања из других извора.⁹² Укупан буџетски оквир је 1,78 милијарди КМ, а из осталих извора се очекује мобилисање додатних 533 милиона КМ, што заједно чини 2,24 милијарде КМ за пет година имплементације Стратегије. Током периода реализације Стратегије планира се повећање буџетских издвајања за развој пољопривреде и руралних подручја по просјечној стопи од 4,6% годишње, тако да би средства расположива у 2027. години (394 милиона КМ) требала бити већа за 20% у односу на почетну 2023. годину (329 милиона КМ).

Табела 2: *Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратешког плана руралног развоја БиХ, 2023-2027 (милиона КМ)*

Извор финансирања	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2023-2027.
Федерација БиХ	181,95	175,34	186,35	200,30	213,30	957,24
Кантони ФБиХ	50,01	61,53	66,37	70,24	75,07	323,22
Република Српска	77,93	79,55	81,10	82,85	84,50	405,93
Брчко дистрикт БиХ	14,46	14,53	15,53	16,51	17,51	78,54
МСТЕО БиХ и агенције/управе	4,38	4,58	4,89	4,00	4,00	21,85
Укупан буџетски оквир	328,72	335,54	354,24	373,89	394,38	1.786,77
Остали извори	103,62	89,28	93,31	83,88	84,43	454,52
Босна и Херцеговина (укупно)	432,34	424,82	447,55	457,77	478,81	2.241,29

Финансијска средства за имплементацију стратегије с државног нивоа су скромна (1,0%), а највећи дио средстава ће бити обезбијеђен од стране ентитета, Федерације БиХ (42,7%) и њених кантона (14,4%), Републике Српске (18,1%) и Брчко дистрикта БиХ (3,5%). Додатних 20,3% средстава се планира остварити од грантова ЕУ и других донатора, кредита и учешћа корисника појединих мјера. У финансијске пројекције нису укључена средства која ће се евентуално одобрити из буџета јединица локалне самоуправе (градови и општине) јер иста нису била предмет програмирања код израде стратегија које су послужиле као основа за процјену буџетских издвајања у ентитетима и БД БиХ.

Табела 3: *Индикативни буџетски оквир за реализацију Стратешког плана руралног развоја БиХ 2023-2027 (%)*

Извор финансирања	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2023-2027.
Федерација БиХ	42,1%	41,3%	41,6%	43,8%	44,5%	42,7%
Кантони ФБиХ	11,6%	14,5%	14,8%	15,3%	15,7%	14,4%
Република Српска	18,0%	18,7%	18,1%	18,1%	17,6%	18,1%

⁹² Индикативни финансијски оквир за реализацију СПРР БиХ у периоду 2023-2027. године базира се на средствима планираним ентитетским стратегијама развоја пољопривреде са базном годином из 2019/2021 године. У међувремену је дошло до значајних повећања буџетских издвајања за пољопривреду (2022-2023. година), што ће се видентирати кроз Извјештаје о реализацији СПРР БиХ.

Брчко дистрикт БиХ	3,3%	3,4%	3,5%	3,6%	3,7%	3,5%
МСТЕО БиХ и агенције/управе	1,0%	1,1%	1,1%	0,9%	0,8%	1,0%
Остали извори	24,0%	21,0%	20,8%	18,3%	17,6%	20,3%
Босна и Херцеговина (укупно)	100%	100%	100%	100%	100%	100%

7.2. Финансијска алокација по мјерама

Ради бољег сагледавања праваца финансијске подршке и њеног тежишта, у наставку ће бити приказан план утрошка финансијских средстава расположивих за финансирање реализације Стратегије по мјерама. За мјеру број 12 нису посебно планирана средства јер су она већ садржана у финансијским пројекцијама за претходних 11 мјера.

Табела 4: Финансијска алокација по мјерама Стратешког плана руралног развоја БиХ 2023-2027 (милиона КМ)

Извор финансирања	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2023-2027.
Мјера 1. Директна новчана подршка дохотку пољопривредних произвођача						
Федерација БиХ	129,20	108,04	110,22	116,90	121,40	585,76
Кантони ФБиХ	37,89	46,89	50,67	53,70	57,48	246,63
Република Српска	54,32	55,30	54,65	55,28	54,87	274,42
Брчко дистрикт БиХ	9,44	9,44	8,79	8,48	8,33	44,48
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0,00
Остали извори	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	10,00
Босна и Херцеговина (укупно)	232,85	221,67	226,33	236,36	244,08	1.161,29
Мјера 2. Подршка инвестицијама у пољопривредна газдинства, произвођачке групе и прехранбену индустрију						
Федерација БиХ	44,75	52,80	58,83	63,35	68,88	288,60
Кантони ФБиХ	6,77	8,38	9,05	9,59	10,27	44,05
Република Српска	13,08	13,05	13,95	13,80	16,05	69,93
Брчко дистрикт БиХ	2,64	2,64	4,29	5,60	6,75	21,92
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0
Остали извори	44,20	41,12	40,90	38,41	43,08	207,71
Босна и Херцеговина (укупно)	111,44	117,99	127,02	130,75	145,02	632,21
Мјера 3. Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности						
Федерација БиХ	3,47	6,87	7,88	8,74	9,67	36,61
Кантони ФБиХ	1,54	1,54	1,54	1,54	1,54	7,69
Република Српска	0,39	0,40	0,53	0,53	0,53	2,36
Брчко дистрикт БиХ	0,70	0,73	0,73	0,70	0,70	3,55
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0
Остали извори	0	0	0	0	0	0
Босна и Херцеговина (укупно)	6,09	9,53	10,66	11,50	12,43	50,21
Мјера 4. Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђењу савјета и информација						
Федерација БиХ	0,35	0,43	0,445	0,46	0,475	2,16
Кантони ФБиХ	0,45	0,56	0,60	0,64	0,68	2,94
Република Српска	1,49	1,51	1,58	1,55	1,54	7,67

Извор финансирања	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2023-2027.
Брчко дистрикт БиХ	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,65
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0
Остали извори	8,42	5,55	2,74	2,18	1,54	20,43
Босна и Херцеговина (укупно)	10,84	8,182	5,498	4,959	4,365	33,84
Мјера 5. Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву						
Федерација БиХ	0,00	0,40	0,70	0,95	1,95	4,00
Кантони ФБиХ	1,55	1,92	2,08	2,20	2,36	10,11
Република Српска	0,65	0,65	0,75	0,75	0,75	3,55
Брчко дистрикт БиХ	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,50
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0,00
Остали извори	14,12	11,94	9,78	7,37	6,43	49,64
Босна и Херцеговина (укупно)	16,42	15,01	13,41	11,38	11,59	67,80
Мјера 6. Подршка диверзификацији економије у руралним областима						
Федерација БиХ	3,50	6,02	7,32	8,77	9,56	35,17
Кантони ФБиХ	0,75	0,93	1,01	1,07	1,14	4,89
Република Српска	3,04	2,69	3,52	4,20	4,07	17,52
Брчко дистрикт БиХ	1,17	1,22	1,22	1,22	1,22	6,03
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0
Остали извори	1,87	2,73	2,43	2,65	2,78	12,45
Босна и Херцеговина (укупно)	10,33	13,59	15,49	17,89	18,76	76,06
Мјера 7. Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору						
Федерација БиХ	0	0	0	0	0	0
Кантони ФБиХ	0,65	0,81	0,87	0,92	0,99	4,24
Република Српска	0,58	0,65	0,75	0,90	0,93	3,81
Брчко дистрикт БиХ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0
Остали извори	11,28	9,14	6,93	5,41	4,47	37,23
Босна и Херцеговина (укупно)	12,50	10,60	8,55	7,24	6,39	45,28
Мјера 8. Подршка системима и услугама у ветеринарској и фитосанитарној области						
Федерација БиХ	0	0	0	0	0	0
Кантони ФБиХ	0	0	0	0	0	0
Република Српска	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	12,5
Брчко дистрикт БиХ	0	0	0	0	0	0
МСТЕО БиХ и агенције/управе	3,47	3,67	3,77	3,77	3,77	18,45
Остали извори	0	0	0	0	0	0
Босна и Херцеговина (укупно)	5,97	6,17	6,27	6,27	6,27	30,95
Мјера 9. Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена						
Федерација БиХ	0,38	0,44	0,56	0,69	0,88	2,94
Кантони ФБиХ	0,38	0,47	0,50	0,53	0,57	2,45
Република Српска	1,35	2,20	2,28	2,45	2,42	10,70

Извор финансирања	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2023-2027.
Брчко дистрикт БиХ	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	1,41
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0,00
Остали извори	7,71	4,75	18,65	18,48	17,71	67,29
Босна и Херцеговина (укупно)	10,09	8,13	22,27	22,43	21,86	84,78
Мјера 10. Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке (успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја)						
Федерација БиХ	0	0	0	0	0	0
Кантони ФБиХ	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05	0,23
Република Српска	0	0	0	0	0	0
Брчко дистрикт БиХ	0	0	0	0	0	0
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0	0	0	0	0	0
Остали извори	1,00	1,00	1,00	0	0	3,00
Босна и Херцеговина (укупно)	1,04	1,04	1,05	0,05	0,05	3,23
Мјера 11. Подршка развоју капацитета (техничка подршка) институционалног управљања						
Федерација БиХ	0,30	0,35	0,40	0,45	0,50	1,99
Кантони ФБиХ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Република Српска	0,60	0,65	0,70	0,85	0,85	3,65
Брчко дистрикт БиХ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
МСТЕО БиХ и агенције/управе	0,91	0,91	1,12	0,23	0,23	3,40
Остали извори	13,03	11,05	8,89	7,37	6,43	46,77
Босна и Херцеговина (укупно)	14,84	12,96	11,11	8,90	8,01	55,82

Од планиране 2,24 милијарде КМ, 1,16 милијарди КМ ће се утрошити на подршку доходу пољопривредних произвођача на бази директних плаћања, а 632 милиона КМ за подршку инвестицијама пољопривредних газдинстава, произвођачких група и прехрамбене индустрије.

Табела 5: Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратегије руралног развоја БиХ 2023-2027. по мјерама (милиона КМ)

	Мјера	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2023-2027.
1	Директна новчана подршка доходу пољопривредних произвођача	232,78	221,62	226,23	236,41	244,08	1.161,12
2	Подршка инвестицијама у пољопривредна газдинства, произвођачке групе и прехрамбену индустрију	111,44	117,99	127,02	130,75	145,02	632,21
3	Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности	6,09	9,53	10,66	11,50	12,43	50,21
4	Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђењу савјета и	10,84	8,182	5,498	4,959	4,365	33,84

	информација						
5	Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву	16,42	15,01	13,41	11,38	11,59	67,80
6	Подршка диверзификацији економије у руралним подручјима	10,33	13,59	15,49	17,89	18,76	76,06
7	Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору	12,50	10,60	8,55	7,24	6,39	45,28
8	Подршка системима и услугама у ветеринарској и фитосанитарној области	5,97	6,17	6,27	6,27	6,27	30,95
9	Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена	10,09	8,13	22,27	22,43	21,86	84,78
10	Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке (успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја)	1,04	1,04	1,05	0,05	0,05	3,23
11	Подршка развоју капацитета (техничка подршка) институционалног управљања	14,84	12,96	11,11	8,90	8,01	55,82
	Укупно мјере 1-11	432,34	424,82	447,55	457,77	478,81	2.241,29

Бољи преглед учешћа појединих мјера у укупном финансијском оквиру реализације Стратегије добије се када се апсолутно учешће појединих мјера претвори у њихово релативно учешће. План је да се половина буџета (51,8%) утроши за финансирање директних плаћања, а нешто више од четвртине (28,2%) за подршку инвестицијама. На све остале мјере (3-11) утрошиће се преосталих 20% буџета.

Табела 6: Индикативни финансијски оквир за реализацију Стратегије руралног развоја БиХ 2023-2027. по мјерама (%)

	<i>Мјера</i>	<i>2023.</i>	<i>2024.</i>	<i>2025.</i>	<i>2026.</i>	<i>2027.</i>	<i>2023-2027.</i>
1	Директна новчана подршка доходу пољопривредних произвођача	53,8%	52,2%	50,5%	51,6%	51,0%	51,8%
2	Подршка инвестицијама у пољопривредна газдинства, произвођачке групе и прехранбену индустрију	25,8%	27,8%	28,4%	28,6%	30,3%	28,2%
3	Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу	1,4%	2,2%	2,4%	2,5%	2,6%	2,2%

	вриједности						
4	Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђењу савјета и информација	2,5%	1,9%	1,2%	1,1%	0,9%	1,5%
5	Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву	3,8%	3,5%	3,0%	2,5%	2,4%	3,0%
6	Подршка диверзификацији економије у руралним подручјима	2,4%	3,2%	3,5%	3,9%	3,9%	3,4%
7	Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору	2,9%	2,5%	1,9%	1,6%	1,3%	2,0%
8	Подршка системима и услугама у ветеринарској и фитосанитарној области	1,4%	1,5%	1,4%	1,4%	1,3%	1,4%
9	Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена	2,3%	1,9%	5,0%	4,9%	4,6%	3,8%
10	Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке (успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја)	0,2%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,1%
11	Подршка развоју капацитета (техничка подршка) институционалног управљања	3,4%	3,0%	2,5%	1,9%	1,7%	2,5%
	Укупно мјере 1-11	100%	100%	100%	100%	100%	100%

8. ОКВИР ЗА МОНИТОРИНГ И ИЗВЈЕШТАВАЊЕ

Мониторинг представља систематично и континуирано прикупљање, анализирање и коришћење података и индикатора ради мјерења напретка реализације Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. године – оквирни документ, у сврху предузимања одговарајућих мјера ради евентуалних корекција и извјештавања о оствареним резултатима. Исти обезбјеђује доносиоцима одлука у спровођењу политике развоја могућност континуираног добијања повратних информација о имплементацији програма и пројеката, односно резултатима њихове имплементације, а самим тиме и могућност поређења оствареног и планираног.

Према дефиницијама из ЕУ *Техничког приручника о оквиру за мониторинг и евалуацију Заједничке пољопривредне политике (ЗПП) за период 2014. до 2020. године*, „мониторинг представља континуирани задатак прегледа информација, систематског прегледа буџетских инпута и финансираних активности”. Кроз мониторинг се генеришу квантитативни подаци и обезбјеђују повратне информације о одговарајућој имплементацији инструмената и мјера, омогућавајући корекције код одступања од оперативних циљева. Мониторинг доприноси да јавна потрошња буде одговорна, те пружа вриједне информације које се могу користити у евалуацији инструмената и мјера.

Генерално, мониторинг се спроводи ради провјере у којој мјери политике и иницијативе остварују утврђене циљеве, те да би се израдиле препоруке о потенцијалним будућим побољшањима. Њихови налази све више доприносе код сљедећег:

- благовремени и релевантни савјети за доношење одлука и доприноса политичким приоритетима;
- побољшање квалитета текућих интервенција и у изради, имплементацији и креирању политика;
- утврђивање могућности за поједностављење и смањење регулаторних оптерећења за будуће политике;
- побољшање легитимитета, транспарентности, одговорности и демонстрације додатне вриједности политика;
- ефикасније издвајање ресурса међу интервенцијама, појединачним елементима одређеног програма или активностима, или између самих активности.

Као држава кандидат за приступање ЕУ, с очекиваним користима од Инструмента за претприступну помоћ у руралном развоју (IPARD), БиХ је обавезна да унаприједи своје административне капацитете и координацију унутар сектора пољопривреде и руралног развоја. Такође је обавезна да припреми и усклади систем мониторинга и евалуације Стратешког плана за рурални развој са системом ЕУ-а у највећој могућој мјери. Постоји обавеза успостављања и унапређења адекватне имплементацијске структуре и капацитета за управљање будућим IPARD фондовима, укључујући административне капацитете за координацију и хармонизацију политика пољопривреде и руралног развоја; система управљања и контроле за претприступну помоћ у пољопривреди и руралном развоју и јачање кадровског и организационог развоја на свим нивоима.

Од 2023. године ЕУ користи нови Оквир за мониторинг и евалуацију учинка (*енгл.* RMEF) за процјену на који начин стратешки планови ЗПП-а доприносе општим и специфичним циљевима ЗПП-а и укупним резултатима и учинку политика. Сваки стратешки план је предмет редовног мониторинга имплементације и напретка ка утврђеним циљевима. Такав оквир учинка, мониторинга и евалуације ЗПП-а утврђује се са сврхом демонстрације напретка и процјене утицаја и ефикасности имплементације политике.

Добијањем кандидатског статуса за чланство у ЕУ, Босна и Херцеговина је преузела и додатне обавезе за усклађивање са стандардима и прописима ЕУ што укључује и Оквир за мониторинг и евалуацију учинка.

С тим у вези, *Радна група за праћење реализације Стратешког плана руралног развоја БиХ – оквирни документ* ће наставити с редовном припремом *Годишњег извјештаја о имплементацији Стратешког плана руралног развоја БиХ 2023-2027. године – оквирни документ* који ће се постепено усклађивати с ЕУ Оквиром за мониторинг и евалуацију учинка.

Као што је већ дефинисано у претходним поглављима, *Стратешки план руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. године – оквирни документ* садржи:

- индикаторе утицаја на нивоу стратешких циљева;
- *индикаторе резултата* на нивоу општих мјера.

Преглед индикатора утицаја с припадајућим стратешким циљевима сумиран је у наредној табели:

Табела 7: Индикатори утицаја

Број	Стратешки циљ	Индикатор утицаја
1.	Повећање продуктивности пољопривредне производње и обезбјеђење стабилности дохотка пољопривредних произвођача	<ul style="list-style-type: none"> ▪ БДВ пољопривреде ▪ Учешће радне снаге запослене у пољопривреди ▪ Учешће коришћеног пољопривредног земљишта у укупно коришћеном земљишту
2.	Унапређење тржишне оријентације и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности пољопривредних производа	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Учешће пољопривредне производње пласиране посредством задруга и других произвођачких организација ▪ Број пољопривредних газдинстава која користе директну продају (за продају својих производа)
3.	Јачање конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора, шумарства и руралних подручја и унапређење (подстицање) трансфера знања, иновација и дигитализације у пољопривреди и руралном развоју	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Покривености увоза извозом пољопривредно-прехранбених производа ▪ Просјечни приноси пољопривредних производа (топ 5 производа: пшеница,

		кукуруз, јабука, кромпир и млијеко)
4.	Одрживо управљање природним ресурсима и јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промјене	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Учешће наводњаваног обрадивог земљишта ▪ Учешће пољопривредног земљишта у систему органске производње
5.	Обнова руралне економије и унапређење услова живота у руралним подручјима	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Учешће руралног становништва (становништва које живи у руралним подручјима) ▪ Учешће регистрованих пољопривредних газдинстава чији носиоци су млади пољопривредници
6.	Јачање институционалних система и капацитета те усклађивање политика и правног оквира из области пољопривреде, хране и руралног развоја са Заједничком пољопривредном политиком и правном тековином ЕУ.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Остварен напредак кроз оцјену Европске комисије у поглављима 11. Пољопривреда и рурални развој и 12. Безбједност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика ▪ Удио законских и подзаконских аката у потпуности усаглашених с ЕУ

Поред наведених индикатора, а у складу с обавезама о усклађивању политика и стандарда БиХ с ЕУ које произилазе из кандидатског статуса за чланство у ЕУ, те ЕУ Оквиром за мониторинг и евалуацију учинка, *Радна група за праћење реализације Стратешког плана руралног развоја БиХ – оквирни документ* ће у сарадњи са свим релевантним институцијама на свим нивоима власти у Босни и Херцеговини, у првој половини периода имплементације Стратешког плана руралног развоја БиХ за период од 2023. до 2027. године, успоставити механизам за прикупљање података и праћење реализације *индикатора контекста*.

Индикатори контекста описују општи контекст у којем се израђују, планирају и спроводе мјере стратегија руралног развоја. Они одражавају релевантне аспекте општих контекстуалних трендова у привреди, животној средини и друштву који ће вјероватно утицати на имплементацију, постигнућа и учинак стратегије руралног развоја. Свеобухватна листа индикатора контекста за стратегије руралног развоја је представљена у Табели 8⁹³. Формуле и методологија за израчунавање сваког

⁹³ https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/performance-agricultural-policy/cap-indicators_en

појединачног индикатора дате су у Прилогу 18 овог документа. Неки од наведених индикатора тренутно нису доступни, те треба идентификовати и користити оне који јесу доступни. У случају недоступних података за индикатор контекста, могуће је користити процјену индикатора контекста или замјенски индикатор.

Табела 8: Контекстни индикатори

Категорија	Број индикатора	Индикатор контекста
Популација	Ц.01	Укупна популација
	Ц.02	Густоћа насељености
	Ц.03	Старосна структура становништва
Укупна површина	Ц.04	Укупна површина
	Ц.05	Земљиште
Тржиште рада	Ц.06	Стопа запослености у руралним подручјима
	Ц.07	Стопа незапослености у руралним подручјима
	Ц.08	Запосленост (по сектору, по врсти региона, по привредној дјелатности)
Економија	Ц.09	БДП по глави становника
	Ц.10	Стопа сиромаштва
	Ц.11	Бруто додата вриједност по секторима, по врстама региона, у пољопривреди и за примарне произвођаче
Пољопривредна газдинства и пољопривредници	Ц.12	Пољопривредна газдинства
	Ц.13	Радна снага на пољопривредним газдинствима
	Ц.14	Старосна структура управника газдинстава
	Ц.15	Пољопривредна обука за пољопривредно-прехранбене произвођаче
	Ц.16	Нови пољопривредно-прехранбени произвођачи и нови млади пољопривредно-прехранбени произвођачи
Пољопривредно земљиште	Ц.17	Коришћена пољопривредна површина
	Ц.18	Земљиште које се може наводњавати
	Ц.19	Пољопривреда у подручјима мреже Натура 2000
	Ц.20	Подручја с природним и другим специфичним ограничењима
	Ц.21	Пољопривредно земљиште с пејзажним карактеристикама
	Ц.22	Разноврсност усјева
Сточни фонд	Ц.23	Сточне јединице
	Ц.24	Густоћа сточне популације
Пољопривредни и приходи газдинстава	Ц.25	Пољопривредни факторски доходак
	Ц.26	Поређење пољопривредног дохотка с непољопривредним трошком радне снаге

	Ц.27	Приходи пољопривредних газдинстава према врсти пољопривреде, региону, величини газдинства, у подручјима суоченим с природним и другим специфичним ограничењима
	Ц.28	Бруто инвестиције у стални капитал у пољопривреди
Пољопривредна продуктивност	Ц.29	Укупна факторска продуктивност у пољопривреди
	Ц.30	Продуктивност рада у пољопривреди, шумарству и прехранбеној индустрији
Пољопривредна трговина	Ц.31	Пољопривредни увоз и извоз
Остале профитабилне активности	Ц.32	Туристичка инфраструктура
Пољопривредне праксе	Ц.33	Пољопривредна површина под органском пољопривредом
	Ц.34	Интензитет узгоја
	Ц.35	Вриједност производње према шемама квалитета Уније и органске производње
Биодиверзитет	Ц.36	Индекс честих врста птица пољопривредних станишта (<i>Farmland Bird Index</i>)
	Ц.37	Процент врста и станишта од интереса заједнице у вези с пољопривредом са стабилним или растућим трендовима
Вода	Ц.38	Употреба воде у пољопривреди
	Ц.39	Квалитет воде
Тло	Ц.40	Органски угљеник тла у пољопривредном земљишту
	Ц.41	Ерозија тла водом
Енергија	Ц.42	Одржива производња обновљиве енергије из пољопривреде и шумарства
	Ц.43	Употреба енергије у пољопривреди, шумарству и прехранбеној индустрији
Клима	Ц.44	Емисије гасова стакленичке баште из пољопривреде
	Ц.45	Индикатор напретка отпорности пољопривредног сектора
	Ц.46	Директан пољопривредни губитак приписан катастрофама
Ваздух	Ц.47	Емисије амонијака из пољопривреде
Здравље	Ц.48	Продаја/употреба антимикуробних средстава за животиње за производњу хране
	Ц.49	Ризик, употреба и утицај пестицида

Табела 9: Ризици и мјере ублажавања

Ризик	Вјероватноћа појаве	Мјера ублажавања
Неповољна економска кретања и политичка нестабилност	средња	Релевантне институције и органи на свим нивоима власти кроз оквир за мониторинг и евалуацију ће пажљиво пратити сва релевантна економска и политичка кретања која могу имати утицај на постизање планираних резултата. Било који позитиван или негативан тренд ће се разматрати заједнички и дјеловати у складу с уставним надлежностима у Босни и Херцеговини.
Власти у БиХ недовољно су одређене за реформе у сектору и имплементацију Стратегије, укључујући координацију и усклађивање политика на нивоу цијеле државе (недостатак консензуса)	средња	Релевантне институције на свим нивоима власти ће примјењивати инклузиван приступ заснован на консензусу и сарадњи, те вођен интересима секторских актера. Одговорност доносиоца одлука ће се подстицати професионалном и отвореном интеракцијом међу институцијама, пружањем квалитетне подршке и извршавањем договорених обавеза. Институционални партнери ће се подстицати да периодично размјењују информације о напретку и постигнућима Стратегије с владама ентитета/Брчко дистрикта и Савјетом министара БиХ.
Недовољно развијени институционални капацитети на свим нивоима власти за имплементацију Стратегије, припрему капиталних пројеката и апсорпцију ЕУ фондова намијењених за рурални развој и пољопривреду	средња	Институционални партнери ће од самог почетка имплементације Стратегије вршити функционалне прегледе и процјене потреба за развојем капацитета с циљем израде и спровођења техничке помоћи којом ће се рјешавати недостаци у институционалним капацитетима.
Трговински споразуми имају штетне учинке на извоз пољопривредно-прехрамбених производа из БиХ	ниска	Континуиран рад с партнерима из међународне заједнице на обезбјеђењу услова који ће допринијети конкурентности пољопривредно-прехрамбених производа из БиХ на страним тржиштима. Промоција домаћих производа на тржишту БиХ.
Пољопривредно-прехрамбени субјекти не сарађују и не усвајају стандарде и праксе усклађене с ЕУ у своје пољопривредне и пословне дјелатности	ниска	Кроз јачање пољопривредних савјетодавних капацитета, релевантне институције на свим нивоима власти ће допринијети бољем квалитету, врсти и ефикасности савјетовања. Редовно праћење примаоца финансијске подршке од стране надлежних институција на свим нивоима власти обезбјеђује спровођење у складу с траженим стандардима квалитета, док истовремено указује на потенцијална подручја за подршку током цијелог периода спровођења Стратегије.

Ризик	Вјероватноћа појаве	Мјера ублажавања
Институционални партнери нису посвећени интегрисању и одржавању промјена у јавним политикама и регулаторном оквиру, као ни новонасталих пракси	средња	Институционални партнери ће континуирано развијати капацитете с циљем да припреме терен за постепено усвајање пракси ЕУ и њихово интегрисање у релевантним институцијама.
Одговарајући финансијски производи нису доступни пољопривредно-прехрамбеним субјектима	ниска	Релевантне институције на свим нивоима власти у БиХ ће континуирано промовисати партнерства с финансијским сектором ради успостављања намјенских финансијских производа. Додатно, ризик се може умањити развојем капацитета пољопривредно-прехрамбених субјеката за приступ финансирању.
Временске непогоде и природне катастрофе	ниска	Редовно праћење и приоритизација пројеката и активности у складу са спољним трендовима и догађањима. Припрема и ажурирање кризних планова за случаје временских непогода и природних катастрофа.

9. АКЦИОНИ ПЛАН И ПЛАН ПРАЋЕЊА

Осим интегрисаног акционог плана и плана праћења за период 2023-2027. године, у периоду имплементације Стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине за период 2023-2027. године, редовно ће се израђивати и годишњи акциони план и план праћења.

Табела 10: Индикативни акциони план и план праћења

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ
1	Директна новчана подршка дохотку пољопривредних произвођача	1.1 Директна плаћања у биљној производњи		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> • Остварени обим пољопривредне производње; ▪ Остварена вриједност пољопривредне производње; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФЗС⁹⁴, РЗС⁹⁵, АСБиХ⁹⁶ ▪ ФЗС, РЗС, АСБиХ
		1.2 Директна плаћања у сточарској производњи и рибарству		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

⁹⁴ Федерални завод за статистику Федерације Босне и Херцеговине

⁹⁵ Републички завод за статистику Републике Српске

⁹⁶ Агенција за статистику Босне и Херцеговине

1.3 Директна плаћања у коришћењу варијабилних инпута		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број корисника директних плаћања; ▪ Број ха који су били предмет директних плаћања; ▪ Број УГ стоке која је била предмет директних плаћања; ▪ Количине пољопривредних производа које су биле предмет директних плаћања; ▪ Износ исплаћених подстицаја за директна плаћања. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ⁹⁷, МПШВРС⁹⁸, ОПВШБДБиХ⁹⁹ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
1.4 Директна плаћања за друге пољопривредно-прехранбене производе		x	x			x	x			x	x			x	x			x	x		<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ 	
1.5. Подршка пословању пољопривредних газдинстава у мање повољним подручјима						x				x	x			x	x			x	x		<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ 	
1.6. Подршка кофинансирању трошкова осигурања пољопривредне производње		x	x			x	x			x	x			x	x			x	x		<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ 	

⁹⁷ Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства

⁹⁸ Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске

⁹⁹ Одјељење за пољопривреду, водопривреду и шумарство Брчко дистрикта Босне и Херцеговине

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ
2	Подршка инвестицијама пољопривредних газдинстава, произвођачких група и предузећа прехрамбене индустрије	2.1. Подршка инвестицијама пољопривредних газдинстава у модернизацију биљне и анималне производње, рибарства и пласмана производа		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Број корисника подстицаја за инвестициона улагања; Број комада набављене опреме на бази подстицаја (по врстама опреме); Број и величина изграђених производних објеката на бази подстицаја (по врстама опреме); 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		2.2. Подршка инвестицијама приватних шумовласника у набавку опреме у шумарству				x			x				x					x				x	<ul style="list-style-type: none"> Број и величина изграђених производних објеката на бази подстицаја (по врстама опреме); 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		2.3. Подршка инвестицијама у инфраструктуру и опрему за складиштење, прераду и маркетинг		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Број подигнутих вишегодишњих засада на бази подстицаја (по врстама воћа); Вриједност инвестиционих 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ

	2.4. Подршка инвестицијама у прехранбеној индустрији			x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	улагања за која је коришћен подстицај (по врстама улагања); <ul style="list-style-type: none"> ▪ Износ исплаћених подстицаја за инвестициона улагања 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
--	--	--	--	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	--

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори результата	Извори верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ
3	Подршка уређењу тржишта и положаја пољопривредних произвођача у ланцу вриједности	3.8. Подршка успостављању и развоју произвођачких група		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број реализованих програма/пројектата; ▪ Број пољопривредних произвођача укључених у програме уређења тржишта; ▪ Процент пољопривредних производа пласираних посредством произвођачких група; ▪ Количине воћа, поврћа и млијечних производа пласираних преко 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		3.9. Подршка уговарању производње и продаји путем пољопривредних задруга, кластера и других произвођачких организација		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
		3.10. Подршка реализацији оперативних програма организација произвођача;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

	3.11. Подршка складиштењу пољопривредних производа;		x	x			x	x			x	x			x	x			x	x		школских шема; ▪ Количине пољопривредних производа с плаћеним трошковима привременог складиштења;	▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
	3.12. Пилот схеме воћа, поврћа и млијека;		x				x				x				x				x			▪ Број ревитализованих сеоских и зелених пијаца;	▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
	3.13. Ревитализација локалних зелених пијаца и подршка успостављању и развоју сеоских пијаца		x	x			x	x			x	x			x	x			x	x		▪ Број подржаних пољопривредних сајмова и изложби	▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
	3.14. Промоција пољопривредно-прехранбене трговине и извоза, укључујућу присуство на домаћим и међународним сајмовима и изложбама	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извори верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ
4	Подршка стручном усавршавању, развоју знања и обезбјеђењу савјета и информација	4.1. Подршка јачању рада пољопривредних савјетодавних служби, научном раду у сектору пољопривреде и другим облицима усавршавања пољопривредних произвођача		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Број пољопривредних савјетодача (подијелих на нивоу јавног и приватног сектора) Број полазника обука 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		4.2. Подршка размјени знања, иновација и информација те успостављању функционалног АКIS-а (система знања и информација у пољопривреди)		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Број реализованих програма обуке Број успостављених центара изврности 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		4.3. Развој и и јачање система истраживања у пољопривреди и подршка практичним демонстрацијама/изградњи центрима изврности		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Број ПГ који су посјетили центре изврности 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ
5	Подршка развоју руралне инфраструктуре и побољшање доступности услуга сеоском становништву	5.5. Подршка развоју руралне друштвене и услужне инфраструктуре;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број реализованих инфраструктурних и других пројеката (према врстама); ▪ Учешће становника руралних подручја с унапријеђеним условима живота; ▪ Учешће становника руралних подручја којима су доступне одређене услуге; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		5.6. Подршка развоју руралне физичке инфраструктуре;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Вриједност улагања у руралну и друштвену инфраструктуру 	
		5.7. Подршка заштити природног и културно-историјског наслеђа;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

	5.8. Развој напредних „смагт” села.			x				x				x				x				x							<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
--	-------------------------------------	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ
6	Подршка диверзификацији економије у руралним областима	6.1. Подршка развоју руралног предузетништва		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број самозапослених и запослених чланова пољопривредних газдинстава; ▪ Врсте и извори прихода пољопривредних газдинстава; ▪ Број пословних активности од којих ПГ остварују приходе; ▪ Број LAG-ова и број пројеката реализованих путем LAG-ова; ▪ Број пружалаца услуга руралног и агротуризма 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		6.2. Подршка инвестицијама за диверзификацију активности везаних за запошљавање на газдинству и ван њега		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
		6.3. Подршка изради елабората за заштиту производа с ознаком географског поријекла;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
		6.4. Подршка руралном и агротуризму;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
		6.5. Подршка пословању младих пољопривредника и оснивање предузећа у руралном простору;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

	6.6. Подршка самозапошљавању и запошљавању жена на селу;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			
	6.7. Подршка локалном руралном развоју кроз подршку изради локалних акционих планова, увођењу LEADER приступа и оснивања LAG-ова		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			
	6.8. Подршка брендирању и промоцији руралних подручја и руралних производа		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			

#	Мјера	Подмјере	Рок																		Индикатори резултата	Извор верификације		
			2023				2024				2025				2026				2027					
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ			РС	БДБиХ
7	Подршка развоју јавне инфраструктуре квалитета и услуга у пољопривредно-прехранбеном сектору	7.1. Усклађивање законодавства у области безбједности хране с ЕУ правном тековином, те примјена најбољих ЕУ пракси како би се подржао развој конкурентности пољопривредно-прехранбених производа	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Број усвојених планова, законских и подзаконских прописа и смјерница; Број прописа усклађених с ЕУ регулативом; Број правних или физичких лица која су увела системе обезбјеђења квалитета и/или хигијенске стандарде; Број обучених пољопривредних	<ul style="list-style-type: none"> ■ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ¹⁰⁰ ■ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ■ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ 	
		7.2. Подршка произвођачима у сертификарању по ГЛОБАЛГАП стандардима		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
		7.3. Подршка произвођачима у сертификавању интегралне производње (ИП)		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

¹⁰⁰ Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине

	7.4. Подршка произвођачима и прерађивачима у испуњавању HACCP стандарда, захтјева добре хигијенске праксе и међународних трговинских и извозних стандарда		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	произвођача и издатих сертификата; ■ Број регистрованих производа с географским и другим ознакама; ■ Број регистрованих заштићених производа (PDO, PGI, TSG); ■ Број акредитованих лабораторија; ■ Број нових акредитованих метода ■ % смањења инцидентних ситуација	■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
	7.5. Подршка увођењу система безбједности и квалитета хране и PGI-PDO-TSG производа	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
	7.6. Унапређење система, институционалних капацитета и званичних контрола	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
	7.7. Усклађивање система званичних контрола у ветеринарству, безбједности хране и фитосанитарној области с правном тековином ЕУ	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
	7.8. Јачање капацитета за управљање кризним ситуацијама у безбједности хране капацитетима за одговор и управљање хитним случајевима	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		■ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ

	7.9. Јачање лабораторијских капацитета, укључујући оцјену и одобрење од стране надлежних органа.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
--	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	Б/ДБиХ
8	Подршка системима и услугама у ветеринарској и фитосанитарној области	8.1. Наставак активности на усклађивању ветеринарског и фитосанитарног законодавства и пракси с правном тековином ЕУ, како би се подржало јавно здравље, здравље и добробит животиња, те здравље биља, самим тиме и конкурентност и раст пољопривредно-прехрамбених производа;	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број усвојених планова, програма, закона, подзаконских аката и смјерница; ▪ Број хармонизираних ентитетских закона; ▪ Број прописа хармонизираних с ЕУ легислативом; ▪ Успостављен функционалан систем за идентификацију животиња 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
	8.2. Јачање капацитета надлежних тијела, инспекција и лабораторија за ветеринарство и фитосанитарну област, у складу с правном тековином ЕУ	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Успостављени функционални фиторегистри, регистри сјемена и 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ 	
	8.3. Унапређење система идентификације животиња и система контроле кретања	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
	8.4. Усклађивање система званичних контрола у ветеринарству, безбједности хране и фитосанитарној области с правном тековином ЕУ	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			

8.5. Усклађивање система званичних контрола пољопривредно-прехрамбеног ланца (у свим фазама производње, прераде и дистрибуције)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	садног материјала; ▪ Број обучених инспектора; ▪ Учешће домаће произведеног сјемена; ▪ Учешће домаће произведеног садног материјала	ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
8.6. Јачање капацитета надлежних институција за управљање кризним ситуацијама у случају болести животиња или биљака/хитни случајеви, израда планова за непредвиђене ситуације;	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
8.7. Јачање ИТ капацитета надлежних органа и система за прикупљање података у ветеринарској, узгојно-селекцијској служби и фитосанитарној области;	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
8.8. Јачање лабораторијских капацитета на основу процјене и приједлога надлежних органа;	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
8.9. Припрема и имплементација програма подршке производњи висококвалитетног сјемена и садног материјала у складу с уставним надлежностима;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			
8.10. Припрема и спровођење програма подршке за заштиту здравља биља и коришћење и примјена производа за заштиту биља;	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		

	8.11. Припрема и имплементација програма за заштиту здравља животиња и унапређење добробити животиња	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
--	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--

#	Мјера	Подмјере	Рок																				Индикатори резултата	Извор верификације
			2023				2024				2025				2026				2027					
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ		
9	Подршка органској производњи, заштити животне средине и смањењу утицаја климатских промјена	9.11. Подршка органској производњи и производњи у конверзији;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Површина пољопривредног земљишта у систему органске производње; 	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		9.12. Инвестиције у наводњавање и одводњавање пољопривредног земљишта и његову заштиту од поплава;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Површина и учешће наводњаваног земљишта; Површина пољопривредног земљишта у систему агрошумарства; 	
		9.13. Подршка смањењу и ублажавању посљедица климатских промјена кроз подршку увођења нових сорти/пасмина;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> Број грла аутохтоних раса домаћих животиња; Количина енергије произведене из обновљивих извора из пољопривреде; 	
		9.14. Пошумљавање пољопривредног земљишта и			x	x			x	x			x	x			x	x			x	x	<ul style="list-style-type: none"> Учешће руралних 	

9.15.	Подршка инвестицијама у производњи енергије из обновљивих извора			x	x			x	x					x	x			x	x	насеља обухваћених одвозом смећа.	<ul style="list-style-type: none"> ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ 	
9.16.	Организовано збрињавање опасног отпада из пољопривреде и прехранбене индустрије;			x				x						x				x				
9.17.	Мониторинг уређење и побољшање плодности пољопривредног земљишта;			x	x			x	x					x	x			x	x			
9.18.	Заштита површинских и подземних вода од загађења из пољопривреде;			x				x						x				x				
9.19.	Подршка програмима <i>in situ</i> и <i>ex situ</i> надзора и заштите аутохтоних сорти биљака и раса домаћих животиња;			x				x						x				x				
9.20.	Подстицаји за узгој аутохтоних раса домаћих животиња и за гајење и репродукцију сјемена аутохтоних сорти биљака.		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	x	x	x		

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ
10	Подршка развоју административног сектора и услуга из области информационе подршке/ успостављање интегрисаног информационог система из области пољопривреде и руралног развоја	10.1. Даљи развој и одржавање хармонизованих регистара пољопривредних газдинстава (клијената)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број нових успостављених подсистема (система) ▪ Број особља обученог за рад на новим подсистемима (системима) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ 	
		10.2. Развој и одржавање Система идентификације и кретања животиња	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
		10.3. Успостављање и одржавање Мреже података о одрживости пољопривредних газдинстава		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x			x
		10.4. Јачање система и услуга у пољопривредној статистици и хармонизација с Еуростатом;	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
		10.5. Успостављање и одржавање Пољопривредног тржишног информативног система		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x			x

	10.6. Успостављање система за идентификацију земљишних парцела		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			
	10.7. Успостављање и развој Прогнозно-извјештајне службе у пољопривреди		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			
	10.8. Спровођење пољопривредног пописа.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације					
			2023				2024				2025				2026						2027				
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	
11	Подршка развоју капацитета институционалног управљања	11.1. Јачање капацитета и повећање ефикасности министарстава и припадајућих јавних институција и организација у складу с уставним надлежностима;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број нових креираних и усвојених политика и процедура усклађених с ЕУ; ▪ Број нових, усклађених закона и имплементацијских прописа који су усвојени; ▪ Финансијско извјештавање о управљању и праћењу јавних средстава. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ 	
		11.2. Усвајање и хармонизација прописа из области пољопривреде на свим нивоима власти у складу с уставним надлежностима;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ
		11.3. Унапређење структура за управљање плаћањима у пољопривреди и руралном развоју, те контролних и координацијских структура и капацитета у складу с уставним надлежностима;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x			<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВЦ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ, МСТЕОБиХ

	11.4. Успостављање система за праћење и оцјену јавних политика у области пољопривреде и руралног развоја;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
	11.5. Доношење мјера за унапређење спољне трговине пољопривредним и прехранбеним производима и заштиту домаће производње на свим нивоима;		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
	11.6. Унапређење хоризонталне и вертикалне институционалне координације и размјене информација између надлежних тијела за пољопривреду и рурални развој с другим релевантним секторима у БиХ у складу с уставним надлежностима.		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

#	Мјера	Подмјере	Рок																Индикатори резултата	Извор верификације				
			2023				2024				2025				2026						2027			
			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БИХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ	БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ			БиХ	ФБиХ	РС	БДБиХ
12	Мултидисциплинарне активности	12.1. Подршка економском оснаживању жена у руралним областима		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Број младих пољопривредника; ▪ Број младих предузетника; ▪ Учешће жена у инвестиционим програмима за пољопривредна газдинства и диверзификацију руралне економије; ▪ Број уговора; ▪ Величина пољопривредног земљишта (ха) у еколошким уговорима 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ ▪ ФМПВШ, МПШВРС, ОПВШБДБиХ
		12.2. Подршка младим пољопривредницима и младим предузетницима у руралним областима		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		
		12.3. Подршка агроколошкој заштити		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		x	x	x		

ПРИЛОЗИ

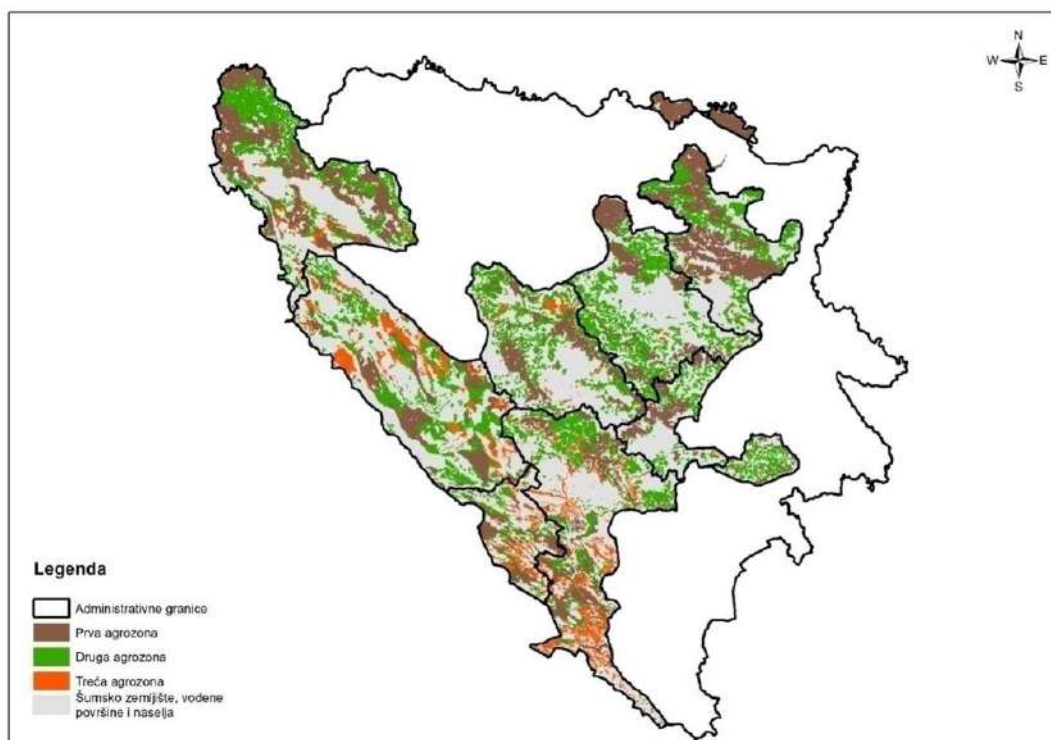
Прилог 1
Кретање броја становника у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.

Година	Федерација БиХ		Република Српска		Брчко дистрикт БиХ	
	Број становника	Проmjена броја становника	Број становника	Проmjена броја становника	Број становника	Проmjена броја становника
2013.	2.219.131		1.170.342		83.410	
2014.	2.215.997	-3.134	1.167.082	-3,260	83.309	-101
2015.	2.210.994	-5.003	1.162.164	-4,918	83.236	-73
2016.	2.206.231	-4.763	1.157.516	-4,648	83.254	18
2017.	2.201.193	-5.038	1.153.017	-4,499	83.243	-11
2018.	2.196.233	-4.960	1.147.902	-5,115	83.234	-9
2019.	2.190.098	-6.135	1.142.495	-5,407	83.159	-75
2020.	2.184.680	-5.418	1.136.274	-6,221	82.684	-475
		-34.451		-34,068		-726

Извор: Билтени Демографске статистике Федерације БиХ, Билтени Демографска статистика, РЗС РС, Бања Лука, 2019. и 2021, стр. 12–13, Статистички билтени Демографија у Брчко дистрикту БиХ Агенције за статистику Босне и Херцеговине.

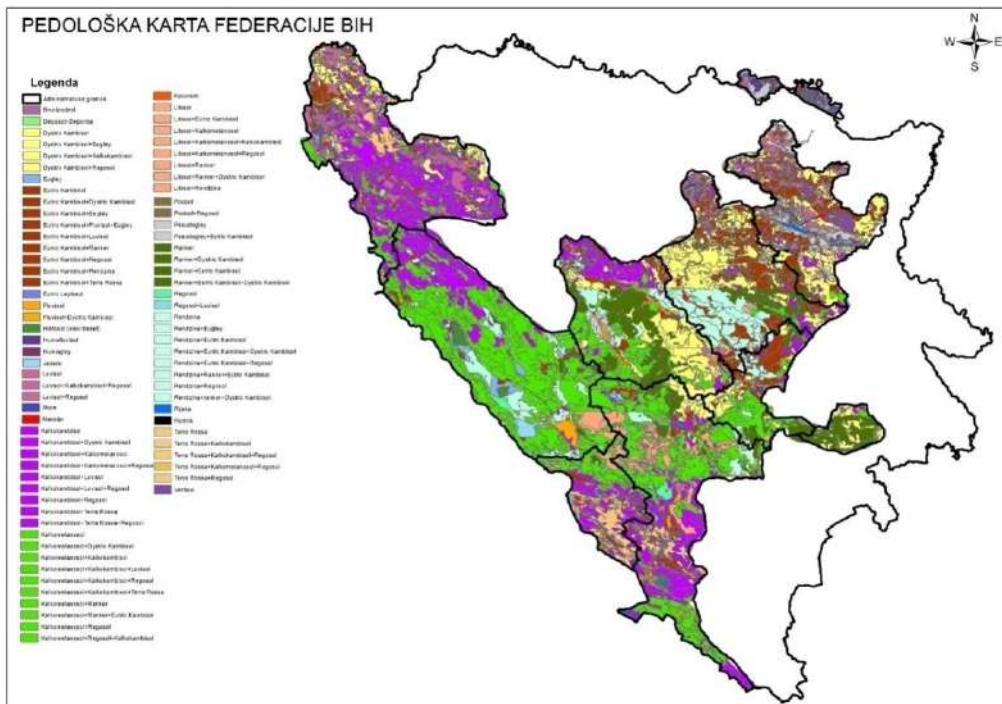
Прилог 2
Пољопривредно земљиште у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ) – просторна дистрибуција по агрозонама, педолошка обиљежја и распоред према величини парцеле

Просторна дистрибуција агрозона у Федерацији БиХ

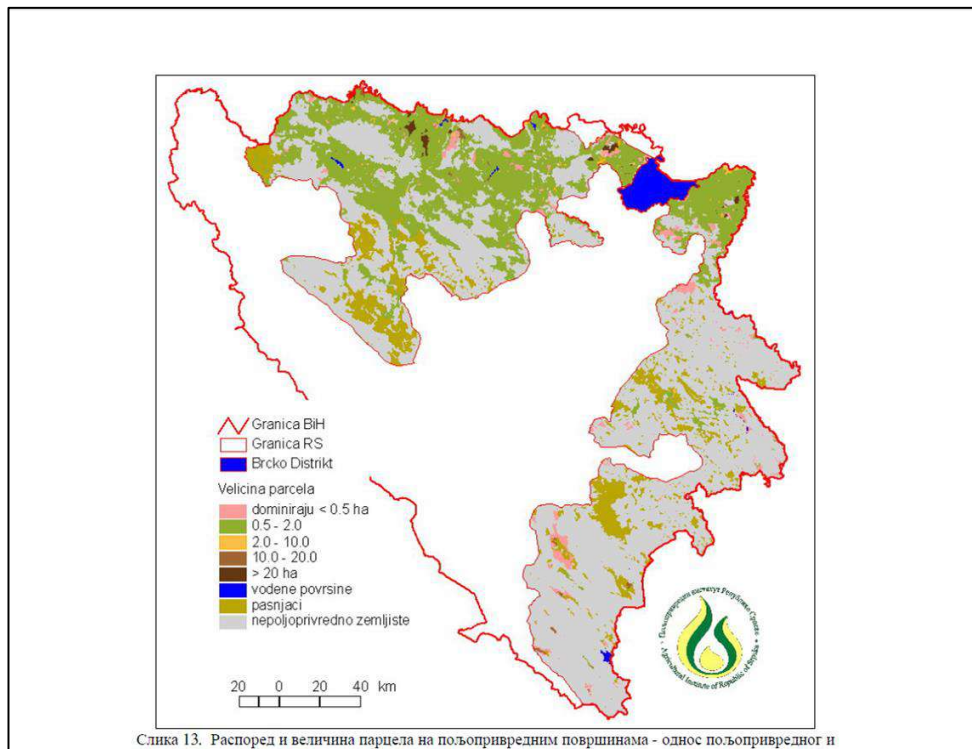
Извор: Федерални завод за агропедологију

Педолошка карта Федерације БиХ

Извор: Федерални завод за агропедологију

Распоред и величина парцела пољопривредног земљишта у РС и однос пољопривредног и непољопривредног земљишта

Слика 13. Распоред и величина парцела на пољопривредним површинама - однос пољопривредног и

Извор: Основа заштите, коришћења и уређења пољопривредног земљишта као компонента процеса планирања коришћења земљишта, Пољопривредни институт Републике Српске, Бања Лука, 2009, стр. 36.

Прилог 3
Пољопривредне површине по категоријама коришћења

**Пољопривредне површине по категоријама коришћења у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ),
2014-2020.**

Категорија земљишта	Година						
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ (000 ха)							
Оранице, баште и вртови	401	402	399	401	395	405	400
Воћњаци	45	45	46	46	45	45	45
Виногради	5	4	4	4	4	4	4
Ливаде	268	274	272	263	274	277	272
Обрадиво земљиште	719	725	721	714	718	731	721
Пашњаци	428	438	441	450	458	450	452
Рибњаци	0	0	0	0	0	0	0
Баре и трстици	2	2	2	2	2	2	2
Пољопривредно земљиште	1149	1165	1164	1166	1178	1183	1175
Република Српска (000 ха)							
Оранице, баште и вртови	580	577	575	566	575	577	-
Воћњаци	53	52	51	52	46	52	-
Виногради	0	0	1	1	1	1	-
Ливаде	183	187	185	180	169	185	-
Обрадиво земљиште		816	812	799	792	816	-
Пашњаци	164	166	191	166	179	191	-
Баре и трстици и рибњаци	2	1	1	1	1	1	-
Пољопривредно земљиште	982	983	1.004	967	971	1.008	-
Брчко дистрикт БиХ (ха)							
Оранице и баште	24.809	24.928	27.194	27.852	28.076	27.806	29.035
Воћњаци	3.343	3.343	3.343	3.343	3.343	3.343	3.343
Ливаде	839	839	839	839	839	839	839
Обрадиво земљиште	28.991	29.110	31.376	32.034	32.258	31.988	33.217
Пашњаци	734	734	734	734	734	734	734
Пољопривредно земљиште	29.725	29.844	32.110	32.768	32.992	32.722	33.951

Извор: Федерални завод за статистику, Статистички годишњаци/љетописи ФБиХ 2015. и 2021. година, Статистички годишњак 2020, РЗС РС, 2020. и Агенција за статистику БиХ и Републички завод за статистику РС

**Пољопривредне површине у Републици Српској према „старој” и „новој”
статистичкој методологији, 2018–2020, у ха**

Стара методологија ¹⁰¹				Нова методологија ¹⁰²			
	2018.	2019.	2020.		2018.	2019.	2020.
Оранице и баште	575.000	577.000	-	Оранице и баште	189.062	187.486	204.290
Воћњаци	46.000	52.000	-	Интензивни воћњаци	10.311	10.130	9.480
Виногради	1.000	1.000	-	Интензивни виногради	416	422	541
Ливаде	169.000	185.000	-	Ливаде	123.225	122.212	93.216

¹⁰¹ Статистички годишњак РС 2020, Поглавље 14. Пољопривреда, РЗС РС, 2020, стр. 273.

¹⁰² Статистички годишњак РС 2021, Поглавље 14. Пољопривреда, РЗС РС, 2021, стр. 277.

Пашњаци	179.000	191.000	-	Пашњаци	35.198	52.097	40.941
Пољопривредна површина	971.000	1.008.000	-	Кориштено пољопривредно земљиште	358.212	372.347	348.468

Извор: Статистички годишњак РС 2020, Поглавље 14. Пољопривреда, РЗС РС, 2020. и Статистички годишњак РС 2021, Поглавље 14. Пољопривреда, РЗС РС, 2021.

Прилог 4

Ораничне површине према начину коришћења у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ) у ха

Врста усјева	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
	Површина (ха)						
Жита	76.698	88.307	90.505	90.179	82.300	85.517	89.173
Индустријско биље	1.070	3.138	3.779	2.895	3.186	4.996	5.504
Повртно биље	38.538	43.071	42.943	42.250	39.088	40.687	44.052
Крмно биље	62.445	62.623	65.600	65.415	61.089	64.696	65.898
Укупно засијане површине	178.751	197.139	202.827	200.739	185.663	195.896	204.627
	Структура у % (укупно засијане површине = 100)						
Жита	42,91	44,79	44,62	44,92	44,33	43,65	43,58
Индустријско биље	0,60	1,59	1,86	1,44	1,72	2,55	2,69
Повртно биље	21,56	21,85	21,17	21,05	21,05	20,77	21,53
Крмно биље	34,93	31,77	32,34	32,59	32,90	33,03	32,20
Укупно засијане површине	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Република Српска							
	Површина (ха)						
Жита	200.039	203.273	209.776	209.931	216.114	211.954	163.966
Индустријско биље	5.703	6.308	6.882	7.558	9.222	9.266	8.602
Повртно биље	29.928	30.682	31.096	30.992	30.961	30.252	12.438
Крмно биље	65.538	66.168	65.637	64.409	64.659	65.442	13.426
Укупно засијане површине	301.208	306.431	313.331	312.889	320.956	316.915	198.432
	Структура у % (укупно засијане површине = 100)						
Жита	66,4	66,3	67,0	67,1	67,3	66,9	82,6
Индустријско биље	1,9	2,1	2,2	2,4	2,9	2,9	4,3
Повртно биље	9,9	10,0	9,9	9,9	9,6	9,5	6,3
Крмно биље	21,8	21,6	20,9	20,6	20,1	20,6	6,8
Укупно засијане површине	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Брчко дистрикт БиХ							
	Површина (ха)						
Жита	9.994	10.543	13.240	13.569	13.847	13.741	13.940
Индустријско биље	1.294	1.462	1.179	1.558	1.324	1.360	2.451
Повртно биље	526	538	525	525	525	535	544
Крмно биље	1.001	999	900	850	1.030	1.053	985
Укупно засијане површине	12.815	13.542	15.844	16.502	16.726	16.689	17.920

површине

	Структура у % (укупно засијане површине = 100)						
Жита	78,0	77,9	83,6	82,2	82,8	82,3	77,8
Индустријско биље	10,1	10,8	7,4	9,4	7,9	8,1	13,7
Повртно биље	4,1	4,0	3,3	3,2	3,1	3,2	3,0
Крмно биље	7,8	7,4	5,7	5,2	6,2	6,3	5,5
Укупно засијане површине	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику, Статистички билтен Пољопривреда, РС РС, 2019, стр. 8. и Статистички годишњак РС 2021, Поглавље 14. Пољопривреда, РС РС, 2021, Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Прилог 5

Пољњевене површине, остварена производња и просјечни приноси по групама ратарско-повртарских производњи у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.

Жита

Усјев	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Површина (ха)							
Пшеница	18.251	19.770	21.058	19.946	20.175	19.299	18.937
Раж	1.801	2.148	2.256	2.104	2.095	1.970	1.965
Јечам	7.855	8.885	8.953	8.736	8.770	8.861	9.146
Зоб	3.481	3.194	3.216	3.336	3.404	3.305	3.423
Кукуруз (зрно)	43.811	47.665	47.866	48.662	47.126	45.807	48.065
Производња (т)							
Пшеница	56.138	71.925	86.732	75.059	76.963	70.982	86.302
Раж	5.509	6.852	8.363	7.294	7.569	6.963	7.286
Јечам	21.196	25.299	27.939	25.812	26.608	29.122	32.652
Зоб	7.866	8.125	9.391	8.773	9.161	8.628	9.617
Кукуруз (зрно)	179.852	187.800	243.760	156.543	270.282	243.093	304.646
Просјечни приноси (т/ха)							
Пшеница	3,1	3,6	4,1	3,8	3,8	3,7	4,6
Раж	3,1	3,2	3,7	3,5	3,6	3,5	3,7
Јечам	2,7	2,8	3,1	3,0	3,0	3,3	3,6
Зоб	2,3	2,5	2,9	2,6	2,7	2,6	2,8
Кукуруз (зрно)	4,1	3,9	5,1	3,2	5,7	5,3	6,3
Република Српска							
Површина							
Пшеница	38.219	37.889	45.305	45.597	49.716	45.913	43.416
Раж	1.527	1.613	1.779	1.653	1.694	1.583	1.216
Јечам	10.227	10.965	16.178	11.716	12.431	11.358	11.383
Зоб	5.741	5.893	6.194	5.481	6.213	6.343	9.399
Кукуруз (зрно)	120.901	138.824	136.188	137.703	136.776	137.942	94.543
Производња (т)							
Пшеница	106.777	127.140	194.310	195.315	202.197	176.931	254.093
Раж	3.836	3.644	4.916	3.446	3.840	3.478	4.891
Јечам	27.015	36.494	46.855	47.035	48.322	41.235	59.064
Зоб	11.247	15.510	18.530	16.376	15.598	16.920	39.563
Кукуруз (зрно)	584.765	561.238	880.997	497.501	915.178	894.548	810.035
Просјечни приноси (т/ха)							
Пшеница	2,8	3,3	4,3	4,3	4,1	3,8	5,9
Раж	2,5	2,3	2,8	2,1	2,3	2,2	4,0
Јечам	2,6	3,3	2,9	4,0	3,9	3,6	5,2
Зоб	1,9	2,6	2,9	2,9	2,5	2,7	4,2

Кукуруз (зрно)	4,8	4,0	6,4	3,6	6,7	6,5	8,6
Пшеница	2,8	3,3	4,3	4,3	4,1	3,8	5,9
Брчко дистрикт БиХ							
Површина (ха)							
Пшеница	2.643	3.100	4.500	3.911	3.811	3.753	3.724
Раж	-	-	-	-	-	-	-
Јечам	425	280	500	570	700	700	700
Зоб	255	200	332	580	584	585	718
Кукуруз (зрно)	5.200	7.218	7.664	7.784	7.784	8.091	8.242
Производња (т)							
Пшеница	7.141	13.950	22.500	18.365	17.155	16.883	16.753
Раж	-	-	-	-	-	-	-
Јечам	1.063	1.400	2.500	3.477	4.130	4.130	4.130
Зоб	510	400	730	1.798	2.049	1.755	2.145
Кукуруз (зрно)	33.800	36.595	53.665	54.488	91.988	98.234	100.504
Просјечан принос (т/ха)							
Пшеница	2,7	4,5	5,0	4,7	4,5	4,5	4,5
Раж	-	-	-	-	-	-	-
Јечам	2,5	5,0	5,0	6,1	5,9	5,9	5,9
Зоб	2,0	2,0	2,2	3,1	3,5	3,0	3,0
Кукуруз (зрно)	6,5	5,1	7,0	7,0	11,8	12,1	12,2

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику, Билтен Пољопривреда 2020, РС РС, 2020. и Статистички годишњак РС 2021, Поглавље 14. Пољопривреда, Републички завод за статистику РС, 2021. Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Индустријско биље

Усјев	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Површина (ха)							
Дуван	536	559	453	433	425	373	384
Соја	512	2.000	2.076	2.415	2.713	2.868	3.479
Производња (т)							
Дуван	536	559	453	433	425	373	384
Соја	512	2.000	2.076	2.415	2.713	2.868	3.479
Просјечни приноси (т/ха)							
Дуван	0,78	1,02	1,08	0,89	1,46	0,97	0,93
Соја	2,42	1,15	2,90	1,43	2,57	2,51	2,74
Површина (ха)							
Дуван	1.008	1.137	1.012	1.063	1.348	749	н/п
Соја	2.641	3.903	3.996	4.132	4.882	5.197	5.860
Уљана репица	883	838	1.337	1.978	2.691	2.750	н/п
Сунцокрет	111	341	214	224	205	388	н/п
Република Српска							
Производња (т)							
Дуван	1.317	1.628	1.824	1.376	2.085	1.063	н/п
Соја	5.753	5.780	10.828	6.498	13.327	13.415	17.752
Уљана репица	1.785	1.752	3.341	5.480	7.343	7.065	н/п
Сунцокрет	177	320	366	261	215	686	н/п
Просјечни приноси (т/ха)							
Дуван	1,3	10,4	1,8	1,3	1,5	1,4	н/п
Соја	2,2	1,5	2,7	1,6	2,7	2,6	3,0
Уљана репица	2,0	2,1	2,4	2,8	2,7	2,6	н/п
Сунцокрет	1,6	0,9	1,7	1,2	1,1	1,8	н/п
Брчко дистрикт БиХ							
Површина (ха)							
Сунцокрет	95	70	80	80	80	90	80
Уљана репица	105	160	110	-	417	290	216
Соја	1033	1464	950	950	984	984	984

Дуван	3	-	-	-	-	5	5
Производња (т)							
Сунцокрет	238	147	200	200	312	369	328
Уљана репица	263	469	253	-	1042	731	614
Соја	2.028	2.421	1.805	1805	3039	3228	3162
Дуван	5	-	-	-	-	11	11
Просјечни приноси (т/ха)							
Сунцокрет	2,5	2,1	2,5	2,5	3,9	4,1	4,1
Уљана репица	2,5	2,9	2,3	-	2,5	2,5	2,8
Соја	2,0	1,7	1,9	1,9	3,1	3,3	3,2
Дуван	1,5	-	-	-	-	2,2	2,2

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику, Билтен Пољопривреда 2020, РЗС РС, 2020. и Статистички годишњак РС 2021, Поглавље 14. Пољопривреда, Републички завод за статистику РС, 2021. Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Крмно биље

Усјев	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Површина (ха)							
Дјетелина	11.305	11.542	11.224	11.237	9.931	10.433	10.549
Луцерка	11.023	11.250	11.089	11.014	10.087	10.896	10.867
ТДС	16225	16.557	16.743	16.127	15.927	16.173	15.982
Кукуруз (з. маса)	20.310	21.320	24.021	24.021	23.771	24.612	26.257
Сточна репа	808	752	719	672	683	641	660
Мјешавина трава	1.080	846	931	609	704	794	611
Производња (т)							
Дјетелина	38.404	40.939	44.256	36.785	39.725	40.534	43.589
Луцерка	39.701	42.435	46.423	39.270	41.567	44.373	45.350
ТДС	51.877	53.776	60.270	44.525	55.277	56.896	61.105
Кукуруз (з. маса)	347.650	342.699	447.821	289.417	498.306	403.754	509.204
Сточна репа	9.403	93.07	9.528	7.286	8.501	7.822	9.104
Мјешавина трава	2.262	1.803	2.176	1.637	2.427	2.293	н/п
Просјечни приноси (т/ха)							
Дјетелина	3,4	3,5	3,9	3,3	4,0	3,9	4,1
Луцерка	3,6	3,8	4,2	3,6	4,1	4,1	4,2
ТДС	3,2	3,2	3,6	2,8	3,5	3,5	3,8
Кукуруз (з. маса)	17,1	16,1	18,6	12,0	21,0	16,4	19,4
Сточна репа	11,6	12,4	13,3	10,8	12,4	12,2	13,8
Мјешавина трава	2,1	2,1	2,3	2,7	3,4	2,9	н/п
Република Српска							
Површина							
Дјетелина	24.037	24.280	24.289	24.384	24.212	24.100	н/п
Луцерка	17.230	18.033	17.954	18.395	18.476	18.473	н/п
Кукуруз за крму	8.774	10.645	9.338	9.552	8.698	9.316	н/п
Сточна репа	2013	214	166	191	180	175	н/п
Производња (т)							
Дјетелина	78.926	72.933	80.197	65.112	85.81	93.1129	н/п
Луцерка	66.200	64.193	72.583	54.955	81.120	87.288	н/п
Кукуруз за крму	231.843	188.235	215.878	155.109	214.639	265.924	н/п
Сточна репа	1.245	1.271	1.126	866	816	761	н/п
Просјечни приноси (т/ха)							
Дјетелина	3,3	3,0	3,3	2,7	3,5	3,9	н/п
Луцерка	3,8	3,5	4,0	2,9	4,4	4,7	н/п
Кукуруз за крму	26,4	17,6	23,1	16,2	24,7	28,5	н/п
Сточна репа	5,9	5,9	6,7	4,5	4,5	4,3	н/п
Брчко дистрикт БиХ							
Површина (ха)							
Дјетелина	350	300	250	250	250	250	260

Луцерка	180	220	200	200	190	190	200
Кукуруз за крму	84	200	210	140	150	150	150
Смјеса трава, жита и легуминоза	50	15	15	125	135	125	125
ТДС	80	110	510	-	-	-	-
Производња (т)							
Дјетелина	875	750	675	675	725	725	754
Луцерка	450	550	540	540	551	551	580
Кукуруз за крму	704	1.650	1.638	1092	1425	1425	1440
Смјеса трава, жита и легуминоза	225	60	60	500	600	563	589
ТДС	320	440	357	-	-	-	-
Просјечан принос (т/ха)							
Дјетелина	2,5	2,5	2,7	2,7	2,9	2,9	2,9
Луцерка	2,5	2,5	2,7	2,7	2,9	2,9	2,9
Кукуруз за крму	8,4	8,3	7,8	7,8	9,5	9,5	9,6
Смјеса трава, жита и легуминоза	4,5	4,0	4,0	4,0	4,4	4,5	4,7
ТДС	4,0	4,0	0,7	-	-	-	-

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику; Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Напомена: ТДС – Травно-дјетелинске смјесе.

Поврће

Усјев	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Површина (ха)							
Кромпир	20.945	21.933	21.497	21.337	21.236	20.580	22.169
Црни лук	3.175	3.284	3.321	3.261	3.228	3.147	3.519
Пасуљ	4.032	3.199	3.953	3.800	3.855	3.738	4.582
Купус	2.739	2.906	2.853	2.809	2.818	2.713	2.713
Парадајз	1.733	1.881	1.982	1.975	1.964	1.884	2.039
Паприка	1.371	1.458	1.580	1.584	1.605	1.566	1.714
Производња (т)							
Кромпир	166.986	202.536	225.129	177.233	203.620	199.890	22.9387
Црни лук	25.383	28.825	31.220	24.881	28.462	28.238	32.878
Пасуљ	5.273	4.804	6.009	4.061	5.674	5.461	7.617
Купус	29.541	33.050	36.882	28.744	37.533	35.905	38.703
Парадајз	16.663	22.958	24.259	21.374	22.731	22.044	25.057
Паприка	10.699	14.111	14.998	14.048	15.178	17.077	15.417
Просјечни приноси (т/ха)							
Кромпир	7,97	9,23	10,47	8,31	9,59	9,71	10,35
Црни лук	7,99	8,78	9,40	7,63	8,82	8,97	9,34
Пасуљ	1,31	1,50	1,52	1,07	1,47	1,46	1,66
Купус	10,79	11,37	12,93	10,23	13,32	13,23	14,27
Парадајз	9,62	12,21	12,24	10,82	11,57	11,70	12,29
Паприка	7,80	9,68	9,49	8,87	9,46	10,90	8,99
Република Српска							
Површина (ха)							
Кромпир	13.284	13.421	13.520	13.354	13.548	13.209	5.842
Црни лук	1.461	1.509	1.572	1.584	1.566	1.590	н/п
Пасуљ	3.403	3.569	3.337	3.400	3.397	3.299	456
Купус	2.121	2.069	1.995	1.913	1.817	1.850	1.299
Парадајз	1.570	1.588	1.530	1.581	1.627	1.541	н/п
Паприка	1.813	1.901	1.872	1.877	1.727	1.686	н/п
Производња (т)							
Кромпир	134.797	145.830	192.491	157.453	185.268	174.277	125.116
Црни лук	7.906	8.819	12.486	10.388	9.529	9.997	н/п

Пасуљ	4.549	4.250	4.863	4.067	4.896	6.027	2.588
Купус	27.915	29.085	41.956	30.327	31.924	35.548	50.113
Парадајз	12.581	18.188	32.494	24.715	20.797	21.641	н/п
Паприка	17.908	23.008	37.884	33.288	26.037	27.257	н/п
Просјечни приноси (т/ха)							
Кромпир	10,1	10,8	14,2	11,7	13,7	13,2	21,4
Црни лук	5,4	5,8	7,9	6,6	6,1	6,3	н/п
Пасуљ	1,3	1,2	1,4	1,2	1,4	1,8	5,7
Купус	13,2	14,1	21	15,8	17,6	19,2	38,6
Парадајз	8,0	11,4	21,2	15,6	12,8	14,0	н/п
Паприка	9,9	12,1	20,2	17,7	15,1	16,2	н/п
Брчко дистрикт БиХ							
Површина (ха)							
Кромпир	230	300	250	250	250	260	280
Црни лук	30	35	35	35	35	35	37
Пасуљ	80	106	135	95	90	85	90
Купус	20	25	20	20	20	20	20
Парадајз	30	17	35	35	35	40	50
Производња (т)							
Кромпир	2.070	2.850	2.450	2.450	2.625	3.120	3.360
Црни лук	60	74	74	74	88	88	93
Пасуљ	160	209	270	209	205	213	225
Купус	320	400	300	300	320	320	320
Парадајз	63	36	77	77	74	88	115
Просјечан принос (т/ха)							
Кромпир	9,0	9,5	9,8	9,8	10,5	12,0	12,0
Црни лук	2,0	2,1	2,1	2,1	2,5	2,5	2,5
Пасуљ	2,0	2,0	2,0	2,2	2,3	2,5	2,5
Купус	16,0	16,0	15,0	15,0	16,0	16,0	16,0
Парадајз	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1	2,2	2,3

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику; Билтен Пољопривреда 2020, РЗС РС, 2020; Статистички годишњак 2021, РЗС РС, 2021. Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Прилог 6
Број родних стабала, производња и просјечни приноси крупног воћа у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.

Врста воћа	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Број родних стабала							
<i>Континентално воће</i>							
Јабука	2.980.381	3.279.235	3.432.790	3.520.810	3.567.302	3.569.905	3.578.265
Крушка	1.233.104	1.261.494	1.308.157	1.322.738	1.339.634	1.366.415	1.384.801
Шљива	5.600.933	5.907.930	5.919.640	5.790.991	5.807.952	5.828.276	5.893.365
Бресква	482.230	489.179	488.773	524.144	520.247	520.373	520.541
Трешња	516.580	555.815	542.940	554.932	566.535	573.050	577.950
Вишња	247.179	247.872	253.411	257.393	264.573	267.014	271.093
Кајсија	79.036	76.670	72.693	70.378	72.259	73.320	73.843
Орах	359.005	372.742	378.448	373.627	386.116	391.596	406.086
<i>Медитеранско воће</i>							
Мандарина	3.250	3.250	3.250	3.250	3.250	3.500	3.500
Лимун	1.250	950	1.250	1.150	1.150	1.150	1.150
Смоква	64.100	71.440	71.990	71.720	68.290	96.090	72.600
Маслина	37.800	50.460	50.760	58.750	64.000	64.531	70.800
Бадем	7.350	11.185	11.800	10.860	11.550	12.800	12.770

Производња (т)*Континентално воће*

Јабука	16.852	41.929	33.199	23.569	42.693	32.003	53.643
Крушка	5.181	11.719	9.439	5.675	12.508	8.059	14.021
Шљива	26.818	45.685	42.655	23.303	60.241	28.529	47.190
Бресква	7.655	6.957	6.671	4.607	7.997	9.251	5.389
Трешња	4.952	6.440	6.240	5.493	7.523	6.221	7.352
Вишња	2.048	2.651	2.682	2.005	2.786	2.089	2.701
Кајсија	562	623	649	836	479	725	512
Орах	1.042	3.972	1.639	925	3.588	1.731	2.985

Медитеранско воће

Мандарина	35	43	50	4	50	74	72
Лимун	11	10	14	3	4	13	14
Смоква	698	740	815	631	838	933	924
Маслина	114	302	357	279	607	774	982
Бадем	40	59	59	47	82	83	79

Просјечан принос (кг/стабло)*Континентално воће*

Јабука	5,7	12,8	9,7	6,7	12	9	15
Крушка	4,2	9,3	7,2	4,3	9,3	5,9	10,1
Шљива	4,8	7,7	7,2	4	10,4	4,9	8
Бресква	15,9	14,2	13,6	8,8	15,4	17,8	10,4
Трешња	9,6	11,6	11,5	9,9	13,3	10,9	12,7
Вишња	8,3	10,7	10,6	7,8	10,5	7,8	10
Кајсија	7,1	8,1	8,9	11,9	6,6	9,9	6,9
Орах	2,9	10,7	4,3	2,5	9,3	4,4	7,4

Медитеранско воће

Мандарина	10,8	13,2	15,5	1,3	15,4	21,1	20,6
Лимун	8,6	10,1	11,4	2,6	4,9	11,3	12,5
Смоква	10,9	10,4	11,3	8,8	12,3	13,5	12,7
Маслина	3,8	6,0	7,0	4,8	9,5	12,0	13,9
Бадем	5,5	5,3	5,0	4,3	7,1	6,5	6,2

Република Српска**Број родних стабала (за 2020. годину родна површина у ха)***Континентално воће*

Јабука	3.487.000	3.334.000	3.366.000	3.507.000	3.690.000	3.833.000	2.304
Крушка	1.318.000	1.302.000	1.252.000	1.268.000	1.464.000	1.462.000	1.077
Шљива	6.095.000	6.080.000	6.112.000	6.205.000	6.267.000	6.184.000	4.665
Дуња	48.000	50.000	51.000	50.000	50.000	55.000	н/п
Трешња	324.000	311.000	298.000	295.000	309.000	316.000	145
Вишња	234.000	232.000	232.000	227.000	238.000	241.000	139
Кајсија	34.000	33.000	34.000	33.000	33.000	33.000	н/п
Орах	1960.000	190.000	176.000	162.000	158.000	163.000	н/п

Производња (т)*Континентално воће*

Јабука	27.514	47.983	35.442	27.794	68.993	65.425	39.255
Крушка	8.483	16.015	14.225	9.347	23.949	21.584	8.775
Шљива	43.258	67.270	82.699	44.870	121.015	73.736	31.667
Дуња	427	663	523	407	783	681	н/п
Трешња	3.943	4.270	3.498	2.712	3.810	2.872	654
Вишња	1.960	1.824	2.188	1.463	2.270	1.591	797
Кајсија	225	287	331	337	339	287	н/п
Орах	886	2.413	2.045	789	2.481	1.371	н/п

Просјечан принос (кг/стабло)*Континентално воће*

Јабука	7,9	14,4	10,5	7,9	18,6	17,1	17,0
Крушка	6,4	12,3	11,3	7,4	16,3	14,9	8,1

Шљива	7,1	11,1	13,5	7,3	19,3	11,0	6,8
Дуња	8,8	13,1	10,1	8,1	15,5	12,2	н/п
Трешња	12,1	13,7	11,7	9,2	12,2	9,1	4,5
Вишња	12,1	13,7	11,7	9,2	12,2	9,1	5,8
Кајсија	6,5	8,6	9,7	10,1	10,2	8,6	н/п
Орах	4,5	12,7	11,6	4,8	15,6	8,4	н/п

Брчко дистрикт БиХ

Број родних стабала

Континентално воће

Јабука	83.199	29.000	30.000	50.000	49.500	58.830	36.024
Крушка	27.861	25.500	26.000	29.530	26.000	26.126	26.000
Шљива	400.000	410.000	415.000	415.000	415.000	450.000	450.000
Бресква	3.000	3.050	3.050	3.050	3.050	3.150	3.150
Трешња	11.500	11.500	11.500	18.000	18.000	19.000	19.000
Вишња	37.000	45.000	37.000	49.000	49.000	50.000	50.000

Производња (т)

Континентално воће

Јабука	428	377	450	890	842	1.160	721
Крушка	285	281	338	348	390	432	442
Шљива	4.000	4.510	6.225	6.225	9.130	12.150	12.150
Бресква	21	24	15	15	15	25	25
Трешња	115	115	115	270	270	285	285
Вишња	201	264	201	588	588	564	598

Просјечан принос (кг/стабло)

Континентално воће

Јабука	5,1	13,0	15,0	17,8	17,0	19,7	20,0
Крушка	10,2	11,0	13,0	11,8	15,0	16,5	17,0
Шљива	10,0	11,0	15,0	15,0	22,0	27,0	27,0
Бресква	7,0	8,0	5,0	5,0	5,0	7,9	8,0
Трешња	10,0	10,0	10,0	15,0	15,0	15,0	15,0
Вишња	5,4	5,9	5,4	12,0	12,0	11,3	12,0

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику; Билтен Пољопривреда 2020, РЗС РС, 2020; Статистички годишњак 2021, РЗС РС, 2021. Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Прилог 7

Површина, производња и просјечни приноси јагодичастог воћа у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014–2020.

Врста воћа	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Површина (у ха)							
Јагода	728	821	834	834	800	810	845
Малина	674	1.029	1.911	2.199	2.321	1.781	1.703
Купина	н/п	83	131	139	135	117	122
Боровница	н/п	50	124	133	166	165	173
Рибизла	н/п	11	12	21	19	16	25
Производња (т)							
Јагода	5.775	6.483	7.219	6.646	6.802	7.530	8.236
Малина	6.115	9.055	17.052	15.176	18.994	12.682	12.499
Купина	н/п	718	1.033	1.076	1.230	968	1.060
Боровница	н/п	377	457	553	685	577	1.059
Рибизла	н/п	79	105	121	184	113	170
Просјечан принос (т/ха)							
Јагода	7,9	7,9	8,6	8,0	5,0	9,3	9,7
Малина	9,1	8,8	8,9	6,9	8,2	7,1	7,3
Купина	н/п	8,7	7,9	7,8	9,1	8,3	8,7
Боровница	н/п	7,6	3,7	4,1	4,1	3,5	6,1

Рибизла	н/п	7,2	8,5	5,8	4,9	7,0	6,8
Република Српска							
		Површина (у ха)					
Јагода	412	367	419	430	423	420	н/п
Малина	712	633	716	1.077	1.154	1.133	713
		Производња (т)					
Јагода	712	633	716	1.077	1.154	1.133	н/п
Малина	4.457	4.536	5.038	7.425	8.385	6.867	5.585
		Просјечан принос (т/ха)					
Јагода	5,4	6,4	6,1	6,3	7,3	6,2	н/п
Малина	6,3	7,2	7,0	6,9	7,3	6,1	7,8
Брчко дистрикт БиХ							
		Површина (у ха)					
Јагода	70	70	70	70	65	70	70
Малина	20	20	20	20	25	22	22
		Производња (т)					
Јагода	455	455	455	455	423	455	455
Малина	40	40	70	70	88	77	77
		Просјечан принос (т/ха)					
Јагода	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5
Малина	2,0	2,0	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику; Билтен Пољопривреда 2020, РЗС РС, 2020; Статистички годишњак 2021, РЗС РС, 2021. Билтени Статистички подаци Брчко дистрикта БиХ при Агенцији за статистику БиХ.

Прилог 8
Површина, производња и просјечан принос грозђа у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Број родних чокота (у 000)	12.140	13.474	13.636	14.476	14.003	13.259	14.286
Производња (тона)	24.830	31.813	32.993	24.567	37.002	36.185	42.357
Просјечан принос (кг/чокот)	2,05	2,36	2,42	1,70	2,64	2,73	2,96
Република Српска							
Број родних чокота (у 000, за 2020. у ха)	1.581	1.544	1.643	1.702	1.659	1.876	541
Производња (тона)	1.391	2.917	3.910	3.446	3.425	3.494	3.888
Просјечан принос (кг/чокот)	0,9	1,9	2,3	2,0	2,1	1,9	7,2

Извор: Билтени Биљне производње Федералног завода за статистику; Билтен Пољопривреда 2020, РЗС РС, 2020; Статистички годишњак 2021, РЗС РС, 2021.

Прилог 9
Бројно стање стоке у БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020.

Врста стоке	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Говеда							
Укупно	215.478	216.205	215.559	211.875	207.194	199.414	195.356
Телад и јунад до 1 године	35.922	35.281	36.884	37.858	37.115	36.719	36.454
Јунад изнад 1 године	13.650	12.250	12.688	12.133	12.640	13.054	13.113
Краве и стеоне јунице	159810	162549	159786	155726	151384	143405	139235
Бикови за приплод и волови	6.096	6.125	6.201	6.158	6.055	6.236	6.554
Свиње							
Укупно	88.081	89.219	85.291	91.400	86.523	81.157	81.628
Одојци до 20 кг	20.755	20.016	15.412	16.315	17.114	17.324	16.884
Свиње изнад 20 кг тежине	57.550	59.261	59918	64.780	59.948	55.014	56.194
Крмаче и супрасне назимице	9.046	9.226	9.221	9.550	8.750	8.094	7.762
Нерасти за приплод	730	716	740	755	711	725	788
Овце							
Укупно	532.021	524.608	514.544	520.406	518.590	507.134	508.291
Јањад и шиљежад до 1 године	94.428	88.209	78.716	83.458	83.209	82.874	81.156
Овце за приплод	405.748	404.165	403.064	404.008	404.175	391.766	392.659
Овнови и јалове овце	31.845	32.234	32.764	32.940	31.206	32.494	34.476
Козе							
Укупно	43.883	42.274	43.946	44.616	44.145	43.300	42.497
Коњи							
Укупно	5.903	5.623	5.506	5.228	4.893	4.694	4.293
Ждријебад и омад	403	391	358	383	362	349	327
Кобиле и ждријебне омице	1.498	1.470	1.436	1.398	1.334	1.241	1.208
Пастуси и кастрати	4.002	3.762	3.712	3.507	3.197	3.104	2.758
Перад							
Укупно (у 000)	10.279	9.818	9.946	10.944	11.530	11.070	10.868
Број кока носилца (у 000)	1.719	1.888	1.834	1.722	1.754	1.778	1.819
Кошнице пчела							
Укупно	219.385	228.991	231.168	225.983	232.975	242.099	254.061
Република СРпска							
Говеда укупно (у 000)	211	214	214	210	203	189	186
Музне краве (у 000)	107	106	104	99	95	91	81
Свиње укупно (у 000)	409	417	406	418	413	515	619
Крмаче и суп. назимице (у 000)	58	57	56	59	73	н/п	н/п
Овце укупно (000)	487	485	490	484	483	656	591
Овце за приплод (000)	272	272	280	277	2610	н/п	н/п
Козе (у 000)	н/п	н/п	н/п	32	28	39	29
Живина (у 000)	10.096	11.011	11.413	12.067	11.580	4.485	4.081
Коњи укупно (у 000)	11	11	10	9	9	н/п	н/п
Кошнице пчела (у 000)	164	164	169	164	160	108	167
Брчко дистрикт БиХ							
Говеда укупно (у 000)	н/п	н/п	8,4	8,6	8,8	9,3	8,8
Музне краве (у 000)	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п
Свиње укупно (000)	н/п	н/п	19	23	33	42	50

Крмаче и суп. назимице (000)	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п
Овце укупно (000)	н/п	н/п	15	18	24	26	30
Овце за приплод (000)	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п
Козе (у 000)	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п
Живина (у 000)	н/п	н/п	1.076	899	803	815	827
Коњи укупно (000)	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п	н/п
Кошнице пчела (у 000)	н/п	н/п	12	12	14	16	18

Извор: Саопштења Бројно стање стоке и сточарске производње Федералног завода за статистику; Саопштења Сточарство, РЗС РС, 2020; Статистички годишњак 2021, РЗС РС, 2021, База података подстицаја у пољопривреди, Пододјелење за анализу и административну подршку и рурални развој Одјелења за пољопривреду, водопривреду и шумарство при Влади Брчко дистрикта БиХ.

Прилог 10
Обим производње, капацитети и њихова искоришћеност у прехранбеној
индустрији за период 2014-2020.

Федерација БиХ

Подсектор прехранбене индустрије	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Млинска индустрија							
Производња (тона)	141.145	146.215	165.148	160.014	149.105	207.006	211.481
Капацитет годишњи (тона)	397.500	397.500	397.500	302.150	302.150	302.150	302.150
Искоришћеност капацитета (%)	35,51	36,8	41,54	52,96	49,35	68,51	69,99
Прерада млијека							
Производња (000 литара)	174.398	185.956	175.497	176.375	180.725	184.059	191.317
Капацитет годишњи (000 литара)	332.000	332.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000
Искоришћеност капацитета (%)	52,53	56,00	43,87	44,09	45,18	46,01	47,83
Прерада меса							
Производња (тона)	45.169	56.288	63.437	65.175	64.919	64.303	69.767
Капацитет годишњи (тона)	169.000	169.000	169.000	169.000	169.000	169.000	169.000
Искоришћеност капацитета (%)	26,73	33,30	37,53	38,57	38,41	38,04	41,28
Сокови од воћа и поврћа							
Производња (000 литара)	н/п	н/п	н/п	н/п	34.571	46.216	36.634
Капацитет годишњи (000 литара)	н/п	н/п	н/п	н/п	41.010	136.510	136.510
Искоришћеност капацитета (%)	н/п	н/п	н/п	н/п	84,3	33,85	26,84
Прерада воћа и поврћа							
Производња (тона)	6.610	10.170	12.726	10.787	4.083	4.351	3.590
Капацитет годишњи (тона)	16.400	16.400	16.400	15.000	15.000	15.000	15.000
Искоришћеност капацитета (%)	40,30	62,00	77,59	71,91	27,22	29,00	23,93
Производња кекса и вафла							
Производња (тона)	5.455	5.452	5.738	12.186	12.299	11.795	12.100
Капацитет годишњи (тона)	28.100	28.100	28.100	22.400	22.400	22.400	22.400
Искоришћеност капацитета (%)	19,41	19,40	20,41	54,40	54,91	52,65	54,02
Производња воде							
Производња (000 литара)	н/п	н/п	н/п	н/п	98.240	101.799	93.498
Капацитет годишњи (000)	н/п	н/п	н/п	н/п	430.000	432.500	464.500

литара)								
Искоришћеност капацитета (%)	н/п	н/п	н/п	н/п	22,85	23,53	20,13	
Производња минералне воде								
Производња (000 литара)	58.828	66.315	74.818	95.102	н/п	н/п	н/п	
Капацитет годишњи (000 литара)	420.000	420.000	420.000	430.000	н/п	н/п	н/п	
Искоришћеност капацитета (%)	14,01	15,80	17,81	22,12	н/п	н/п	н/п	
Производња пива								
Производња (000 хл)	370	406	438	459	439	447	386	
Капацитет годишњи (000 хл)	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	
Искоришћеност капацитета (%)	24,67	27,1	29,17	30,61	29,29	29,79	25,73	
Производња безалкохолних пића								
Производња (000 литара)	195.482	194.464	173.018	197.402	203.276	201.011	182.808	
Капацитет годишњи (000 литара)	328.600	360.600	360.600	356.600	365.100	365.100	365.100	
Искоришћеност капацитета (%)	62,94	53,9	47,98	55,36	55,68	55,05	50,07	
Производња вина								
Производња (000 литара)	2.147	4.144	3.368	3.360	4.055	4.254	3.878	
Капацитет годишњи (000 литара)	26.400	26.400	26.400	26.400	26.400	26.400	26.400	
Искоришћеност капацитета (%)	8,13	15,60	12,75	12,72	15,34	16,36	14,69	
Производња дувана								
Производња (тона)	2.410	2.289	1.775	1.379	763	556	386	
Капацитет годишњи (тона)	7.000	7.000	7.000	7.000	7.000	7.000	7.000	
Искоришћеност капацитета (%)	34,43	32,7	25,35	19,7	10,90	7,90	5,51	

Извор: Федерални завод за статистику; Подаци о капацитетима – База података ФМПВШ, Одсјек за прехрамбену индустрију.

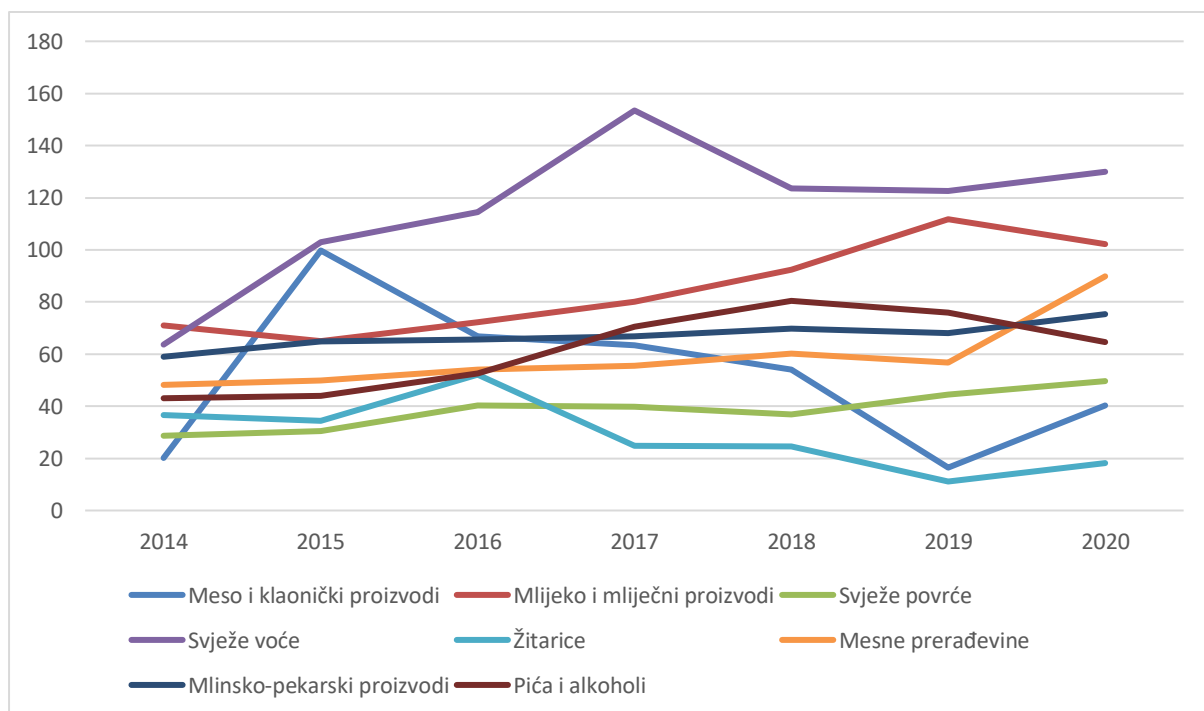
Република Српска
Обим производње у 000 кг/литара/комада, (2014=100)

Подсектор прехрамбене индустрије	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Прерада и конзервисање меса и производа од меса	31.461	30.961	34.102	40.246	34.838	41.556	42.213
	100%	98%	108%	128%	111%	132%	134%
Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	1.285	1.190	1.461	1.513	1.276	1.259	1.071
	100%	93%	114%	118%	99%	98%	83%
Прерада воћа и поврћа	12.074	16.613	15.787	13.215	12.398	14.509	16.762
	100%	138%	131%	109%	103%	120%	139%
Производња млијечних производа	121.714	115.558	119.059	68.959	75.523	59.645	83.676
	100%	95%	98%	57%	62%	49%	69%
Производња млинарских производа	157.614	156.796	201.858	174.469	154.106	134.795	116.483
	100%	99%	128%	111%	98%	86%	100%
Производња пекарских производа и тјестенине	26.085	28.044	28.632	34.014	32.707	32.253	32.295
	100%	108%	110%	130%	125%	124%	124%

Подсектор прехранбене индустрије	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Производња осталих прехранбених производа	20.943	24.956	25.978	22.832	21.377	20.381	23.662
	100%	119%	124%	109%	102%	97%	113%
Производња готове хране за животиње	183.236	184.456	194.144	204.114	198.110	211.145	209.319
	100%	101%	106%	111%	108%	115%	114%
Производња пића	478.828	581.661	598.342	609.435	597.225	564.378	480.008
	100%	121%	125%	127%	125%	118%	100%
Дуванска индустрија	312.819	1.247.970	1.466.043	772.476	69.798	0	0
	100%	399%	469%	247%	22%	0%	0%

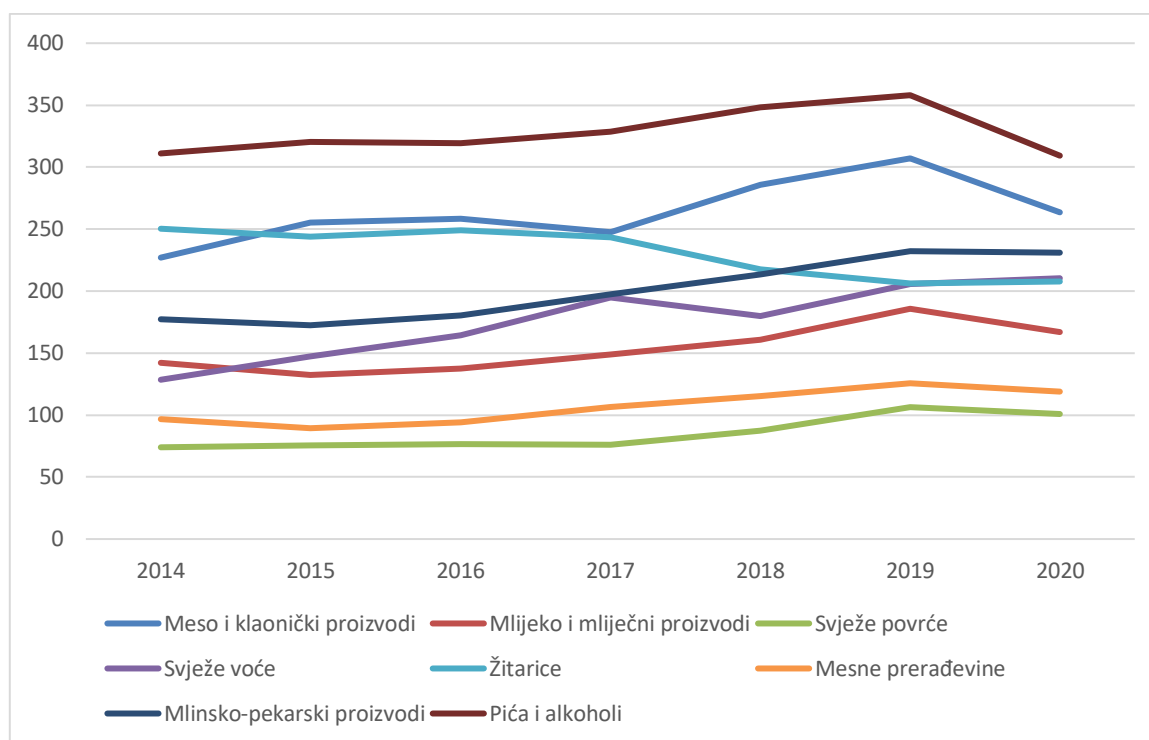
Сопствена обрада података из билтена Индустријски производи за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019. и 2020. годину, Републички завод за статистику РС.

Прилог 11
Извоз важнијих пољопривредно-прехранбених производа Босне и Херцеговине,
2014–2020.
(у милионима КМ)

Извор: База података Спољнотрговинске коморе БиХ.

Прилог 12
Увоз важнијих пољопривредно-прехранбених производа Босне и Херцеговине, 2014-2020.
 (у милионима КМ)

Извор: База података Спољнотрговинске коморе БиХ

Прилог 13
Спољнотрговинска размјена Босне и Херцеговине пољопривредно-прехранбеним производима према важнијим трговачким партнерима – извоз, 2014-2020. (у милионима КМ)

Земља	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
А) ЕУ 27/28							
Укупно	250,01	256,46	265,13	302,22	335,77	329,62	340,85
Од чега:							
Хрватска	103,05	92,36	99,37	106,02	120,00	125,02	144,13
Италија	36,70	37,64	33,40	39,48	43,98	27,79	19,74
Аустрија	16,04	16,20	14,93	20,68	21,35	20,43	26,19
Њемачка	32,39	32,42	35,88	46,50	45,58	43,28	50,18
Шведска	11,49	12,93	13,27	12,69	15,10	14,89	8,04
Словенија	20,42	22,20	22,33	26,25	23,82	25,87	30,15
Б) Западни							
Балкан	240,25	247,88	261,64	286,59	274,73	301,28	301,71
Албанија	6,40	8,80	5,39	6,84	5,07	4,43	6,33
Србија	125,56	127,94	138,23	140,94	139,22	156,79	173,77
С. Македонија	46,45	57,57	58,92	74,04	53,51	57,81	56,20
Црна Гора	61,84	53,57	59,10	64,77	76,93	82,26	65,42
Ц) Остале земље	171,55	335,89	449,03	468,27	269,43	220,78	240,09
Д) Укупно							
(А+Б+Ц)	661,81	840,22	975,80	1057,08	879,92	851,69	907,72

**Структура
(Укупно=100)**

ЕУ 27/28	37,78	30,52	27,17	28,59	38,16	38,70	37,55
Западни Балкан	36,30	29,50	26,81	27,11	31,22	35,37	33,24
Остале земље	25,92	39,98	46,02	44,30	30,62	25,92	29,21

Извор: База података Спољнотрговинске коморе Босне и Херцеговине

Прилог 14

Спољнотрговинска размјена Босне и Херцеговине пољопривредно-прехрамбеним производима према важнијим трговачким партнерима – увоз, 2014-2020. (у милионима КМ)

Земља	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
А) ЕУ 27/28							
Укупно	1773,28	1820,41	1539,82	1619,11	1826,64	1947,8	1758,18
<i>Од чега:</i>							
Хрватска	640,15	642,87	449,89	459,53	660,54	680,68	667,22
Италија	130,66	142,49	156,32	165,42	183,95	171,45	145,65
Аустрија	98,04	91,96	82,70	84,49	73,92	82,59	57,70
Њемачка	126,26	127,56	167,03	184,51	149,42	159,10	150,69
Словенија	229,89	247,79	79,75	85,72	231,44	265,18	240,30
Мађарска	197,68	167,23	164,64	163,46	155,83	176,97	183,22
Б) Западни Балкан	822,41	893,91	907,54	949,39	946,20	936,39	908,78
Албанија	15,48	16,29	16,03	16,66	9,37	12,24	13,61
Србија	728,60	804,22	820,93	860,94	870,53	858,48	838,60
С. Македонија	62,85	57,10	54,55	55,14	46,28	46,61	37,87
Црна Гора	15,48	16,29	16,03	16,66	20,02	19,06	18,70
Ц) Остале земље	133,87	148,43	515,48	581,90	349,77	346,09	411,45
Д) Укупно (А+Б+Ц)	2729,55	2862,75	2962,84	3150,40	3122,61	3230,3	3078,41

**Структура
(Укупно=100)**

ЕУ 27/28	64,97	63,59	51,97	51,39	58,50	60,30	57,11
Западни Балкан	30,13	31,23	30,63	30,14	30,30	28,99	29,52
Остале земље	4,90	5,18	17,40	18,47	11,20	10,71	13,37

Извор: База података Спољнотрговинске коморе Босне и Херцеговине

**Обим спољнотрговинске размјене Републике Српске на нивоу СМТК сектори 0.
Храна и живе животиње и 1. Пића и дуван, 2014-2020, (милиона КМ)**

			2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
0	ХРАНА И ЖИВЕ ЖИВОТИЊЕ	Обим	850,2	893,8	983,8	1027,5	993,6	991,5	970,3
		Извоз	201,1	218,6	280,0	296,0	252,3	243,5	232,7
		Увоз	649,1	675,3	703,8	731,4	741,3	748,0	737,6
		Салдо	-447,9	-456,7	-423,8	-435,4	-489,0	-504,5	-504,9
		Покривено ст	31,0%	32,4%	39,8%	40,5%	34,0%	32,6%	31,5%
00	Живе животиње	Обим	23,5	29,9	21,7	25,8	31,9	22,4	21,1
		Извоз	3,9	2,2	4,5	5,8	11,3	4,9	3,3
		Увоз	19,6	27,7	17,2	20,0	20,6	17,5	17,8
		Салдо	-15,8	-25,5	-12,7	-14,2	-9,3	-12,5	-14,5
		Покривено ст	19,8%	7,8%	26,1%	29,0%	54,7%	28,3%	18,3%

			2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
01	Месо и прерађевине од меса	Обим	117,0	120,0	143,9	150,0	144,8	150,4	138,3
		Извоз	16,9	12,5	25,6	19,4	6,1	7,6	7,9
		Увоз	100,1	107,5	118,3	130,7	138,7	142,8	130,4
		Салдо	-83,3	-95,0	-92,7	-111,3	-132,6	-135,2	-122,5
		Покривено ст	16,9%	11,6%	21,7%	14,8%	4,4%	5,3%	6,1%
02	Млијечни производи и јаја	Обим	42,5	36,2	42,1	44,9	63,5	87,5	60,7
		Извоз	30,7	20,8	26,4	28,4	39,4	52,7	36,5
		Увоз	11,8	15,4	15,7	16,6	24,1	34,7	24,2
		Салдо	18,9	5,4	10,7	11,8	15,2	18,0	12,3
		Покривено ст	260,0 %	135,1 %	168,5 %	171,1 %	163,1 %	151,8 %	150,7%
03	Рибе и прерађевине	Обим	17,6	20,1	22,3	25,8	40,7	36,2	34,1
		Извоз	6,2	8,5	9,3	11,6	19,6	18,4	20,0
		Увоз	11,4	11,6	13,0	14,2	21,1	17,8	14,1
		Салдо	-5,2	-3,1	-3,7	-2,6	-1,6	0,5	6,0
		Покривено ст	54,7%	73,2%	71,5%	81,8%	92,5%	102,9 %	142,3%
04	Житарице и производи	Обим	235,9	243,0	284,5	293,8	249,3	220,5	226,3
		Извоз	40,1	48,4	67,5	82,2	54,2	41,9	45,8
		Увоз	195,8	194,6	217,0	211,6	195,0	178,5	180,6
		Салдо	-155,8	-146,1	-149,5	-129,4	-140,8	-136,6	-134,8
		Покривено ст	20,5%	24,9%	31,1%	38,8%	27,8%	23,5%	25,3%
05	Поврће и воће	Обим	103,6	125,3	128,5	163,8	144,8	153,8	147,2
		Извоз	47,7	63,5	65,7	87,3	73,0	75,7	75,3
		Увоз	55,9	61,8	62,8	76,6	71,8	78,1	71,9
		Салдо	-8,2	1,7	2,9	10,7	1,1	-2,4	3,3
		Покривено ст	85,3%	102,8 %	104,7 %	114,0 %	101,6 %	97,0%	104,7%
06	Шећер, производи од шећера, мед	Обим	53,1	50,8	70,5	68,6	49,2	28,9	24,8
		Извоз	26,5	27,2	39,1	28,1	17,4	5,1	0,8
		Увоз	26,6	23,6	31,4	40,6	31,8	23,7	24,0
		Салдо	-0,2	3,5	7,6	-12,5	-14,4	-18,6	-23,2
		Покривено ст	99,4%	115,0 %	124,3 %	69,3%	54,8%	21,7%	3,3%
07	Кафа, чај, какао, зачини	Обим	95,9	106,5	111,8	101,6	106,0	106,3	116,9
		Извоз	21,1	25,4	28,9	21,4	19,1	17,2	22,7
		Увоз	74,8	81,0	82,9	80,2	87,0	89,1	94,2
		Салдо	-53,6	-55,6	-53,9	-58,8	-67,9	-71,9	-71,4
		Покривено ст	28,3%	31,4%	34,9%	26,6%	22,0%	19,3%	24,1%
08	Сточна храна	Обим	106,2	101,7	95,0	89,3	97,1	104,0	109,4
		Извоз	1,6	1,5	3,0	2,5	1,1	1,0	1,5
		Увоз	104,7	100,1	92,0	86,8	96,0	102,9	108,0
		Салдо	-103,1	-98,6	-89,0	-84,4	-94,9	-101,9	-106,5
		Покривено ст	1,5%	1,5%	3,3%	2,8%	1,2%	1,0%	1,3%
08	Разни производи за храну	Обим	54,9	60,4	63,4	63,8	66,3	81,8	91,5
		Извоз	6,5	8,5	10,0	9,5	11,2	18,9	19,0
		Увоз	48,3	51,9	53,4	54,3	55,1	62,9	72,5
		Салдо	-41,8	-43,4	-43,5	-44,7	-43,9	-43,9	-53,5
		Покривено ст	13,5%	16,4%	18,6%	17,6%	20,3%	30,1%	26,2%

			2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
1	ПИЋА И ДУВАН	Обим	115,0	121,5	90,7	92,1	83,5	84,0	69,1
		Извоз	12,3	25,1	33,1	31,7	24,3	19,5	13,6
		Увоз	102,6	96,4	57,7	60,4	59,1	64,6	55,5
		Салдо	-90,3	-71,3	-24,6	-28,7	-34,8	-45,1	-41,9
		Покривено ст	12,0%	26,1%	57,3%	52,5%	41,1%	30,1%	24,5%
01	Пића	Обим	102,6	93,6	61,6	72,1	75,8	78,0	62,8
		Извоз	11,8	13,5	16,7	20,4	22,9	18,4	13,3
		Увоз	90,8	80,1	45,0	51,7	52,9	59,6	49,4
		Салдо	-79,0	-66,6	-28,3	-31,3	-30,1	-41,1	-36,1
		Покривено ст	13,0%	16,9%	37,1%	39,5%	43,2%	31,0%	27,0%
02	Дуван и производи од дувана	Обим	13,6	16,9	24,3	20,0	7,7	6,0	6,3
		Извоз	1,8	0,5	11,6	11,3	1,5	1,0	0,3
		Увоз	11,8	16,3	12,7	8,7	6,2	5,0	6,0
		Салдо	-10,0	-15,8	-1,1	2,6	-4,7	-4,0	-5,7
		Покривено ст	15,5%	3,3%	91,6%	129,9 %	23,8%	20,1%	4,3%

Извор: Привредна комора РС

Прилог 15

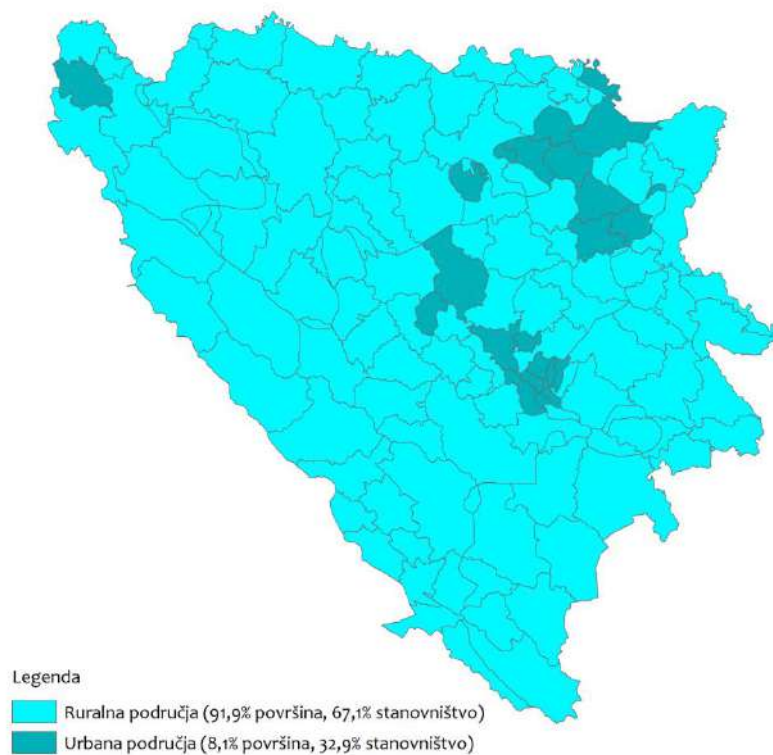
Спољна трговина укупних и пољопривредно-прехрамбених производа БиХ (ФБиХ, РС и БД БиХ), 2014-2020. (у милионима КМ)

Опис	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Федерација БиХ							
Укупна трговина							
Извоз	5.779	6.148	6.260	7.257	7.912	7.620	6.871
Увоз	10.354	10.681	10.926	12.441	13.267	13.852	11.681
Трговачки биланс	-4.575	-4.533	-4.666	-5.184	-5.354	-6.231	-4.810
Покривеност увоза извозом	55,81	57,56	57,29	58,33	59,64	55,01	58,82
Трговина ППП							
Извоз	273	388	382	411	378	347	424
Увоз	1.696	1.793	1.795	1.862	1.934	2.042	1.944
Трговачки биланс	-1.422	-1.405	-1.413	-1.451	-1.556	-1.695	-1.520
Покривеност увоза извозом	16,12	21,64	21,26	22,09	19,55	16,99	21,82
Учешће ППП (%)							
Извоз	4,73	6,31	6,10	5,67	4,78	4,55	6,17
Увоз	16,38	16,78	16,43	14,97	14,58	14,74	16,64
Трговачки биланс	31,08	30,98	30,29	27,99	29,06	27,20	31,59
Република Српска							
Укупна трговина							
Извоз	2.692	2.613	2.869	3.476	3.741	3.610	3.393
Увоз	4.946	4.369	4.426	4.899	5.222	4.782	4.472
Трговачки биланс	-2.254	-1.756	-1.557	-1.423	-1.481	-1.172	-1.079
Покривеност увоза извозом	54,4%	59,8%	64,8%	71,0%	71,6%	75,5%	75,9%
Трговина ППП							
Извоз	213	243	313	327	274	262	246
Увоз	751	771	760	791	799	811	751
Трговачки биланс	-538	-528	-447	-464	-525	-549	-546
Покривеност увоза	28,36	31,52	41,18	41,34	34,29	32,31	31,06

ИЗВОЗОМ							
Учешће ППП (%)							
Извоз	7,91	9,30	10,91	9,41	7,32	7,26	7,25
Увоз	15,18	17,65	17,17	16,15	15,30	16,96	17,71
Трговачки биланс	23,87	30,07	28,71	32,61	35,45	46,84	50,60
Брчко дистрикт БиХ							
Укупна трговина							
Извоз	188	221	288	324	244	268	258
Увоз	418	503	570	623	511	540	510
Трговачки биланс	-229	-282	-282	-298	-267	-272	-253
Покривеност увоза извозом	45,07	43,89	50,51	52,10	47,73	49,57	50,48
Трговина ППП							
Извоз	156	181	230	244	165	176	175
Увоз	203	220	272	290	198	222	286
Трговачки биланс	-48	-39	-42	-46	-33	-46	-111
Покривеност увоза извозом	76,44	82,19	84,62	84,23	83,19	79,15	61,32
Учешће ППП (%)							
Извоз	82,62	81,94	79,97	75,36	67,54	65,75	68,01
Увоз	48,71	43,75	47,74	46,61	38,75	41,18	55,98
Трговачки биланс	20,89	13,88	14,84	15,34	12,46	17,03	43,72

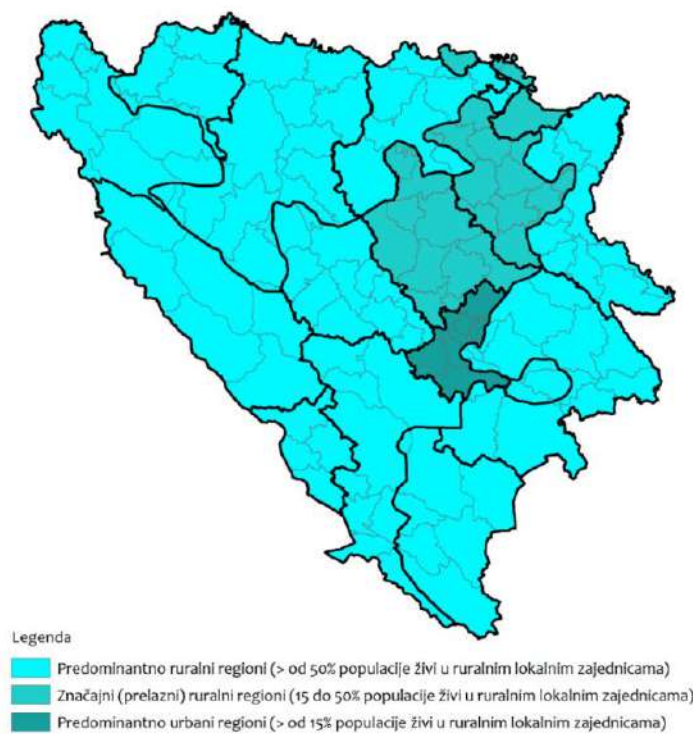
Извор: Статистички билтени о спољној трговини Федерације БиХ, Федерални завод за статистику; Статистички годишњак РС 2021, РЗС РС, 2021; Статистички билтени Брчко дистрикта БиХ.

Прилог 16
Рурална и урбана подручја Босне и Херцеговине на локалном нивоу

Извор: Хоџић, Х. (2019)

Прилог 17
Распоред региона Босне и Херцеговине према степену руралности (ОЕСД критеријум)

Извор: Хоџић, Х. (2019)